

ΙΣΤΟΡΙΑ

3636

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΙΣΤΟΡΙΑ

3636^ο

3636^a

A

2 ΣΥΝΟΨΙΣ
 ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ
 ΤΩΝ ΝΕΩΤΑΤΩΝ (1820).

ΥΠΟ

85

1) Δ. ΠΑΝΤΑΖΗ.

(Ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συνταχθείσης καὶ ἐκδοθεί-
 σης καὶ ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἑκκλησιαστικῶν καὶ
 τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως Ὑπουργείου
 ἀγκριθείσης Γενικῆς Ἱστορίας).

ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΕΜΠΤΗ

Ἐπιδιωρθωμένη, ἐπὶ τὸ βέλτιον ἐπεξεργασμένη
 καὶ εἰκόσι πεπλουτισμένη.

Mm M

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΙΣΤΟΡΙΑ
 3636^a

ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Δ. ΔΘ. ΜΑΥΡΟΜΜΑΤΗ.

1869.

... ..

ΣΥΝΟΨΙΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ ΜΕΧΡΙ
ΤΩΝ ΝΕΩΤΑΤΩΝ (1820).

ΥΠΟ

Δ. ΠΑΝΤΑΖΗ.

(Εκ τῆς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συνταχθείσης καὶ ἐκδόθει-
σης καὶ ὑπὸ τοῦ ἐπὶ τῶν Ἑκκλησιαστικῶν καὶ
τῆς Δημοσίας Ἑκπαιδεύσεως Ὑπουργείου
ἐγκριθείσης Γενικῆς Ἱστορίας).

ΕΚΔΟΣΙΣ ΠΕΜΠΤΗ

Ἐπιδιωρθωμένη, ἐπὶ τὸ βέλτιον ἐπεξεργασμένη
καὶ εἰκόσι πεπλουτισμένη.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ,

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ Δ. ΔΘ. ΜΑΓΡΟΜΜΑΤΗ.

1869.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.

Ἡ προκειμένη συνοπτικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος μετεφράσθη κατ' ἐπιτομὴν ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας τοῦ Duruy πρὸς τὸν ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας ἐν Γαλλίᾳ καὶ συνεπληρώθη ἐν τέλει ἐξ ἄλλων, συμπεριελήφθη δὲ εἰς τὴν παρ' ἡμῶν ἐκδοδομένην καὶ τὴν ἔγκρισιν τῆς Κυβερνήσεως φέρουσιν Σύνοψιν Γενικῆς Ἱστορίας· ἐκδίδεται δὲ καὶ χωριστὰ, ἵνα μὴ ἀναγκάζωνται οἱ θέλοντες τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος μόνον ν' ἀγοράζωσι χάριν ταύτης τὴν Γενικὴν, εἰς ἣν περιέχεται.

Δ. Η.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

§ 1. Ὀνομα, ἑκτασις καὶ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος.

Ἑλ λ ἄ ς ὠνομάσθη τὸ πρῶτον, κατὰ τοὺς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων μύθους, ἀπὸ Ἑλληνοῦ υἱοῦ τοῦ Δευκαλίωνος, μι-
κρά τις χώρα ἐν τῇ Φθίᾳ τῆς Θεσσαλίας καὶ κώμη ἐν αὐ-
τῇ. Τὸ ὄνομα τοῦτο μετεδόθη ὀλίγον κατ'ὀλίγον εἰς ὁλόκλη-
ρον τὴν χώραν, ἣτις καὶ τῶρα ὠνομάζεται οὕτω. Πολλάκις
δὲ Ἑλ λ ἄ ς ὠνομάζοντο καὶ αἱ εἰς διάφορα ἄλλα μέρη
τῆς Εὐρώπης, τῆς δυτικῆς Ἀσίας καὶ τῆς ἀρκτικῆς Ἀφρικῆς
ἀποικίαι τῆς κυρίως Ἑλλάδος, ὡς μέρος τρόπον τινὰ αὐτῆς
ἀποτελοῦσαι καὶ ὑπὸ Ἑλλήνων κατοικοῦμεναι.

Πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος λέγεται ὅτι ἦσαν κυρίως
οἱ Πελασγοί, φυλὴ ἣτις σήμερον μὲν δὲν φαίνεται νὰ ὑπάρ-
χῃ, τότε δὲ πιθανῶς ἐκατοίκησεν εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν,
τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἰταλίαν.

Τῶν Πελασγῶν τούτων λέγονται ὅτι εἶναι οἰκοδομαὶ τει-
χῶν ἐκ μεγίστων καὶ ἀπελεκήτων λίθων (ἀργῶν), ἐνίοτε δὲ
καὶ ξεστῶν, συνεχομένων διὰ τοῦ ἰδίου βάρους, χωρὶς ἄλ-
λης κολλητικῆς ὕλης. Τινὲς τῶν ἀρχαίων λέγουσιν αὐτὰ
ἔργα φυλῆς τινος γιγάντων, τῶν λεγομένων Κυκλώπων.
Τοιαῦτα εἶναι τὰ τῆς Τίρουθός τείχη καὶ ἄλλα ἀλλαχοῦ
τῆς Ἑλλάδος. Λέγονται δὲ ταῦτα κοινῶς κυκλώπεια τείχη.

Λέγεται προσέτι ὅτι, οἱ Πελασγοὶ ἐκτίσαν τὰς πόλεις Τίρυνθα, Μυκῆνας, Ἄργος, Σικυῶνα, Ὀρχομενὸν καὶ ἄλλας.

Κατ' ἀρχαίας διηγήσεις, ξένοι ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Φοινίκης εἰσέγαγον εἰς τὴν Ἑλλάδα καλὰς καὶ ὠφελίμους τέχνας, οἷον ὁ Κέκροψ εἰς τὴν Ἀττικὴν, ὁ Κάδμος εἰς τὰς Θήβας καὶ ὁ Δαναὸς εἰς τὸ Ἄργος. Ὁ Κάδμος μάλιστα θεωρεῖται ὡς εἰσαγαγὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ γράμματα. Καὶ ταῦτα μὲν ἀμφιβάλλονται, εἶναι ὅμως βέβαιον, ὅτι συνετέλεσαν τὰ τότε πεπολιτισμένα ἔθνη τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς δυτικῆς Ἀσίας εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας· οὕτω τὰ ἀρχαιότατα ἐλληνικὰ γράμματα ἔχουσι τὸ σχῆμα τῶν φοινικικῶν, καὶ τὸ τῶν Ἑλλήνων μετρικὸν σύστημα ἦτο σχεδὸν παρόμοιον πρὸς τὸ τῶν Φοινικῶν καὶ τῶν Βαβυλωνίων. Ἀλλ' ὁ κυρίως πολιτισμὸς τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ διαμόρφωσις τῆς γλώσσης των φέρουσι σημεῖα ὅτι ἀνεπτύχθησαν ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι καὶ παρ' αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων.

§ 2. Πρωικοὶ χρόνοι (1660 — 1200 π. Χ.)

Κέκροψ, Κάδμος, Δαναὸς, Πέλοψ, Προμηθεὺς καὶ Δευκαλίων.

Ἀπὸ τοῦ 1600 μέχρι τοῦ 1200 π. Χ. ἀναφέρονται τὰ κατορθώματα καὶ ἀνδραγαθήματα διαφόρων ἡρώων χωριστά· κοινὰ δὲ πολλῶν Ἑλλήνων ἐπιχειρήσεις ἀναφέρονται· ἡ ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία, οἱ δύο θηβαῖκοι πόλεμοι καὶ ὁ τρωικός.

Ὁ ἐγγχώριος βασιλεὺς τῆς Ἀττικῆς Κέκροψ ἐπλάσθη μεταγενέστερον ὅτι ἦτο τάχα σοφὸς τις Αἰγύπτιος ὅστις, διωκόμενος ἐκ τῆς πατρίδος του Σαΐδος ἔνεκεν ἐμφυλίου πολέμου, ἦλθε μετὰ τῶν ὁπαδῶν του εἰς τὴν Ἀττικὴν.

Τοὺς κατοίκους αὐτῆς ἀπολιτεύτους ὄντας εἰσέτι καὶ εἰς τὰ δάση διαιτωμένους, συνώκισεν εἰς 12 κώμας, τοὺς ἐδίδαξε διάφορα χρήσιμα εἰς τὸν βίον πράγματα καὶ συνέστησε τὸ περίφημον διὰ τὸ σέβας του πρὸς τὴν δικαιοσύνην δικαστήριον τοῦ Ἀρείου Πάγου.

Ὁ ἐκ Φοινίκης Κάδμος μυθεύεται ὅτι περιελθὼν πολλοὺς τόπους διὰ νὰ εὔρῃ τὴν ἀδελφὴν του Εὐρώπην, ἣτις εἶχε χαθῇ, ὠδηγήθη ὑπὸ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν καὶ ἐκτίσε τὴν ἀκρόπολιν Καδμείαν ἐν Θήβαις τῆς Βοιωτίας.

Ὁ Δαναὸς, υἱὸς, ὡς λέγεται, Βήλου βασιλέως τῆς Λιβύης, φοβηθεὶς τοὺς στασιάζοντας 50 υἱοὺς τοῦ ἀδελφοῦ του Αἰγύπτου, ἔφυγε, καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐγκατεστάθη εἰς Ἀργεῖ. Κατέστη δὲ περίφημος διὰ τὰς 50 θυγατέρας του, τὰς Δαναΐδας, αἵτινες ὑπανδρευθεῖσαι τοὺς 50 υἱοὺς τοῦ Αἰγύπτου, ἐφόνευσαν, κατὰ προσταγὴν τοῦ Δαναοῦ, συγχρόνως τοὺς ἄνδρας των αὐτοὺς, ἐκτὸς μιᾶς τῆς Ὑπερμνήστρας, ἣτις ἔσωσε τὸν ἑαυτῆς (Λυγκέα ὀνομαζόμενον) διὸ κατεδικάσθησαν αὐταὶ εἰς τὸν ἄδην νὰ γεμίσωσιν ὕδωρ ἐνὰ πῖθον τρυπημένον, ὅστις διὰ τοῦτο ποτὲ δὲν ἐγέμιζε, καὶ αὐταὶ ἀδιακόπως διὰ τοῦτο εἰργάζοντο.

Ὁ Πέλοψ μυθεύεται ὅτι ἦλθεν ἐκ Φρυγίας εἰς τὴν Ἥλιδαν, καὶ νικήσας τὸν βασιλέα Οἰνόμαον διὰ τέχνης καὶ δόλου εἰς ἀρματοδρομίαν, ἔλαβεν εἰς γυναῖκα τὴν θυγατέρα του Ἰπποδάμειαν καὶ τὴν βασιλείαν. Ἀπὸ τοῦ Πέλοπος τούτου ὠνομάσθη ἡ Πελοπόννησος, ἣτις Ἀπία πρότερον ἐλέγετο.

Οἱ Ἕλληνες ἐθεώρουν ὡς γενάρχην αὐτῶν τὸν Προμηθεά, υἱὸν τοῦ Ἰαπετοῦ ἢ τοῦ Οὐρανοῦ. Πλάσας οὗτος ἐξ ὕδατος καὶ γῆς ἀνθρώπους, ἔδωκεν εἰς αὐτοὺς καὶ πῦρ κρυφίως ἀπὸ τὸν Δία· ὁ Ζεὺς, ἀγανακτήσας διὰ τοῦτο, προσέταξε τὸν Ἥφαιστον καὶ τὸν ἔδεσε μὲ ἀλύσεις εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους Καυκάσου, ὅπου ἀετὸς κατέτρωγεν ἀδιακόπως τὸ ἥπαρ αὐτοῦ, μέχρις οὗ ἐξίλεωθεις ὁ Ζεὺς τὸν

ἀπέλυσεν, ἥ, κατ' ἄλλους, μέχρις οὗ ὁ Ἡρακλῆς τὸν ἤλευ-
θέρωσε.

Δευκαλίων, ὁ υἱὸς τοῦ Προμηθέως, ἔσωσε τὴν ὑπὸ τοῦ
πατρὸς του δημιουργηθεῖσαν γενεάν. Ὅτε ὁ Ζεὺς, ὀργι-
σθεὶς διὰ τὰς πονηρίας τῶν ἀνθρώπων, ἠράνισε διὰ κατα-
κλυσμοῦ ἅπαντας τὴν Ἑλλάδα, ὁ Δευκαλίων, βασιλεὺς τό-
τε ἐν Θεσσαλίᾳ, καὶ ἡ γυνὴ του Πύρρα ἐσώθησαν διὰ τὴν
εὐσέβειάν των εἰς πλοῖον κατασκευασθὲν παρ' αὐτοῦ, κατὰ
συμβουλὴν τοῦ πατρὸς του Προμηθέως. Ἀφ' οὗ δὲ ἔπαυσεν
ὁ κατακλυσμὸς, ὁ Δευκαλίων καὶ ἡ Πύρρα, κατὰ παραγ-
γελίαν τοῦ Διὸς, ἔριψαν λίθους ἀνωθεν τῶν ὤμων των,
καὶ οἱ μὲν ὑπὸ τῆς Πύρρας ῥιφθέντες μετεβλήθησαν εἰς
γυναῖκας, οἱ δ' ὑπὸ τοῦ Δευκαλίωνος ἐγενίαν ἀνδρες.

Ὁ Δευκαλίων ἐγέννησεν υἱοὺς, τὸν Ἀμφικτύονα καὶ τὸν
Ἑλλήνα. Ὁ Ἑλλήν ἐγέννησε τρεῖς υἱοὺς, τὸν Δῶρον καὶ τὸν
Αἰόλον, γενάρχας τῶν Δωριέων καὶ τῶν Αἰολέων, καὶ τὸν
Ξοῦθον, πατέρα τοῦ Ἴωνος καὶ τοῦ Ἀχαιοῦ, γενάρχων τῶν
δύο ἄλλων ἐλληνικῶν φυλῶν, δηλαδὴ τῶν Ἰόνων καὶ τῶν
Ἀχαιῶν.

Μετὰ τὸν Δευκαλίωνα διάφορα διηγήματα παριστῶσι
τοὺς Ἑλλήνας ὡς γενεὰν ἐξόχως ὑπὸ τῶν θεῶν ἀγαπωμέ-
νην. Βλέπομεν δὲ ἀνατερόμενα ὑπὸ τῶν ποιητῶν θαύματα
καὶ ἥρωας, οἵτινες διὰ τὰς πράξεις των ἀναδεικνύονται καὶ
αὐτοὶ ἀθάνατοι. Πᾶσα δὲ πόλις καὶ κώμη τῆς Ἑλλάδος,
ὅσον ἄττημος καὶ ἂν ᾗτο, εἶχε τὰς ἥρωικὰς τῆς παραδό-
σεις, διὰ τὰς ὁποίας ἐκαυχᾶτο.

Τὰ κυριώτερα τῶν μυθολογημάτων τούτων καὶ τῶν ἱστο-
ρημάτων τῆς ἥρωικῆς ἐποχῆς εἶναι τὰ ἐξῆς.

§ 3. Ἡρακλῆς (1262—1210).

Ὁ Ἡρακλῆς λέγεται υἱὸς τοῦ θεοῦ Διὸς καὶ τῆς θνη-
τῆς Ἀλκμήνης, βασιλίσσης τῆς Τίρυνθος. Οὗτος διῆλθε τὴν

παιδικὴν ἡλικίαν γυμναζόμενος εἰς σκληρότατα γυμνάσια ἐπὶ τοῦ ὄρους Κιθαιρώνας. Ἐνταῦθα ἐφάνησαν εἰς αὐτὸν ἡ Ἀφροδίτη καὶ ἡ Ἀθηνᾶ (ἡ κακία καὶ ἡ ἀρετή)· προσεπάθησαν δὲ νὰ τὸν οἰκειοποιηθῇ ἐκάστη. Ὁ Ἡρακλῆς ὁμῶς ἐπροτίμησε τὴν Ἀθηνᾶν, καὶ ἤρχισε παρευθὺς τοὺς ἐνδόξους ἀθλοὺς του. Ἠλευθέρωσε τὰς πεδιάδας τῶν Θεσπιῶν ἀπὸ τινος ὑπερμεγέθους λέοντος, καταφθείροντος αὐτάς, καὶ ἀπήλλαξε τὰς Θήβας ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῶν Ὀρχομενίων· κλείσας δὲ τὰς ἐξόδους τῆς Κωπαίδος λίμνης, μετέβαλε τὴν πεδιάδα τοῦ Ὀρχομενοῦ εἰς ἐκτεταμένον ἔλος. Ὁ Ζεὺς ὕστερον παρέδωκε τὸν υἱὸν τοῦ Ἡρακλῆ εἰς τὰς παρὰδόξους θελήσεις τοῦ Εὐρυσθέως, βασιλέως τοῦ Ἀργούς καὶ τῶν Μυκηνῶν, πρὸς ἐκτέλεσιν ὅρκου παρὰ τοῦ Θεοῦ αὐτοῦ γενομένου. Ὁ Ἡρακλῆς, κατὰ προσταγὴν τοῦ Εὐρυσθέως, ἐρόνευσε τὸν ἐν Νεμέᾳ λέοντα, τὴν πολυκέφαλον Λερναίαν Ὕδραν, τῆς ὁποίας, ὅτε ἐκόπτετο ἡ μία κεφαλὴ, ἀνεφύοντο εὐθὺς ἄλλαι δύο ἀντὶ τῆς κοπίσσης. Ἐρόνευσε τὸν Ἐρυμάνθιον κάπρον καὶ τὰ ὑπερμεγέθη καὶ ἀνθρωποφάγα ὄρνεα τῆς Στυμφαλίδος λίμνης τῆς Ἀρκαδίας. Καταλαβὼν τὸν ἄγριον ταῦρον τῆς Κρήτης, ἔφερεν αὐτὸν εἰς Ἑλλάδα· συνέλαβε, μετὰ ὀλοκλήρου ἔτους καταδίωξιν, τὴν χαλκόπουν καὶ χρυσόκερων ἐλαφὸν τῆς θεᾶς Ἀρτέμιδος· ἐκαθάρισε τὰ βουστάσια τοῦ Αὐγείου, στρέψας εἰς αὐτὰ τὸ ρεῦμα τοῦ ποταμοῦ Ἀλφειοῦ. Ἡρπασε τοὺς τέσσαρας ἀνθρωποφάγους καὶ πυρίπνοας ἵππους τοῦ Διομήδους βασιλέως τῶν Θρακῶν, καὶ αὐτὸν μὲν ἐρόνευσεν ὁ ἴδιος, τοὺς δὲ ἵππους του ἀπέλυσεν εἰς τὸ ὄρος Ὀλύμπον, ὅπου κατεσπαράχθησαν ὑπὸ τῶν ἀγρίων θηρίων. Ἡρπασε τὰ φυλαττόμενα ὑπὸ ἀθανάτου δράκοντος χρυσᾶ μῆλα ἐκ τοῦ ἐν Ἀφρικῇ κήπου τῶν Ἑσπερίδων· ἐρόνευσεν ἐν Ἰσπανίᾳ τὸν Γηρυόνην, ὅστις ἤτο τέρας ἔχον τρεῖς κεφαλὰς ἢ τρία σώματα ἡνωμένα· κατέβη εἰς τὸν Ἄδην, καὶ ἀλυσίδετον ἀνεβίβασεν εἰς τὸν κόσμον τὸν θυρωρὸν αὐτοῦ

τρικέφαλον ἢ κατ' ἄλλους πεντηκοντακέφαλον κύνα Κέρβερον, διὰ τὴν ἀπελευθερώσῃ τὸν Θησεῖα, κρατούμενον ὑπὸ τοῦ Πλούτωνος.

Οὗτοι ἦσαν οἱ δώδεκα ἄθλοι τοῦ Ἡρακλέους, ἀλλ' ἐξέτελεσε καὶ πολλοὺς ἄλλους κατὰ τὰς μακρὰς αὐτοῦ ὁδοιπορίας, διερχόμενος διὰ τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Εὐρώπης. Τὰ ἄλλα ταῦτα κατορθώματα αὐτοῦ ὠνομάσθησαν πάρεργα.

§ 4. Θησεύς.

Θησεύς, ὁ σύντροφος τοῦ Ἡρακλέους, υἱὸς τοῦ Αἰγέως ἢ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Αἴθρας, ἐγεννήθη ἐν Τροιζῆνι. Ὁ Αἰγεύς, ἀναχωρῶν ἐκ Τροιζῆνος, ἐθεσε τὸ ξίφος καὶ τὰ ὑποδήματά του ὑπὸ μέγιστον λίθον, καὶ παρήγγειλεν εἰς τὴν Αἴθραν, ἂν τὸ τεχνησόμενον ᾖναι ἄρρεν, νὰ σηκώσῃ, ὅταν δυνηθῇ, τὸν λίθον, νὰ λάβῃ τὴν παρακαταθήκην καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας. Κατὰ τὸ 18 τῆς ἡλικίας του ἔτος ὁ Θησεύς ἐσήκωσε τὸν λίθον, καὶ λαβὼν τὰ ὑπ' αὐτόν, ἦλθε διὰ ξηρᾶς εἰς Ἀθήνας, φονεύσας τοὺς καθ' ὁδὸν ἀγρίους ληστές. Ἀναγνωρισθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ πατρὸς του κατέβαλε τοὺς ἐπιβουλευόντας αὐτόν Παλλαντίδας, υἱοὺς τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Αἰγέως Πάλλαντος, συνέλαβε δὲ ζῶντα καὶ τὸν Μαραθῶνιον ταῦρον, ὅστις κατέφθειρε τὸν τόπον.

Αἱ Ἀθηναὶ ὑποχρεωτικῶς καὶ κατὰ συνθήκην ἔστελλον κατ' ἔτος, ἢ κατ' ἄλλους κατὰ ἐνέα ἔτη, εἰς Κρήτην φόρον ἑπτὰ παρθένους καὶ ἑπτὰ νέους εἰς βροχὴν τοῦ εἰς τὸν ἐκεῖ λαβύρινθον κλεισμένου τέρατος Μινωταύρου (§ 7). Ὁ Θησεύς ἐκουσίως συγκατηριθμήθη μετ' αὐτῶν τῶν θυμάτων, ἐπ' ἐλπίδι τοῦ ν' ἀπαλλάξῃ τὴν πατρίδα του τοῦ φόρου τούτου. Ὅταν δὲ ἦλθεν ὁ Θησεύς εἰς Κρήτην, ἡ θυγάτηρ τοῦ ἐκεῖ βασιλέως Ἀριάδνη τὸν ἡγάπησεν, ὅθεν διὰ τὴν τὸν σῶσῃ ἐδωκεν εἰς αὐτὸν νῆμα (μίτον), τὸ ὁποῖον ἐξέτύλισσεν ἐν ᾧ εἰσῆρχετο εἰς τὸν λαβύρινθον, διότι χωρὶς αὐ-

τοῦ δὲν ἦτο δυνατόν νά εὔρη τήν ἐξοδόν· φονεύσας δὲ ἐκεῖ τὸν Μινώταυρον, ἐξῆλθεν ἀσφαλῶς, ὁδηγούμενος ὑπὸ τοῦ μίτου. Ἀναχωρήσας δὲ ἐκ Κρήτης μετὰ τῆς Ἀριάδνης, ἐγκατέλειψεν αὐτὴν ἐν τῇ νήσῳ Νάξῳ, ἧ, ὅπως ἄλλοι λέγουσι, τὴν ἐπῆρεν ἐκεῖ ὁ θεὸς Διόνυσος (Βάκχος). Ἐν τῇ μεγάλῃ δὲ αὐτοῦ χαρᾷ καὶ ἀγαλλιᾶσαι διὰ τὴν νίκην, ἐλησμόνησε ν' ἀφαιρέσῃ τὰ μέλανα ἱστία, ἅτινα εἶχε τὸ πλοῖον κατὰ τὴν ἐξ Ἀθηῶν ἀναχώρησίν του, καὶ νά βάλῃ λευκὰ εἰς σημεῖον τῆς σωτηρίας του· κατὰ κοινὴν συμφωνίαν· ὁ δὲ πατήρ του Αἰγεύς, ἰδὼν τὸ πένθιμον τοῦτο σημεῖον, καὶ νομίσας ὅτι δὲν ἐσώθη ὁ υἱός του, ἐκρήμνισεν ἑαυτὸν εἰς τὸ πέλαγος, τὸ διὰ τοῦτο ὀνομασθὲν Ἀΐχιον.

Ὁ Θησεύς ἐκληρονόμησε τὴν βασιλείαν, καὶ ἔθεσεν εἰς τὴν Ἀττικὴν σοφοὺς νόμους, καὶ τὰς δώδεκα πόλεις αὐτῆς εἰς μίαν διοικητικῶς συνώκησε. Συνήργησεν εἰς τὴν ἄλωσιν τοῦ ἐν Κολχίδι χρυσοῦ δέρατος, ἐπολέμησε τὰς Ἀμαζόνας παρὰ τὰς ὄχθας τοῦ Θερμώδοντος ποταμοῦ· ἤρπασε τὴν Ἑλένην, καὶ ἐδοθήθησε τὸν φίλον του Πειρίθουν διὰ ν' ἀρπάσῃ ἐξ ἄδου τὴν Περσεφόνην. Ἀλλ' ὁ μὲν Πειρίθους κατεσπαράχθη ὑπὸ τοῦ Κερβερου, ὁ δὲ Θησεύς ἐκρατήθη εἰς τὸν Τάρταρον, ἕως οὗ ἡλευθερώθη ὑπὸ τοῦ Ἡρακλέους.

Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας μετὰ δύο ἐτῶν ἀπουσίαν, δὲν ἠδυνήθη νά ἀναλάβῃ τὴν ἀρχὴν ἐνεκὰ διζητοῶν· ἐκδιωχθεὶς δὲ, κατέφυγεν εἰς τὴν νῆσον Σκύρον, ὅπου ὁ βασιλεὺς τῆς νήσου Λυκομήδης τὸν ἐδολοφόνησε, κατακρημνίσας αὐτὸν ἐκ τινος ὑψηλοῦ ὄρους. Ὁ Κίμων, μετὰ αἰῶνας, ἀνευρὼν ἐν Σκύρῳ τὰ λείψανά του, μετεκόμισεν αὐτὰ εἰς Ἀθήνας· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι τὸν ἐτίμησαν ὡς ἡμίθεον, ἀφιερῶσαντες εἰς αὐτὸν καὶ ἱερὸν, τὸ ὁποῖον σώζεται ἀκόμη ἐν Ἀθήναις καὶ ὀνομάζεται Θησεῖον.

Εἰς τιμὴν τοῦ Θησεῶς ἐτελεῖτο ἐν Ἀθήναις καὶ ἐορτὴ τὴν ὀγδόην ἡμέραν ἐκάστου μηνός, ἐλέγετο δὲ Θησεῖα καὶ Θήσεια.

§ 5. Οιδίπους.

Λαῖος ὁ βασιλεὺς τῶν Θηβῶν καὶ ἀπόγονος τοῦ Κάδμου, μαθὼν ἐκ χρησμοῦ, ὅτι ὁ υἱὸς του θά τὸν θανατώσῃ, ἐξέθεσεν αὐτὸν, ἅμα ἐγεννήθη, ἐπὶ τοῦ ὄρους Κιθαιρώνας. Ποιμένες δὲ εὐρόντες τὸ βρέφος μετεκόμισαν αὐτὸ εἰς Κόρινθον, ὅπου ὁ βασιλεὺς Πόλυβος, ἄκληρος ὢν, τὸ υἱοθέτησε καὶ τὸ ἀνέθρεψεν. Ὁ Οιδίπους ἡλικιωθεὶς ἔμαθεν ὅτι δὲν ἦτο καθ'αυτὸ πατὴρ του ὁ Πόλυβος· ὅθεν ἀπῆλθεν ἐκ Κορινθοῦ εἰς Δελφοὺς διὰ νὰ ἐρωτήσῃ περὶ τῶν γονέων του, καὶ λαβὼν εἰς ἀπάντησιν συμβουλὴν νὰ μὴ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν πατρίδα του, διότι θά φονεύσῃ τὸν πατέρα του, ἤλλαξε δρόμον, νομίζων ὅτι πατὴρ του ἦτο ἡ Κόρινθος. Συναντηθεὶς δὲ ἐπὶ τῶν ὁρέων τῆς Βοιωτίας μετὰ γέροντος (οὗτος ἦτο ὁ πατὴρ του Λαῖος), ἦλθεν εἰς χεῖρας πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν ἐφόνευσεν, ὕστερον δὲ ἦλθεν εἰς Θήβας.

Τέρας, ἔχον κεφαλὴν μὲν καὶ στῆθος κόρης, σῶμα δὲ λέοντος καὶ πτέρυγας ἀετοῦ, ἡ Σφίγξ, εὐρίσκατο πρὸ τῶν πυλῶν τῶν Θηβῶν καὶ ἐπρότεινεν εἰς τοὺς διαβάτας τὸ ἐξῆς αἶνιγμα· «Ποῖον ζῷον εἶναι τὸ πρῶν τετράπουν, τὸ μεσημέριον δίπουν καὶ τὸ ἐσπέρας τρίπουν;» ἐφόνευε δὲ τοὺς μὴ δυναμένους νὰ τὸ λύσωσιν. Ὁ Κρέων, ἀδελφὸς τῆς βασιλίσσης τῶν Θηβῶν Ἰοκάστης, εἶχεν ὑποσχεθῆ νὰ δώσῃ εἰς γάμον τὴν ἀδελφὴν του ταύτην, χήραν τοῦ Λαῖου, καὶ τὸν θρόνον τῶν Θηβῶν εἰς τὸν μέλλοντα νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν πόλιν ἐκ τοῦ τρομεροῦ τούτου τέρατος. Ὁ Οιδίπους ἐλθὼν ἔλυσε τὸ αἶνιγμα, εἶπεν ὅτι τὸ τριπύτου ζῷον εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Τὸ τέρας ἡττηθὲν οὕτως, ἐκρημνίσθη ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν βράχων καὶ ἐφονεύθη. Ὁ δὲ Οιδίπους νυμφευθεὶς τὴν Ἰοκάστην, ἔγεινε βασιλεὺς τῶν Θηβῶν, φονεὺς τοῦ πατρὸς του, ἀνὴρ τῆς μητρὸς του καὶ ἀδελφὸς τῶν τέκνων του.

Διὰ τὸ ἀνοσιούργημα τοῦτο ἐπῆλθε λοιμὸς εἰς τὰς Θήβας.

Ὁ Οἰδίπους ἐρωτήσας τὸ μαντεῖον ἀνεῦρε μετ' ἐκπλήξεως ὅτι οἱ Θεβαῖοι τιμωροῦνται οὕτως ἕνεκα τῶν ἐγκλημάτων αὐτοῦ, ἅτινα μετὰ ἔρευναν τότε πρῶτον ἐγνώρισε. Καὶ ἡ μὲν Ἰοκάστη, μὴ θελήσασα νὰ ἐπιζήσῃ μετὰ τὴν φρικτὴν ἀνακάλυψιν τούτων, ἀπηγχονίσθη, ὁ δὲ υἱὸς καὶ ἀνὴρ τῆς ἐν ταύτῳ Οἰδίπους ἐξορύξας τοὺς ὀφθαλμούς του ἐτυφλώθη. Φυγὼν δὲ ἐκ Θεβῶν, καὶ ὁδηγούμενος ὑπὸ τῆς προσφυλοῦς του θυγατρὸς Ἀντιγόνης, μετὰ πολυχρόνιον εἰς διαφόρους τόπους περιπλάνησιν ἐφθασε πανταχόθεν καταδιωκόμενος, ἐπὶ τέλους μετὰ πολλὰς ταλαιπωρίας εἰς τὸν Κολωνόν παρὰ τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἦτο δάσος καὶ ἱερὸν Ἐρινύων· ἐκεῖ δὲ ὑπεδέχθη εὐμενῶς ὁ Θεσεὺς τὸν γέροντα Οἰδίπουν, ὅστις καὶ μετ' οὐ πολὺ ἀπεβίωσε.

§ 6. Πόλεμος τῶν ἐπτὰ ἐπὶ Θήβας (1214;) καὶ τῶν ἐπιγόνων (1192;)

Οἱ τοῦ Οἰδίποδος δίδυμοι υἱοί, Ἐτεοκλῆς καὶ Πολυνεΐκης, διεφιλονίκουν περὶ τοῦ θρόνου. Ὁ δεύτερος, καταδιωκόμενος ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του, κατέφυγε πρὸς τὸν βασιλέα τοῦ Ἀργεὺς Ἀδράστου· οὗτος δὲ ἔδωκεν εἰς αὐτὴν γυναῖκα μίαν τῶν θυγατέρων του καὶ ἐξεστράτευσεν κατὰ τῶν Θεβῶν μετὰ στρατοῦ, διοικουμένου παρ' αὐτοῦ τοῦ Πολυνεΐκου καὶ πέντε ἄλλων ἐνδοξῶν ἡγεμόνων. Ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἐτελείωσεν ὀλεθρίως, διότι οἱ μὲν δύο ἀδελφοί, μονομαχήσαντες μανιωδῶς, ἐφόνευσαν ἀλλήλους, οἱ δὲ ἄλλοι ἡγέμονες ἐφρονεύθησαν ἀθλίως, ἐκτὸς τοῦ Ἀδράστου σωθέντος.

Μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ Ἐτεοκλέους καὶ τοῦ Πολυνεΐκου, τὸ στέμμα περιῆλθεν εἰς τὸν θεῖον αὐτῶν Κρέοντα, ὅστις ἀπηγόρευσε τὸν ἐνταφιασμὸν τοῦ Πολυνεΐκου· ἀλλ' ἡ εὐσεβὴς ἀδελφὴ τούτου Ἀντιγόνη ἐτόλμησε νὰ παραβῇ τὴν βάρβαρον ταύτην προσταγὴν τοῦ θεοῦ τῆς· διὸ ὁ τύραννος οὗτος προσέταξε καὶ τὴν ἐφόνευσαν.

Μετα δέκα δὲ ἔτη οἱ υἱοὶ τῶν ἐπτὰ ἡγεμόνων οἱ λεγόμενοι ἐπίγονοι, ἐξεστράτευσαν κατὰ τῶν Θηβῶν, τὰς ἐκνρίευσαν μετὰ αἱματώδεις μάχας καὶ κατέστησαν βασιλεῖα τὸν υἱὸν τοῦ Πολυνείκους Θέρσανδρον.

§ 7. Ὁ Μίνως καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι ἄνδρες τῶν ἥρωικῶν χρόνων.

Ὁ Μίνως, υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Εὐρώπης, ἔγινε βασιλεὺς καὶ νομοθέτης τῆς Κρήτης· ἦτο δὲ τόσο δίκαιος, ὥστε μετὰ τὸν θάνατόν του κατέστη ὑπὸ τῶν θεῶν πρῶτος τῶν κριτῶν τοῦ ἄδου. Αὐτὸς λέγουσιν ὅτι κατεσκεύασε τὸν περίφημον λαβύρινθον τῆς Κρήτης, ὅπου κατέκλεισε τὸ τέρας Μινώταυρον· ἐξουσίασε δὲ πολλὰς τῶν Κυκλάδων νήσων, καὶ ἔγινε θαλασσοκράτωρ. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἐφρόνευσαν τὸν υἱὸν τοῦ Ἀνδρόγεων, ἐπολέμησεν αὐτοὺς, καὶ τοὺς ὑπεχρέωσε νὰ στέλλωσιν ὡς φόρον εἰς Κρήτην κατὰ ἐνέα ἔτη, ἢ, ὡς ἄλλοι λέγουσι, κατ' ἔτος, ἐπτὰ νέους καὶ ἐπτὰ κόρας, εἰς τροφήν τοῦ Μινωταύρου. Ἀπὸ τοῦ αἰσχροῦ τούτου φόρου ἠλευθέρωσε τὰς Ἀθήνας ὁ Θησεύς, ὡς εἶδαμεν ἀνωτέρω (§ 4).

Ἄλλους ἐπίσημους ἄνδρας τῶν ἥρωικῶν χρόνων εὕρισκόμεν ἐν Μυκῆναις τοὺς Πελοπίδας Ἀτρέα καὶ Θυέστην· ἐν Σπάρτῃ τὸν Τυνδάρεων καὶ τὴν Λήδαν, ἐξ ἧς ἐγέννησεν ὁ Ζεὺς τοὺς Διοσκούρους Κάστορα καὶ Πολυδεύκην, (αὕτη ἦτο μήτηρ καὶ τῆς Ἑλένης καὶ τῆς Κλυταιμνήστρας)· ἐν Αἰγίνῃ τὸν δικαιοτάτον πάντων τῶν θνητῶν Αἰακόν, ὅστις μετὰ θάνατον ἔγινε κριτὴς τοῦ ἄδου· τοὺς υἱούς του Τελαμωνία καὶ Πηλέα, καὶ τὰ ἐνδοξότερα τῶν γονέων αὐτῶν τέκνα Αἴαντα καὶ Ἀχιλλέα· ἐν Κορίνθῳ τὸν πονηρὸν Σίσυφον· ἐτι δὲ τὸν Κένταυρον Χείρωνα, ἀστρολόγον καὶ διδάσκαλον πολλῶν ἡρώων.

§ 8. Ἐκστρατεία τῶν Ἀργοναυτῶν (1226).

Ἐφημιζέτο, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Κολχίδος Αἰήτης εἶχεν ἄπειρα πλοῦτη, ὑπὸ τὸ μύθευμα ὅτι κατεῖχε χρυσοῦν τι δέρας (δέρμα) κριοῦ, ἀφιερωμένον εἰς τὸν Ἄρη, ὑπὸ δράκοντος δὲ ἀκοιμήτου καὶ δύο πυριπνόων ταύρων φυλασσόμενον, καὶ ὅτι αὐτὸ ἦτο ἀφιέρωμα τοῦ Φρίξου, σωθέντος ἐκεῖ ἐπὶ τοῦ κριοῦ.

Ὁ Ἰάσων, υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἰωλκοῦ Ἀΐονος, διατάχθη ὑπὸ τοῦ Φιλάρχου, θεοῦ καὶ κηδεμόνος τοῦ Πελίου, νὰ ἀνακτήσῃ τὸ πολύτιμον δέρας· ὅθεν ἐναυπήγησε τὸ πλοῖον Ἀργῶ, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπέβησαν πεντήκοντα ἥρωες ἐκ τῶν ἀρίστων τῆς Ἑλλάδος. Τούτων δὲ οἱ περιφημότεροι ἦσαν ὁ Ἡρακλῆς, ὅστις ἐγκατέλιπε τὴν ἐκστρατείαν, ἀφ' οὗ ἀπληευθέρωσεν ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς Μυσίας τὴν Ἡσιόνην ἐκ τοῦ θαλασσίου τέρατος, ὅπερ ἐμελλε νὰ τὴν καταβροχθίσῃ, ὁ Θησεύς, ὁ Πειρίθους, οἱ δύο ἀδελφοὶ Καστωρ καὶ Πολυδεύκης, ὁ Μελέαγρος, ὁ Πηλεὺς, ὁ ποιητὴς Ὀρφεύς, ὅστις διὰ τῶν ἀσμάτων του ἐξημέρωνε τὰ πάθη καὶ τὰ μῖση, καὶ ὁ ἰατρός Ἀσκληπιὸς, υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅστις πᾶσαν νόσον καὶ πᾶν πάθος ἰάτρειε διὰ τῆς ἐπιστήμης καὶ τῶν βοτάνων του.

Μετὰ πολλὰ συμβεβηκότα, ὁ Ἰάσων ἔφθασεν εἰς Κολχίδα, καὶ ἐκεῖ ἡγαπήθη ὑπὸ τῆς Μηδείας θυγατρὸς τοῦ βασιλέως Αἰήτου δεινῆς μαγίσσης· διὰ τῶν συμβουλῶν δὲ ταύτης ὁ Ἰάσων φονεύσας τὰ φυλάττοντα τὸ χρυσοῦν δέρας θηρία, ἤρπασε τὸν θησαυρόν. Ἡ Μήδεια τότε τὸν ἠκολούθησεν εἰς τὸ πλοῖον, ἀλλὰ, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν καταδίωξιν τοῦ πατρὸς τῆς Αἰήτου κατακόψας τὸν ἀδελφόν της Ἀψυρτον, τὸν ὁποῖον εἶχε συμπαραλάβει, ἔσπειρε τὰς σάρκας του καὶ τὰ συντετριμμένα ὅσῃα του εἰς τὴν ὁδόν· ὁ δὲ Αἰήτης, συναθροίζων τὰ μέλη τοῦ παιδὸς του, δὲν ἠδυνήθη νὰ τὴν προφθάσῃ. Ἀλλ' ὁ Ἰάσων ἐπὶ τέλους τὴν ἐγκατέλειπεν·

αὕτη δὲ ἐσφαξε τὰ τέκνα τῆς, καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ὅπου ὑπανδρεύθη τὸν Αἰγέα.

§ 9. Τρωικὸς πόλεμος (1193 ; — 1184.)

Τὸ μᾶλλον ἀξιωμακτικόν συμβεβηκὸς τῶν ἡρωικῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος, μὲ μύθους δὲ καὶ τοῦτο περιπλεγμένον, εἶναι ὁ Τρωικὸς πόλεμος.

Πάρις ὁ υἱὸς τοῦ Πριάμου, βασιλέως τῆς Τροίας, ἤρπασε τὴν ὡραίαν Ἑλένην γυναῖκα τοῦ Μενέλαου, βασιλέως τῆς Λακεδαιμόνος, φιλοξενηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ. Ὀλόκληρος ἡ Ἑλλάς, ἀγανακτήσασα διὰ τὴν προσβολὴν ταύτην, συνέδραμε τὸν Μενέλαον, ἀποφασίσαντα νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Τροίας.

Ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας ἦτο ὁ Ἀγαμέμνων βασιλεὺς τῶν Μυκηνῶν καὶ ἀδελφὸς τοῦ Μενέλαου. Οἱ ἐπιστημότεροι τῶν ἄλλων στρατηγῶν ἦσαν ὁ Μενέλαος, ὁ ἀνδρείοτατος Ἀχιλλεὺς, ὁ Διομήδης, οἱ δύο Αἴαντες, ὁ περίφημος διὰ τὴν φρόνησίν του Νέστωρ καὶ ὁ πανοῦργος Ὀδυσσεύς. Ἦσαν δὲ οἱ ἐκστρατεύσαντες Ἕλληνες ἕως 100,000. Ὁ ἀνδρείοτατος τῶν Τρώων ἦτο ὁ Ἔκτωρ, υἱὸς τοῦ βασιλέως Πριάμου.

Μετὰ δεκαετῇ πολιορκίαν, εἰς ἣν πολλοὶ καὶ ἐκ τῶν Τρώων καὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἀλληλομαχοῦντες ἐθανατώθησαν, ἀρχηγοὶ τινες τῶν Ἑλλήνων κρυβέντες ἐντὸς μεγάλου ξυλίνου ἵππου, τοῦ δουρείου λεγομένου, προσέταξαν νὰ ἐπιβῶσιν εἰς τὰ πλοῖα οἱ στρατιῶταί των. Τὸν δούρειον αὐτὸν ἵππον ἔφεραν εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Τροίας οἱ Τρῶες, νομίσαντες αὐτὸν ἀφιέρωμα ἐγκαταλειφθὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων. Τὴν ἐπομένην δὲ νύκτα οἱ μέσα εἰς αὐτὸν κλεισμένοι ἀρχηγοὶ ἐξεληθόντες ἤνοιξαν τὰς πύλας εἰς τοὺς κατεπειγόντως ἐπανελθόντας συμπολεμιστάς των, καὶ οὕτως ἡ Τροία κυριευθεῖσα κατεστράφη, καὶ ὁ μὲν Πριάμος ἐσφάγη, ἡ δὲ

γυνή του 'Εκάβη καὶ αἱ θυγατέρες του ἀπήχθησαν εἰς αἰχμαλωσίαν. Ὁ Αἰνείας υἱὸς τοῦ 'Αγχίσου, καὶ ὁ 'Αντήνωρ μόνοι ἐξέφυγον τὴν αἰχμαλωσίαν (1184).

Ἡ ἐπιστροφή (νόστος) τῶν ἡγεμόνων τῶν 'Ελλήνων ἐκ τῆς 'Γροίας ἀποτελεῖ ἄλλην σειρὰν μυθευμάτων καὶ διηγημάτων, κατὰ τὰ ὅποια οἱ νικηταὶ ἄπειρα ὑπέστησαν δεινά. Οὕτως ὁ 'Οδυσσεὺς περιεπλανήθη δέκα ἔτη εἰς τὴν θάλασσαν πρὶν ἢ ἐπανθῇ τὴν νῆσόν του 'Ιθάκην, ὁ Μενέλαος ὑπέρβηεν ἐν διαττήματι ἐνέα ἔτων ἐκ τῶν τρικυμιῶν, ὁ 'Αγαμέμνων ἐδολορονήθη ὑπὸ τῆς γυναικὸς του Κλυταιμνήστρας καὶ τοῦ Αἰγίσθου, καὶ ἄλλοι ἄλλα ἔπαθον.

§ 10. Θρησκεία καὶ ὁμοσπονδία ἐθνικὴ τῶν 'Ελλήνων.

Θεοί, ἡμίθεοι, ἥρωες.

Οἱ 'Ελληνες ἐποίησαν Θεοὺς τὰ διάφορα ἔμψυχα καὶ ἄψυχα ὑποκειμένα καὶ ἀντικείμενα καὶ τὰς ιδιότητας αὐτῶν ὅθεν ἀπεθεώθησαν ὑπ' αὐτῶν ὁ ἄνεμος, ὁ ἀήρ, τὸ πῦρ, ὁ ἥλιος, ὁ ὠκεανός, οἱ ποταμοί, τὰ δάση κτλ. κτλ.

Οἱ θεοὶ οὕτω ὑπετίθεντο, ὅτι εἶχον ὅλας τὰς καλὰς ιδιότητας εἰς ἀνώτατον βαθμόν, ἐπ' ἴσης δὲ καὶ ὅλα τὰ ἐλαττώματα, τὰ πάθη καὶ τὰς ἀθλιότητας τῶν θνητῶν.

Ἐκαστος τῶν θεῶν εἶχε τὴν πόλιν του καὶ τὸν λαόν του μέ τινα προνομία· π. χ. ἡ 'Αθηνᾶ τὰς 'Αθήνας, ἡ Δῆμητρα τὴν 'Ελευσίνα, ἡ 'Ἥρα τὸ 'Αργος, ὁ 'Απόλλων τοὺς Δελφοὺς, ὁ Διόνυσος τὰς Θήβας, ἡ 'Αφροδίτη τὴν νῆσον Κύπρον, καὶ οὕτω καθεξῆς.

Αἱ μᾶλλον τῶν ἄλλων λατρευόμεναι πρῶται θεότητες ἦσαν οἱ θεοί, οἵτινες, κατὰ τοὺς μύθους, κατόικουν τὸν 'Ολυμπον, ὁ Ζεὺς, ἡ 'Ἥρα, ἡ γυνὴ καὶ ἀδελφὴ του, ὁ 'Απόλλων, ἡ 'Αρτεμις, ὁ 'Ερμῆς, ἡ 'Αθηνᾶ, ὁ 'Ἡφαιστος,

ἡ Ἀφροδίτη, ὁ Ἔρως, ὁ Ἄρης, ἡ Ἑστία, ἡ Μοῖρα, ἡ Τύχη ἡ Νέμεσις, ἡ Ἄτλη, ἡ Δίκη, ἡ Θέμις, Αἱ ἐνέα Μοῦσαι, αἱ τρεῖς Χάριτες, Αἱ Ὠραι, αἱ Ὑάδες, αἱ Πλειάδες, ἡ Ἥρις, ἡ Σελήνη, ὁ Ἥλιος, ἡ Ἥως, οἱ Ἄνεμοι κ. λ. π.

Ὑπῆρχον πρὸς τούτοις καὶ ἕτεροι θεοὶ δευτερεύοντες, οἱ θεοὶ τῆς θαλάσσης ὀνομαζόμενοι, ὁ Ποσειδῶν, ἡ Ἀμφιτρίτη, ὁ Τρίτων, ὁ Ὠκεανὸς, ὁ Πόντος, ὁ Νηρεὺς, ἡ Λευκοθέα Ἰνώ, ὁ Πρωτεύς, ὁ Γλαῦκος, οἱ Ποταμοὶ, ὁ Ἀχελῷος κ. λ. π. Καὶ οἱ θεοὶ τῆς Γῆς καὶ τοῦ Ἄδου οἱ ἐξῆς, ἡ Γαῖα (Γῆ), αἱ Νύμφαι τῶν ὑδάτων, τῶν ὀρέων, τῶν δένδρων, τῶν τόπων, πολυώνυμοι καὶ πολύτροποι, Νηρηίδες, Νηίδες, Ἑλειονόμοι, Λιμνακίδες, Λιμνάδες, Ἀχελωίδες, Ὠκεανίδες, Κρηναῖαι, ἢ Πηγαῖαι, Ἰσμηνίδες, Ὀρειάδες, Ὀρεστιάδες, Ὀροδεμνιάδες, Πελιάδες, Κιθαιρωνίδες, Δικταῖαι, Δρυάδες κ. λ. π. ἡ Ῥέα (Κυβέλη) ὁ Διόνυσος, οἱ Σάτυροι, ὁ Σειληνός, ὁ Μαρσύας, ὁ Μίδας, ὁ Πάν, ὁ Πρίαπος, οἱ Κένταυροι, ἡ Δήμητρα, οἱ Κάβειροι, ἡ Περσεφόνη (Κόρη) ὁ Ἄδης, ὁ Θάνατος, ὁ Ὑπνος, ἡ Κῆρ, αἱ Κῆρες, αἱ Ἐρινύες (αἱ Εὐμενίδες) ἡ Ἑκάτη, κ. λ. π. καὶ τὸ ἄπειρον πλῆθος τῶν ἡμιθέων καὶ τῶν ἡρώων, οἵτινες ἦσαν υἱοὶ θεῶν καὶ θνητῶν, ὁ Σίσυφος, ὁ Βελλερεφόντης, ὁ Ἰναχός, ὁ Δαναός, ἡ Δαναή, ὁ Τάνταλος, ὁ Κάδμος, ὁ Οἰδίπους κ. λ. π., ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Θησεύς, ὁ Κέκροψ, ὁ Ἰάσων, ὁ Περσεύς, κατασταθέντες περιβόητοι διὰ τὰ κατορθώματά των, εἴτ' ἐν πολέμῳ εἴτ' ἐν εἰρήνῃ.

Τὰ Ἠλύσια πεδία καὶ ὁ Ἄδης.

Ἐπίστευον οἱ Ἕλληνες, ὅτι ὁ Ἑρμῆς φέρων τοὺς νεκροὺς τοὺς πηρέδιδεν εἰς τὸν Χάρωνα. Οὗτος δὲ τοὺς ἔθετεν εἰς τὸ πλοῖόν του καὶ τοὺς μετέφερε διὰ τοῦ Ἀχέροντος ποταμοῦ ἢ τῆς Ἀχερουσίας λίμνης εἰς τὸν Ἅδην. Ἐκεῖ δὲ ἐφέροντο ἐνώπιον τῶν κριτῶν τοῦ Ἅδου Μίνως, Δίακος καὶ Ῥαδαμάνθυς καὶ ἐκρίνοντο, καὶ οἱ μὲν ἀγαθοὶ ἐπορεύ-

ὄντο εἰς τὰ Ἠλύσια πεδία, ἦτοι τὰς νήσους τῶν Μακάρων, τόπους τερπνούς· οἱ δὲ κακοί, εἰς τὰ Τάρταρα, τὸν τόπον τοῦ κλαυθμῶνος καὶ τὸν Πυριπλεγέθοντα ποταμὸν, ὅπου ἐβασανίζοντο μυριοτρόπως. Αἱ Ἐρινύες, τῶν ὁποίων ἡ κόμη ἐξ ὄψεων συνέκειτο καὶ αἱ ὁποῖαι εἶχον τὴν μὲν μίαν χεῖρα ὠπλισμένην μὲ μᾶστιγα ἐξ ὄψεων, τὴν δ' ἑτέραν μὲ δαδα, ἐτρόμαζον τοὺς κακοὺς καὶ τοὺς ἐβασάνιζον. Αἱ ψυχαὶ τῶν μὴ ἀξιοθέντων ταρῆς περιεπλανῶντο ἑκατὸν ἔτη εἰς τὸ Ἑρεβος, σκοτεινὴν καὶ ψυχρὰν κατοικίαν, ὅπου κατῴκουσιν ἡ Νύξ, ὁ Ζόφος καὶ ὁ Θάνατος. Τρικέφαλος δὲ κύων, ὁ Κέρβερος, ἐμπόδιζε τοὺς θέλοντας νὰ ἐξέλθωσιν ἐκ τοῦ ᾄδου.

Λατρεία, Οἰωνοί, Μαντεῖα.

Ἐπειδὴ δ' ἐπίστευον οἱ Ἕλληνες, ὅτι οἱ θεοὶ ἀνερμίνοντο πάντοτε εἰς τὰς κοσμικὰς ὑποθέσεις, ἐζήτουν νὰ τοὺς ἐξιλεώνωσι πρὸς ἑαυτοὺς διὰ παρακλήσεων, σπονδῶν, θυσιῶν ταύρων, δαμάλεων, βοῶν, προβάτων κτλ. τῶν ὁποίων ἐν μὲν μέρος ἐκείστο ἐπὶ τοῦ βωμοῦ, τὸ δ' ὑπόλοιπον ἐτρώγετο ὑπὸ τῶν προσφερόντων τὴν θυσίαν.

Σημεῖα καὶ ὄνειρα ἀνήγγελλον τὰς θείας θελήσεις καὶ τὰ μέλλοντα. Οἱ οἰωνοσκόποι δὲ καὶ ἐν γένει οἱ μάντις ἐζήτουν τοὺς οἰωνοὺς τούτους.

Οἱ Ἕλληνες ἐπίστευον προσέτι, ὅτι οἱ θεοὶ τῶν ἀπεκρίνοντο εἰς ἐρωτήσεις ἀνθρώπων περὶ ἀδύλων πραγμάτων καὶ διὰ τῶν μαντείων, τὰ περιφημότερα τῶν ὁποίων ἦσαν τὸ τῶν Δελφῶν ἐν Φωκίδι καὶ τῆς Δωδώνης ἐν Ἠπείρῳ, καὶ τῆς Ὀάσεως ἐν Ἀφρικῇ Διὸς τοῦ Ἀμμωνος ὀνομαζόμενον.

Ἐν Δελφοῖς γυνὴ τις ἰέρεια, Πυθία ὀνομαζομένη, ἐφέρετο ὑπὸ τῶν ἱερέων ἐπὶ τι χάσμα γῆς, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐζήρχοντο ἀναθυμιάσεις. Ἐκεῖ δὲ καθιζομένη ἐπὶ τρίποδος ἐνεπνέετο ὑπὸ τῆς λεγομένης μαντικῆς ἀναθυμιάσεως, καὶ, παρὰ τὸν ὄρθον, ἐπρόφερε λόγους ἀσυναρτήτους καὶ συγχα-

χυμένους. Οἱ δὲ ἱερεῖς μεταποιοῦντες εἰς στίχους δυσσεβη-
γῆτους τοὺς λόγους τούτους· ἐδίδον εἰς τοὺς ἐρωτῶντας.

Ἀμφικτυονίαι, ἀγῶνες.

Ἐκάστη πόλις ἐλληνικὴ ἦτο ἐλευθέρᾳ ἀπὸ τῆς ἄλλης·
ἀλλ' ὅμως συνείχοντο διὰ τῆς ἐκ τῶν αὐτῶν προγόνων
καταγωγῆς καὶ τῆς ταυτότητος τῆς γλώσσης, τῆς θρη-
σκείας τῶν ἡθῶν, τῶν ἐθίμων καὶ τοῦ χαρακτῆρος· ὅλαι δὲ
ἐπεθύμουν νὰ διατηρῶσιν ἐθνικὴν ὁμοσπονδίαν συνενοῦσαν
αὐτάς. Ἐκ τούτου προέκυψαν οἱ θρησκευτικοὶ ἐκείνοι ὅμιλοι
οἱ ὀνομαζόμενοι ἀμφικτυονίαι, ἐξ ὧν ἡ μᾶλλον γνωστὴ, τὸ
κατ' ἐξοχὴν λεγόμενον ἀμφικτυονικὸν συνέδριον, συνεκρο-
τεῖτο ἐκ δώδεκα λαῶν περὶπόντων ἀπεσταλμένους ἢ ἀν-
τιπροσώπους, τὸ μὲν ἕκαστος εἰς Δελφοὺς, τὸ δὲ φθινόπωρον
εἰς Ἀνθήλην τῶν Θερμοπυλῶν. Ἐκεῖ ἐτέλουν οὗτοι ἐρη-
τὰς θρησκευτικὰς, καὶ ἐνίοτε ἐψήφίζον καὶ ἀμοιβὰς ἐθνι-
κὰς εἰς τοὺς εὐεργετήσαντας τὴν κοινὴν πατρίδα, ἢ κα-
τηρῶντο τοὺς προδότας αὐτῆς καὶ τοὺς παρῆδιδον εἰς τὴν
κοινὴν ἐκδίκησιν.

Τὸ αἶσθημα δὲ τῆς κοινῆς καταγωγῆς καὶ τῆς ἀδελφό-
τητος πασῶν τῶν ἐλληνικῶν φυλῶν συνετέλεσε προσέτι εἰς
σύστασιν δημοσίων ἀγώνων, εἰς τοὺς ὁποίους συνέρρεον ἀ-
πανταχόθεν τοῦ ἐλληνικοῦ κόσμου.

Οἱ περιφημότεροι τῶν ἀγώνων ἦσαν οἱ τέσσαρες μεγάλοι
λεγόμενοι· δηλ. οἱ Ἰσθμικοὶ, τελούμενοι ἐν Κορίνθῳ πρὸς
τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος· οἱ Νέμεοι ἐν Ἀργολίδι, πρὸς τιμὴν
τοῦ Ἡρακλέους· οἱ Πύθιοι ἢ οἱ Πυθικοὶ ἐν Δελφοῖς, πρὸς
τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος, νικητοῦ τοῦ Πύθωνος δράκοντος
καὶ οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἐν Ἡλίδι, πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς, τοῦ
ὁποίου ὑπῆρχε λαμπρότατος καὶ περιφανέστατος ναὸς εἰς
τὴν πεδιάδα τῆς Ἡλίδος. Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἐπανη-
γυρίζοντο κατὰ τετραετίαν, ἐκ τούτου προῆλθον αἱ ὀλυμ-
πιάδες, ἤτοι περίοδος τετραετής, τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλληνες

μετεχειρίζοντο εἰς τὴν χρονολογίαν των, καὶ ἥτις ἤρχισαν ἐν ἔτει 776 π. Χ.

Οἱ Ἕλληνες κατὰ τὸν μῆνα ἐν ᾧ ἐτελοῦντο τὰ Ὀλύμπια διέκοπτον τοὺς πολέμους καὶ κήρυκες ἐστεμμένοι (σπονδοφόροι) πορευόμενοι ἐκήρυττον τὴν ἱερὰν ἀνακωχὴν (ἐκεχειρίαν)· διὰ βαρέος δὲ προστίμου ἐτιμωρεῖτο ὁ λαὸς ὁ τολμῶν νὰ τὴν παραβῇ. Ὁ καιρὸς τῆς ἐκχειρίας ἐλέγετο *ιερομηνία*.

Οἱ εἰρημένοι ἀγῶνες συνίσταντο εἰς ἀσκήσεις παντὸς εἴδους, πεζοδρομίαν, ἵπποδρομίαν, ἄρματοδρομίαν, πῆδημα, πάλην, πυγμαχίαν καὶ τέλος παγκράτιον. Καί τοι ἡ ἀμοιβὴ ἦτο μόνον στέφανος ἐκ δάφνης ἢ ἀργιελαίας (κοτίνου), ἦτο ὅμως αὕτη σημεῖον ἐνδοξον νίκης διὰ τὸν νικητὴν αὐτὸν, διὰ τὴν οἰκογένειάν του καὶ διὰ τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα του. Αἱ πόλεις ἀπένεμον μεγάλας τιμὰς εἰς ἀθλητὴν νικηφόρον· ἐν δὲ τῇ Σπάρτῃ, ἐν τῇ πρώτῃ μετὰ τὸν ἀγῶνα μάχῃ, ἐπεφυλάττετο εἰς τὸν ὀλυμπιονίκην ἡ ἐπικίνδυνωτέρα θέσις, δηλαδὴ ἡ τιμὴ τοῦ νὰ καταφρονήσῃ καὶ τὸν μέγιστον κίνδυνον ὑπὲρ τῆς πατρίδος.

§ 11. Δίαιτα κατὰ τοὺς ἥρωικούς χρόνους.

Ἡ κοινωνία τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς ἥρωικούς χρόνους ἦτο ἀπλοϊκὴ. Οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ εὐγενεῖς δὲν ἐθεώρουν ὡς ἐξευτελισμὸν τῆς ἀξίας των νὰ μανθάνωσι καὶ ἀσκῶσι βαναύσους τέχνας. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰθάκης Ὀδυσσεὺς λέγεται κατασκευάζων ὁ ἴδιος τὸν κοιτῶνά του καὶ τὴν σχεδίαν του καὶ καυχώμενος διὰ τὴν δεξιότητά του εἰς τὸ ὀργῶναι τὴν γῆν καὶ θερίζειν. Οἱ ἡγεμόνες καὶ στρατηγοὶ παρεσκεύαζον τὰ φαγητά των καὶ ἐκαυχῶντο διὰ τὴν εἰς ταῦτα ἐπιτηδευσίαν των. Καὶ βασιλεῖς καὶ ἰδιῶται ἔτρωγον ἐκ τῆς αὐτῆς τροφῆς, ἥτις ἦτο ἀπλουστάτη. Τὰ συνήθη προσφάγια αὐτῶν ἦσαν κρέατα ὅπτα αἰγῶν, προβάτων καὶ βοῶν· ἔτρωγον δὲ καὶ τυρὸν καὶ κρομμύδια καὶ

καρπούς· τὸν οἶνον ἔπινον μεμιγμένον μὲ ὕδωρ, καὶ δὲν ἦσαν ἐν γένει ἄσωτοι.

Αἱ γυναῖκες καὶ θυγατέρες τῶν ἡγεμόνων ἐξετέλουν διάφορα οἰκιακὰ ἔργα, ὕφαινον, ἐκλώθον καὶ ἐκέντων καὶ, ὡς αἱ θυγατέρες τῶν πατριαρχῶν τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ἔφερον ὕδωρ, ἐκ τῶν δημοσίων φρεάτων ἀντλοῦσαι, καὶ ἐβοήθουν τὰς δούλας εἰς τὸ πλύσιμον τῶν ἐνδυμάτων καὶ στρωμάτων εἰς τὸν ποταμόν.

Οἱ Ἕλληνες καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους δὲν ἦσαν ἄμειροι πολιτισμοῦ, κατῴκουν κοινωνικῶς εἰς πόλεις ὠχυρωμένας, περικυκλωμένας μὲ τεῖχη καὶ ἐχούσας ἀνάκτορα, ἀγοράς καὶ ναοὺς. Τὸ ἐμπόριον ὅμως δὲν ἐτιμᾶτο πολὺ, καὶ διὰ τοῦτο ὀλίγον ἐκαλλιεργεῖτο, καὶ δὲν φαίνεται νὰ ἦσαν τότε νομίσματα. Ἀμφιβάλλεται ἐτι ἂν ἦτο γνωστὸν τότε τὸ γράφειν, εἰ καὶ ὑπῆρχον ποιηταὶ ἄδοντες τοὺς ᾄλους καὶ τὰς τύχας ἐν γένει τῶν Ἑρώων.

Ὁ περιφημότερος τούτων τῶν ποιητῶν ἦτο ὁ Ὅμηρος, ὅστις ἐψάλλε διάφορα γεγονότα τοῦ τρωικοῦ πολέμου καὶ τὰ παθήματα τοῦ Ὀδυσσεύς, ἐπανερχομένου ἐκ Τροίης εἰς Ἰθάκην, τὸ βασιλείον του.

§ 12. Κόδορος τῶν Ἡρακλειδῶν.

Κόδορος, Ἀποικίαι.

Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ τρωικοῦ πολέμου καὶ ἐξῆς ἐπὶ ὀγδοήκοντα ἔτη συνέβησαν μεγάλαι ταραχαὶ ἐν Ἑλλάδι, καὶ πολλοὶ λαοὶ μετενάστευσαν αὐτοῦ ἐκ νέου.

Ἡ περιφημότερα μετανάστευσις τῶν χρόνων τούτων ἦτο ἡ εἰς τὴν Πυλοπόννησον ἐπιδρομὴ τῆς ὀρεινῆς φυλῆς τῶν Δωριέων, κατοικούσης μέχρι τότε περὶ τὴν Δωρίδα. Επειδὴ οἱ ἀρχηγοὶ τούτων ἐνομίζοντο ἀπόγονοι τοῦ Ἡρακλέους, ἀπῆλθον μέρος τῆς Πελοποννήσου ὡς κληρονομίαν των,

διότι κατήγοντο ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ ἥρωος Περσέως, βασι-
λέως τῶν Ἀργείων, καὶ κτίτορος τῶν Μυκηνῶν. Διαβάν-
τες δὲ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, κατέκτησαν τὴν Μεσσηνίαν,
τὴν Λακωνικὴν καὶ τὴν Ἀργολίδα. Τὸ συμβεβηκὸς τοῦτο
ὀνομάζεται κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν (1104).

Μέρος τοῦ νικηθέντος λαοῦ ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς
ἄλλους τόπους· ὅθεν πολλοὶ ἦλθον εἰς τὴν Ἀττικὴν· ἀλλ'
οἱ Δωριεῖς καὶ ἐκεῖ τοὺς κατεδίωξαν. Ὅτε δὲ οἱ δύο στρα-
τοὶ ὁ τῶν Δωριέων καὶ ὁ τῶν Ἀθηναίων εὐρέθησαν ἀντι-
παρτεταγμένοι εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἔμαθον ὅτι ὁ χρησμὸς
ὑπέσχετο τὴν νίκην εἰς ἐκείνον ἐκ τῶν δύο λαῶν, οὗτινος
ὁ βασιλεὺς ἐφρονεύετο. Ὁ Κόδρος λοιπὸν, βασιλεὺς τῶν
Ἀθηναίων, ἐνεδύθη φορέματα γεωργοῦ, καὶ λαβὼν δρέ-
πανον εἰς τὴν χεῖρα, καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ δωρικὸν στρα-
τόπεδον, ἐκτύπησεν ἐπίτηδες στρατιώτην τινὰ, ὑπὸ τοῦ
ὁποίου ὅμως εὐθὺς ἐφρονεύθη. Οἱ Δωριεῖς, πληροφορηθέν-
τες ὅτι ὁ φρονευθεὶς ἦτο ὁ Κόδρος, ἔντρομοι ἐτράπησαν
εἰς φυγὴν.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ μικρὰ καὶ ἄγονος χώρα τῆς Ἀττικῆς δὲν
ἠδύνατο νὰ θρέψῃ ὅλους τοὺς φυγόντας ἐκ τῆς Πελοπον-
νήσου Ἴωνας, οὗτοι ἦλθον πέραν τοῦ Αἰγαίου πελάγους
εἰς τὴν παραλίαν τῆς μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐκεῖ ἐκτίσαν πολ-
λὰς πόλεις. Αὗται δὲ εἶναι αἱ λεγόμεναι ἰωνικαὶ ἀποικίαι
(1044). Πρὸ τούτων εἶχον ἔλθει ἐκεῖ Αἰολεῖς καὶ Δωριεῖς,
καὶ οἱ μὲν πρῶτοι ἐγκατεστάθησαν πρὸς βορρᾶν, οἱ δὲ
δεύτεροι πρὸς μεσημβρίαν τῶν Ἰώνων. Καὶ ἐκτίσαν περιφή-
μους καὶ ὀνομαστάς πόλεις ἀποικιακὰς, οἷα ἡ Ἐφεσος, ἡ
Σμύρνη, ἡ Φώκαια, ἡ Μίλητος· ἐκ τῶν πόλεων δὲ τού-
των ἐγένεον ἄλλαι πάλιν ἀποικίαι.

Αἱ ἀποικίαι κατέστησαν μὲ τὸν καιρὸν τόσόν λαμπραὶ
καὶ ἰσχυραὶ, ὅσον ἦσαν καὶ αἱ μητροπόλεις τῶν· οὕτω δὲ ὁ
ἐλληνικὸς λαὸς κατέστη τότε πρῶτος λαὸς τοῦ κόσμου,

καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἀκόμη καὶ σήμερον καὶ θαυμάζονται καὶ σπουδάζονται.

§ 13. Σπάρτη καὶ Λυκοῦργος.

Οἱ εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ τὴν Ἀργολίδα ἐγκατασταθέντες Δωριεῖς εἶχον διώξει κατὰ μέγα μέρος ἐκείθεν τοὺς κατοίκους· οἱ δὲ καταλαβόντες τὴν Λακωνικὴν εἶχον ἀφήσει τοὺς αὐτόχθονας νὰ ζῶσιν εἰς τὸν τόπον των, ὡς ὑπήκοοί των. Τινὲς μὲν τούτων τῶν λακωνικῶν φυλῶν, θελήσασαι ν' ἀποτινάξωσι τὸν ζυγόν, ἠττήθησαν καὶ καθυπεδουλώθησαν, καὶ οὗτοι εἶναι οἱ κληθέντες Εἰλωτες. Ἦσαν τότε τρία εἶδη κατοίκων εἰς τὴν Λακωνικὴν· — οἱ Δωριεῖς ἢ οἱ κύριοι, οἱ Λακεδαιμόνιοι ἢ οἱ ὑπήκοοι (περίοικοι) καὶ οἱ Εἰλωτες ἢ οἱ δούλοι. Οἱ Δωριεῖς συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Λακωνικῆς Σπάρτην, ὅθεν προῆλθε τὸ ὄνομα αὐτῶν Σ π α ρ τ ι ᾱ τ α ι. Φοβούμενοι δὲ τὸ μῖσος τῶν ὑπηκόων των καὶ τῶν δούλων, εἶχον πάντοτε τὰ ὅπλα ἀνὰ χεῖρας ὡς στράτευμα ἐπὶ ἐχθρικοῦ τόπου ἐστρατοπεδευμένον. Νομοθέτης δὲ τῶν Σπαρτιατῶν ἔγεινεν ὁ Λυκοῦργος.

Λέγουσιν οἱ ἀρχαῖοι, ὅτι οὗτος ἦτο υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Εὐνόμου, γεννηθεὶς κατὰ τὸν ἑνατον π. Χ. αἰῶνα. Ὅτε ἡ Σπάρτη κατεσπαράσσετο ὑπὸ ἐμφυλίων διχονοιῶν, ὁ πατὴρ του, θέλων νὰ χωρίσῃ τοὺς διαπληκτιζομένους, μαχαιρωθεὶς ἀπέθανεν· ὁ δὲ πρωτότοκος ἀδελφός του Πολυδέκτης ἐτελεύτησεν ὡσαύτως πρόωρα, καὶ ὁ Λυκοῦργος διετέλεσε βασιλεὺς, ἐν ᾧ δὲν ἤξευρεν ὅτι ὁ Πολυδέκτης εἶχεν ἐγκαταλείψει ἐγκυον τὴν γυναῖκά του. Ἡ βασίλισσα ἐγκυμονοῦσα ἐπρότεινεν εἰς τὸν Λυκοῦργον νὰ θανατώσῃ τὸ ἔμβρυον ἂν ὑποσχεθῇ νὰ τὴν νυμφευθῇ. Οὗτος δὲ χάριν τῆς σωτηρίας τούτου ἐξηπάτησεν αὐτὴν δι' ὑποσχέσεως ψευδοῦς, καὶ οὕτως ἔσωσε καὶ γεννηθέντα τὸν υἱόν.

τοῦ ἀδελφοῦ του. Οἱ προὔχοντες ἐκ φθόνου διὰ τὴν φρονίμην διοίκησιν του κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀνηλικιότητος τοῦ νέου βασιλέως, ὅστις ὠνομάσθη Χαρίλαος, τὸν ἠνάγκασαν νὰ φύγῃ. Περιηγηθεῖς δὲ πολὺν καιρὸν ἐσπούδασε τὰ ἔθιμα καὶ τοὺς νόμους πολλῶν ξένων ἐθνῶν. Μετὰ δεκαοκτὼ δὲ ἐτῶν ἀπουσίαν ἐπιστρέψας εἰς Σπάρτην, μὲ χρησμὸν παρὰ τοῦ δελφικοῦ Ἀπόλλωνος, ἐθνικοῦ θεοῦ τῶν Δωριέων, τοῖς ἔθεσεν ἄνευ ἀντιστάσεως νόμους, οἵτινες ἦσαν σύμφωνοι πρὸς τὰ ἀνέκαθεν ἦθη τοῦ δωρικοῦ φύλου.

§ 14. Νόμοι τοῦ Λυκούργου.

Ὁ Λυκούργος διετήρησε τὴν διανομὴν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας μεταξὺ τῶν δύο βασιλικῶν οἰκῶν, οἵτινες κατήγοντο ἐκ τοῦ Ἡρακλέους.

Οἱ βασιλεῖς τῶν Σπαρτιατῶν εἶχον πολὺ ὀλίγην δύναμιν ὥφειλον νὰ ἐπαγρυπνῶσι μόνον περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν νόμων, εἶχον δὲ καὶ θρησκευτικὰ τινα καθήκοντα καὶ τὴν διοίκησιν τῶν στρατευμάτων. Ὁλὴ ἡ ἐξουσία ἦτο εἰς χεῖρας τῆς γερουσίας, ἣτις ἦτο συνέδριον ἐξ εἴκοσι καὶ ὀκτὼ γερόντων, ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκ τῶν ὑπὲρ τὰ ἐξήκοντα ἔτη γεγονότων· συνεδρίαζον δὲ μετ' αὐτῶν καὶ οἱ δύο βασιλεῖς. Γενικὴ συνέλευσις τῶν πολιτῶν (ἀλία λεγόμενη), συνερχομένη καθ' ἕκαστον μῆνα περὶ τὴν νέαν σελήνην, ἐψήφισε τὰ ὑπὸ τῆς γερουσίας προτεινόμενα ψηφίσματα. Οἱ ἔφοροι, ἀρχὴ μετὰ ταῦτα δημιουργηθεῖσα, κατέστησαν εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους οἱ ἀληθεῖς κύριοι εἰς τὴν Σπάρτην, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς τοὺς ἐσέβοντο καὶ τοὺς ἐφοβοῦντο.

Ὁ Λυκούργος ἤθελε νὰ καταστήσῃ ἐντελεστάτην ἰσότητα μεταξὺ τῶν Σπαρτιατῶν. Διὰ νὰ κατορθώσῃ λοιπὸν τοῦτο, διεμοίρασεν ὅλας τὰς γαίας των εἰς τόσους κλήρους ὅσοι ἦσαν καὶ οἱ πολῖται, δηλ. 9000, καὶ ἀπηγόρευσε διὰ

παντός τὴν διανομὴν ἢ πώλησιν αὐτῶν τῶν κλήρων, ἵνα μὴ ἀπολέσῃ μηδεὶς Σπαρτιάτης τὸν ἰδικόν του, καὶ ἵνα μὴ ἀποκτῶσιν ἄλλοι περισσοτέρους, διότι ἤθελε νὰ μὴ ὑπάρχωσιν οὔτε πένητες οὔτε πλούσιοι.

Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀπηγόρευσε τὴν πολυτέλειαν, τὰς τέχνας, τὰ γράμματα, τὸ ἐμπόριον, τὸ χρυσοῦν καὶ τὸ ἀργυροῦν νόμισμα, συγχωρήσας μόνον βαρὺ καὶ σιδηροῦν. Συνέστησε τὰ συσσίτια, ὅπου ἐπεκράτει πάντοτε μεγάλη λιτότης, καὶ τῶν ὁποίων δὲν ἦτο συγκεχωρημένον εἰς οὐδέν, οὐδ' εἰς αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς, νὰ μὴ μετέχωσιν.

Ὁ Λυκοῦργος ὑπέβαλε τοὺς πολίτας ὅλους εἰς συνεχεῖς ἀσκήσεις, διότι ἤθελε νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς στρατιώτας ἀνδρείους, καὶ εἰς τοῦτο ἐπέτυχε τῷ ὄντι.

Ἀνατροφή τῶν ἄρρένων.

Οἱ ἄρρενες ἦσαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς πολιτείας. Ὁ γεννηθεὶς δύτμορφος καὶ μὴ τέλειος ἐθανατώνετο, ἐπειδὴ δὲν θὰ ἐγίνετο καλὸς στρατιώτης. Ἀνετρέφοντο δὲ διὰ τὸν ἀνώτερω σκοπὸν μὲ σκληραγωγίαν ἐπεριπάτου ἀνυπόδητοι καὶ ἐφόρου τὸ αὐτὸ φόρεμα θέρος καὶ χειμῶνα· ὡς στῤῥωμα μετεχειρίζοντο καλάμια κοπτόμενα ὑπ' αὐτῶν τούτων ἐκ τοῦ Εὐρώτα· τροφὴν δ' ἐλάμβανον ὀλίγην, διὰ νὰ ἀναγκάζωνται νὰ κλέπτωσι διὰ δόλου καὶ ἐπιτηδεύουσι, ὅτι ἡδύνατο νὰ προκαλῇ τὴν ὀρεξίν των· ὅστις δὲ ἐφωρῶτο κλέπτων, ἐτιμωρεῖτο, οὐχὶ ὡς ἐνοχος, ἀλλ' ὡς ἀνεπιτήδεις, καὶ τοῦτο, διὰ νὰ γυμνάζωνται ν' ἀνιχνεύωσιν ἐν καιρῷ πολέμου τὸν ἐχθρὸν διὰ τῶν δόλων, τοὺς ὁποίους ἐξετέλουν εἰς τὴν μικρὰν των ἡλικίαν, διὰ νὰ εὕρισκωσι τὴν τροφὴν των. Μετὰ τὴν ἄκραν φιλοπατορίαν καὶ τὴν καταπράννησιν τοῦ πόνου καὶ τοῦ θανάτου, ἐδιδάσκοντο πρὸ πάντων νὰ σέβωνται τοὺς γέροντας· τοῦτο δὲ ἦτο ἀναγκαιότατον εἰς πόλιν, ὅπου σχεδὸν ὅλοι οἱ ἄρχοντες ἦσαν γέροντες, καὶ ὅπου οἱ νόμοι,

οἵτινες δὲν ἦσαν γραπτοί, ἀπηγγέλλοντο ἐκ στόματος τῶν πρεσβυτέρων.

Κατὰ τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των οἱ ἄρρενες ἐγίνοντο παρὰδεκτοὶ εἰς τὸ στράτευμα καὶ ἐξετέλουν ὑπηρεσίαν στρατιωτικὴν εἴτε ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Λακωνικῆς, εἴτε ἐκτὸς αὐτῆς. Κατὰ τὸ τριακοστὸν ἐνυμφεύοντο καὶ ἀπελάμβανον τὰ πολιτικὰ δίκαια· ὁ δὲ μὴ νυμφεύμενος κατεργονεῖτο. Κατὰ τὸ ἐξηκοστὸν, τὸ στρατιωτικὸν των στίδιον ἔληγεν· ἐνητχολοῦντο δὲ τότε περὶ τὴν διαχείρισιν τῶν δημοσίων πραγμάτων καὶ τὴν ἀνατροφὴν τῶν παίδων τῆς πολιτείας.

Καὶ τῶν γυναικῶν ἡ ἀνατροφὴ ἦτο ἐπ' ἑσῆς σκληρὰ καὶ δὲν εἶχον αὗται παντελῶς ἀδυναμίας μητρικᾶς. "Οθεν παραδίδουσιν τὴν ἀσπίδα εἰς τοὺς υἱοὺς των ἐκστρατεύοντας τοῖς ἐλεγον· «ἡ τὰν ἡ ἐπὶ τᾶς», δηλ. ἡ ταύτην τὴν ἀσπίδα διαφύλαττε γενναίως, μαχόμενος καὶ φρονέων τοὺς ἐχθροὺς, εἰδὲ μὴ, φρονεῦμένον νὰ σε μετακομίσωσιν ἐπάνω εἰς αὐτήν. Ἐν γένει οἱ Σπαρτιάται προετίμων τὸν ἐνδοξὸν θάνατον παρὰ τὴν ἄτιμον ζωὴν.

Ἡ τῶν τεχνῶν περιφρόνησις, Εἴλωτες, θάνατος Λυκούργου.

Ἐκτὸς τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἀσκήσεων, δι' ὧν κατηρτίζετο ὁ Σπαρτιάτης, μόνως ἐνασχολήσεις του εἶχε τὸ κυνήγιον καὶ τὴν συνομιλίαν εἰς δημοσίους τόπους, ὅπου συνείθιζε νὰ ὁμιλῇ ὀλίγα καὶ φρόνιμα λόγια, καὶ τοῦτο ὠνομάζετο λακωνισμός.

Οὕτως ὁ Λυκούργος ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ τοὺς Σπαρτιάτας ὅπως ἡ θέσις των ἀπῆται νὰ ᾔηται, δηλαδή λαὸν στρατιωτικόν. Εἰς τὰς τέχνας δὲ κατεγίνοντο οἱ περίοικοι Λακεδαιμόνιοι. Αἱ δὲ κοινὰ ἐργασίαι ἀφείθησαν εἰς τοὺς Εἴλωτας, δούλους τοῦ κράτους, οἵτινες ἐκκλιέργουν τὴν γῆν

διὰ τοὺς δεσπότας των. Ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπολέμουν πλησίον αὐτῶν, ἀλλ' ἐφρόντιζον οἱ Σπαρτιᾶται νὰ δολοφονῶσιν ἐνίοτε αὐτοὺς (διὰ τῆς λεγομένης κ ρ υ π τ ε ῖ α ς), φοβούμενοι τὸν πληθυσμὸν καὶ τὴν ἀνδρίαν των.

Διηγούνται ὅτι ἀφ' οὗ εἶδε παραδεδεγμένους τοὺς νόμους τοῦ Ὁ Λυκούργου, ἐξώρκισε τοὺς βασιλεῖς, τοὺς ἑγεμονιστάς καὶ ὅλους τοὺς πολίτας νὰ μὴ μεταβάλλωσι μηδὲν ἐξ αὐτῶν μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς του. Διὰ νὰ μὴ ἀπαλλάξῃ δὲ τοὺς συμπολίτας του ἐκ τοῦ ὅρκου των, ἀσιτήσας ἀπέθανεν εἰς τὰ ξένα.

§ 15 Οἱ Μεσσηνιακοὶ πόλεμοι. (743-723).

Πρῶτος.

Οἱ Σπαρτιᾶται καὶ οἱ Μεσσήνιοι ἦσαν τῆς αὐτῆς φυλῆς, δηλαδὴ Δωριεῖς· ἀλλὰ βίαιαι συγκρούσεις μεταξύ των τοὺς ἀποκατέστησαν ἐχθροὺς ἀδιαλλάκτους. Κατὰ τὸ 743 π. Χ οἱ Σπαρτιᾶται ἐκυρίευσαν ἐξ ἐφόδου τὴν πόλιν τῶν Μεσσηνίων Ἀμφειαν, καὶ ἤρχισεν ἐκ τούτου πόλεμος.

Οἱ Μεσσήνιοι, μὴ ὄντες συνειθισμένοι εἰς αὐστηράν πειθαρχίαν, ὡς οἱ Σπαρτιᾶται, δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀντισταθῶσιν εἰς αὐτούς· ὅθεν κατηναγκάσθησαν μετ' ὀλίγον νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰς πόλεις των καὶ νὰ κλεισθῶσιν εἰς τὸ φρούριον Ἰθώμην. Τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, τὸ ὅποιον ἠρώτησαν, πῶς νὰ σωθῶσιν, ἀπεκρίθη· «Νὰ ἐκλέξωσι διὰ κλήρου κόρην ἄχραντον ἐκ τοῦ αἵματος τῶν Αἰπυτιδῶν, ἐν ἀποτυχίᾳ δὲ ἠδύναντο νὰ πάρωσιν ἄλλην κόρην ἐξ ἄλλης οἰκογενείας, διδούσης αὐτὴν ἐκουσίως εἰς σφαγὴν, καὶ νὰ θυσιάσωσιν αὐτὴν εἰς τοὺς καταχθονίους δαίμονας». Ἐπειδὴ δὲ ὁ κλῆρος ἔπεσεν ἐπὶ τὴν θυγατέρα τοῦ Λυκίσκου, ὁ πατήρ της, διὰ νὰ τὴν σώσῃ, κατέφυγε μετ' αὐτῆς εἰς Σπάρτην, καὶ ὁ λαὸς ἔμεινε καταπεπληγμένος διὰ τοῦτο. Τότε ὁ ἐκ τοῦ γένους

τῶν Αἰγυπτιδῶν Ἀριστοδῆμος, ἄνθρωπος ἰσχυρὸς καὶ πολέμιστος ἐνδοξός, προσφέρει ἐκουσίως τὴν ἰδίαν αὐτοῦ θυγατέρα. Πεισμένος δὲ ὁ λαὸς, ὅτι ἡ φοικτὴ αὕτη θυρία ἐξεπλήρωσε τὸν χρησμὸν, ἐτράπη εἰς τελευτὰς καὶ ἑορτάς· οἱ δὲ Σπαρτιάται, πιστεύσαντες εἰς τὸ γινόμενον, ἔπαυσαν ἐπὶ τινὰ ἔτη ἀπὸ τοῦ νᾶ πολέμου.

Ὅτε δὲ ὁ πόλεμος ἀνεκώθη, ὁ βασιλεὺς Εὐφάης ἐθανωτῶθη, καὶ ὁ Ἀριστοδῆμος ἐξελέχθη βασιλεὺς ἀντ' αὐτοῦ· ἐπὶ ἑξ ἔτη ἐξηκολούθησεν ἀλόμῃ γενναίως τὴν ἀντίστασιν· ἀλλ' ἐπὶ τέλους βλέπων ματαιούμενος τὰς ἐλπίδας του καὶ ἀναλογιζόμενος ὅτι ἀνωτρελῶς ἐθύσιντε τὴν θυγατέρα του, εἶτι δὲ καὶ ὑπὸ τρομακτικῶν ὀνείρων παρακινούμενος, ἤτοχειράσθη ἐπὶ τοῦ τάρου τῆς.

Δεύτερος Μεσσηνιακὸς πόλεμος (685—666).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀριστοδήμου ἡ Ἰθώμη ἔπεσεν, εἰς δὲ τοὺς Μεσσηνίους ἐπετράπη ὑπὸ τῶν νικητῶν τῶν Σπαρτιατῶν νὰ μένωσιν εἰς τὸν τόπον των, ἐπὶ συνθήκῃ νὰ πέμπωσιν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας τὸ ἥμισυ τοῦ θερισμοῦ των, εἰς δὲ τὰς κηδεῖας τῶν βασιλέων καὶ μεγιστάνων νὰ ἔρχονται εἰς τὴν Σπάρτην ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες μελανοφοροῦντες καὶ καταναγκαστικῶς κλαίοντες διὰ τὸν θάνατον τῶν δυναστῶν αὐτῶν.

Μία ὁλόκληρος γενεὰ εἶχεν ἤδη ζῆσαι οὕτω μὲ λύπην καὶ κατασχύνην, ὅτε ἐφάνη νέος ἥρως, ὁ Ἀριστομένης, ὅστις, διεγείρας ὅλον τὸν λαόν, προσέβαλε τοὺς Σπαρτιάτας καὶ ἀνέκτισε τὴν Μεσσήνην. Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἀνεχώρησε μόνος, καὶ διαπεράσας τὰ ὄρη καὶ εἰσελθὼν τὴν νύκτα εἰς τὴν Σπάρτην, ἀνέθηκεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς τῆς Χαλκιοίκου ἀσπίδα μὲ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν· «Ὁ Ἀριστομένης τῇ Ἀθηνᾷ, ἐκ τῶν λαφύρων τῶν Λακεδαιμονίων».

Ἡ Σπάρτη ἐντρομός· ἠρώτησε τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν.

Τούτο δὲ ἀπεκρίθη ὅτι αὕτη ὤφειλε νὰ ζητήσῃ ἀρχὴν παρὰ τῶν Ἀθηναίων. Αἱ Ἀθηναὶ δὲν ἤθελον μὲν νὰ συνεργήσωσιν εἰς τὸ μεγαλεῖον τῆς Σπάρτης, δὲν ἐτόλμων ὁμῶς καὶ ν' ἀντισταθῶσιν εἰς τὰς προσταγὰς τοῦ μαντείου. ὅθεν ἐπεμφαν εἰς τὴν Λακεδαίμονα τὸν Τυρταῖον, χωλὸν γράμμα το διδάσκαλον, ὅστις ὁμῶς ὥνέως τότε ἄγνωστος ποιητὴς ἄριστος, διὰ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ καθύπευχε τὰς ἐσωτερικὰς διχονοίας τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἐνεψύχωσεν ὧν αὐτῶν τὰς καρδίαις.

Ἀνδρία τοῦ Ἀριστομένου.

Κατὰ τὴν πεδιάδα Στενυκλήρου ὁ Ἀριστομένης διὰ τῆς ἀνδρίας τοῦ ἐνίκησε τοὺς Σπαρτιάτας. Ὡν δὲ ῥιψοκίνδυνος, ἔπασσε ποτε εἰς χεῖρας ἑπτὰ Κρητῶν, ὄντων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Σπάρτης· ἀλλ' ἐν ᾧ οὗτοι διενευκτέρευον νύκτα τινα εἰς τινα ξένην οἰκίαν νέα τις κόρη ἐγκατοικοῦσα ἐκεῖ μεθύσασα τούτους, ἔλυσε τὰ δεσμὰ τοῦ ἥρωος, ὅστις, φρονεύσας τοὺς Κρητάς ἐσώθη καὶ ἔπειτα εἰς ἀνταμοιβὴν ὑπ' ἀνδρείου τὴν νέαν κόρην μὲ ἓνα τῶν υἱῶν του, τὸν Γόργον. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους νικηθεὶς διὰ προδοσίας τοῦ συμμάχου του βασιλέως τῶν Ἀρκάδων, ἠναγκάσθη ν' ἀποχωρήσῃ εἰς τὸ ὄρος τῆς Εἵρας, τὴν ὁποίαν ὑπερήσπισεν ἑνδεκα ἔτη, καὶ πολλάκις ὑπερίσχυσεν ἐξερχόμενος καὶ ἐφορμῶν καὶ μέχρι τῶν ἐνδοτέρων τῆς Λακωνικῆς.

Αἱ ἐφόδοι δὲ γενομένης νύκτα ἐν καιρῷ βροχῆς καὶ τρικυμίας ἐκυρίευσαν οἱ Σπαρτιάται τέλος τὴν Εἵραν, ἄρῃσαν δὲ τοὺς Μεσσηνίους ἐκ συμπαθείας ἀνενοχλήτους ν' ἀναχωρήσωσι μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδῶν των (668).

Οἱ πλεῖστοι τούτων ἔφυγον τότε εἰς ἄλλας Ἑλληνικὰς χώρας, οἱ δὲ ἀπομείναντες ἐγένοντο ὑπήκοοι τῶν Σπαρτιατῶν. Τινὲς διαθάντες ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν υἱῶν τοῦ Ἀριστομένου εἰς Ἰταλίαν ἔκτισαν τὴν μέχρι τῆς σή-

μερον ὁμώνυμον αὐτῶν πόλιν Μεσσήνην. (ἴδε § 30). Αὐτὸς δὲ ὁ Ἀριστομένης μετέβη εἰς Ῥόδον καὶ ἐκεῖ ἀπέθανε.

§ 16. Αἱ Ἀθηναὶ ἀπὸ τοῦ Κόδρου μέχρι τοῦ Πεισιστράτου.

Ἄρχοντες (1045), Νομοθεσία, Κυλώνειον ἄγος.

Αἱ Ἀθηναὶ ἦσαν ἡ κυρίως μητρόπολις τοῦ Ἰωνικοῦ φύ-
λου, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐκαυχῶντο ὅτι ἦσαν αὐτόχθονες, ἐπει-
δὴ καμμία ἄλλη φυλὴ δὲν ἀνεμίχθη μετ' αὐτῶν, οὐδὲ τοὺς
ἐδίωξε κανεὶς ἐκ τῆς χώρας των, διότι ἦτο λεπτόγειος καὶ
ἄγονος καὶ οὐδεὶς τὴν ἐξήλευεν ἓνα καιρὸν.

Ὅτε ὁ Κόδρος, ὡς προεῖρηται, ἐθυσιάσθη, ὑπὲρ τοῦ λαοῦ
τοῦ οἱ Ἀθηναῖοι ἐκήρυξαν ὅτι οὐδεὶς εἶναι ἄξιός μετ' αὐτὸν
να βασιλεύσῃ καὶ οὕτω κατήργησαν τὴν βασιλείαν (1044).
Ἀντὶ δ' ἐνὸς βασιλέως κληρονομικοῦ, ἀνεδεικνύετο πλέον ἐν
Ἀθήναις εἰς ἄρχων ὑπεύθυνος καὶ ἰσόβιος. Πρῶτος δὲ τοι-
οῦτος ἄρχων μετὰ τὸν Κόδρον ἔγεινεν ὁ υἱὸς τοῦ Μέδων.
μετὰ δὲ τοῦτον ἔλαβον διαδοχικῶς καὶ κατὰ κληρονομίαν
τὴν ἀρχὴν ἑνδεκα ἄλλοι ἀπὸ τοῦ Κόδρου καταγόμενοι, τῶν
ὁποίων τελευταῖος ἦτο ὁ Ἀλκμαίων. Ἀπὸ δὲ τοῦ δια-
δεχθέντος αὐτὸν (752 π. Χ.) ἡ διάρκεια τῆς ἀρχοντείας
περιορίσθη εἰς δέκα ἔτη, καὶ ἀπὸ τοῦ 683 π. Χ. εἰς ἓν μό-
νον ἔτος, καὶ ἀπὸ τούτου τοῦ ἔτους ἀντὶ ἐνὸς ἐξελέγοντο
ἑνέα ἄρχοντες, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν πρῶτος ἐλέγετο ἐπώ-
νυμος, διότι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐγράφετο εἰς τὰς δημοσίας
πράξεις κατὰ τὸ ἔτος τῆς ἀρχοντείας του· ὁ δὲ δεύτερος
ἐλέγετο βασιλεὺς, καὶ εἶχε τὴν ἐπιστασίαν τῶν ἱερῶν· ὁ
τρίτος ἐλέγετο πολέμαρχος, καὶ κύριον ἔργον εἶχε τὰ πολε-
μικά· οἱ ἑξὺ δὲ ἄλλοι ἐλέγοντο θεσμοθέται καὶ εἶχον καθή-
κοντα νομολογικά.

Ἡ πολυμελής αὕτη κυβέρνησις δὲν ἡδυνήθη νὰ προλάβῃ ἢ νὰ περιστείλῃ τὰς ταρχάς, διότι οἱ λεγόμενοι Εὐπα-
τρίδαι (εὐγενεῖς) ἔχοντες τὴν ἐξουσίαν, κατεδυνάστευσαν τὸν
λαόν· ὅθεν προσεκλήθη τὸ 624 π. Χ. ὡς νομοθέτης ὁ Δρά-
κων· ἀλλὰ συνέταξε νόμους τοσοῦτον αὐστηροὺς, ὥστε δὲν ἦτο
δυνατὸν νὰ ἐφαρμοσθῶσιν (624)· ἐλέχθη δὲ ὁρθῶς ὑπὸ τινων,
ὅτι τοὺς ἔγραψε μὲ αἶμα καὶ ὄχι μὲ μελάνην· ὅθεν ἐξηκο-
λοῦθουν αἱ ἀταξίαι. Τότε φιλόδοξός τις, ὁ Κύλων, ἐδοκί-
μασε νὰ λάβῃ τὴν ἐξουσίαν ὡς τύραννος (612), καταλαβὼν
τὴν Ἀκρόπολιν, ἀλλ' ἐπολιορκήθη ὑπ' ὅλου τοῦ λαοῦ· κα-
τάρθωσεν ὅμως νὰ δραπετεύσῃ, οἱ δὲ ὁπαδοὶ τοῦ ἐκάλισαν
ἐκείναι παρὰ τὸν βωμὸν τῆς Ἀθηνᾶς. Ἀλλ' ὁ Ἀρχων Με-
γακλῆς δι' ἀπάτης εἰπὼν, ὅτι οὐδένα τάχα ἔχουσι φόβον,
τοὺς ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ καὶ οὕτω ὁ λαὸς τοὺς ἐ-
θανάτωσε, καὶ τινὰς καταρυγόντας εἰς ἄλλο ἱερὸν, τῶν Εὐ-
μενίδων, τοὺς κατέσφαξαν ἐκεῖ σχεδὸν ὅλους.

Δοιμὸς, συμβὰς μετ' ὀλίγον, ἐφάνη ὡς ἐκδίκησις τῶν
θεῶν, τῶν ὁποίων τὸ ἱερὸν εἶχον οἱ Ἀθηναῖοι· ἐκδιάται καὶ
μολύνει. Ἄνθρωπος δὲ τις σεβάσμιος, ὁ σοφὸς Ἐπιμενίδης,
προσκληθεὶς ἐκ Κρήτης, ἐτέλεσε θυσίας καὶ ἐκαθάρισε τὴν
πόλιν ἀπὸ τοῦ μιάσματος αὐτοῦ, ὅπερ ὠνομάσθη Κυλώνειον
ἄγος. Ὅτε δὲ ἀνεχώρει εἰς Κρήτην, συνεβούλευσε τοὺς Ἀ-
θηναίους ν' ἀκούσωσι τὰς συμβουλὰς τοῦ συμπολίτου αὐ-
τῶν Σόλωνος.

Σόλων καὶ οἱ νόμοι του.

Ὁ Σόλων καταγόμενος ἐκ τοῦ Κόδρου, ὠρέλῃσε πολὺ
τὴν πατρίδα του. Οἱ Ἀθηναῖοι, ἀρ' οὐ πολλάκις ἡττήθη-
σαν, προσπαθοῦντες ν' ἀνακτήσωσι τὴν Σαλαμῖνα παρὰ
τῶν Μεγαρέων, εἶχον ψηφίσει ποινὴν θανάτου κατὰ παντός,
ὅστις ἤθελεν εἰς τὸ ἐξῆς προτείνει νὰ προσβάλῃσιν ἐκ νέου
τὴν νῆσον ταύτην. Ὁ Σόλων, ὑποκριθεὶς τὸν παράφρονα ἐπὶ

τινα καιρὸν ἐπιτηδειότητα, ἐξέρχεται τέλος εἰς τὴν ἀγορὰν ὡς τοιοῦτος, καὶ μεγαλοφώνως ἀπαγγέλλει στίχους τινὰς ἀρχομένους οὕτως· « Ἦλθον ὡς κῆρυξ ἐκ τῆς περιποθότητος Σαλαμίνας, καὶ θέλω νὰ σᾶς εἰπῶ ἀρμονικούς στίχους, ἀντὶ ἄλλων δημηγοριῶν κλπ. » Ὡς παράφρονα δὲ οὐδεὶς τὸν παρηνώχλησεν· ἀλλ' ὅταν ἐτελείωσεν, ὁ λαὸς ἐνθουσιασθεὶς καὶ ἀψηφήσας τὸν νόμον ἔδραμεν εἰς τὰ ὅπλα, διώρισεν ἀρχηγὸν τὸν ποιητὴν καὶ ἀνέκτισε τὴν Σαλαμίνα. Τῷ δὲ 595 ἔτει ἐνεπιστεύθησαν εἰς αὐτὸν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν φροντιδα τῆς μεταβολῆς τῶν νόμων των.

Ὁ Σόλων λοιπὸν ἔγραψε νέους νόμους. Διὰ ν' ἀνακουφίσῃ τοὺς πτωχοὺς δι' αὐτῶν ἠλάττωσε τοὺς τόκους, διέταξεν ὥστε τὰ κτήματα τοῦ ὀφειλέτου καὶ οὐχὶ τὸ αἶματόν του νὰ ἐνυποθηκεύωνται διὰ τὸ χρέος του· ἐπομένως ἠλευθέρωσεν ἅπαντας ἐκείνους, οἵτινες εἶχον κατασταθῇ δοῦλοι ἕνεκα χρέους. Ἐτροποποίησε τὴν διατίμησιν τῶν νομισμάτων κατὰ τὸ συμφέρον καὶ τῶν ὀφειλετῶν καὶ τῶν δανειστῶν. Ἐπειτα δὲ, χωρὶς νὰ καταργήσῃ τὴν εἰς 4 φυλάς διαίρεσιν, διήρξε τὸν λαὸν εἰς τέσσαρας τάξεις, κατὰ τὴν περιουσίαν ἐκάστου, εἰς πεντακοσιομεδίμνους, ἱππεῖς, ζευγίτας καὶ θῆτας. Οἱ θῆτες, ἔχοντες ὀλίγην περιουσίαν ἢ οὐδόλως, ἦσαν ἐξηρημένοι φόρων, ἀλλὰ καὶ ἀπεκλείοντο τῶν δημοσίων ὑπουργημάτων καὶ μόνον εἶχον εἴσοδον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου μετὰ τῶν τριῶν ἄλλων τάξεων, ἐχουσῶν πάντα τὰ δημόσια ὑπουργήματα, πλὴν τοῦ τῶν ἐνέα ἀρχόντων, οἵτινες ἐξελέγοντο ἐκ μόνης τῆς πρώτης τάξεως. Ἐκ τῶν τριῶν προσέτι πρώτων τάξεων ἐξελέγοντο κατ' ἔτος τὰ τετρακόσια μέλη (100 ἐξ ἐκάστης φυλῆς) τῆς βουλῆς, ἣτις προέτινε προβουλευματα, τὰ ὅποια, ἂν παρεδέχετο ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου, ἐγίνοντο νόμοι ἢ ψηφίσματα καὶ ἐξετελοῦντο. Ἡ δὲ ἐξ Ἀρείου Πάγου Βουλῆς, συγκροτούμενη ὑπὸ τῶν ἀποχωρούντων τῆς ἀρχῆς ἐνέα ἀρχόντων τῶν καλῶς ἐκτελεσάντων τὰ καθήκοντά των, ἦτο τὸ ἀνώτατον δικαστή-

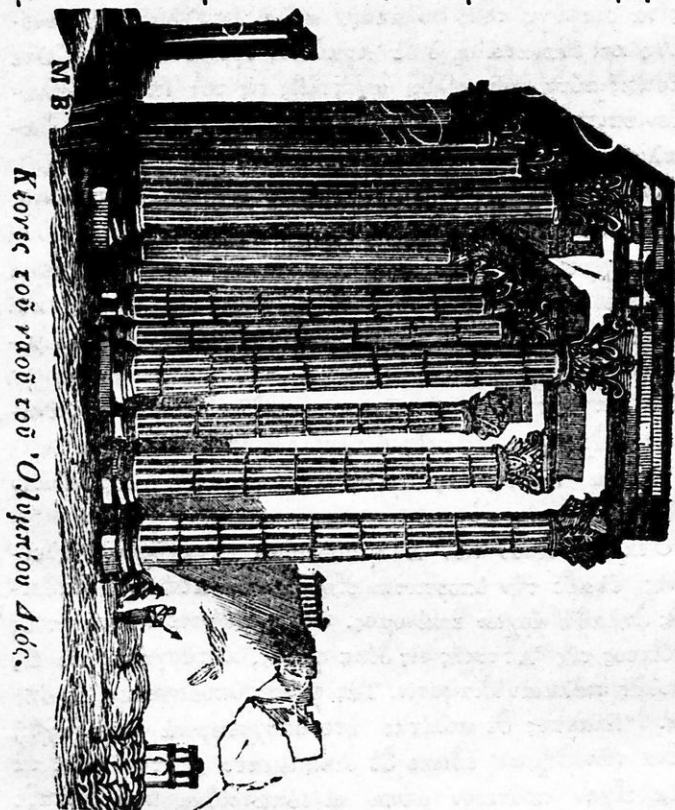
ρον. Τὰ ἄλλα δικαστήρια συνεκροτοῦντο ἐκ πολυαριθμῶν κληρωτῶν πολιτῶν.

§ 17. Ὁ Πεισίστρατος καὶ οἱ υἱοὶ του. (561—510).

Ἀφ' οὗ ὁ Σόλων ἔθηκε τοὺς νόμους του, ἀπεμακρύνθη τῆς πατρίδος του, διὰ νὰ μὴ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ τοὺς μεταβάλλῃ· ἀλλ' ὁ συγγενὴς του Πεισίστρατος διὰ βραδουργιῶν ιδιοποιήθη ἀρχὴν ἀνωτέραν τῆς τῶν ἀρχόντων, ὡς ἐξῆς. Ἐφάνη ποτὲ τρέχων εἰς τὴν ἀγορὰν αἵματωμένος ὅλος ἐξ ἐλαφρᾶς πληγῆς, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ ἴδιος εἰς ἑαυτὸν, ἐφώναζε δὲ ὅτι οἱ ἐχθροὶ τοῦ λαοῦ ἠθέλησαν νὰ τὸν δολοφονήσωσιν· ὅθεν ὁ λαὸς ἔδωκεν εἰς αὐτὸν παρευθὺς σωματοφύλακας· διὰ τῆς συνδρομῆς τούτων κυριεύσας τὴν Ἀκρόπολιν ὁ Πεισίστρατος ἔγεινε τύραννος. Δις διωχθεὶς ὑπὸ τῶν ἀντιζήλων του, κατώρθωσε νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν, ἀπὸ δὲ τοῦ 538 μέχρι τοῦ 528 π. Χ. ἔτους διετήρησε τὴν ἐξουσίαν ἀνενοχλήτως καὶ ἐν εἰρήνῃ. Ἡ τυραννία αὐτοῦ ἦτο ἡπία, φιλοδίκαιος καὶ φίλη τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Ἦρχισε νὰ κτίζῃ μνημεῖά τινα πρὸς καλλωπισμὸν τῶν Ἀθηνῶν, συνέστησε τὴν πρώτην δημοσίαν βιβλιοθήκην ἐν Ἑλλάδι, προσέταξε δὲ καὶ συνηρμολογήθησαν τὰ ποιήματα τοῦ μεγάλου τῆς Ἑλλάδος ποιητοῦ Ὀμήρου, καὶ ὥρισε νὰ ἀναγινώσκωνται ἐν τῇ ἐορτῇ τῶν μεγάλων Παναθηναίων, τελουμένων κατὰ πενταετίαν ἐν Ἀθήναις. Ὁ αὐτὸς δὲ ἤρχισε καὶ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ μεγαλοπρεποῦς ναοῦ ἐν Ἀθήναις τοῦ Ὀλυμπίου Διός, τὸν ὁποῖον ἀπετελείωσεν ὁ Ἀδριανός. Τοῦ ναοῦ τούτου σώζονται νῦν δέκα καὶ ἑξὶ κίονες.

Οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Πεισιστράτου, Ἰππίας καὶ Ἴππαρχος, τὸν διεδέχθησαν (527) καὶ διώκησαν, ὡς ὁ πατήρ των, μέχρι τοῦ 514, ὁπότε ὁ Ἀρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογείτων, ἐκ-

δικοῦντες ἀτομικὴν τινα ὕβριν, συνώμοσαν μετ' ἄλλων ἐχ-
θρῶν τῶν Πεισιστρατιδῶν νὰ τοὺς δολοφονήσωσι· περιέμενον

δὲ πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ των τὴν ἑορτὴν τῶν μεγάλων Παναθηναίων. Ἐλθοῦσης τῆς ἡμέρας καθ' ἣν ὁ Ἰππίας μετὰ τῶν φυλάκων του ἐτακτοποίει τὴν πομπὴν τῆς ἑορτῆς ἐν τῷ Κεραμεικῷ, ἔξωθεν τῆς πόλεως, προὔχωρον ὁ Ἀρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογείτων διὰ νὰ τὸν κτυπήσωσιν, ἔχοντες τὰ ξίφη κεκρυμμένα ἐντὸς κλάδων μύρτου· ἀλλ' ἰδόντες τινὰ τῶν συνωμοτῶν συνδιαλεγόμενον μετ' αὐτοῦ, καὶ νομίσαντες ὅτι ἐπροδόθησαν, εἰσῆλθον ἐσπευσμένως εἰς τὴν πό-

λιν, ὅπου ἀπαντήσαντες τὸν Ἱππαρχον τὸν ἐπλήγωσαν θανατηφόρως. Καὶ ὁ μὲν Ἀριστογείτων κατῴρθωσε κατ' ἀρχὰς νὰ διαφύγῃ τοὺς φύλακας, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ συνελήφθη καὶ ἐθανατώθη, ὁ δὲ Ἀρμόδιος ἐφονεύθη εὐθύς. Ὅτε ἡ εἰδήσις αὕτη ἀνηγγέλθη μυστικῶς εἰς τὸν Ἱππίαν, συνέλαβεν ἐπιτηδεῖως καὶ ἐφυλάκισε τοὺς ὑπόπτους, ἅρ' οὐ ἀφώπλισε πάντας τοὺς ὀπλοφοροῦντας (514).

Ἀπὸ ταύτης τῆς ἡμέρας ὁ Ἱππίας κατεστάθη τύραννος σκληρός. Ἀλλ' οἱ ἐξωρισμένοι ἐξ Ἀθηνῶν ἰσχυροὶ καὶ πλούσιοι ἀπόγονοι τοῦ οἴκου τῶν Ἀλκμαίωνιδων, βοηθούμενοι τῶρα ὑπὸ σπαρτιατικοῦ στρατοῦ, εἰσῆλθον εἰς Ἀθήνας, καὶ ἠνάγκασαν τὸν Ἱππίαν νὰ φύγῃ (510) εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν.

Μετὰ τὴν πτώσιν τῶν Πεισιστρατιδῶν, οἱ Ἀθηναῖοι ἀνῆγειραν ἀνδριάντας εἰς τοὺς δύο φίλους Ἀρμόδιον καὶ Ἀριστογείτονα, καὶ εἰς τὰς ἐορτὰς καὶ τὰ συμπόσια ἐψαλλον ὕμνον πρὸς τιμὴν αὐτῶν.

Ὁ ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Ἀλκμαίωνιδῶν καταγόμενος Κλεισθένης ἔλαβε τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν ἐν Ἀθήναις, ἀναδειχθεὶς δηλαδὴ ἄρχων ἐπώνυμος. Οὗτος διήρσεε πάντας τοὺς κατοίκους τῆς Ἀττικῆς εἰς δέκα φυλάς, καταργήσας τὴν εἰς 4 φυλάς παλαιὰν διαίρεσιν. Τὰς φυλάς ὑποδιήρσεεν εἰς δήμους. Ἐκαστος δὲ πολίτης ἦτο ὑπόχρεως νὰ καταταχθῇ εἰς ἓνα τῶν δήμων· ἔδωκε δὲ δικαιώματα εἰς τὸν λαόν, τὰ ὅποια εἶχον πρότερον μόνοι οἱ εὐπατρίδαι, καὶ διέταξε τὸν ὀστρακισμόν τῶν ὑπόπτων διὰ τὴν φιλοδοξίαν τῶν πολιτῶν.

Ἐπὶ τῆς διοικήσεως τοῦ Κλεισθέους, καὶ κατὰ τὰ εἰκοσι μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ἱππίου ἔτη, οἱ Ἀθηναῖοι ἐδείξαν ἀπροσδόκητον δραστηριότητα. Ἀπέκρουσαν σπαρτιατικὸν στρατεύμα, θέλον, νὰ συστήσῃ τὴν τυραννίαν καὶ νὰ καταστήσῃ τύραννον Ἰσαγόραν τινὰ φατριάρχην Ἀθηναῖον (506 π. Χ.), προσέβαλον τοὺς Βοιωτοὺς, καὶ κατέκτησαν

μέρος τῆς Εὐβοίας, ἐν ᾧ εἷς τῶν συμπολιτῶν των, ὁ Μιλτιάδης ὁ υἱὸς τοῦ Κυψέλου, ὑπέταξε τὴν νῆσον Ἀῆμον, καὶ κατέστη τύραννος τῆς Θρακικῆς χερσονήσου.

§ 18. Πρῶτος μηδικὸς πόλεμος. (493 — 490).

Μιλτιάδης, Θεμιστοκλῆς, Ἀριστείδης.

Τὰς εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν ἐλευθέρας μέχρι τινὸς ἑλληνικὰς ἀποικίας εἶχον καταστήσει πρότερον μὲν οἱ Λυδοὶ ὕστερον δὲ οἱ Πέρσαι ὑποτελεῖς εἰς αὐτοὺς καὶ εἶχον ἐγκαταστήσει τυράννους εἰς ἐκάστην τῶν πόλεων των. Ἐκ τῶν τυράννων τούτων Ἀρισταγόρας ὁ Μιλήσιος, περιπεσὼν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ μεγάλου βασιλέως (οὕτως ἐλέγετο ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας), ἐζήτησε νὰ σωθῇ δι' ἐπαναστάσεως. Ὅθεν ἐπανεστῆσε τὴν Μίλητον κατὰ τῶν Περσῶν, καὶ ἐλθὼν ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης, ἀποτυχὼν δὲ μετέβη εἰς Ἀθήνας.

Οἱ Ἀθηναῖοι τότε ἡρεθισμένοι κατὰ τῶν Περσῶν, διότι ἐζήτουν νὰ ἐπαναφέρωσι τὸν τύραννόν των Ἰππῖαν καὶ συμπάθειαν ἔχοντες πρὸς τοὺς ὁμοφύλους των Ἴωνας, τοῖς ἐδωκαν πλοῖά τινα καὶ γρατιώτας· ταῦτα δὲ συνετέλεσαν εἰς τὴν ἄλωσιν τῶν Σάρδεων ὑπὸ τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἑλλήνων. Ἐπειδὴ δὲ ἐμπρησμός, κατὰ τύχην ἀναφθεις, ἀπετέφρωσε ταύτην τὴν πόλιν, πρωτεύουσαν τῆς Λυδίας οὖσαν, ὁ Δαρεῖος τοσοῦτον ὠργίσθη, ὥστε ἀπεφάσισε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Ἀθηναίους. Ὅθεν, καταβαλὼν τοὺς ἐν Ἀσίᾳ Ἴωνας, ἔστειλε τὸν γαμβρὸν τοῦ Μαρδόνιον με στρατεύμα καὶ στόλον νὰ καθυποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλ' ὁ μὲν στρατὸς ἔπαθε δεινὰ δυστυχήματα εἰς Θράκην· ὁ δὲ στόλος καταληφθεὶς ὑπὸ τρικυμίας, ἐν ᾧ ἔκαμπε τὸ ἀκρωτήριο τοῦ Ἀθωνος, ἀπώλεσε τριακόσια πλοῖα, ὅθεν ὁ Μαρδόνιος ἠναγκάσθη ἕνεκα τῆς ζημίας ταύτης νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἀσίαν ἀπρακτός.

Νέος στρατός καὶ στόλος, ὁδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Ἰππίου καὶ διοικούμενοι ὑπὸ τοῦ Δάτιδος καὶ τοῦ Ἀρταφέρους, διηυθύνθησαν πρὸς τὴν Ἑλλάδα κατὰ θάλασσαν. Κυριεύσαντες δὲ τὴν Ἑρέτριαν τῆς Εὐβοίας, ἐπλευσαν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἀπεβίβασαν 110,000 Πέρσας εἰς τὸν Μαραθῶνα. Οἱ Ἀθηναῖοι, χίλιοι ἐξ ἐκάστης φυλῆς, μετὰ τούτων καὶ χίλιοι Πλαταιεῖς οἵτινες ἐκουσῶς ἦλθον, καταφρονήσαντες τὸν κίνδυνον, ἔτρεξαν κατὰ τῶν βαρβάρων εἰς Μαραθῶνα. Ἡ Σπάρτη, εἰδοποιηθεῖσα περὶ τῆς ἀποβάσεως τῶν Περσῶν, ὑπεσχέθη νὰ στείλῃ στρατεύμα· ἀλλὰ θρησκευτικὸν ἔθιμον ἀπηγόρευεν εἰς τοὺς μαχητάς της νὰ ἐκστρατεύωσι πρὶν ἢ γείνῃ πανσέληνος, ἡ δὲ σελήνη μόλις εἶχεν ἤδη συμπληρώσει τὴν ἐνάτην ἡμέραν της.

Ὁ στρατός ἦτο ὑπὸ δέκα στρατηγούς, στρατηγοῦντος ἀνὰ μίαν ἡμέραν ἐκάστου. Εἷς ἐξ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Μιλτιάδης. Πέντε ἐκ τῶν στρατηγῶν ἤθελον νὰ περιμείνωσιν ἐπικουρίας, οἱ ἄλλοι πέντε, ἐν οἷς καὶ ὁ Μιλτιάδης, ἤθελον νὰ συγκροτήσωσι μάχην παρευθὺς, ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο τὰς ῥαδιουργίας τοῦ Ἰππίου μᾶλλον ἢ τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν περσικῶν στρατευμάτων. Ὁ Μιλτιάδης ἐπέτυχε νὰ συμφωνήσῃ μὲ τὴν γνώμην του καὶ ὁ ἄρχων πολέμαρχος, Καλλιμαχος ὀνομαζόμενος· ὅθεν ἀπερασίσθη νὰ πολεμήσωσιν ἄνευ ἀναβολῆς. Ὁ φιλόπατρις Ἀριστείδης, εἷς τῶν στρατηγῶν, γνωρίζων τὴν στρατηγικὴν ὑπεροχὴν τοῦ Μιλτιάδου, παρεχώρησε τὴν ἡμέραν τῆς στρατηγείας του εἰς αὐτόν, τοῦτο δ' ἐμīmῆθησαν καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοί, καὶ οὕτω ὁ Μιλτιάδης κατέστη ὁ γενικὸς ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ.

Οἱ Ἀθηναῖοι μετὰ τὸ προσυμπεφωνημένον σημεῖον, κατέβησαν τρέχοντες ἐκ τοῦ ὕψους, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦσαν τοποθετημένοι, ἐπέφερον σύγχυσιν καὶ καταστροφὴν εἰς τοὺς ἐχθρούς, τοὺς ὁποίους ἐνίκησαν ἐντελῶς καὶ τοὺς ἠκολούθησαν τόσον πλησίον μὲ τὸ ξίφος, φονεύοντες αὐτοὺς, ὥστε φθάσαντες ταῦτοχρόνως μὲ αὐτοὺς εἰς τὴν παραλίαν προσέβα-

λον τὰ πλοῖα ζητοῦντες μὲ μεγάλας φωνάς πῦρ διὰ τὰ
τὰ πυρπολήσωσιν. Ὁ πολέμαρχος ἐφρονεῦθη, ὡς καὶ εἰς τῶν
δέκα στρατηγῶν, ὁ Στησίλαος· ὁ δὲ ἀτρόμητος Ἀθηναῖος
Κυναίγειρος, ἀδελφὸς τοῦ ποιητοῦ Αἰσχύλου, ὥρμησε μα-
νωδῶς εἰς τὴν θάλασσαν, διὰ νὰ σταματήσῃ πλοῖόν τι, τὸ
ὅποιον ἠτοιμάζετο νὰ φύγῃ· τὸ συνέλαβεν ἀπὸ τῆς πρύ-
μνης, ἀλλὰ διὰ πελέκεως τοῦ ἀπέκοψαν τὴν χεῖρα· λέγουσι
δὲ, ὅτι εὐθὺς ἐκράτησεν αὐτὸ διὰ τῆς ἐτέρας χειρός· ἀπο-
κοπίσης δὲ καὶ ταύτης, ἐδοκίμασε νὰ τὸ κρατήσῃ διὰ τῶν
ὑδόντων, καὶ τότε ἀπέκοψαν καὶ τὴν κεφαλὴν του. Ἑπτὰ
πλοῖα μόνον συνελήφθησαν, τὰ δὲ λοιπὰ ἐσώθησαν δι' ἰ-
σχυρᾶς κωπηλασίας καὶ ἔπλεον μετὰ σπουδῆς νὰ κάμψωσι
τὸ ἀκρωτήριον τῆς Ἀττικῆς Σούνιον, εἰδοποιηθέντα, ὡς
λέγουσιν, ἐκ τινος εἰς τὸν ἀέρα ὑψουμένης ἀσπίδος, ὅτι ἡ
πόλις ἦτο ἀνυπεράσπιστος· ἀλλ' οἱ νικηταὶ ἐπανῆλθον ἐ-
σπευσμένως καὶ ἦσαν ἤδη ἐστρατοπεδευμένοι εἰς Κυνόσαρ-
γες, προάστειον τῶν Ἀθηνῶν, ὅτε τὰ βαρβαρικά πλοῖα ἐ-
φάνησαν ἔμπροσθεν τοῦ Φαλήρου, τὰ ὅποια ὅμως χωρὶς νὰ
προσβάλωσιν ἀπέπλευσαν ὀπίσω εἰς Ἀσίαν.

Ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ οἱ βάρβαροι ἀπώλεσαν τὸν Ἰππίαν
καὶ περὶ τοὺς 6,400 ἄνδρας· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι μόνον 192.
Τῶν στρατιωτῶν δέ τις, μετὰ μεγίστης σπουδῆς δραμὼν ἐκ
Μαραθῶνος εἰς Ἀθήνας, καὶ ἀναγγείλας εἰς τοὺς ἄρχοντας
τὴν νίκην, ἐξέπνευσε.

Τῇ ἐπαύριον τῆς μάχης, 2,000 Σπαρτιᾶται ἦλθον εἰς
Ἀθήνας μετὰ τριήμερον πεζοπορίαν· συγχαρέντες δὲ τοὺς
Ἀθηναίους διὰ τὴν νίκην των, μετέβησαν εἰς Μαραθῶνα
νὰ ἰδῶσι τὸ πεδῖον τῆς μάχης, εἰσέτι ἐστρωμένον ἀπὸ
βαρβαρικῶν πτωμάτων.

Μετὰ τὴν ἑνδοξὸν ταύτην μάχην ὁ Μιλτιάδης, πείσας
τοὺς Ἀθηναίους, ἔλαβεν ἄδειαν καὶ ἔπλευσε μετὰ 70
πλοίων πρὸς τιμωρίαν τῶν νησιωτῶν τῶν Κυκλάδων, οἵτι-
νες εἶχον παραδοθῆ εἰς τοὺς Πέρσας, ἀλλ' ἀπέτυχεν εἰς

Πάρον πολεμῶν, ὅπου καὶ ἐπληγώθη. Κατηγορηθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν τοῦ ἐπὶ ἀπάτῃ διὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην καὶ τὴν ἐκ ταύτης προκύπταν ζημίαν εἰς τὸ κοινόν, κατεδικάσθη εἰς ζημίαν (πρόστιμον) πεντήκοντα ταλάντων (περίπου 300,000 δραχμῶν) ἀποθανόντος δὲ αὐτοῦ μετ' ὀλγας ἡμέρας ἐκ τῆς πληγῆς του, ὁ υἱὸς τοῦ Κίμων ἐπλήρωσεν εἰς τὴν πόλιν τὴν καταψηφισθεῖσαν ζημίαν.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιλτιάδου δύο ἄνδρες ἀνεδείχθησαν διάσημοι ἐν Ἀθήναις, ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ὁ Ἀριστείδης, ἐξ ὧν ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς μετὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι νίκην τοῦ Μιλτιάδου ἐρεθισθεὶς ὑπὸ φιλοδοξίας, περιεφέρετο αὔπνου τὰς νύκτας, λέγων εἰς τοὺς ἐρωτῶντας αὐτὸν περὶ τῆς αἰτίας, ὅτι τὰ τρόπαια τοῦ Μιλτιάδου δέν τον ἀφίνουσι νὰ κοιμᾶται. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἦτο εὐφυὲς καὶ μεγαλεπήβολος, προῖδὼν δὲ τὴν μέλλουσαν ἐκδίκησιν τῶν Περσῶν, συνέλαβε τὸν σκοπὸν νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν πατρίδα του ἀπ' αὐτῆς δι' ἀποκτῆσεως θαλασσίας δυνάμεως· μετεχειρίσθη δὲ ὡς πρόφασιν διὰ τὴν κατασκευὴν στόλου τὸν πρὸς τοὺς Αἰγινήτας πόλεμον· ἀλλὰ δέν ἦτο καὶ εἰλικρινὴς πάντοτε. Ἡ δικαιοσύνη ὅμως τοῦ Ἀριστείδου εἶχεν ἐξ ἐναντίας κατασταθῇ παροιμιώδης. Οὗτος ἐπεθύμει νὰ διατηρήσῃ τὸ πολίτευμα ἄθικτον καὶ ἡναντιοῦτο εἰς τὴν ὀχλοκρατίαν, τὴν ὁποίαν ὁ Θεμιστοκλῆς περιποιεῖτο· ἐκ τούτου προέκυψε πάλη, ἣτις ἀκαταπαύστως ἐτάραττε τὴν πόλιν. « Αἱ Ἀθηναίαι τότε μόνον θά ἡσυχάσωσιν, ἔλεγεν Ἀριστείδης, ὅταν ῥίψωσιν ἀμφοτέρους ἡμᾶς εἰς τὸ βάραθρον » (τόπον ὅπου ἐκρήμνιζον τοὺς καταδίκους).

Κατὰ τὸ 483 ὁ Θεμιστοκλῆς κατώρθωσε νὰ ἐξοστρακισθῇ ὁ Ἀριστείδης. Διηγοῦνται, ὅτι τότε χωρικός τις ἀπάνησας τὸν Ἀριστείδην, τὸν ὁποῖον δέν ἐγνώριζεν, ἐνεχείρισεν εἰς αὐτὸν ὄστρακον παρκαλῶν νὰ γράψῃ ἐπ' αὐτοῦ νὰ ἐξοστρακισθῇ ὁ Ἀριστείδης. Σοὶ ἔκαμε κακόν τι ὁ Ἀριστείδης; ἠρώτησεν οὗτος. Ὁχι, ἀπεκρίθη ὁ χωρικός, μά-

λιστα οὐδὲ τὸν γνωρίζω, ἀλλ' ἐνοχλοῦμαι νὰ τὸν ἀκούω πάντοτε ὀνομαζόμενον Δίκαιον. Ὅστερον ἀπερχόμενος τῆς πόλεως ὁ δίκαιος οὗτος ἀνὴρ, παρεκάλεσε τοὺς θεοὺς νὰ μὴ συμβῇ ἀπαίσιόν τι εἰς τὴν πατρίδα του, δυνάμενον νὰ τὸν λυπήσῃ εἰς τὴν ἐξορίαν του ἢ κατ' ἄλλους κῆρυγτο τοῖς θεοῖς νὰ μὴ καταλάβῃ τὴν πόλιν δεινόν τι κακὸν ὥστε ν' ἀναγκασθῇ αὕτη νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ τάχιστα.

§ 19. Δεύτερος μηδικὸς πόλεμος.

(480—479.) Θερμοπύλαι, Λεωνίδα.

Ὁ Δαρείος ἀποθανὼν δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐκδικήσῃ τὴν ὕβριν τὴν γενομένην εἰς τὴν δυνάμιν του· ἀλλ' ὁ Ξέρξης, ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὠδήγησεν 1,700,000 ἀνδρῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος, νομίζων, ὅτι ἀμαχητὶ ἐμελλεν αὕτη νὰ καταποντισθῇ ὑπὸ τοῦ πληθους τῶν ἀνθρώπων τούτων.

Διεβίβασε δὲ τὸ πλῆθος αὐτὸ ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην διὰ γεφύρας, τὴν ὑποίαν μετὰ πολλὰς ἀποτυχίας κατῴρθωσε τέλος νὰ ζεύξῃ ἐπὶ τοῦ Ἑλλησπόντου.

Πολλὰ τῆς Ἑλλάδος πόλεις φοβηθεῖσαι ὑπεσχεθησαν ὑποταγὴν εἰς τὸν μέγαν βασιλέα· ἀλλ' ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθηναὶ ἀπεφάσισαν νὰ τὸν πολεμήσωσι μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις καὶ νὰ σώσωσι τὴν πατρίδα τῶν ἀπὸ τῆς δουλείας μὲ πάντα κίνδυνον. Καὶ λοιπὸν ἡ μὲν πρώτη ἀπέστειλεν ἓνα τῶν βασιλέων τῆς, τὸν Λεωνίδα, μὲ μικρὸν στράτευμα 7200 ἀνδρῶν, νὰ φυλάττῃ τὰς Θερμοπύλας, ἡ δὲ δευτέρα ἐξώπλισε μόνη ἑκατὸν εἴκοσιν ἑπτὰ τριήρεις, αἵτινες μὲ 144 πλοῖα ἄλλων πόλεων ἐξέπλευσαν, φέρουσαι καὶ στρατὸν πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν παραλίων. Ὁ στόλος οὗτος ἐστάθη ἐπὶ τινος θαλάσσης στενῆς πρὸς βορρᾶν τῆς Εὐβοίας κατὰ τὸ Ἀρτεμίσιον ἀκρωτήριον, ὅπουθεν ἐμελλε νὰ βοηθήσῃ τὸν κατὰ ξηρὰν ὑπὸ τὸν Λεωνίδα ἐστρατοπεδευμένον εἰς τὰς

Θερμοπύλας ἑλληνικὸν στρατὸν καὶ νὰ ἐμποδίσῃ εἰς αὐτὸ τὸ μέρος τὴν εἰσβολὴν τῶν βαρβάρων. Καὶ οὕτως μὲν ἐπέτυχε κατ' ἀρχάς, συγκροτήσας πρὸς μέρος τι τοῦ περσικοῦ στόλου δύο μάχας εὐτυχεῖς, αἵτινες ἠνάγκασαν τοὺς βαρβάρους νὰ σταματήσωσιν, ἀλλὰ ταῦτοχρόνως ὁ Λεωνίδας ἔπεσεν εἰς τὰς Θερμοπύλας μετὰ τῶν τριακοσίων του ὡς ἑξῆς.

Κατὰ τὴν ἐξοδὸν τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Τραχίνος ὑπάρχει στενὸν, διὰ τοῦ ὁποίου μόνου δύναται τις νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐγγὺς τῆς Ἀθηήλης καὶ τῶν Ἀλπηνῶν εἶναι δύο κλεισώρειαι (στενώματα), διὰ τῶν ὁποίων μόλις δύναται νὰ διέλθῃ μία μόνον ἄμαξα. Τὰ δύο ταῦτα σημεῖα, ἀπέχοντα 1600 περίπου μέτρα ἀλλήλων, εἶναι ὡς δύο πύλαι τοῦ στενοῦ· μετὰξὺ δὲ τούτων ἐκτείνεται πεδιάς ἐν ᾗ ὑπάρχουσι πολλαὶ πηγαὶ θερμαί, διὰ τοῦτο ὠνομάσθη Θερμοπύλαι ἡ στενὴ αὕτη δίοδος. Ἐν διαστήματι τεσσάρων ἡμερῶν ἤλπιζεν ὁ Ξέρξης μετὰ τὴν ἐκεῖσε ἀφίξιν του, ὅτι μόνῃ ἢ θεᾷ τοῦ στρατεύματός του ἔμελλε νὰ παρακινήσῃ τοὺς Ἕλληνας νὰ φύγωσι. Μὴ βλέπων ὁμως αὐτοὺς φεύγοντας, ἀλλὰ μάλιστα αὐθαδῶς μένοντας εἰς τὴν θέσιν των, προσέταξε νὰ τοὺς προσαγάγωσι πρὸς αὐτὸν ζῶντας, πέμψας ἐπ' αὐτοὺς κατ' ἀρχάς τοὺς Μήδους· ἀποκρουσθέντων δὲ τούτων μὲ μεγάλῃν ζημίαν, ἔστειλεν ἔπειτα τοὺς Κισσίους· τὰ αὐτὰ δὲ καὶ τούτων παθόντων, ἔστειλε τέλος τὸ ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ὑδάρνην περίφημον σῶμα τῶν ἀθανάτων, συνιστάμενον ἐκ τῶν μάλιστα ἐκλεκτῶν στρατιωτῶν τοῦ περσικοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τούτων ἔπεσαν οἱ ἀνδρείότεροι ἔμπροσθεν τοῦ ὀχυρώματος τῶν Ἑλλήνων.

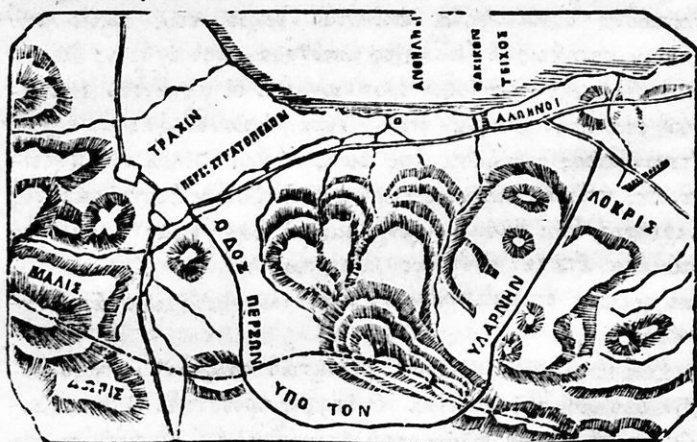
Τὸν μέγαν βασιλέα ἤρχισε νὰ τὸν καταλαμβάνῃ ἡδὴ φόβος, ὅτε Μαλιεύς τις προδότης ὀνομαζόμενος Ἐφιάλτης ἐπρότεινε νὰ ὀδηγήσῃ τὸν Ὑδάρνην διὰ τινος μονοπατίου, ἄγοντος διὰ τοῦ ὄρους εἰς τὰς Θερμοπύλας, ὁπόθεν ἠδύναντο νὰ καταλάβωσι τὰ ὀπίσθια τῶν Ἑλλήνων.

Ἐν ᾧ δὲ οἱ Πέρσαι ἔμελλον ἤδη νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ ἄλλο μέρος τῶν Θερμοπυλῶν, εἰς ὃ ἡ ὑπεράσπισις δὲν ἦτο πλέον δυνατὴ, ὁ Λεωνίδας μὴ θέλων νὰ θυσιάσῃ ἀνωφελῶς στρατὸν, τοῦ ὁποίου ἡ Ἑλλὰς εἶχεν ἀνάγκην, ἀπέπεμψε πάντας τοὺς συμμάχους καὶ ἐκράτησε 300 Σπαρτιάτας, τοὺς ὁποίους εἶχε φέρει μαζί του. «Ἡ Σπάρτη, ἔλεγε, μᾶς ἐνέπιστεύθη τὴν θέσιν ταύτην, καὶ ὀφείλομεν νὰ μείνωμεν εἰς αὐτήν.» Ἐμείναν δὲ μετ' αὐτοῦ καὶ οἱ Θεσπιεῖς, θελήσαντες νὰ μεθέξωσι τῆς τύχης τῶν Σπαρτιατῶν.

Ἐν ᾧ ἐπλησιάζον οἱ Πέρσαι, ἐξελθόντες ἔμπροσθέν των οἱ Ἕλληνες συνῆψαν τὴν τελευταίαν μάχην εἰς τὸ πλατύτερον μέρος τοῦ στενωῦ, διὰ νὰ ἔχωσι πλείονους ἐχθροὺς ἐνώπιόν των πρὶν ἢ ἀποθάνωσιν. Ὅποτε οἱ Λακεδαιμόνιοι συνέτριψαν τὰ δόρατά των φονεύοντες, ἐξηκολούθησαν νὰ μάχωνται μὲ τὰ ξίφη· τέλος ὁ Λεωνίδας ἔπεσε. Μάχη δὲ μηχανώδης συνεκροτήθη ἐπὶ τοῦ νεκροῦ του, κατὰ τὴν ὁποίαν τετράκις οἱ Ἕλληνες ἀπώθησαν τὸν ἐχθρὸν, διετήρουν δὲ εἰσέτι τὸ ἔνδοξον τρόπαιον, ὅτε οἱ μετὰ τοῦ Ἐφιάλτου ἐφάνησαν ὀπισθέν των. Τότε ὠπισθοδρόμησαν εἰς τὸ στενὸν μέρος τῆς ὁδοῦ, ἐπὶ τινος λόφου. Ἐκεῖ, οἱ ἀπομείναντες, περικυκλωθέντες καὶ ὑπερασπίζοντες ἑαυτοὺς μὲ τὰς μαχαίρας, ὅσοι ἀκόμη εἶχον, καὶ μὲ τὰς χεῖρας καὶ μὲ τὰ στόματα, ἔπεσαν ἀνδρείως ἅπαντες ὑπὸ χάλαζαν πετρῶν καὶ βελῶν, ἐπιρριπτομένων ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀπανταχόθεν.

Ἐξοσι χιλιάδες Περσῶν ἐθανατώθησαν, καὶ μετὰ αὐτῶν δύο υἱοὶ τοῦ Δαρείου. Ὁ Εἰρξὴς προσέταξε ν' ἀνασταυρώσωσι τὸ νεκρὸν σῶμα τοῦ Λεωνίδου, ἀφ' οὗ κόψωσι τὴν κεφαλὴν· ἀλλ' ἡ Ἑλλὰς συνέλεξεν εὐσεβῶς τὰ ὅστα τοῦ Σπαρτιάτου καὶ ἐπὶ τοῦ ὕστερον ἀνεγερθέντος εἰς τιμὴν τῶν Σπαρτιατῶν μνημείου, ἐχαράχθη τὸ ἐξῆς ἐπίγραμμα, διὰ φροντίδος τῶν Ἀμφικτυόνων· «ὦ ξεῖν' ἀγγέλλειν Λακεδαιμονίοις, ὅτι τῇδε κείμεθα τοῖς κείνων ῥήμασι πεσθότες.»

Παραβιασθείσης οὕτω τῆς πύλης τῆς Ἑλλάδος, ὁ Ξέρξης εἰσῆλθεν, ὀδηγούμενος ὑπὸ Θεσσαλιωτῶν, καὶ ἡρῆμωσε τὴν Φωκίδα καὶ τὴν Βοιωτίαν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ κυριεύσῃ τοὺς Δελφούς, τοὺς ὁποίους οἱ κάτοικοι γενναίως ὑπερήσπισαν· εἰσέβαλε δὲ εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἥτις ἤδη ἦτο ἔρημος· διότι ὁ Θεμιστοκλῆς εἶχε κατορθώσει νὰ λάβῃ χρησμὸν παρὰ τῆς Πυθίας, ὅτι ξύλινον τεῖχος θέλει εἶναι διὰ τὰς Ἀθήνας ἀπὸρθητον προτειχίσμα. Διὰ τοῦ χρησμοῦ τούτου ὁ Θεμιστοκλῆς ἐννόει, καὶ ἤθελε νὰ ἐννοῇ καὶ ὁ λαὸς, ὅτι ξύλινον τεῖχος εἶναι τὰ πλοῖα. Ὅλοι ἐννόησαν τὸν χρησμὸν, ὡς οὗτος, καὶ ἔτρεξαν νὰ ἐπιβιβασθῶσιν εἰς τὰ πλοῖα, ἐκ' ὧς γερόντων τινῶν, οἵτινες, παρεννοήσαντες αὐτὸν πεισματωδῶς, ἔμειναν ὀπισθεν ξυλίνου περιτειχίσματος κατὰ τὴν Ἀκρόπολιν, ὅπου ὁ Ξέρξης εὐρὼν αὐτοὺς προσέταξε καὶ τοὺς κατέσφαξαν.

Πίναξ τῶν Θερμοπυλῶν.

Ὁ Ξέρξης ἀντήμειψε τὰ μέγιστα τὸν προδότην Ἐφιάλτην, ἀλλ' ὕστερον τὸ ἀμφικτυονικὸν συνέδριον ἐπεκαλῆσθη ἐπὶ τὸν προδότην ἅπασαν τὴν ὀργὴν τῶν θεῶν καὶ πρότεινε βραβεῖον εἰς τὸν φονεύσοντα αὐτόν. Καὶ τῷ ὄντι ἐφο-

νεύθη ὀλίγον ὕστερον μετὰ τὴν ἥτταν τῶν βαρβάρων ὑπὸ τοῦ Τραχινίου Ἀθηναίου.

Ναυμαχία ἐν Σαλαμῖνι (480).

Ὁ ἐλληνικὸς στόλος ἦτο συνηγμένος μεταξὺ τῆς νήσου Σαλαμῖνος καὶ τῆς παραλίας τῆς Ἀττικῆς. Οἱ ἀρχηγοὶ δὲν ὑπελάμβανον ἐκυτοὺς ἐξησφαλισμένους ἐνταῦθα, καὶ ἤθελον νὰ ἐγκταλείψωσι τὸν τόπον τοῦτον καὶ νὰ τρέξῃ ἕκαστος εἰς ὑπεράσπισιν τῆς πόλεώς του. Ὁ Θεμιστοκλῆς ὁμῶς κατεῖδεν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἠδύνατο νὰ σωθῇ μένουσα ἡνωμένη, καὶ ὅτι, διασκορπισθέντων τῶν πλοίων, δὲν θὰ ὑπῆρχε πλέον ἀντίστασις κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Εἰς τὸ στρατιωτικὸν περὶ τούτου συμβούλιον ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς ἐπέμενε νὰ συγκριτῇσῃ μάχην, οἱ δὲ ἄλλοι ἠναντιοῦντο παραφόρως εἰς τὴν γνώμην του. Ἀδείμαντος, ὁ τῶν Κορινθίων στρατηγός, ὑπέειλεν τὸν Θεμιστοκλῆν, καὶ, κατὰ τὸν Πλούταρχον, ὁ τῶν Λακεδαιμονίων στρατηγός καὶ ἀρχιστράτηγος Εὐρυβιάδης, ἐπλησίασε πρὸς αὐτὸν μὲ τὴν ῥάβδον ὑψωμένην. « Πάταξον μὲν, ἀκουσον δὲ », ἀπεκρίθη ὁ Ἀθηναῖος, καὶ ἐξηκολούθει ψυχρῶς ἐπιμένων εἰς τὴν γνώμην του. Ἀλλ' ἡ ἐπιμονή του δὲν θὰ ὑπερίσχυεν εἰμὴ μετεχειρίζετο εὐθὺς τὸ ἐξῆς ἐπιτυχὲς στρατήγημα. Ἐν ᾧ συνεζήτουν εἰσέτι, ἐξῆλθε κρυφίως τοῦ συμβουλίου καὶ ἐπεμψε πρὸς τὸν Ξέρξην τὴν ἐξῆς μυστικὴν ἀγγελίαν· « Ὁ Θεμιστοκλῆς, εὐνοῶν τοὺς Πέρσας, τοὺς εἰδοποιεῖ, ὅτι οἱ Ἕλληνες διανοοῦνται νὰ φύγῃ κρυφίως· ἐὰν ὁ βασιλεὺς θέλῃ νὰ τελειώσῃ τὸν πόλεμον διὰ μιᾶς, ἅς τοὺς περικυκλώτῃ κλείων τὴν ἐτέραν ἔξοδον τοῦ πορθμοῦ τῆς Σαλαμῖνος ». Ἐπειτα ἐπέστρεψεν εἰς τὸ συμβούλιον παρατείνας ἐπίτηδες τὴν συζήτησιν. Ἀλλ' ἐν τούτῳ τῷ μεταξύ ὁ ἐξόριστος ἐν Αἰγίνῃ δίκαιος Ἀριστείδης, ἰδὼν τὴν περικύκλωσιν τῶν Ἑλλήνων, διεπέρασε διὰ τοῦ περσικοῦ στόλου, διὰ νὰ ἔλθῃ νὰ πολεμήτῃ μετὰ τῶν συμπολιτῶν του· προσκαλέσας δὲ κατὰ μέρος τὸν Θεμιστο-

κλῆ, λέγει εἰς αὐτόν, « Ἄς ἡμεθα πάντοτε ἀντιζῆλοι, ἀλλ' ἄς ἀμιλλώμεθα ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος· ἐν ᾧ κατατρίβετε τὸν κειρὸν εἰς ματαίους λόγους, οἱ βάρβαροι σᾶς περικυκλοῦσι ». — « Τὸ ἤξεύρω, ἀπεκρίθη ὁ Θεμιστοκλῆς, διότι τοῦτο ἐκτελεῖται κατ' ἐνέργειάν μου· εἰσήγαγε δὲ τὸν Ἀριστείδην εἰς τὸ συνέδριον, διὰ νὰ ἀναγγεῖλῃ τὸν κίνδυνον. Οὕτως ἠναγκάσθησαν νὰ πολεμήσωσιν ἐκεῖ, ὅπου ὁ Θεμιστοκλῆς διὰ τῆς ἐπιτηδειότητός του ἀνέλαθεν εὐφυῶς νὰ προσδιορίσῃ.

Ἄνεμος καθ' ὥρισμένην ὥραν διηγείρετο ἐν τῷ πορθμῷ ἅμα τούτου πνεύσαντος, ἤρχισαν τὴν μάχην οἱ Ἕλληνες. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὑφουμένων κυμάτων τὰ δυσκίνητα πλοῖα τοῦ περσικοῦ στόλου συνεκρούοντο, καὶ ἀνεπιτήδεια ὄντα πρὸς τὰς ναυτικὰς ἀσκήσεις, τὰς ταχείας περιστροφάς, προσεβάλλοντο ὑπὸ τῶν ἐλαφρῶν καὶ ταχυπλόων ἐλληνικῶν, χωρὶς νὰ δύνανται ἐκεῖνα νὰ τὰ προσβάλλωσιν. Ἐκτὸς τούτου, ἐν τῇ στενῇ ἐκσίνῃ θαλάσῃ τὰ ἐχθρικά πλοῖα δὲν ἠδύναντο νὰ ἀντιπαρατάξωσιν ὅλας τὰς δυνάμεις των, καὶ ὁ ἄπειρος ἀριθμὸς ἀπέβαινε ἀνωφελής. Ὁ Ξέρξης καθήμενος ἐπὶ θρόνου χρυσοῦ ἐπὶ τινος λόφου τῆς ἀκτῆς, ἔγεινεν αὐτόπτης τῆς νίκης τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ στόλου του.

Ἐν ᾧ διετέλει ἔντρομος ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ θεᾷ τῆς καταστροφῆς του ταύτης ὁ Ξέρξης, τῷ ἐμήνυσεν ὁ Θεμιστοκλῆς, ὅτι οἱ Ἕλληνες τρέχουσιν εἰς τὰς ἐπὶ τοῦ Ἑλλησπόντου γεφύρας, νὰ τὰς καταστρέψωσι καὶ περικλείωσι τὸν βασιλεῆ ἐν Εὐρώπῃ· ὅθεν ἔσπευσε ν' ἀναχωρήσῃ. Μαρδόνιος δὲ, ὁ σύμβουλος ταύτης τῆς ὀλεθρίας ἐκστρατείας, ἐπρότεινε νὰ μείνῃ αὐτὸς ἐν Ἑλλάδι μετὰ τριακοσίας χιλιάδας ἀνδρῶν, καὶ οὕτως ἔγεινεν. Ὑποστάς δὲ ὁ Ξέρξης πολλὰς καθ' ὁδὸν ζιμίας, ἔφθασεν εἰς τὸν Ἑλλησπόντον, ὅπου εὔρε τὰς γεφύρας κατεστραμμένας ἐκ τρικυμίας· διὸ, ὡς λέγεται, διὰ λέμβου ἀλιευτικῆς διέβητὸν πορθμὸν ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον πρὶν ἔξι μηνῶν εἶχε διαβῆ· ὡς δεσπότης ὑπερήφανος τῶν λαῶν καὶ

τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης. Κατὰ τὸ διάστημα ταύτης τῆς φυγῆς οἱ Ἕλληνες διεμοιράσθησαν τὰ λάφυρα, ἀνήγειραν τρόπαια καὶ ἀπέδωκαν τοῖς ἀξίοις βραβεῖα τῆς ἀνδρίας. Ἐκαστος τῶν στρατηγῶν τότε ἔκρινεν ἐκ φιλαυτίας τὸ πρῶτον βραβεῖον διὰ τὸν ἑαυτὸν του, τὸ δὲ δεύτερον διὰ τὸν Θεμιστοκλῆ, ὅπερ ἐσήμαινεν ὅτι αὐτὸς ἦτο ἀξίος τῶν πρωτείων.

Πираξ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας.

Ἡ ἐν Πλαταιαῖς μάχη καὶ ἡ ἐν Μυκάλῃ (479).

Ὁ Μαρδόκιος, παραχειμάσας ἐν Θεσσαλίᾳ, ἔστειλε τὴν ἀνοιξὶν τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρον τὸν Ἀμύντου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους μὲ προτάσεις περὶ εἰρήνης. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπήντησαν εἰς αὐτὸν συντόμως καὶ ὑπερηφάνως, ὅτι «ἐν ὧσ' ὁ ἥλιος διαγράφει τὴν αὐτὴν τροχίαν, οἱ Ἀθηναῖοι δὲν θέλουσι συμμαχήσει μὲ τὸν Ξέρξην, ἀλλὰ θέλουν πολεμεῖ αὐτὸν ἐμπιστευόμενοι εἰς τοὺς προστάτας θεοῦ καὶ

εἰς τοὺς ἥρωας τῆς Ἑλλάδος, τῶν ὁποίων τοὺς ναοὺς καὶ τὰ ἀγάλματα ἀσεβῶς κατέκαυσεν». Ὁ Μαρδόνιος τότε, διαπεράσας ἀνεμποδίστως τὴν Βοιωτίαν, εἰσῆλθεν εἰς Ἀθήνας, ὁ δὲ λαὸς πάλιν κατέφυγεν εἰς τὰ πλοῖα. Μετὰ τινὰς ἀργοπορίας ὁ στρατὸς τῶν Λακεδαιμονίων, διοικούμενος ὑπὸ τοῦ βασιλέως Πausaniou, ἐξῆλθε τῆς Πελοποννήσου καὶ ἠνώθη ἐν Ἐλευσίνῃ μετὰ τῶν ἀπὸ τῶν πλοίων ἀποβιβάσθέντων Ἀθηναίων καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Γενόμενοι δὲ 100,000 τὸν ἀριθμὸν, ἐπολέμησαν τὸν στρατὸν τοῦ Μαρδονίου ἐν Βοιωτίᾳ πλησίον τῶν Πλαταιῶν. Τοιαύτη ἦτο ἡ γενομένη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων σφαγὴ, ὥστε ἐκ τῶν 300,000 στρατιωτῶν τοῦ Μαρδονίου ἐσώθησαν μόνον 40,000, οὓς εἶχε μεταφέρει εἰς ἄλλο μέρος πρὸ τῆς μάχης ὁ Ἀρτάβαζος. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων δὲ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι ἀπώλεσαν 91 ἄνδρας, οἱ δὲ Τεγεᾶται 16 καὶ οἱ Ἀθηναῖοι 62. Οἱ ἄλλοι Ἕλληνες δὲν ἐπολέμησαν, ἐκτὸς τῶν Μεγαρέων, οἵτινες καταληφθέντες ἐν τῇ πεδιάδι ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ τῶν Θηβαίων, συμμάχων τῶν Περσῶν, ἀπώλεσαν 600 ἄνδρας. Τὸ βραβεῖον τῆς ἀνδρίας ἀπενεμήθη εἰς τοὺς Πλαταιεῖς· ὁ δὲ Ἀριστείδης ἔγραψε τὸ ἀκόλουθον ψήφισμα: « Οἱ σύμμαχοι θέλουσι συγκροτήσει κατὰ τῆς Περσίας συμμαχίαν, ἥτις νὰ ὀπλίσῃ 10,000 ὀπλίτας, 1,000 ἱππεῖς καὶ 100 τριήρεις. Καθ' ὅλα τὰ ἔτη θέλουσι πέμπει εἰς Πλαταιὰς προβούλους καὶ θεωροὺς, νὰ ἐορτάζωσι διὰ πανδῆμων καὶ δημοτελῶν θυσιῶν τὴν μνήμην ἐκείνων, οἵτινες ἔπεσαν εἰς τὴν μάχην. Κατὰ πενταετίαν θέλουσιν ἐκτελεῖ ἀγῶνας ὀνομαζομένους Ἐλευθέρια, καὶ οἱ Πλαταιεῖς, ἐπιτετραμμένοι νὰ προσφέρωσι θυσίας καὶ εὐχὰς διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος, θέλουσι θεωρεῖσθαι ὡς ἔθνος ἀπαραισίστον καὶ ἱερὸν».

Ἀπειρα πλούσια λάφυρα ἐκάλυπτον τὸ πεδίον τῆς μάχης, ἐξ ὧν κατ' ἀρχὰς ἐξήρσαν τὸ μερίδιον τῶν θεῶν. Εἰς τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, εἰς τὸ ἐν Ὁ-

λυμπία τοῦ Διὸς καί εἰς τὸ ἐν τῷ ἰσθμῷ τοῦ Ποσειδῶνος ἐδόθη. τὸ δέκατον ἐκ τῶν λαφύρων μέρος ἐδόθη εἰς τὸν ἀρχιστράτηγον Πυρσανίαν καὶ τὸ ὑπόλοιπον διειμοιράσθη μεταξὺ τῶν νικητῶν. Ἀνήγειραν τάφους εἰς τοὺς ἐν τῇ μάχῃ πεσόντας, καὶ οἱ Πλαταιεῖς διωρίσθησαν φύλακες τῶν τάφων τούτων.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν, ὁ ἑλληνικὸς στόλος κατετρόπωσεν εἰς Μυκάλην, ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὸν περσικὸν στόλον φέροντα τὸ τελευταῖον στράτευμα τοῦ Ξέρξου. Οἱ Ἀθηναῖοι, ἔχοντες ἀρχηγὸν τὸν Ξάνθιππον ἀπήλαυσαν τὴν πρωτίστην δόξαν τῆς μάχης ταύτης, νικῆσαντες σχεδὸν μόνοι, διότι οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐπλανήθησαν, θέλοντες νὰ κυκλώσωσι τὸν ἐχθρόν. Τοιουτοτρόπως ὅχι μόνον ἀπεμάχρυναν οἱ Ἕλληνες τὸν πόλεμον ἐκ τῆς πατρίδος των, ἀλλὰ καὶ μετέφεραν αὐτὸν εἰς τὴν χώραν τοῦ ἐχθροῦ· ἡ δὲ τελευταία αὕτη νίκη κατέστησεν αὐτοὺς κυρίους τοῦ Αἰγαίου πελάγους. Οὕτως ἐν διαστήματι ἐνὸς περιῖπου ἔτους ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας εἰς Σαλαμίνα, εἰς Πλαταιάς, εἰς Μυκάλην, καὶ ἀποκατεστάθησαν ἐπιθετικοὶ καὶ νικηταί, ἐν ᾧ πρότερον ἡγωνίζοντο νὰ ὑπερασπίζωνται ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν ἐπερχομένων βαρβάρων. Οὕτω τὸ μεγαλεῖον τῆς Ἀσίας εὗρεν ἐν Ἑλλάδι τὸν τάφον του, τὰ δὲ ἀπειράριθμα στρατεύματα τῆς Ἀνατολῆς δὲν ἠδυνήθησαν νὰ ὑπερισχύσωσι τοῦ μικροῦ τούτου ἔθνους, τὸ ὅποιον εἶχεν ὡς ἀκαταμάχητον δύναμιν κατὰ τῆς πληθύος ἐκείνης τῶν δούλων τὸν θερμὸν ἔρωτα τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας.

Αἶγινα.

Ἡ κατ' ἐμπροσθεν τοῦ Πειραιῶς καὶ τοῦ Φαλήρου κείμενη νῆσος Αἶγινα, σπουδαιοτάτη καταστάσα ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων διὰ τὸ ἐμπορίον της, ἀπέκτησε μεγάλην ναυτικὴν δύναμιν, καὶ περὶ τὸ 600 π. Χ. ἔτος ἦτο θαλασσοκράτειρα· ἦσαν δὲ ἐπὶ τῆς νήσου, κατὰ τὴν μαρτυ-

ρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους, 470,000 δούλοι. Οἱ κάτοικοι αὐ-
τῆς ἐνεψύχουν τὴν καλλιτεχνίαν, καὶ ἀνεδείχθησαν ἀξιό-
λογοι ἐν αὐτῇ καλλιτέχναι. Ἐπειδὴ δὲ ἐδοκίμησαν τοὺς
Θηβαίους κατὰ τῶν Ἀθηναίων τὸ 505 π. Χ., οἱ Ἀθηναῖοι
διὰ τοῦτο καὶ ἀντιζηλίας ἔνεκεν ἐχθρεύοντο αὐτοὺς, καὶ
ὀλίγον μετὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην ἐπολέμησαν μὲ αὐ-
τούς. Εἰς τὴν ἐν Σαλαμῖνι ὅμως ναυμαχίαν τῶν Ἑλλήνων
καὶ Περσῶν οἱ Αἰγινήται ἔλαβον μετὰ τῶν ὁμογενῶν τῶν
μέρος μὲ 30 πλοῖα καὶ διεκρίθησαν εἰς αὐτὴν διὰ τὴν
ἀνδρίαν τῶν ὑπὲρ πάντας τοὺς Ἑλλήνας. Τῷ 470 π. Χ.
οἱ Ἀθηναῖοι πολεμήσαντες ἐνίκησαν αὐτοὺς κατὰ θάλασ-
σαν καὶ, πολιορκήσαντες ὕστερον τὴν πόλιν των, τοὺς ἡ-
νάγκασαν νὰ παραδοθῶσι (456) καὶ νὰ ᾖναι ὑποτελεῖς
αὐτῶν. Ἐν ἀρχῇ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου οἱ Ἀθη-
ναῖοι ἐδίωξαν αὐτοὺς ἐκ τῆς νήσου των, τὴν ὁποίαν ὁ Πε-
ρικλῆς ἔλεγε «λήμνη τοῦ Πειραιῶς», καὶ κατφκῆθη αὕτη
ὑπὸ Ἀθηναίων, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς μάχην
ὁ Σπαρτιάτης Λύσανδρος ἐπανάφερεν αὐτοὺς εἰς τὴν νήσόν
των. δὲν ἡδυνήθησαν ὅμως ν' ἀνακτήσωσι πλέον τὴν πα-
λαιὰν αὐτῶν δύναμιν.

§ 20. Πausανίας, Θεμιστοκλῆς καὶ Ἀριστείδης.

Ὑπερηφανία καὶ φιλόδοξα σχέδια τοῦ Πausανίου.

Τρεῖς ἄνδρες διέπρεψαν ὡς ἀρχηγοὶ εἰς τὴν μεγάλην τῶν
Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Πέρσας πάλην, δύο Ἀθηναῖοι, ὁ Θεμι-
στοκλῆς καὶ ὁ Ἀριστείδης, καὶ εἰς Σπαρτιάτης, ὁ βασι-
λεὺς Πausανίας. Οὗτος ὅμως δὲν ἡδύνατο νὰ φέρῃ μετριο-
φρόνως τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν δόξαν του. Γενόμενος ἀρ-
χηγὸς τοῦ στόλου καὶ σταλὲς εἰς Θράκην πρὸς κατα-
δίωξιν καὶ ἀποβολὴν τῶν περσικῶν φρουρῶν, ἐκυρίευσεν τὸ

Βυζάντιον' ἐθαμβώθη ὅμως πολὺ ἐκ τῆς διηγήσεως τῶν αἰχμαλώτων του περὶ τῆς λαμπρότητος τῆς Περσικῆς αὐλῆς, καὶ ἡ φιλοδοξία του διηρεθίσθη καὶ ἤρχισε νὰ ὀνειρεῖται μεγάλας ἐπιτυχίας διὰ προδοσιῶν. Διὰ τῶν αἰχμαλώτων, τοὺς ὁποίους ἄφινε νὰ δραπετεύωσι, συνεννοήθη μυστικῶς μετὸν Ἀρτάβαζον, σατράπην τῆς Βιθυνίας, καὶ ἐζήτησεν εἰς γάμον μίαν τῶν θυγατέρων τοῦ Ξέρξου, ὑποσχεθεὶς νὰ φέρῃ εἰς τὴν ὑποταγὴν του τὴν Λακεδαιμόνα καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Ὁ Ξέρξης ἐδέχθη τὴν πρότασιν καὶ ὑπεσχέθη καὶ αὐτὸν πᾶσαν συνδρομὴν καὶ βοήθειαν· ὁ δὲ Παυσανίας ὡς νὰ ἦτο πλέον γαμβρὸς τοῦ μεγάλου βασιλέως, ἐνεδύθη περσικὴν στολὴν, ἐπεσεν εἰς πολυτέλειαν ἀσιατικὴν διὰ τοῦ ἐκ Περσίας χρυσοῦ, καὶ προσέλαβε φρουρὰν Μήδων καὶ Αἰγυπτίων. Λησμονήσας μάλιστα, ὅτι διώκει ἐλευθέρους ἄνδρας, μετεχειρίσθη τοὺς συμμάχους μετὰ ἀλζονείαν σατράπου. Οὕτως οἱ μὲν Αἰγινῆται καὶ οἱ Πελοποννήσιοι ἐπέστρεψαν οἴκαδε, οἱ δὲ ἄλλοι, μὴ θέλοντες νὰ ὑπακούωσιν εἰς αὐτὸν, ἐτάχθησαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηναίων· ὅθεν ἡ Σπάρτη ἐσπευσε νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ· οὗτος δὲ, ἐπιστηριζόμενος εἰς τοὺς θησαυροὺς του, ἐτόλμησε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Σπάρτην, ἀλλ' ἐκεῖ ἐφυλακίσθη· κριθεὶς δ' ἐπεὶ αὐτὸς ἠθώωθη μὲν, ἀλλὰ δὲν ἐστάλη πλέον ἐξω δημοσίᾳ ὡς ἀρχηγός. Ἐκτοτε ταλμηρότερον διενήργει τὰς ῥαδιοργάνιας του, καὶ ἀνεκαλύφθη προσπαθῶν νὰ ἐπαναστατήσῃ τοὺς Εἰλωτας διὰ ν' ἀνατρέψῃ τοὺς ἐφόρους καὶ νὰ λάβῃ ἀπόλυτον ἐξουσίαν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ νόμος δὲν ἐπέτρεπε κατὰ Σπαρτιάτου τὴν μαρτυρίαν δούλου, δὲν εὗρισκοντο ἀποδείξεις τῶν προδοσιῶν του, ἀλλ' ὁ ἴδιος ἔδωκε τούτους ἐν ἀγνοίᾳ, ὡς ἐξῆς.

Εἰς ἐκ τῶν πρὸς τὸν Ἀρτάβαζον ἀγγελιοφόρων του παρετήρησεν, ὅτι οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀποσταλέντων πρὸ αὐτοῦ ἐπανῆλθεν· ὅθεν, ἀνοίξας τὴν ἐπιστολὴν, ἀνέγνωσεν ὅτι ἐδίδετο παραγγελία νὰ θανατωθῇ ὑπὸ τοῦ Ἀρταβάζου ὁ

κομιστῆς τῆς ἀγγελίας, ὡς ὅλοι οἱ ἄλλοι οἱ προαποστα-
λέντες· διὸ δὲν ἀνεχώρησεν, ἐνεχείρισε δὲ τὴν ἐπιστολὴν
εἰς τοὺς ἐφόρους· οὗτοι δὲ τὸν προσέταζαν νὰ καταφύγῃ εἰς
ιερόν τι ἱκέτης, ὡς φοβούμενος δῆθεν τὴν ὀργὴν τοῦ Παν-
σανίου· εἰδοποιηθεὶς δὲ ὁ Πασανίας, ἔδραμε παρευθὺς ἐκεῖ
καὶ τὸν ἐβίβασε νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀποστολὴν τοῦ· δύο τῶν
ἐφόρων, κεκρυμμένοι ἐκεῖ πού, ἤκουσαν τὴν ὑπόθεσιν· φανε-
ρωθείσης οὕτω τῆς προδοσίας, ἀπεφασίσθη νὰ συλληφῇ
ἐν Σπάρτῃ. Ἐκ τῶν σημείων τινὸς μεταξύ αὐτῶν ἐννοήσας
ὁ Πασανίας τὴν τύχην, ἣτις τὸν ἠπειλεῖ, κατέφυγεν εἰς τὸν
ναὸν τῆς Χαλκιοίκου Ἀθηνᾶς. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἐτόλμων νὰ
τὸν σύρωσι διὰ τῆς βίας ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἀσύλου, ἐφραζαν μὲ
τοῖχον τὴν θύραν, διὰ νὰ τὸν ἀφῆσωσι νὰ ἀποθάνῃ ἐκεῖ ἐξ
αἰτιίας· λέγουσι μάλιστα, ὅτι ἡ μήτηρ τοῦ ἐθήκε τὴν
πρώτην πέτραν. Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ἐμελλε νὰ ἐκπνεύσῃ,
τὸν ἔσυραν ἔξω τοῦ ναοῦ, διὰ νὰ μὴ μολύνῃ τὸ πτώμα
τοῦ τὸν ἱερόν τόπον (467). Τοιοῦτο ἦτο τὸ αἰσχρὸν τέλος
τοῦ νικητοῦ τῶν Πλαταιῶν καὶ τοιαύτη εἶναι πάντοτε
σχεδὸν ἡ μοῖρα τῶν προδοτῶν τῆς Πατρίδος τῶν

Ὁχύρωσις Ἀθηνῶν.

Ἡ Σπάρτη, κινηθεῖσα ὑπὸ αἰσθήματος φιλαυτίας, ἐζήτη-
σε νὰ μὴ ὀχυρώσωσι καμμίαν πόλιν ἐκτὸς τῆς Πελοπον-
νήσου, ἐπὶ φόβῳ, ἔλεγε, μήπως, ἂν ποτε οἱ βάρβαροι ἐπα-
νήρχοντο, αὗται αἱ πόλεις χρησιμεύσωσι εἰς αὐτοὺς ὡς
οὐρούρια, ὅπου ἡδύναντο νὰ ἐγκατασταθῶσι διαρκῶς. Πρὸ
πάντων δὲ ἤθελε νὰ μὴ ὀχυρωθῶσιν αἱ κατεστραμμέναι
ὑπὸ τῶν Περσῶν Ἀθῆναι, καὶ τοῦτο διὰ τὸν ἀφεθῶσιν εἰς
τὴν διάκρισιν τῶν Σπαρτιατῶν· ἀλλ' ὅ,τι ἤθελον οἱ Σπαρ-
τιαῖται, δὲν ἡδύναντο νὰ θελήσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι. Ἡρξισαν
λοιπὸν νὰ ἀνοικοδομῶσι τὰ τεῖχη τῶν καὶ ἅπας ὁ λαὸς
εἰργάζετο μὲ μεγάλην δραστηριότητα. Ὑλικὸν ἔλαβον ἐκ τε

τῶν δημοσίων καὶ ἐκ τῶν ιδιωτικῶν οἰκοδομῶν ὅ,τι ἦτο χρήσιμον. Ὅθεν τὰ τεῖχη προεχώρουν δραστηρίως καὶ ἐμελλον νὰ τελειώσωσι τάχιστα. Οἱ Σπαρτιᾶται, ἀκούσαντες τὰ γιγνόμενα, παρεπονθήσαν· ἐπεὶ δὲ τὰ τεῖχη δὲν ἦσαν ἀρκούντως ὑψηλά, διὰ νὰ ἀντέχωσιν εἰς προσβολήν, ὁ Θεμιστοκλῆς, μεταβὰς εἰς Σπάρτην καὶ ἐξαπατήσας τοὺς Σπαρτιάτας, κατώρθωσε νὰ τὰ ἀποτελειώσῃ καὶ τότε εἶπεν εἰς αὐτοὺς, «Οἱ Ἀθηναῖοι ὅπως δὲν ἐζήτησαν τὰς συμβουλὰς σας ὅτε ἐθεώρησαν ἀναγκάσιον νὰ ἐγκαταλείψωσι τὴν πόλιν των καὶ νὰ ἐπιβιβασθῶσιν εἰς τὰ πλοῖα, οὕτω δὲν ἐχρειάσθησαν ἐπ' ἑσῆς τὰς συμβουλὰς σας διὰ νὰ ἀνοικοδομήσωσι τὰ τεῖχη των». Οἱ Σπαρτιᾶται, οἵτινες ἤξευραν νὰ ὑποκρίνονται, προσεποιήθησαν, ὅτι ἐλυπήθησαν, διότι τόσον κακῶς ἐνόησαν οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς σκοποὺς των.

Ἐπεὶ δὲ ὁ ἔως τότε λιμὴν τῶν Ἀθηναίων ἐν Φαλήρῳ ἦτο καὶ πολὺ μικρὸς καὶ ὀλίγον ἀσφαλῆς, ὁ Θεμιστοκλῆς κατώρθωσε νὰ ἀποφασισθῇ ὅπως γείνη ὁ λιμὴν, ὁ ναύσταθμος καὶ οἱ νεώσοικοι ἐν Πειραιᾷ· διὰ νὰ ἀσφαλίσῃ δὲ αὐτὰ, περιέβαλε τὸν Πειραιᾶ μὲ τεῖχος. Ἐπειτα διανοήθη τὸ σχέδιον, τὸ ὁποῖον ὕστερον ὁ Κίμων καὶ ὁ Περικλῆς ἐξετέλεσαν, τὴ νὰ συνδέσῃ δηλ. τὸν Πειραιᾶ μὲ τὴν πόλιν διὰ δύο τειχῶν, καὶ ἐξασφαλίσῃ οὕτω τὴν συγκοινωνίαν. Τέλος διὰ νὰ διατηρῇ τὴν κατὰ θάλασσαν ὑπεροχὴν τῶν Ἀθηνῶν, εἰσήγαγε νόμον ἵνα κατ' ἔτος κατασκευάζωνται εἴκοσι τριήρεις (κατὰ τινὰς ἐκ τῶν προσόδων τῶν ἀργυρείων τοῦ Λαυρίου.) Διὰ ν' αὐξήσῃ δὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν κατοιχῶν, κατέπεισε τοὺς συμπολίτας του νὰ χορηγῶσιν ὠφελείας εἰς τοὺς ξένους, μάλιστα δὲ εἰς τοὺς ἐργάτας, οἵτινες ἠθέλουν νὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς τὴν πόλιν. Ἡ τελευταία αὕτη συμβουλὴ, ἀκωλύτως ἐνεργουμένη, ἐπέφερεν εὐτυχεστάτας συνεπεας. Ἐξ ὅλων τῶν μερῶν ἔτρεξαν πρὸς τὴν φιλόξενον πόλιν, καὶ αἱ Ἀθῆναι ἐνεκα τῆς τοῦ λαοῦ αὐξήσεως, ἠνικολύνθησαν εἰς ἐξαποστολὴν τῶν πολυαριθ-

μων ἐκείνων ἀποικιῶν καὶ κληρουχιῶν, αἵτινες τὰ μέγιστα συνετέλεσαν εἰς τὴν δύναμιν τῆς μητροπόλεως αὐτῶν.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐτιμήθη πολὺ ὑπὸ τῆς πατρίδος του, ἀλλ' ἔλεγε συχνὰ τὰς εὐεργεσίας του καὶ τὰς ἀρίστας συμβουλὰς του καὶ ἐμέμπετο τοὺς ἄλλους· ἡ δὲ βιαία διαγωγὴ καὶ ἰδιοτέλειά του διηγείρον κατ' αὐτοῦ ἐχθρούς· διὰ τοῦτο καὶ ὑπέστη τὴν ποινὴν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐπιβάλλει εἰς τὸν Ἀριστείδην, ἐξοστρακισθεὶς ἐπὶ δεκαετίαν. Κατηγορηθεὶς ὕστερον, διὰ σπαρακτικῆς συνεργείας, ὡς συνένοχος τοῦ Παυσανίου, ἔφυγεν ἐξ Ἀργους εἰς Κέρκυραν καὶ ἐκείθεν εἰς Ἡπειρον· ὕστερον δὲ, διὰ τὸ ἀτφαλέστερον, ἔφυγεν εἰς τὴν Ἀσίαν (466). Ἐλθὼν θαρρύχλως εἰς τὴν ἐν Σούτοις αὐλὴν, καὶ παρουσιασθεὶς ἐνώπιον τοῦ βασιλέως Ἀρταξέρξου διαδόχου τοῦ Ξέρξου, ὅστις εἶχεν ἀποθά- νει, εἶπεν, «Εἶμαι ὁ Θεμιστοκλῆς, ἐκεῖνος ὁ πρώην στρατηγὸς τῶν Ἑλλήνων, ὅστις ἄλλοτε σᾶς ἔκαμε μὲν πολλὰ κακὰ, ἀλλὰ καὶ μέγα καλὸν ἔρχεται δὲ τώρα νὰ σᾶς ὠφελήσῃ πάλιν». Ὑπέμνησε τὰς λεγομένας εὐεργεσίας, τὰς ὁποίας εἰς τὸν Ξέρξην ἔκαμε, καὶ ἐζήτησεν ἐν ἔτος προθεσμίαν, διὰ νὰ μάθῃ τὴν περσικὴν γλῶσσαν, καὶ δυνήθῃ οὕτω ν' ἀποκαλύψῃ εἰς αὐτὸν τὰ σχέδιά του ἄνευ διερμηνέως. Ὁ Ἀρταξέρξης, θαυμάσας τὸ θάρρος του, τὸν ὑποδέχθη εὐμενῶς καὶ ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν τρεῖς πόλεις τῆς μικρᾶς Ἀσίας. Προσκληθεὶς δὲ μετὰ τινα ἔτη νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν λόγον του, δηλαδὴ νὰ λάβῃ μέρος εἰς πόλεμον κατὰ τῶν ὁμογενῶν καὶ τῆς πατρίδος του, ἔπιεν κατὰ τινα μὲν αἷμα ταύρου, κατ' ἄλλους δὲ ἄλλο τι φάρμακον καὶ ἀπέθανε. Φαίνεται ὅμως ὅτι ἦτο τῷ ὄντι φιλοχρήματος, διότι ὅταν εἰσῆλθεν εἰς τὰ πράγματα εἶχε μόνον τρεῖς τάλαντα· μετὰ τὴν ἐξορίαν του δὲ ὅσα ἡδυνήθησαν νὰ τοῦ εὖρωσιν ὑπερέβαιναν τὰ 100 τάλαντα, τὰ ὁποῖα καὶ ἐδῆμευσαν. Ὑστερον δὲ ἐτίμησαν τὴν μνήμην του οἱ Ἀθηναῖοι καὶ τάφον αὐτοῦ ἤγειραν εἰς ἀκρωτήριον τοῦ Πειραιῶς.

Ἀριστείδου εὐθύτης.

Ὁ Ἀριστείδης ἐξηκολούθει νὰ τιμᾶται κοινῶς διὰ τὴν ἄκραν δικαιοσύνην του.

Ὅταν ποτὲ ὁ Θεμιστοκλῆς εἶπεν, ὅτι εἶχε σπουδαίαν τινὰ γνώμην μυστικὴν νὰ προτείνῃ, ἅπασα συμφώνως ἡ ἐκκλησίᾳ ἐπρόσταξε τὸν Ἀριστείδην μόνον νὰ ἐξετάσῃ καὶ ν' ἀποφασίσῃ ἀπὸ μέρους τῆς. Οὗτος λοιπὸν ἀκούσας εἶπεν, ὅτι τὸ σχέδιον τοῦ Θεμιστοκλέους ἦτο ὠφελιμώτατον, ἀλλ' ἀδικιώτατον· ὁ δὲ λαὸς, χωρὶς νὰ ἐξετάσῃ περισσότερον, τὸ ἀπέρριψεν. Ἐπρότεινε, λέγουσιν, ὁ Θεμιστοκλῆς, νὰ καύσωσι τὰ πλοῖα τῶν συμμάχων, τότε συνηθροισμένα ἐν τῇ λιμένι Παγασῶν, ὅπερ ἤθελε μὲν κάμει τὰς Ἀθῆνας τὴν μόνην θαλασσοκράτειραν δύναμιν, ἀλλ' ἤθελε διεγείρῃ κατ' αὐτῆς δικαίως ἄσπονδον μῖσος. Τοῦτο δὲ ἀπέδειξεν ὅτι καὶ ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων ἦτο φιλοδίκαιος, καὶ ὁ Ἀριστείδης πιστὸς εἰς αὐτόν· ἐν ᾧ δὲ ἦτο πρότερον ἀριστοκράτης, ἐπρότεινεν ἤδη καὶ κατώρθωσε νὰ γίνωσι καὶ οἱ θῆτες ἐκλέξιμοι εἰς τὰς ἀρχάς, ἐξ ὧν τοὺς ἀπέκλειον οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος.

Αὕτη ἡ ἀληθὴς φήμη τῆς δικαιοσύνης του ὠφέλησε τὸ μεγαλεῖον τῶν Ἀθηνῶν. Ὅτε οἱ σύμμαχοι, παρωργισμένοι ὑπὸ τῆς ὑπερηφανείας τοῦ Πausaniou, ἀπεσπᾶσθησαν ἀπὸ τῆς Σπάρτης, ὁ Ἀριστείδης διώκει τὰς δυνάμεις τῶν Ἀθηνῶν. Ἐπειδὴ δ' ἐπεθύμει θερμῶς νὰ ᾔῃαι οἱ Ἕλληνες γενῶς συνδεδεμένοι κατὰ τοῦ μεγάλου βασιλείως, κατέπεισεν ὅλους τοὺς τῶν νήσων καὶ τῆς παραλίας τῆς Ἀσίας κατοίκους νὰ σμυαχίσωσι μὲ τοὺς Ἀθηναίους, διὰ ν' ἀποκρούωσι τὰς προσβολὰς τῶν βαρβάρων. Προσδιώρισε, μὲ τὴν συγκατάθεσιν ὅλων, τὴν εἰς ἕκαστον ἀναλογοῦσαν μερίδα εἰς ἄνδρας, εἰς πλοῖα καὶ εἰς χρήματα, καὶ μὲ τοιαύτην εὐθύτητα, ὥστε οὐδὲν ἠκούσθη παράπονον. Ἐπετράπη εἰς αὐτόν ὕστερον νὰ διαχειρισθῇ τὰ ἐν Δελφοῖς ἐναποτε-

θειμένα δημόσια χρήματα, καὶ τοιαύτη ἦτο πάντοτε ἡ τιμωρία του, ὥστε, ὅτε ἀπέθανε πλήρης ἡμερῶν καὶ τιμῶν (περὶ τὸ 468 π. Χ.), δὲν ἀφῆκεν οὐδὲ τὰ τῆς κηδείας του ἐξόδα, ἀφ' οὗ διεχειρίσθη πολὺν καιρὸν τὰς πλουσιωτάτας προσόδους τοῦ τότε κόσμου. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, εὐγνωμονοῦντες πρὸς αὐτὸν, ἐπροίκισαν τὰς θυγατέρας του ἐκ τοῦ δημοσίου.

§ 21. Κίμων (476—449).

Ὁ Κίμων ἦτο υἱὸς τοῦ Μιλτιάδου. Μὴ ὢν εὐγλωττος, δὲν ἠδύνατο ν' ἀποκτήσῃ μεγάλην δύναμιν εἰς τὰς δημοσίας συνελεύσεις, ἀλλ' ἡ εὐτολμία του καὶ τὰ μεγάλα του στρατιωτικὰ πλεονεκτήματα τὸν ἀποκαθίστων ἀγαπῆτὸν εἰς τοὺς στρατιώτας, ἐν ᾧ ἡ ἐλευθεριότης του τὸν ἔκαμνεν εὐάρεστον εἰς τὸ πλῆθος. Εἶχεν ἀνοίξει εἰς τὸν λαὸν τοὺς κήπους του καὶ πάντες οἱ χρεῖαν ἔχοντες ἐλευθέρως ἐλάμβανον καρποὺς καὶ ξένοι καὶ πολῖται. Ἐν δὲ τῇ οἰκίᾳ του τράπεζαι λιταὶ ἦσαν πάντοτε ἐσταμέναι καὶ ἐφιλοξένει πάντα παρουσιαζόμενον. Ὅτε ἐξήρχετο, τὸν ἠκολούθουν δοῦλοί του, οἵτινες διένεμον χωρὶς ἐπίδειξιν ἐνδύματα καὶ τροφὰς εἰς γέροντας καὶ πτωχοὺς. Ὅτε ὁ Θεμιστοκλῆς, πρὸ τῆς ἐν Σαλαμῖνι μάχης, προέτρπε τὸν λαὸν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς Ἀθήνας καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ πλοῖα, ὁ Κίμων πρῶτος ὑπεστήριξε ταύτην τὴν ιδέαν καὶ ἀνῆρτησε πασιφανῶς ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀθηνᾶς χαλινὸν ἵππου εἰς σημεῖον ὅτι ἔπρεπε νὰ παραιτηθῶσιν ἐκ τῶν κατὰ γῆς μαχῶν. Διεκρίθη εἰς τὰς μεγάλας ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας μάχας, καὶ δὲν εἶχε παρὰ ταύτην μόνην τὴν ιδέαν: νὰ ἐκδικηθῶσι τοὺς Πέρσας διὰ τὸν ἐμπρησμὸν τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ πολιτικός του βίος ἐκτείνεται ἀπὸ τὰ 476—449 π. Χ.

Αἱ Ἀθῆναι εἶχον ἀναδεχθῆ μεθ' ἑαυτὰς τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως, ἀλλ' οἱ σύμμαχοί των ταχέως ἀπέ-

καμον ἐκ τῶν συνεχῶν μαχῶν. Ὁ Κίμων μετέβαλε τότε τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου συσταθεῖσαν συμμαχίαν, συμβουλεύσας τοὺς συμμάχους νὰ δίδωσιν ἀντὶ στρατιωτῶν περισσότερα χρήματα καὶ πλοῖα, ὅπερ ἐδέχθησαν οὗτοι, οἱ Ἀθηναῖοι δὲ μόνοι ἐξηκολούθησαν τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ ἑαυτῶν καὶ τῶν συμμάχων τῶν. Ἐπεχείρησαν δὲ τότε νὰ καταλάβωσι τὰ τελευταῖα φρούρια, τὰ ὅποια οἱ Πέρσαι ἐκράτουν ἐν Θράκῃ καὶ ν' ἀπαλλάξωσι τοὺς ἐν Ἀσίᾳ Ἑλληνας ἀπὸ τῆς δεσποτείας τοῦ μεγάλου βασιλέως, καὶ εἰς τοῦτον τὸν ἀγῶνα ὠφέλησε πολὺ ὁ Κίμων.

Ἐκυρίευσεν οὗτος τὸ 476 ἐν Θράκῃ τὴν Ἡϊόνα, κυριεύσας δὲ καὶ τὴν Σκύρον, ἐκθάρτισε τὴν θάλασσαν ἀπὸ τῶν Δολόπων πειρατῶν, καὶ οὕτως ἡλευθέρωσεν ἀπὸ αὐτῶν τὸ Αἰγαῖον· ἀνεῦρε δὲ ἐν ταύτῃ τῇ νήσῳ τὰ ὅστ' αὐτοῦ Θησέως καὶ τὰ μετεκόμιζεν εἰς Ἀθήνας· ἐτέθησαν δὲ αὐτὰ εἰς τὸν ἰδρυθέντα καὶ σωζόμενον εἰσέτι ναὸν τοῦ Θησέως. Εἷς τινα ἄλλην ἐκστρατείαν ἐδίωξε τοὺς Πέρσας ἐκ τῆς Καρίας καὶ τῆς Λυκίας. Συναντήσας τὸν στόλον τῶν εἰς τὸ στόμιον τοῦ Εὐρυμέδοντος ποταμοῦ, κατέστρεψε καὶ ἔκυρίευσεν 200 τριῆρεις καὶ αὐθημερὸν ἀπεβίβασεν ἐπὶ τὴν παραλίαν τὴν πλησίον, ὅπου ἐστρατοπέδευε τὸ πεζικὸν τῶν Περσῶν στράτευμα, τινὰς τῶν στρατιωτῶν, ἐνδύσας αὐτοὺς τὰ ἐνδύματα τῶν αἰχμαλώτων του, καὶ καταλάβων τὸν ἐχθρὸν διὰ τοιούτου στρατηγήματος, ἐρόνευσε καὶ διεσκόρπισεν αὐτόν (466).

Ὁ Κίμων ἡγάπα πολὺ τοὺς Σπαρτιάτας ἕνεκα τῶν πολεμικῶν ἀρετῶν καὶ τῆς αὐστηρᾶς πειθαρχίας τῶν. Τὸ 464 π. Χ. κατεστράφη ἡ Σπάρτη ὑπὸ σεισμοῦ, ἐξ οὗ ἐφονεύθησαν ἕως 20,000 ἐκ τῶν κατοίκων. Οἱ Εἰλωτες τότε, ὠφεληθέντες ἐκ τοῦ συμβάντος τούτου, ἐπανάστησαν κατὰ τῶν δεσποτῶν τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν ταύτην καὶ οἱ ὑποτεταγμένοι εἰς τοὺς Σπαρτιάτας Μεσσήνιοι, ὠνομάσθη τρίτος μεσσηνιακὴς πό-

λεμος ἡ ἐπανάστασις αὕτη. Οἱ Σπαρτιαῖται τότε ἐζήτησαν βοήθειαν παρὰ τῶν Ἀθηναίων· ὁ Κίμων κατέπεισε τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἐστάλη πρὸς αὐτοὺς μὲ ἐπικουρικὸν στράτευμα ἐκ 4000 ὀπλιτῶν. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Ἀθηναῖοι δὲν κατώρθωσαν νὰ καταβάλωσι τοὺς ἐπαναστάτας, ὑπωπτεύθησαν οἱ ἔφοροι τὴν εἰλικρίνειαν αὐτῶν καὶ τοὺς ἀπέπεμψαν μὲ τρόπον προσβλητικόν· διὸ ὁ λαὸς τῶν Ἀθηναίων, συναισθανθεὶς σφοδρῶς τὴν ὕβριν καὶ ὀργισθεὶς κατὰ τοῦ συμβουλευσάντος αὐτὸν νὰ βοηθήσῃ τοὺς Σπαρτιάτας Κίμωνος, κατεδίδασεν αὐτὸν εἰς δεκαετὴ ἐξορίαν (461).

Ὅτε ὁ ἀθηναϊκὸς στρατὸς ἐμελλε νὰ πολεμήσῃ πρὸς τοὺς Βοιωτοὺς, ὁ ἐξόριστος Κίμων ἔτρεξεν ἐκ τῆς ἐξορίας του καὶ ἐζήτησε νὰ συγκαταριθμηθῇ εἰς τὴν πρώτην τάξιν μετὰ τῆς φυλῆς του· ἐπειδὴ δὲ τοῦ ἀπηγορεύθη νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν μάχην, ἀπεμακρύνθη, ἀφήσας τὴν πανοπλίαν του εἰς τοὺς φίλους του, οἵτινες συνηθροίσθησαν περὶ τὸ εὐγενὲς τοῦτο τρόπαιον, καὶ ἐφρονεύθησαν πολεμοῦντες μέχρι τοῦ τελευταίου.

Ἡ τοιαύτη φιλοπατρία ἔκαμε τὸν λαὸν ν' ἀνακαλέσῃ τὴν ἀπόφασίν του, καὶ δύο ἔτη πρὶν ἢ τελειώσῃ ὁ καιρὸς τῆς ἐξορίας του, ὁ Κίμων ἀεκλήθη γενόμενος δὲ προστάτης τῆς δημοκρατίας, ἀποκατέστησε κατ' ἀρχάς τὴν εἰρήνην μετὰ τὴν Σπάρτης καὶ Ἀθηναίων καὶ ἤρχισε τὸν κατὰ Περσῶν πόλεμον. Πολεμῶν, ὅπως τοὺς διώξῃ ἐκ τῆς νήσου Κύπρου καὶ βοηθήσῃ τοὺς Αἰγυπτίους, ἐπαναστατήσαντας κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν πρὸς ἀνάγκησιν τῆς ἐλευθερίας των, ἀπέθανε (449) πολιορκῶν τὸ Κίτιον, πρὸ τοῦ νὰ δυνηθῇ νὰ ἐκτελέσῃ μέρος καὶ τοῦ μεγάλου τούτου σχεδίου.

Οἱ συναγωνισταὶ του τὸν ἐκώδευσαν κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του. Κομίζοντες δὲ τὰ λείψανά του εἰς Ἀθήνας, ἐπέσαν ἐν μέσῳ μεγάλου φοινικικοῦ καὶ κιλικικοῦ στόλου, τὸν τὸν ὁποῖον κατέστρεψαν ἐν Κύπρῳ ἀπέναντι τῆς ἐκεῖ πό-

λεως Σαλαμῖνος. Ἀποδιβασθέντες δὲ αὐθημερόν, ἐσκόρπισαν τὸ ἐπὶ τῆς παραλίας στρατεύμα (Θουκ. Α', 112). Ἡ διπλῇ αὐτῇ νίκη πεζομαχίας τε καὶ ναυμαχίας ἔγεινε τὸ τελευταῖον ἔργον τῶν μηδικῶν πολέμων, τοὺς ὁποίους ἐτελείωσαν οἱ Ἀθηναῖοι ἐνδόξως διὰ συνθήκης, δι' ἧς, καθὼς λέγεται, οὗτοι μὲν ὑπεχρεοῦντο νὰ ἀφῇσωσιν εἰς τὸν Ἀρταξέρξην τὴν κατοχὴν τῆς Κύπρου καὶ νὰ μὴ δίδωσι μηδεμίαν βοήθειαν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, ὁ δὲ μέγας βασιλεὺς ἄφινεν ἐλευθέρην εἰς τοὺς ἐν Ἀσίᾳ Ἕλληνας τὴν ἐκεῖ παραλίαν, ἀποδίδων εἰς αὐτοὺς τὴν ἐλευθερίαν των, καὶ ἀναγνωρίζων τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ὡς θάλασσαν ἑλληνικὴν, ἀπέβαλε τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ στέλλῃ πολεμικὸν πλοῖον πέραν τῶν Χελιδονίων νήτων ἐπὶ τὰ παράλια τῆς Λυκίας καὶ πέραν τῶν Κυανέων πετρῶν, τῶν ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου.

§ 22. Περικλῆς. (449—429.)

Ὁ Περικλῆς ἦτο υἱὸς τοῦ νικήσαντος τοὺς Πέρσας εἰς Μυκίλην Ξανθίππου καὶ τῆς Ἀγαρίστης ἐγγονῆς τοῦ Μεγακλέους· ἐγεννήθη δὲ κατὰ τὸ 494 π. Χ. ἦτο εὐφύεστατος καὶ ὑπὸ καλλίστων διδασκάλων ἐδιδάχθη τὴν δύσκολον τέχνην τοῦ νὰ διοικῇ ἑαυτόν. Ποτὲ πραγματικῶς δὲν τὸν εἶδαν νὰ ἐνεργῇ βιαίως, ἀλλὰ μὲ ἀταραξίαν, φρόνησιν καὶ σκέψιν. Ἐραίνετο δὲ εἰς τὸ κοινὸν μόνον εἰς σπουδαίας περιστάσεις· καὶ τότε δὲ ἐδείκνυσεν εὐγλωτίαν, τὴν ὁποίαν παρεβαλλον πρὸς κεραυνὸν καὶ ἀστραπὰς, αἵτινες ἐκθαμβοῦσι καὶ πλήττουσιν· εἶχε δὲ καὶ πολλὴν ἐπιδεδξιότητα καὶ ζωηρότητα εἰς τὴν συζήτησιν. «ὅταν τὸν ἐνίκων, ἔλεγέ τις τῶν ἀντιπάλων του, ἂν ἀνέκραζεν, ὅτι δὲν ἐνίκηθη, κατέπειθεν ὅλους». Ὁ ἰδιωτικὸς βίος του ἦτο ἀπλοῦς, μέτριος καὶ λιτός· ἦτο μετριόφρων, ὑβριζόμενος δὲ οὐδέποτε ἐμνησικάκει. Ἀπέχων τῶν θορυβωδῶν διασκεδάσεων, δὲν

προσέρχεται εἰς συμπόσια ἢ ἐορτάς. Οὐδέποτε ἐφαίνετο ἔξω τῆς οἰκίας του, ἐκτὸς ἂν ἐπορεύετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου ἢ εἰς τὴν ἀγοράν. Εἰς τὴν οἰκίαν του ἐδέχετο φίλους τινὰς συνδιαλεγόμενος περὶ τῆς τέχνης μὲ τὸν περίφημον ἀγαλματοποιὸν Φειδίαν. περὶ δραματικῆς ποιήσεως μὲ τοὺς ποιητὰς Εὐριπίδην καὶ Σοφοκλέα, περὶ φιλοσοφίας μὲ τὸν Πρωταγόραν, τὸν Ἀναξαγόραν ἢ τὸν Σωκράτην. κλ.

Ἡ τοιαύτη διαγωγή τοῦ Περικλέους ἐδίδεκεν εἰς αὐτὸν μεγάλην δύναμιν διὰ μόνης τῆς εὐφυΐας καὶ τῶν ἀρετῶν του ἔγινε τῇ ἀληθείᾳ ἀρχὸν τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Κίμων διὰ τῶν μεγάλων του ἀγαθοπραγιῶν κατ' ἀρχὰς τὸν ὑπερτέρει, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ μεγάλου τούτου πολίτου, καὶ ἐτι μᾶλλον μετὰ τὸν θάνατόν του, ἔμεινε ὁ πρῶτος ἐν τῇ πόλει καὶ διετήρησε ταύτην τὴν ὑπεροχὴν ἐπὶ εἴκοσιν ἔτη (449—429), στερεώσας τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἀθηναίων καὶ καταστήσας αὐτὰς ἐνδόξους καὶ ἰσχυράς.

Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον τότε ὀκτὼ ἕως δέκα ἑκατομμύρια φόρου ὑποτελῶν καὶ συμμάχων, αὐτοὶ δὲ ἦσαν, οἱ δυνάμενοι φέρειν ὅπλα, 14 ἢ 15 χιλιάδες. Ὁ Περικλῆς κατενόησεν ὅτι οἱ ὑποτελεῖς οὗτοι ἔπρεπε νὰ πιστεύωσιν ὅτι ἡ δύναμις τῶν Ἀθηναίων ἦτο ἰκανὴ νὰ τοὺς κρατῇ εἰς ὑποταγὴν. ὅθεν, διὰ νὰ πιστεύσωσι τοῦτο, ὁ Περικλῆς περιέφερε τοὺς στόλους τῆς πατρίδος του ἐπιδεικτικῶς, καὶ ἂν λάος τις ἐδείκνυεν ἀπειθεῖαν, ἐπετίθετο κατ' αὐτοῦ μὲ ἀκαταμάχητον δύναμιν καὶ σκληρὰ τὸν ἐτιμώρει. Οὕτω ὅτε τὸ 440 π. Χ. ἡ σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων Σάμος ἐπανεστάτησε κατ' αὐτῶν, ὁ Περικλῆς ἐξέπλευσε μὲ τὸν στόλον τῶν Ἀθηναίων αὐτοπροσώπως κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τοὺς κατέβαλεν. Ὑπεχρέωσε δὲ αὐτοὺς νὰ καταδίσωσι τὰ ὀχυρώματά των, νὰ παραδώσωσι τὸν στόλον των, νὰ δώσωσιν ὁμήρους εἰς ἐγγύησιν περὶ τῆς μελλούσης διαγωγῆς των, καὶ νὰ πληρώσωσι τὰς δαπάνας τοῦ πολέμου.

Ἦθέλησεν ἐπ' ἴσης νὰ ἐνισχύσῃ ἐτι μᾶλλον ταύτην τὴν δύναμιν διὰ τῆς ἐγκαθιδρύσεως πολυαριθμῶν ἀποικιῶν, αἵτινες ἐγείναν διὰ τὰς Ἀθήνας ἐμπορικαὶ θέσεις, λιμένες ἐλεύθεροι, ἐνθα προσωρμίζοντο τὰ πλοῖά των, ἀλλὰ πρὸ πάντων φρουραὶ πρὸς φύλαξιν τῶν τόπων, εἰς τοὺς ὁποίους αὐταὶ τὰς εἶχον συστήσει.

Ἐκτὸς τῶν ἐξόδων πρὸς καλλωπισμὸν τῆς πόλεως, διὰ τὸν ὁποῖόν τινες ἀνοήτως κατηγοροῦν τὸν Περικλέα, ἐφύλαττεν οὗτος κατὰ μέρος δι' ἀπροσδοκίτους περιπτώσεις σχεδὸν 10,000 τάλαντα εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον, ἐτήρει τοὺς ναυστάθμους πλήρεις, καὶ εἶχε πάντοτε 300 ναῦς ἐτοιμοὺς πρὸς πόλεμον, καὶ τοῦτο ἐμπόδιζε πᾶσαν ἐπανάστασιν τῶν συμμάχων, ἠνάγκαζε δὲ καὶ τοὺς Πέρσας νὰ μὴ ἐπιχειρῶσιν τι κατὰ τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν ἐλληνίδων πόλεων.

Ἀκμὴ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν γραμμάτων.
Συρροή εἰς Ἀθήνας τῶν ἐξόχων ἀνδρῶν
τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ ἰσχὺς τῶν Ἀθηνῶν συνίστατο μᾶλλον εἰς τὸ πνεῦμα τῶν μεγάλων τῆς ἀνδρῶν, εἰς τὰ ἀριστουργήματα τῶν χειρῶν καὶ τοῦ νοῦς των, παρὰ εἰς τὴν ὕλικήν των δύναμιν· ναοὶ, ποιήματα, ἀγάλματα, ἐπιστήμη, προσεῖλκυον εἰς Ἀθήνας τοὺς σπουδαίους, ἐξόχους καὶ τιμῶντας τότε τὸν ἐλληνικὸν λαὸν ἀνδρας. Πανταχόθεν δ' ἔτρεχον εἰς Ἀθήνας νὰ παρευρίσκωνται εἰς τὰς ἐορτὰς καὶ τὰ θεάματα. Τότε ἀνεδείχθησαν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει οἱ μέγιστοι σοφοὶ ὅλων τῶν αἰώνων, Ἀθηναῖοι καὶ ξένοι· οἱ τραγωδοποιοὶ Σοφοκλῆς καὶ Εὐριπίδης, ὁ ῥήτωρ Λυσίας, ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας Ἡρόδοτος, ὁ ἀστρονόμος Μέτων, Ἰπποκράτης ὁ πατὴρ τῆς ἰατρικῆς, Ἀριστοφάνης ὁ πρῶτος τῶν κωμικῶν ποιητῶν τῆς ἀρχαιότητος, ὁ Φειδίας ὁ ἐνδοξότατος τῶν τεχνιτῶν, καὶ ὁ Ἀπολλόδω-

ρος, ὁ Ζευξίς, ὁ Πολύγνωστος καὶ ὁ Παρόραστος, περιφημότετοι ζωγράφοι· τέλος δύο ἀθάνατοι φιλόσοφοι, ὁ Ἀναξάγορας καὶ ὁ Σωκράτης. Μετὰ τούτους δὲ ἀνεφάνησαν ὁ Θουκυδίδης, ὁ Ξενοφῶν, ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης. Ὑπὸ τοιούτων δὲ διδασκάλων δὲν εἶναι παράδοξον ὅτι αἱ Ἀθῆναι κατεστάθησαν ὅ,τι ὁ Θουκυδίδης τὰς ὀνομαζει, «Ἡ διδάσκαλος τῆς Ἑλλάδος,» ἢ μᾶλλον εἰπεῖν, τοῦ κόσμου ὅλου, ὥς ὕστερ ν ἀπεδείχθη.

Ἀκμή τῶν τεχνῶν. Φειδίας, καλλιτεχνήματα.

Διὰ τὴν καλλωπίσιν τὰς Ἀθῆνας μὲ λαμπρὰ μνημεῖα ὁ Περικλῆς, μετεχειρίσθη τὰ συμμαχικὰ χρήματα. Παρέδωκε δὲ τὴν ἀνωτάτην διεύθυνσιν τῶν ἔργων τούτων εἰς τὸν ἄριστον τεχνίτην Φειδίαν (438—431).

Τὰ πρώτιστα ἔργα τοῦ Φειδίου ἦσαν τὸ κολοσσαῖον ἐκείνο ἄγαλμα τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Διὸς, πολλὰ ἀγάλματα τῆς Ἀθηνᾶς καὶ μέρος τῶν ἀναγλύφων τῶν κοσμοῦντων τὰ ἔξω τοῦ Παρθενῶνος, τὸν ὁποῖον ὠκοδόμησαν οἱ ἀρχιτέκτονες Ἰκτίνος καὶ Καλλικράτης, ὅλον ἐκ μαρμάρων ἐκ τοῦ πεντελικοῦ ὄρους. Ὁ ἐκ Μιλήτου Ἰππόδαμος ἀπετελείωσε τὸν Πειραιᾶ, πρῶτην πόλιν τῆς Ἑλλάδος, κτισθεῖσαν ἐπὶ κηρονικοῦ σχεδίου· ὁ ἀρχιτέκτων Μνησιεκλῆς ἀνήγειρε τὰ προπύλαια τῆς Ἀκροπόλεως, εἰς τὰ ὁποῖα ἔξωδεδύθησαν 2, 012 τάλαντα καὶ ἀπετελέσθησαν εἰς πέντε ἔτη.

Ἐν δὲ τῷ Παρθενῶνι ἐθαυμάζετο πολὺ τὸ ἐξ ἐλέφαντος καὶ χρυσοῦ περίφημον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, ἔργον τοῦ Φειδίου, εἰς ὃ ἐδαπάνησε φιλοτίμως ἡ πόλις περὶ τὰ 3 1[2] ἑκατομμύρια δραχμῶν.

Παρακτὸς τούτου, περίφημον ἦτο καὶ τὸ ἐν Ἀκροπόλει μέγα χαλκοῦν ἄγαλμα τῆς προμάχου Ἀθηνᾶς, ἐσταμένον μεταξὺ πῶν Προπυλαίων καὶ τοῦ Παρθενῶνος. Ἡ αἰχ-

μὴ τοῦ δόρατος καὶ ὁ λόφος τοῦ κράνους τοῦ ἀγάλματος
τούτου ἦσαν ὁράτᾳ εἰς τοὺς ἀπὸ Σουνίου προσπλέοντας.

Ἡ ἀκρόπολις ἴστατο ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀρχαίας πόλεως,
ὕψουμένη ἀποτόμως περὶ τοὺς 150 πόδας. Ἐπάνω δὲ ἦτο
ἐπίπεδος, ἔχουσα μῆκος ἕως 1000 ποδῶν καὶ πλάτος ἕως
500. Εἰς τὰ ἐν αὐτῇ διάφορα οἰκοδομήματα, ἀνάγλυφα
καὶ ἀγάλματα φαίνονται ἡ μεγάλη ὑπεροχὴ τῆς ἐπὶ τῶν
ἡμερῶν τοῦ Περικλέους ἀκμῆς τῆς καλλιτεχνίας. Πλεῖστα
δὲ τῶν εἰρημένων ἔργων σώζονται, καταρριμμένα ὅμως
καὶ ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ τῆς βαρβαρότητος ἡκρωτηρια-
σμένα. Πολλὰ, κλαπέντα καὶ ἀρπαχθέντα ὑπὸ ξένων, στο-
λίζουσι τώρα εὐρωπαϊκὰ μουσεῖα.

Ἀκρόπολις Ἀθηνῶν.

Ἡ ζωγραφία προώδευσεν ἀναλόγως κατὰ τὴν ἐποχὴν
ταύτην ἐν Ἀθήναις. Ὁ Πάναινος, ἀδελφὸς τοῦ Φειδίου, διε-
κόσμησε τὴν ἐν Ἀθήναις Ποικίλην Στοάν με εἰκόνας ὑπμι-
νησκούσας εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὰ μεγάλα κατορθώματα
τῶν πατέρων των. Ὁ δὲ Πολύγνωστος καὶ ὁ Μίκων τὸν
ἐβοήθησαν εἰς ταῦτα τὰ ἔργα.

Ἐν τούτοις πολλοὶ ἐγόγγυζον κατὰ τοῦ Περικλέους διὰ τὴν δαπάνην μεγάλων χρηματικῶν ποσοτήτων εἰς ἀνέγερσιν ἀγαλμάτων μεγαλοπρεπῶν καὶ εἰς οἰκοδομὴν ναῶν. Ὁ Περικλῆς τοὺς εἶπεν, « Ἐγὼ μόνος θελω ὑποστῆ τὰς γινομένας δαπάνας, ἀλλὰ καὶ τὸ ἰδικόν μου ὄνομα μόνον, ὥς εἶναι δίκαιον, θέλει ἐγχαραθῆ ἐφ' ὅλων τούτων τῶν μνημείων ». Ὁ λαὸς τότε, τὴν μεγαλοπροσύνην αὐτοῦ θαυμάσας, ὁμορῶνως παρεδέχθη, ὅτι ὁ Περικλῆς καλῶς ἔπραξε, καὶ ὅτι ὤφειλε νὰ ἐξακολουθῇ νὰ καλλωπίζῃ τὴν πόλιν ἀφειδῶς. Καὶ οἱ σύμμαχοι δὲν δύναντο νὰ παρπονεθῶσι διὰ τὴν τοιαύτην δαπάνην τῶν φέρων των, ἀφ' οὗ οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς ὑπερασπίζοντο ἀπὸ πάντα ἐχθρικὸν κίνδυνον.

§ 23. Πελοποννησιακὸς πόλεμος μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Περικλέους (431 — 429).

Ἀπὸ τῆς προδοσίας τοῦ Παυσανίου ἡ Σπάρτη εἶχε τρόπον τινὰ ἀποσυρθῆ μακρὰν τοῦ κόσμου, ἐβλεπε δὲ μὲ ζηλοτυπίαν τὴν πρόοδον καὶ διαγωγὴν τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἐκαυτοφυλάκτει νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῶν σφαλμάτων, εἰς τὰ ὅποια ὑπέκυπτον δυστυχῶς οὗτοι, οἵτινες ἐλησμόνουν ὅτι οἱ σύμμαχοί των δὲν ἦσαν καὶ ὑπῆκοοί των, καὶ ὅτι βλέποντες οὗτοι τοὺς Πέρσας μὴ ἐπαπειλοῦντας αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ παρόντος δι' οὐδενὸς κινδύνου, ἡσθάνοντο ἤδη τὸν ζυγὸν τὸν ὅποιον εἶχον δεχθῆ ὑπὸ στενοχωρίας ἐν καιρῷ κινδύνων. Μὴ τολμῶντες δὲ ἐνεκεν ἐλλείψεως βοηθείας νὰ ἀποτινάξωσι τὸν ζυγὸν τοῦτον, ἐπέσειλλον πρὸς τοὺς Λακεδαιμόνιους μυστικὰς παρακλήσεις, καὶ τὸ πᾶν βαθμηδὸν παρεσκευάσθη πρὸς ἐμφύλιον πόλεμον.

Ὁ πόλεμος ἤθελεν ἴσως βραδύνει νὰ ἐκτραγῇ, ἂν ἡ Κόρινθος δὲν ὠπλίζετο κατὰ τῆς Κερκύρας διὰ τὴν Ἐπίδαμνον,

ἦτις ἦτο ἀποικία τῶν Κερκυραίων, ἡ δὲ Κέρκυρα ἦτο τῶν Κορινθίων ἀποικία. Ἐπειδὴ δὲ συνέβη φιλονεικία μεταξύ τῶν Κερκυραίων καὶ τῶν Κορινθίων περὶ τῆς Ἐπιδάμνου, οἱ Κορινθιοὶ ἔλαβον τὰ ὅπλα κατὰ τῶν Κερκυραίων. Τότε δὲ ἡ μὲν Σπάρτη ἔλαβε μέρος ὑπὲρ τῶν Κορινθίων, αἱ δὲ Ἀθηναὶ ὑπὲρ τῶν Κερκυραίων. Ἄλλ' οἱ Σπαρτιᾶται ἀπεφάσισαν νὰ ἐπέμβωσιν, ἀφ' οὗ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπολιόρκησαν τὴν Ποτίδαιαν, ἀποικίαν τῶν Κορινθίων, καὶ ἀφ' οὗ ἐκ τῶν Θηβαίων οἱ αἰχμαλωτισθέντες εἰς τινα ἀπόπειραν, ἐν μέσῳ τελείας εἰρήνης, πρὸς κατάληψιν τῆς πόλεως τῶν Πλαταιῶν, συμμάχου των, ἐθανατώθησαν.

Ὁ ἄγων κατ' ἀρχὰς περιωρίζετο εἰς ἀμοιβαίας λεηλασίας. Οἱ Σπαρτιᾶται καθ' ἕκαστον ἕαρ ἡρήμωνον τὴν Ἀττικὴν ὁ δὲ Ἀθηναϊκὸς στόλος, περιπλέων καθ' ἕκαστον θέρος, ἐγύμνωνε τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου. Ἐν τούτοις, ἂν καὶ δὲν συνεκροτήθη μεγάλη μάχη, ὅμως εἰς τὰς τολμηρὰς ταύτας ἐπιχειρήσεις συνεκροτοῦντο μικραὶ μάχαι καὶ ἐφονεύοντο τινές. Οἱ Ἀθηναῖοι συναθροίζοντες τὰ λείψανα τῶν ἐδικῶν των τὰ ἐθαπτον δημοσίως καὶ λόγοι ἐπιτάφιοι ἐξεφωνοῦντο.

Δυστυχῶς τὸ τρίτον ἔτος τοῦ πολέμου λοιμὸς σκληρὸς ἐθέριζε τὸ σεσωρευμένον πλῆθος εἰς Ἀθήνας, Πειραιᾶ καὶ τὸν τόπον τὸν μεταξύ τῶν δύο μακρῶν τειχῶν, τὰ ὑποῖα συνέδεον τὸν Πειραιᾶ μὲ τὰς Ἀθήνας. Τὸ μόλυσμα τοῦτο, καθ' οὗ ἡ ἐπιστήμη τῶν ἰατρῶν ἀπέβη ματαία, ἔφερεν, ὡς λέγεται, ἐξ Ἀφρικῆς πλοῖον ἐμπορικὸν εἰς Πειραιᾶ. Νέοι καὶ γέροντες, πλούσιοι καὶ πένητες, δυνατοὶ καὶ ἀδύνατοι, ὅλοι προσεβάλλοντο ἀδιακρίτως. Αἱ ὀδύνη ἦσαν φρικταί, ἐσωτερικὸν πῦρ κατέτρωγε τὸ σῶμα, δίψα ἄσβεστος ἐσπρωγνε τοὺς δυστυχεῖς πρὸς τὰ φρέατα καὶ τὰς βρύσεις· σπανίως δ' ἐπέζων μέχρι τῆς ἐβδόμης ἢ ἐννάτης ἡμέρας. Ὁ Περικλῆς ὑπέφερε τὴν δυστυχίαν, ὡς καὶ τὴν εὐτυχίαν, ἄνευ ἀδυναμίας. Ἡ νόσος προσέβαλεν ὅλους τοὺς οἰκείους

του καὶ ἡ ἀδελφή του, τινὲς τῶν προσφιλεστάτων φίλων καὶ ὁ πρωτότοκός του υἱὸς ἀπέθανον· ἀπέμενε δὲ μόνον εἰς αὐτὸν ὁ δευτερότοκός του υἱὸς Πάραλος· ἀλλ' ὁ λοιμός τοῦ ἀφῆρπασε καὶ αὐτὸν, καὶ πρώτην ἤδη φοράν, καθ' ἣν στιγμὴν ἔθετε τὸν νεκρώσιμον στέφανον ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου υἱοῦ του, ἔκλαυσε πικρῶς.

Ἐν τούτοις ἐξηκολούθει νὰ ἐπαγρυπνῇ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς δημοκρατίας· δὲν ἐπέζησεν ὅμως, διότι ὁ λοιμός, ὅστις καθ' ἑκάστην ἐλάμβανεν ὕψισιν, προσέβαλε καὶ τοῦτον, δὲν τὸν κατέβαλεν ὅμως διὰ μιᾶς, ἀλλὰ κατ' ὀλίγον (429.)

Κλέων, Μυτιληναῖοι, Πλαταιαί.

Δημαγωγοί, ἀνάξιοι νὰ διοικῶσι τὸν δῆμον, διεδέχθησαν τὸν μόνον ἡξέυροντα νὰ κυβερνᾷ αὐτὸν Περικλέας. Ὁ Κλέων, ὁ νέος εὐνοούμενος τοῦ λαοῦ, παρώζυνε τὰ πάθη αὐτοῦ ἀντὶ νὰ τὰ καθησυχᾷ, ὡς ἔκαμεν ὁ Περικλῆς. Τὸ τέταρτον ἔτος τοῦ πολέμου (428 π. Χ.) ἐπανεστάτησε κατὰ τῶν Ἀθηναίων ἡ ὑποτελής εἰς αὐτοὺς Μυτιλήνη, πρωτεύουσα τῆς Λέσβου. Οἱ Ἀθηναῖοι πολιορκήσαντες διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης αὐτὴν τὴν κατηνάγκασαν νὰ παραδοθῇ καὶ ν' ἀφεθῇ ἡ τύχη τῆς εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων. Οὗτοι δὲ, κατὰ συμβουλήν τοῦ δημαγωγοῦ Κλέωνος, ἀπεφάσισαν θανατικὴν πρὶνὴν κατὰ πάντων τῶν ἐπαναστατῶν, νὰ ἐξανδραποδίσωσι δὲ καὶ πωλήσωσι τοὺς ὑπολοίπους κατοίκους τῆς νήσου μικροὺς τε καὶ μεγάλους, γυναῖκας καὶ παιδιὰ· αἴσθημα δὲ μόνον φιανθρωπίας ἐμετρίασε ταύτην τὴν σκληρὰν ἀπόφασιν, καὶ ἐσφάγησαν μόνον χίλιοι ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν.

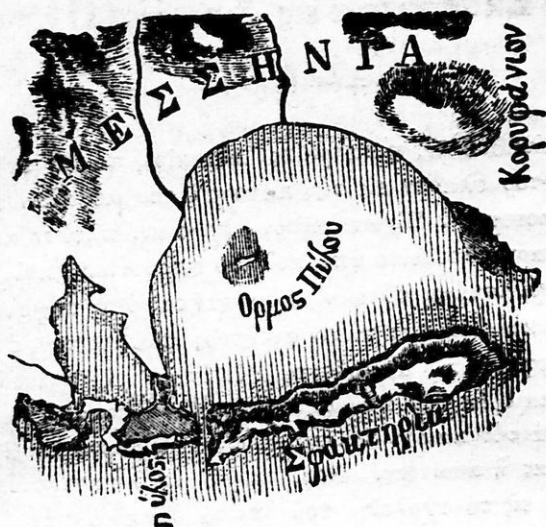
Ἡ Σπάρτη ἀνέλαβε νὰ ἐκδικήτῃ τοῦς Θηβαίους, φανευθέντας εἰς τὰς Πλαταιάς, τὰς ὁποίας καὶ ἐπολιορκήσεν. Ἐν δικατήματι δύο ἐτῶν, ἂν καὶ ὀλίγιστοι ἦσαν οἱ Πλα-

ταιεῖς, ἀντεστάθησαν ὁμῶς εἰς ὅλους τοὺς ἀγῶνας τῶν Σπαρτιατῶν. Ἄλλ' ἕνεκα τῆς καταφειρούσης αὐτοὺς πείνης, ἀπεπειράθησαν νὰ διαβῶσι τὸ διπλοῦν τεῖχος, δι' οὗ οἱ ἐχθροὶ εἶχον περικυκλώσει τὴν πόλιν· ὅθεν διακόσιοι εἰκοσὶν ἄνθρωποι, τουτέστι τὸ ἥμισυ τῆς φρουρᾶς, ἐν νυκτὶ σκοτεινῇ, ἀνεμῶδαι καὶ βροχερᾷ, ἐξῆλθον τῶν Πλαταιῶν σιωπηλοί, καὶ διὰ κλιμάκων ἀνέβησαν εἰς τὰ τεῖχη, διὰ πολλῶν δὲ δυσκολιῶν ἐφθασαν σῶσι καὶ ἀβλαβεῖς εἰς Ἀττικήν. Οἱ λοιποὶ τῆς φρουρᾶς τῶν Πλαταιῶν, μὴ δυναθέντες νὰ ἀντισταθῶσι περισσότερον, ἠναγκάσθησαν νὰ παρὰδοῦναι. Οἱ Σπαρτιαταὶ ἐδείξαν σκληρότητα μεγάλην καὶ τοσοῦτω μᾶλλον μισητῇ, καθ' ὅσον καὶ συγχρόνως ἐστρεφοδίκησαν. Πέντε δικασταὶ ἐπέμψθησαν ἐκ Λακεδαιμόνος διὰ νὰ κρίνωσι τοὺς αἰχμαλώτους, οἵτινες ἐφέροντο ἐνώπιόν των ἀλλεπάλληλοι· οἱ δικασταὶ περιωρίζοντο μόνον νὰ τοὺς ἐρωτῶσιν, «Ἐάν εἰς τὸν παρόντα πόλεμον ἔλαχον ἀγαθόν τι εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους ἢ εἰς τοὺς συμμάχους»· μετὰ ταύτην τὴν χλευαστικὴν ἐρώτησιν, εἰς ἕνα ἕκαστον ἀποτεينوμένην, ἐσφάζοντο. Διακόσιοι Πλαταιεῖς καὶ εἴκοσι πέντε Ἀθηναῖοι ἐσφάγησαν οὕτω· καὶ αἱ μὲν γυναικὲς των ἀπῆχθησαν εἰς δουλείαν, ἡ δὲ κατεδαφισθεῖσα πόλις των καὶ ἡ περίχωρος ἐδόθη εἰς τοὺς Θηβαίους.

Μάχη τῆς Σφακτηρίας (425), Χαλκιδική.

Ὁ πόλεμος ἕως τότε ἦτο ἀμφίρροπός· διότι, ἂν καὶ οἱ Πλαταιεῖς καθυπετάγησαν ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, ἡ Πोटίδαα ὁμῶς ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Κατὰ δὲ τὰ 426 οὗτοι ἐτοποθετήθησαν εἰς τὴν Πύλον ἐπὶ τῶν παραλίων αὐτῶν τῆς Μεσσηνίας, καὶ ἐκεῖθεν προσεκάλεσαν τοὺς Εἰλωτας τῆς Σπάρτης εἰς ἐλευθερίαν. Ἡ Λακαδαίμων ἐστῆλε μετὰ σπουδῆς στρατεύμα ν' ἀνακτήσῃ τὴν θέσιν.

ταύτην. Διὰ τὴν βοήθειάν αὐτῆς δὲ διὰ ξηρᾶς τὴν διὰ θαλάσσης γενομένην προσβολήν, 420 Σπαρτιᾶται ἀπέβησαν εἰς τὴν νῆτον Σφακτηρίαν, ἐγγίζουσαν σχεδὸν εἰς τὴν Πύλον· ἀλλ' ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος, ἐπελθὼν αἰφνης, τοὺς περιεκύκλωσεν. Ἡ Σπάρτη, μαθοῦσα τὸ γεγονός, ἔγεινε κατὰ-πληκτος, διότι ὁ ἀριθμὸς τῶν πολιτῶν τῆς πόλεως εἶχεν ἐλαττωθῆ, ὥστε ἡ ἀπώλεια τῶν 420 μαχητῶν θὰ ᾔτο δὲ αὐτὴν συμφορὰ ἀνεπανόρθωτος· ὅθεν ἐζήτησεν εἰρήνην, ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι περιφρονητικῶς τὴν ἀπερρίψαν. Τότε οἱ ἔφοροι ὑπεσχέθησαν ἐλευθερίαν εἰς ἕκαστον Εἰλωτα, ὅστις θὰ κατῴρωνε νὰ φέρῃ ζωοτροφίας εἰς τὴν Σφακτηρίαν, διαδαινὼν τὴν νύκτα καὶ κολυμβῶν διὰ τῶν ἀθηναϊκῶν πλοίων. Πολλοὶ τούτων ἀποπειραθέντες ἐπέτυχον καὶ οὕτω κήδυνήθησαν οἱ Σπαρτιᾶται νὰ μείνωσι μέχρι τῆς τοῦ χειμῶνος προσεγγίσεως. Τότε δὲ τινες εἰς Ἀθήνας παρεπλήθησαν κατὰ τῶν στρατηγῶν. Ἄν αἱ ἐχθροπραξίαι παρατείνωνται, εἶπεν ὁ δημαγωγὸς Κρέων, τοῦτο προέρχεται ἐκ τῆς ἐλλείψεως εὐτολμίας. Ὁ λαὸς τῷ ἐφώναξε νὰ ὑπάγῃ ὁ ἴδιος· καὶ ὁ Κλέων μὴ περιμένων νὰ γείνη στρατηγὸς τόσον ταχέως, ἐδίσταζεν· ἀλλ' ὁ λαὸς ἐπιθυμῶν τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου, τὸν ὑπεχρέωσε νὰ τὸ δεχθῇ. Ὁ Κλέων ὑπεσχέθη, ὅτι ἐντὸς εἴκοσιν ἡμερῶν τὸ πᾶν θὰ ᾔναι τετελεσμένον, ὅπερ καὶ ἐγένετο· συμβεβηκὸς δὲ τι συνετέλεσεν εἰς τοῦτο ὀλίγας ἡμέρας πρὶν ἢ φθάσῃ εἰς Πύλον. Πυρὰ, ἀναφθεῖσα ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν πρὸς παρασκευὴν φαγητοῦ καὶ μὴ ἐντελῶς σβεσθεῖσα, μετέδωκε τὸ πῦρ εἰς τὸ ἐν τῇ νήσῳ δάσος, καὶ κατέκαυσεν αὐτό· ὅθεν ἡ κατάβασις διὰ τοῦτο ἀποκαθίστατο εὐκόλος, διότι ἤδη ἐφαίνοντο ὅλαι αἱ κινήσεις τῶν Σπαρτιατῶν. Νύκτα τινὰ λοιπὸν οἱ Ἀθηναῖοι προσέβαλον τὴν νῆσον μετὰ τῶν τὰς δυνάμεις, οἱ δὲ Σπαρτιᾶται, περικυκλωθέντες, ἀναγκάστησαν νὰ παραδοθῶσιν.

Σφακτηρία.

Ἡ ἐπιτυχία αὕτη ἐδόξασε πολὺ τὸν Κλέωνα, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι, προάγοντες τὴν νίκην των, περιέζωσαν τὴν Πελοπόννησον. Ἡ Σπάρτη ἐφαίνετο καταβεβλημένη, ἀλλ' ὁ Βρασιδᾶς τὴν ἠνώρθωσε. Λαβὼν οὗτος θαρράλεως ἐπιθετικὴν θέσιν, ἐξέφερε τὸν πόλεμον εἰς τὴν Χαλκιδικὴν ἐν τῷ μέσῳ τῶν πόλεων, ἐξ ὧν οἱ Ἀθηναῖοι ἐλάμβανον μεγάλα εἰσοδήματα καὶ παντὸς εἶδους ἐφόδια. Καὶ αὕτη ἡ Ἀμφίπολις, ἡ ἰσχυροτάτη τῶν ἀποικιῶν τῶν Ἀθηνῶν, ἀπεστάτησεν, ὁ Κλέων δὲ καὶ ὁ Βρασιδᾶς αὐτὸς ἐφονεύθησαν ἐν τῇ ἐνταῦθα μάχῃ (422). Μετὰ δὲ τὸν θάνατόν των, συνωμολογήθη εἰρήνη δι' ἐπιμελείας τοῦ Ἀθηναίου στρατηγοῦ Νικίου (421), μετὰ δεκαετῇ πόλεμον, καταστροφὴν πόλεων καὶ σφαγὰς καὶ πρίξεις βαρβάρους καὶ ἀνωρελεῖς. Οἱ αἰχμάλωτοι καὶ αἱ κατακτηθεῖσαι χώραι ἀπεδόθησαν ἀμοιβαίως μετὰ τὴν εἰρήνην.

§ 24. Ἐκστρατεία εἰς Σικελίαν (415—413).

Ἀλκιβιάδης.

Ὁ Ἀλκιβιάδης, εὐπατρίδης Ἀθηναῖος, τὸ 18 ἔτος τῆς ἡλικίας του ἔλαβεν εἰς τὴν κατοχὴν του μεγάλην πατρικὴν κληρονομίαν. Ἐχων λοιπὸν εὐγένειαν, πλοῦτη καὶ εὐφυΐαν, παρηκολουθεῖτο ὑπὸ πολλῶν παρασίτων καὶ κολάκων. Συνειθισμένος οὕτω ν' ἀνευφημῇται ὑπὸ τῆς συνοδείας τούτων καὶ διὰ τὰς πλέον ἀνοήτους πράξεις του, ἐτόλμα νὰ πράττῃ τὸ πᾶν ἀτιμωρητί. Ἡ ἰσχὺς τῆς κράσεώς του καὶ ἡ εὐκαμψία τοῦ πνεύματός του τὸν ἀποκαθίστων ἱκανόν, κατὰ τὸν καιρὸν καὶ τὸν τόπον, εἰς κακίας ἢ ἀρετῆς, ἐγκρατείας ἢ ἀσωτίας. Νεὸς ἀκόμη ἐκλάφισε διδάσκαλόν τινα, εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ ὁποῦ δὲν εὔρε τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὁμήρου. Εἰς τοὺς ὀλυμπιακοὺς ἀγῶνας μόνος ἐκ τῶν ἰδιωτῶν ἔβαλε νὰ τρέξωσιν ἑπτὰ ἄρματα του συγχρόνως, ἀμαυρώσας οὕτω τὴν μεγυλοπρέπειαν τῶν βασιλέων τῶν Συρρακουσῶν καὶ τῆς Κυρήνης· ἐκέρδησε δὲ δύο βραβεῖα ἐν τῷ αὐτῷ σταδίῳ. Ὁ Ἀλκιβιάδης εἶναι τύπος περιφανεστάτου μὲν, ἀλλὰ καὶ κακοήθους καὶ ἐπαρμένως ἐπικινδύνου τῇ δημοκρατίᾳ πολίτου.

Ὁ Νικίας, ἀνὴρ βαθύπλουτος καὶ πρωτεύων ἐν τῇ πόλει, ἦτο ὑπὲρ τῆς διατηρήσεως τῆς εἰρήνης· ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης, διὰ νὰ τὸν ὑποσκελίτῃ, ἐκηρύχθη ὑπὲρ τοῦ πολέμου καὶ κατώρθωσε νὰ πείσῃ τὴν πατρίδα του νὰ ἐπιχειρήσῃ τὴν ὀλέθριον εἰς αὐτὴν ἐκστρατείαν τῆς Σικελίας.

Οἱ Ἀθηναῖοι τότε, ἐπαρθέντες διὰ τὰς νίκας των, ἐνόμιζον, ὅτι οὐδὲν ὑπῆρχεν ἀνώτερον τῶν δυνάμεών των, καὶ ἐπίστευον, ὅτι ἡ κατὰκτησις τῆς Σικελίας θὰ συνεπλήρου τὴν κατὰ θάλασσαν ἡγεμονίαν των. Ἐπὶ προφάσει τοῦ νὰ δώσωσι βοήθειαν εἰς τοὺς Ἐγεσταίους κατὰ τῶν Συρρακουσίων, συνήθροισαν στρατιὰν τοιαύτην καὶ τοσαύ-

την, ὁποῖαν οὐδεμία ἄλλη πόλις ἐλληνικὴ εἶχεν ἰδεῖ ἕως τότε ἐξερχομένην τῶν τειχῶν καὶ τῶν λιμένων της, 134 ναῦς, 1,300 τοξότας καὶ 5,100 ὀπλίτας (415 π. Χ.).

Τρεῖς ἦσαν οἱ στρατηγοὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ὁ Λάμαχος, ὁ Νικίας καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης. Ὁ τελευταῖος, ἀνακληθεὶς σχεδὸν εὐθύς διὰ ν' ἀπολογηθῇ, ὡς κατηγορηθεὶς ὅτι ἐνέπαιζε τὰ ἐλευσίνια μυστήρια καὶ ὅτι περιέκοψε νύκτα τινὰ τοὺς κατὰ τοὺς ὁδοὺς τῆς πόλεως ἐσταμένους Ἑρμᾶς, κατέφυγεν εἰς Σπάρτην, τὴν ὁποῖαν παρώξυνε κατὰ τῆς πατρίδος του. Οἱ δύο δ' ἄλλοι στρατηγοὶ ἐξετέλουν τὰς πολεμικὰς ἐργασίας μὲ ἀδράνειαν καὶ χρονοτριβήν. Ἡ Σπάρτη ἐπεμψεν ἐν τοσούτῳ εἰς βοήθειαν τῶν Συρακουσῶν τὸν Γύλιππον, στρατηγὸν ἐπιτήδειον, ὅστις, ἅμα φθάσας, μετέβαλε τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Ἀπέστειλε κατ' ἀρχὰς κήρυγμα εἰς τοὺς Ἀθηναίους, διὰ νὰ τοὺς προτείνῃ πᾶσαν ἀσφάλειαν, ἐὰν ᾔθελον νὰ κενώσωσι τὴν Σικελίαν καὶ ἀπέλθωσιν· ἀλλ' ὁ Νικίας οὐδὲ κἄν ν' ἀποκριθῇ κατεδέχθη. Ὁ δὲ Σπαρτιάτης ἐπανήγαγε τὸ θάρρος τῶν πολεμίων τῶν Ἀθηναίων, ἀποκατέστησε τὴν πειθαρχίαν, ἐξήσκησε τὰ στρατεύματα καὶ μετὰ ταῦτα ἐκέρδησε τοιαύτην νίκην, ὥστε τὸ στράτευμα τῶν Ἀθηναίων πολιορκοῦν ἕως τότε, ἐπολιορκεῖτο ἤδη ὑπὸ τῶν πολεμίων. Ὁ Νικίας ἔσπευσε νὰ γνωστοποιήσῃ εἰς Ἀθήνας τὰ περὶ τῆς ἀμνηχανίας του. Ἐξ Ἀθηνῶν δὲ τῷ ἐστάλη στρατὸς σχεδὸν ἴσος πρὸς τὸν πρῶτον, διοικούμενος ὑπὸ τοῦ κρατίστου τῶν τότε στρατηγῶν, τοῦ Δημοσθένους. Ὅτε ὁ στρατὸς ἐφάνη εἰς Συρακούσας κατὰ τὸ 413 ἐν πυρρῇ ἐπ' ἴσης μεγαλοπρεπεῖ ὡς καὶ τρομερᾷ, μετὰ 73 πλοίων, φερόντων 5,000 πεζοὺς καὶ 3,000 τοξότας, οἱ Συρακούσιοι ἐκ νέου ὑπέπεσαν εἰς μεγίστους φόβους. Ὁ Δημοσθένης ἤρχετο μὲ σταθεράν ἀπόφασιν νὰ τελειώσῃ τὸν πόλεμον διὰ δραστηριωτάτης προσβολῆς, ἢ, ἐὰν αὕτη δὲν ἐπετύγχανε, διὰ ταχείας ἀναχωρήσεως. Ὁ

Νικίας κατεπλάγη διὰ τὸ θάρρος τοῦ Δημοσθένους καὶ ἀπώλεσε τὸ πᾶν διὰ τῶν ἀναβολῶν του. Εἰς τινα κατὰ ξηρὴν συμπλοκὴν οἱ Ἀθηναῖοι ἀπώλεσαν 2,000, εἰς ἄλλην κατὰ θάλασσαν ἦτταν κατεστράφη καὶ ὁ στόλος των, ἡ τελευταία των ἐλπίς.

Δυσκόλως θὰ ἠδύναντο οἱ Ἀθηναῖοι νὰ σωθῶσι διὰ τῆς φυγῆς, καὶ ὅμως ἐδοκίμασαν νὰ φύγωσι 40,000 Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν στρατιωτῶν, ἐγκαταλείψαντες τοὺς πληγωμένους καὶ τοὺς ἀσθενεῖς των, οἵτινες, παρακαλοῦντες αὐτοὺς νὰ μὴ τοὺς ἐγκαταλείψωσιν εἰς σκληρὸν θάνατον, τοὺς παρηκολούθουν, ὅσον αἱ ἐξηντλημέναι δυνάμεις των τοῖς ἐσυγχώρουν. Ἐν δικασιήματι ὁκτὼ ἡμερῶν, καθ' ἧς διήρκεσεν ἡ ὀλέθριος αὕτη ὑποχώρησις, οἱ ἐχθροὶ δὲν ἐπαυσαν προσβάλλοντες αὐτοὺς πανταχόθεν, καὶ ὁ μὲν Δημοσθένης, ὁ ἀποτελῶν τὴν ὀπισθοφυλακὴν, περιεκυκλώθη τέλος καὶ ἐβιάσθη νὰ καταθέσῃ τὰ ὅπλα· ὁ δὲ Νικίας ἐξηκολούθει νὰ φεύγῃ, ἀλλὰ ποταμὸς τις τοῦ ἐκώλυσε τὸν δρόμον. Καταφλεγόμενοι οἱ φεύγοντες ἐκ τῆς δίψης ἐρρίφθησαν σωρηδὸν ἐπ' αὐτὸν καὶ πολλοὶ ἐπνίγησαν· οἱ Συρακοῖσιοι, τοποθετηθέντες ἐπὶ τοῦ πλησίον ὕψους, ἐρρίπτον τὰ βέλη των καὶ οἱ Πελοποννήσιοι καταβάντες ἐσφαζον τοὺς ἐν τῷ ποταμῷ, ὅστις ἐπληρώθη εὐθὺς νεκρῶν καὶ ἐβάρη ὑπὸ τοῦ αἵματος. Τὸ τελευταῖον τοῦτο δυστύχημα ἠνάγκασε τὸν Νικίαν νὰ παραδοθῇ. Καὶ οὗτος μὲν, ὡς καὶ ὁ Δημοσθένης, ἐθανατώθησαν, οἱ δ' ἄλλοι αἰχμάλωτοι ἐρρίφθησαν σωρηδὸν εἰς βαθέα λατομεῖα, ὑπαιθρα ὄντα, ὅπου ἐβασανίζοντο ὑπὸ τοῦ πνιγροῦ καὶ ὑπερβολικοῦ τοῦ ἡλίου καύτωος, καὶ ἐπάγωνον ὑπὸ τῆς δρόσου τῶν τοῦ φθινοπώρου νυκτῶν, λαμβάνοντες εἰς τροφὴν τὰ ἥμισυ τῆς μερίδος ἐνὸς δούλου· καὶ οἱ μὲν τραυματίζονται καὶ ἀσθενεῖς ἀπέθνησκον ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν, μὴ δυναμένων νὰ θάψωσι τὰ πτώματά των, οἱ δὲ ἐπιζῶντες ἀνέπνεον μειολυσμένον ἀέρα. Εἰς τοιαύτην κητάστασιν ἔμειναν 70

ἡμέρας, περὶ τὸ τέλος τῶν ὁποίων ἐπωλήθησαν οἱ πωθέν-
τες ὡς δούλοι ὑπὸ τῶν νικητῶν.

Ὁ Πλούταρχος διηγεῖται, ὅτι αἰχμάλωτοι τινὲς Ἀθη-
ναῖοι ἡλευθερώθησαν, διότι οἱ μὲν ἐδίδαξαν τοὺς κυρίους
τῶν τεμάρια τῶν δραμάτων τοῦ Εὐριπίδου, τὰ ὅποια ἐν
τῇ μνήμῃ των κατεῖχον, οἱ δὲ διότι, περιπλανώμενοι εἰς
τὴν νῆσον μετὰ τὴν μάχην, ἐτρέφοντο παρ' ἐκείνων, εἰς
τοὺς ὁποίους ἔψαλλον τοὺς στίχους του. Ἐπιστρέψαντες
δὲ εἰς Ἀθήνας οἱ αἰχμάλωτοι οὗτοι, ἐπορεύθησαν καὶ ἐ-
ξέφρασαν τὴν εὐγνωμοσύνην των εἰς τὸν ποιητὴν, τοῦ ὁ-
ποίου τὰ ποιήματα τοὺς ἔσωσαν.

§ 25. Τέλος τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου (413—404).

Ἡ συμφορὰ αὕτη ἐπροξένησεν εἰς τὴν δύναμιν τῶν Ἀ-
θηνῶν πληγὴν, ἐξ ἧς δὲν ἠδύνατο ν' ἀνακύψῃ. "Ὅτε ὁ Ἀλ-
κιβιάδης, καταφυγὼν εἰς Σπάρτην, ἔμαθεν, ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι
τὸν κατεδίκασαν εἰς θάνατον, «Ἐγὼ εὐθύς θά τοῖς δείξω,
ἐφώναζεν, ὅτι ζῶ εἰσέτι.» Ὅθεν συνεβούλευσε τοὺς Σπαρ-
τιάτας καὶ ὠχύρωσαν τὴν Δεκέλειαν, κώμην τῆς Ἀττικῆς,
διὰ νὰ καταστήσωσι τὸν πόλεμον διαρκῇ εἰς αὐτὰς τὰς πύ-
λας τῶν Ἀθηνῶν· ἐπεκαλέσθησαν δὲ καὶ τὴν συμμαχίαν τοῦ
μεγάλου βασιλέως. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀντετάθησαν ἡρωϊκῶς εἰς
τὴν καταιγίδα, καὶ διὰ τῆς εὐσταθείας των ὅλους των τοὺς
συμμάχους διετήρησαν πιστοὺς εἰς τὸ καθήκον των.

Κατ' εὐτυχίαν τῶν Ἀθηναίων ὁ Ἀλκιβιάδης ἔνεκα τῆς
κακῆς διαγωγῆς τοῦ ἔφυγεν ἐκ Σπάρτης. Μὴ τολμήσας δὲ
νὰ ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἦτο καταδεδικασμένος, προσε-
πάθει νὰ γείνη ἄξιος τῆς ἀνακλήσεως διὰ τῶν εὐεργετη-
μάτων του· ὅθεν μεταβὰς εἰς Ἀσίαν παρὰ τὸν σατράπην
Τισσαφέρνην, κατώρθωσε ν' ἀποσπάσῃ αὐτὸν ἀπὸ τῆς συμ-
μαχίης τῆς Σπάρτης καὶ νὰ τὸν καταστήσῃ εὖνουν πρὸς

τοὺς Ἀθηναίους· κατώρθωσεν ἔτι νὰ λάβῃ διὰ χρηματικῆς ἐπικουρίας τῆς Περσίας τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐν Σάμῳ στρατοῦ τῶν Ἀθηναίων καὶ δι' αὐτοῦ προσέβαλε τοὺς πρὸ ὀλίγου φίλους του Σπαρτιάτας. Δύο δὲ ναυμαχίαι εἰς τὸν Ἑλλήσποντον (411), μία μεγάλη κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν νίκη παρὰ τῇ Κυζίκῳ (410), τέλος ἡ ἄλωσις τοῦ Βυζαντίου (408) ἐστερέωσαν τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τῆς Θράκης καὶ τῆς Προποντιδος.

Ὁ Ἀλκιβιάδης, διὰ τῶν ἐπιτυχιῶν τούτων κερδήσας τὴν εὐνοίαν τοῦ δήμου, ἀνεκλήθη καὶ εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς Ἀθήνας. Ἀλλὰ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, γενόμενος ὑποπτος, ἐστειρήθη τῆς ἀρχῆς καὶ ἠναγκάσθη ἐκ νέου νὰ φύγῃ εἰς ξένην γῆν, ὅπου ἐδόλοφονήθη ὑπὸ Περσῶν, ἐν ᾧ ἐξώρμησεν ἐκ τῆς οἰκίας του, εἰς τὴν ὁποίαν ἔβαλαν πῦρ (404). ἔζητε δὲ 46 περίπου ἔτη.

Οἱ Πέρσαι ἤλλαξαν πάλιν τοὺς συμμάχους των, διότι τὴν νέον Κῦρον, ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως Ἀρταξέρξου τοῦ Β', ἐλθόντα διοικητὴν εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν, Λύσανδρος ὁ Λακεδαιμόνιος κολακεύσας εἴλκυσε πρὸς ἐαυτόν. Τότε ἡ ἡττα τοῦ Σπαρτιάτου Καλλικρατίδου ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου Κόνωνος περὶ τὰς νήσους Ἀργινούσας (406) ἀπέβη ἀνωφελής, ἐπεὶ δὴ ὁ Λύσανδρος λαβὼν παρὰ τοῦ Κύρου χρήματα ἠδυνήθη νὰ συγκροτήσῃ στόλον ἀνώτερον ἐκείνου, τὸν ὅποιον ἡ Σπάρτη πρὸ ὀλίγου ἀπώλεσε. Τέλος πάντων τῷ 405 ἀφῆρσαν παρὰ τῶν Ἀθηναίων τὴν ἡγεμονίαν τῆς θαλάσσης διὰ τῆς ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς νίκης.

Ἡ ἐνταῦθα μάχη, ὑπὲρ τῆς Σπάρτης ἀποβᾶσα, δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα ἀνδρίας. Ἐν ᾧ οἱ δύο στόλοι ἦσαν εἰς τὸν Ἑλλήσποντον ὁ εἰς ἀπέναντι τοῦ ἄλλου, οἱ Ἀθηναῖοι νύαρχοι, τέσσαρες κατὰ συνέχειαν ἡμέρας ἐρχόμενοι καὶ προκαλοῦντες ματαίως εἰς μάχην τὸν Λύσανδρον, ἐπροφυλάττοντο ἀμελῶς, διότι ἐνόμιζον, ὅτι οὐδένᾳ κίνδυνον εἶχον παρὰ ἐχθροῦ τότον δειλοῦ. Ἐν τοσοῦτῳ ὁ Λύσανδρος περὶτῆρει

ἐπιμελῶς τὰς κινήσεις των, καὶ τὴν πέμπτην ἡμέραν, μό-
 λις οἱ ναύαρχοι τῶν Ἀθηναίων εἶχον ἐπιστρέψει εἰς τὸν
 σταθμὸν των, καὶ ὁ Αὐσανδρος εὐθὺς ὕψωσε τὸ σημεῖον
 τῆς ἀναχωρήσεως εἰς τοὺς ἰδικούς του. Πρῶτος δ' ὁ Κό-
 νων ἐκ τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν παρετήρησεν ἐκ τῆς ζη-
 ρᾶς τὸν στόλον τοῦτον, ὅτι προὔχῳρει πλησίστιος, καὶ ἐφώ-
 ναζε νὰ ἐπιβιθασθῶσιν οἱ ναῦται. Κυριευθεὶς δὲ ὑπὸ λύπης
 ἐπὶ τῇ θεᾷ τῆς ἐπαπειλούτης τοὺς Ἀθηναίους δυστυχίας,
 καλεῖ τοὺς μὲν, παρακαλεῖ τοὺς δὲ, καὶ ἀναγκάζει ὅλους,
 ὅσους συναντᾷ, νὰ ἐπιβῶσιν εἰς τὰ πλοῖα, ἀλλ' ὁ ζῆλος του
 ἦτο ἀνωφελής, διότι οἱ στρατιῶται ἦταν διεσκορπισμένοι τῇ
 δε κακείσῃ, οἱ μὲν εἶχον μεταβῆ πρὸς ἀγορὰν τροφῶν, οἱ δὲ
 ἐπεριδιάβαζον εἰς τὴν πεδιάδα· τινὲς ἐκοιμῶντο εἰς τὰς σκη-
 νὰς των, ἄλλοι δ' ἡτοίμαζον τὸ γεῦμα. Οἱ Πελοποννήσιοι,
 πίπτοντες εἰς τὴν ἐχθρικήν γραμμὴν, ἀνήρπαζον τὰς κενὰς
 ναῦς, καὶ συνέτριβον διὰ τῶν συγκρούσεων των τὰς ἀρχι-
 ζούσας νὰ πληρῶνται. Οἱ δὲ στρατιῶται, τρέχοντες διὰ νὰ
 τὰς ὑπερασπίσωσιν ἄνευ ὀπλῶν, ἐφρονέυθησαν πλησίον των,
 καὶ ὅσοι ἔφυγον πρὸς τὸ παράλιον, ἐσφάγησαν ὑπὸ τῶν ἐχ-
 θρῶν, ἀποβιθασθέντων καὶ δραμόντων πρὸς καταδίωξιν
 αὐτῶν. Ὁ Αὐσανδρος συνέλαβε 3000 αἰχμαλώτους, ἐν οἷς
 καὶ τοὺς στρατηγούς, καὶ ἐκυρίευσεν ὅλον τὸν στόλον, ἐκτὸς
 τῆς νηὸς παράλου, ἥτις σωθεῖσα ἐκόμισεν εἰς Ἀθήνας τὴν
 εἰδήσιν τοῦ θλιβεροῦ γεγονότος· ἐσώθησαν δὲ καὶ ὀκτὼ
 πλοῖα, μετὰ τῶν ὁποίων ὁ Κόνων κατέφυγεν (405) εἰς
 τὴν Σολαμίνα τῆς Κύπρου.

Ὁ Αὐσανδρος ἐν ἀταραξίᾳ ἔσφαξε περὶ τὰς τρεῖς χιλιά-
 δας αἰχμαλώτων ὅσοι ἦσαν Ἀθηναῖοι, χωρὶς νὰ ἔχη δι-
 καιολόγησιν, ὅτι τοὺς ἐφόνευσε δῆθεν ἕνεκεν ἀντεκδική-
 σεως ζημιῶν, τὰς ὁποίας ὑπέστη ἐν συμπολοκῇ, διότι μάχη
 δὲν ἔγεινεν. Οὗτοι οἱ σφαγέντες ἦσαν ὁ τελευταῖος στρα-
 τὸς τῶν Ἀθηναίων. Δὲν ὑπῆρχον πλέον οὔτε πλοῖα ἐν Πει-
 ραιεῖ, οὔτε χρήματα ἐν τῷ δημοσίῳ ταμείῳ, οὔτε ὀπλίται

ἐν ἡ πόλει πρὸς συγκρότησιν νέου στρατοῦ. Ἀλλ' ὁμως ἡ ἡρωϊκὴ πόλις ἀντέστη ἔτι ἕξ μῆνας κατὰ τῶν στρατευμάτων τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ μόνῃ ἡ πείνα τὴν ἡνάγκασε τέλος νὰ καταθέσῃ τὰ ὄπλα, (τὸ ἔαρ τοῦ 404 π.Χ.).

Αἱ Ἀθηναὶ κατεδικάσθησαν διὰ συνθήκης νὰ μὴ ἔχωσι πλέον τείχη, καὶ ἀπηγορεύθη ἡ ἐξάρτησις πλειοτέρων τῶν δώδεκα πλοίων. Τὰς ἐξύβρισαν μάλιστα ἀφειδῶς, διότι ὁ Λύσανδρος συνήθροισε μέγαν ἀριθμὸν αὐλητρίδων, καὶ προσέταξε νὰ κρημνίσωσι τὰ τείχη καὶ νὰ καύσωσι τὰ πλοῖα, παιανίζούσης τῆς μουσικῆς, καὶ παρόντων τῶν συμμάχων, οἵτινες, ἐστεμμένοι μὲ ἄνθη, ἐψάλλον ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τούτων τὴν ἐλευθερίαν τῆς λυτρωθείσης τάχα Ἑλλάδος, χωρὶς νὰ γνωρίζωσιν οἱ ἄθλιοι, ὅτι, καταστρεφόμενων τῶν Ἀθηνῶν, συγκατεστρέφοντο καὶ αὐτοὶ οὗτοι, ὡς ὁ ὑστερον χρόνος ἀπέδειξε. Τοιοῦτον ἀπέβη τὸ τέλος τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου.

§ 26. Οἱ 30 τύραννοι (404) καὶ ὁ Θρασύβουλος (403).

Διὰ νὰ μένωσι καταβεβλημένοι αἱ Ἀθηναὶ, ὁ Λύσανδρος, καταλύσας τὸ ἀρχαῖον πολίτευμά των, ὑπέβαλεν αὐτὰς ὑπὸ τὴν διοίκησιν τριάκοντα ἐγχωρίων τυράννων, τῶν ὁποίων ἡ βία καὶ ἡ αὐθιχεσία ἄφησε στυγεράν μνήμην. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπετέθησαν κατὰ τῶν ὑπαρχόντων συκοφαντῶν πρὸς κοινὴν εὐχαρίστησιν· ἔπειτα ὁμως καὶ κατὰ τῶν ἀγαθῶν πολιτῶν. Τότε ἐζήτησαν πρὸς ὑποστήριξίν των καὶ ἑλαβον παρὰ τῶν Λακεδαιμονίων φρουροὺς, τοὺς ὁποίους ἐγκατέστησαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν· ἐθεράπευον δὲ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν (ἀρμοστήν) Καλλίβιον, διὰ νὰ ἐπαινῇ ὅ,τι καὶ ἂν πράττωσιν. Οἱ πολῖται ἀφωπλίσθησαν ἐκτὸς 3000, οἵτινες ἦσαν ὀλιγαρχικῶν φρονημάτων· οἱ δὲ ἀντιπαλοὶ των

ἡ ἐξωρίσθησαν ἢ κατεδικάσθησαν (1500:) καὶ τὰ κτήμα-
τά των ἐδήμεύθησαν, διὰ νὰ πορίζωνται καὶ τὸν μισθὸν
τῶν φρουρῶν. Μόνος ὁ Θηριμένης μεταξὺ τῶν τριάκοντα
ἦτο μετριοπαθέστερος καὶ φρονιμώτερος· ἀλλὰ διὰ τοῦτο
καὶ αὐτὸς κατεδικάσθη νὰ πῇ τὸ κῶνειον κατὰ πρότασιν
τοῦ παλαιοῦ του φίλου καὶ συντυράννου του Κριτίου.

Ὁ φιλόπατρις Θρασύβουλος, βλέπων τὴν ἀθλίαν ταύτην
κατάστασιν τῆς πατρίδος του, ἔσπευτεν ἐκ Θηβῶν με ἐξδο-
μήκοντα ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ φυγόντας Ἀθηναίους καὶ τι-
νας Θηβαίους, καὶ κατέλαβε τὴν Φυλὴν, φρούριον τῆς Ἀτ-
τικῆς· ἅμα δ' ἐπαυξήεντος τοῦ μικροῦ του στρατεύματος,
ἐκυρίευσεν τὴν Μουνυχίαν, ἓνα τῶν τριῶν λιμένων τῶν Ἀθη-
νῶν, οἱ δὲ τύραννοι ἤλθον νὰ τοὺς προσβάλλωσιν ἐνταῦθα.
Τὸ στρατεῦμα τῶν τυράννων, συγκείμενον ἐξ Ἀθηναίων καὶ
Λακεδαιμονίων, ἐνίκηθη, ὁ δὲ Θρασύβουλος, διὰ νὰ τελειώσῃ
τὸ ταχύτερον τὸν πόλεμον, τοὺς συνεχώρησε ν' ἀποσυρθῶσιν
εἰς Ἐλευσίνα, καὶ προσεκήρυξεν ἀμνηστειάν, τὴν ὁποίαν ἐτή-
ρησε πιστῶς. Ἀντὶ δὲ τῶν τριάκοντα ἐγκατεστάθησαν δέ-
κα, ἀλλὰ καὶ οὗτοι, ὡς τυραννικοὶ, κατελύθησαν καὶ οὕτω
τὸ ἀρχαῖον πολίτευμα ἀποκατεστάθη πάλιν μετὰ τὴν ὁ-
κτάμηνον τυραννίαν τῶν τριάκοντα καὶ τῶν δέκα.

Ἰπποκράτης, Ἀριστοφάνης, Θουκυδίδης, Σωκράτης.

Κατὰ τοὺς ἄξιοι θρηνητοὺς τούτους καιροὺς ἀνεφάνησαν
ἄνδρες τινὲς, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα κατετάχθησαν μετα-
ξὺ τῶν μεγίστων ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει ἡ ἱστορία.
Ἐκ τούτων εἶναι ὁ ἐκ τῆς νήσου Κῷ ἱατρός Ἰπποκράτης.
(460—390), ὅστις ἤξιώθη διὰ τὴν μεγάλην του ἀγχίνου-
αν καὶ τὴν ἱατρικὴν του δεινότητα νὰ ὀνομασθῇ πατὴρ τῆς
ἱατρικῆς. Ὁ Ἀριστοφάνης, ὅστις διὰ τῶν κωμῶν διῶν του
ἐνέπαιξε καὶ προσέβαλε καιρίως ὅσους εἰς τὸν καιρὸν του
ἐξέπιπτον εἰς καταχρήσεις. Ὁ Θουκυδίδης, ὅστις με ἀυστη-
ρὰν ἀλήθειαν ἐστῆρξε τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον.

Ἄλλ' ὁ ἀνὴρ, ὅστις ὑπερέβη ὅλους διὰ τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἀρετὴν του καὶ τὴν καρποφόρον διδασκαλίαν του, ὑπῆρξεν ὁ Σωκράτης, γεννηθεὶς τῷ 469. Ὁ πατὴρ του Σωφρονίσκος ἦτο λιθοδόος· διὸ καὶ ὁ ἴδιος μετέλθοι κατ' ἀρχάς τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο, ὑπερ ὅμως ἐγκατέλειψεν ὕστερον, καὶ τοι πτωχός, διὰ νὰ ζητήσῃ οὐχὶ τὰ πλούτη, ἀλλ' ὅ,τι ἐξετίμα κάλλιον τοῦ χρυσίου, τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἐπιστήμην. Ἐξέπληρώσεν ἅπαντα τὰ καθήκοντα τοῦ πολίτου, ἐπολέμησε γενναίως εἰς τὴν Ποτιδαίαν, εἰς τὴν Ἀμφίπολιν καὶ εἰς τὸ Δήλιον καὶ ἔσωσέ ποτε τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ ἄλλοτε τὸν Ξενοφῶντα. Περισπούδαστον εἰς αὐτὸν ἀξίωμα ἦτο τὸ « Γνωθὶ σεαυτὸν »· ἔλεγε δὲ, « ἔν οἶδ' α, ὅτι οὐδὲν οἶδα », καὶ ἐπολέμει αὐστηρῶς πανταχοῦ καὶ πάντοτε τὴν ἀπάτην. Ἡ διδασκαλίη του ἔτεινε πρὸς ἀναγνώρισιν ἐνός, ὑπερτάτου ὄντος, δημιουργήσαντος καὶ συντηροῦντος τὸ σύμπαν. Οἱ κενόδοξοι, τοὺς ὁποίους πρυσέβαλλε, καὶ οἱ δεισιδαίμονες, τοὺς ὁποίους ἤλεγχεν, ἠρέθισαν κατ' αὐτοῦ τὴν κοινὴν γνώμην· ὅθεν συκοφαντηθεὶς ὡς διασθορεὺς τῆς νομοκρατίας καὶ ὡς θέλων νὰ καταστρέψῃ τὴν θρησκείαν τοῦ λαοῦ, καταδικάσθη ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου εἰς θάνατον. Ἐβλήθη δὲ εἰς τὸ δεσμωτήριον, ὅπου παρέμεινε τριάκοντα ἡμέρας, ἕως νὰ ἐπανεέλθῃ ἡ θεωρία (*) ναῦς ἐκ Δήλου· διότι κατὰ τὴν διαρκείαν τῆς ἀποστολῆς καὶ μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ πλοίου τούτου οἱ νόμοι ἀπηγόρευον τὴν ἐκτέλεσιν τῶν θανατικῶν ποινῶν. Διῆλθε τὸν καιρὸν τοῦτον ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ συνδιαλεγόμενος μετὰ τῶν φίλων του περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς, καλλιωτέρως τῆς παρούσης. Τὴν παραμονὴν τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἡ ἱερὰ ναῦς ἐπὶ νῆλθεν εἰς Ἀθήνας, τῶν μαθητῶν τούτου, ὁ Κρίτων, τὸν συνεβούλευσε νὰ δραπτεύτῃ τῇ συνεργείᾳ αὐτοῦ εἰς Θεσ-

(*) Πλοῖον ἱερὸν σιελλόμενον ἀπὸ μέρους πόλεως τῆς οὐ εἰς ναὸν ἢ μαντεῖον χάριν θρησκευτικῶν τελετῶν.

σαλίαν. Ὁ Σωκράτης ἠρνήθη, διότι δὲν ἤθελε νὰ γείνη παραβιαστὴς τῶν νόμων τῆς πατρίδος καὶ ν' ἀποφύγῃ τὴν εἰς ἕκαστον πολίτην καταδικασθέντα ἐπιβαλλομένην ἠθικὴν ὑποχρέωσιν τῆς ὑπακοῆς εἰς τὴν ὑπὸ τῶν δικαστῶν ἀποφασισθεῖσαν τιμωρίαν. Τέλος πάντων ἡ τελευταία ἡμέρα ἔφθασε καὶ ταύτην ὁ Σωκράτης ἀφιέρωσεν ὁλόκληρον εἰς ὑψηλὴν συνομιλίαν περὶ θανάτου τοῦ σώματος καὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Ἐν ᾧ δὲ ὁ ἥλιος ἔδυε, ἔδωκαν εἰς αὐτὸν τὸ κώνειον, τὸ ὁποῖον ἔπιε σταθερὸς καὶ ἀτάραχος ἐν τῷ μέσῳ τῶν θρηγυνόντων φίλων του καὶ αὐτοῦ τοῦ δεσμοφύλακος δακρύνοντος, καὶ ἀπέθανε μάρτυς τῆς ἀληθείας (399). Ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ξενοφῶν ἦσαν οἱ περιφανέστεροι τῶν μαθητῶν του.

Μεταμεληθέντες οἱ Ἀθηναῖοι ὕστερον, τοῦ μὲν Σωκράτους ἔστησαν ἀνδριάντα, τῶν δὲ κατηγόρων του τὸν μὲν Ἀνυστον καὶ Λύκωνα ἐξώρισαν, τὸν δὲ Μέλιτον ἐθανάτωσαν.

§ 27. Ὁ Ξενοφῶν καὶ ἡ ἀνάδασις καὶ ἡ κάθοδος τῶν μυρίων (401).

Ὁ Κύρος ἤθελε ν' ἀποβάλλῃ τοῦ θρόνου τῆς Περσίας τὸν ἀδελφόν του Ἀρταξέρξην καὶ ἐπειδὴ γνωρίζων τοὺς Ἕλληνας ἐπίστευεν ὅτι μὲ ἐλληνικὰ στρατεύματα ἡ νίκη ἦθειεν εἰσθαι βεβαία, ἔλαθεν ἐπὶ μισθῷ 13000 μισθοφόρους Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους ἤνωσε μετὰ 100,000 βαρβάρων καὶ μετὰ τούτων ἐκινήθη κατὰ τῆς Βαβυλῶνος. Ἀφ' οὗ διέβη τὸν Εὐφράτην καὶ τὰς ἐρήμους τῆς Μεσοποταμίας, ἀπῆντησε τὸν ἐχθρὸν εἰς Κούναξα καὶ συνεκρότησε πρὸς αὐτὸν μάχην, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες διεκρόρισαν πᾶν ὅ,τι ἀπῆντησαν. Καὶ ὁ μὲν Ἀρταξέρξης, πληγωθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του, ἐσώθη ὑπὸ τῶν παρακολουθούντων αὐτόν· ὁ δὲ Κύρος ἐφονεύθη ἐν τῷ θριάμβῳ του ὑπὸ στρατιώτου τινὸς καὶ ὁ θάνατός του ἐπέφερε τὴν φυγὴν τῶν ἑαυτοῦ. Μόνοι οἱ Ἕλληνες ἀντέστησαν καὶ ἀντέκρουσαι ἀνδρείως

ὅλας τὰς προεβόλας, καὶ ἔμειναν κύριοι τοῦ πεδίου τῆς μάχης μεταξὺ δύο στρατευμάτων, τοῦ μὲν ἐνὸς συμμαχικοῦ, τοῦ δὲ ἄλλου ἐχθρικοῦ, φευγόντων ἀμφοτέρων κατ' ἀντίθετον δρόμον.

Τότε ἤρχισεν, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σπαρτιάτου Κλεάρχου, ἡ περίφημος καθόδος τῶν δέκα χιλιάδων Ἑλλήνων διὰ μέσου 600 λευγῶν τόπων, κατὰ τὸ πλεῖστον καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς Πέρσας ἄγνώτων, ὑπερνικηθέντων χωρῶν, ποταμῶν, χιόνων, σιτοδείας καὶ ἀγρίων καθ' ὁδὸν φυλῶν. Ὁ σκτράπη; Τισσαφέρνης τοὺς ἠνώχλει κατ' ἀρχάς, ἔπειτα διὰ προδοσίας συνέλαβε τοὺς ἀρχηγούς των, τοὺς ὁποίους ἐθανάτωσε κατὰ προσταγὴν τοῦ βασιλέως. Ὁ ἐλληνικὸς στρατὸς περιῆλθε τότε πρὸς ὥραν εἰς ἀπελπισίαν· ἀλλ' ἐνεψύχωσε τὸ θάρρος τοῦ Ξενοφῶν ὁ Ἀθηναῖος, ὅστις ὑπηρετεῖ ὡς ἐθελοντῆς εἰς τὸ στράτευμα, ἀκολουθῶν φίλον τοῦ τινος ἀρχηγόν, Πρόξενον τὸν Βοιωτὸν, διὰ τὰ ἔδη νέα μέρη καὶ λαοὺς ἀγνώστους. Εἰς τὰς κρίσιμους περιστάσεις οἱ ἔξοχοι ἄνδρες λαμβάνουσιν ἀφ' ἑαυτῶν τὴν θέσιν των. Ἐν ᾧ ὅλος ὁ στρατὸς εὐρίσκετο εἰς ἀπελπισίαν, καὶ μέγας ἦτο διὰ τοῦτο ὁ κίνδυνος, ὁ Ξενοφῶν, ὁμιλῶν, ἐνεργῶν τὴν ἐκλογὴν ἄλλων στρατηγῶν, συγκατελέχθη εἰς τούτους καὶ αὐτὸς καὶ μετεῤῥύθμισε τὸν στρατὸν καὶ ἡ πορεία ἐξηκολούθησεν. Ὁ Τισσαφέρνης, ἀπελπισθεὶς νὰ κάμῃ ὑποχειρίους τοὺς ὀλίγους ἐκείνους ἀνδρείους, παρητήθη τῆς καταδιώξεως, ὅποτε ἔφθασαν εἰς τὰ ὄρη τῶν Καρδούχων· ἀλλ' ἦτο ἀνάγκη ἥδη νὰ ὑπερκασιζῶσιν ἐκυτοὺς ἀπὸ τῶν φοβερῶν τούτων ὄρεων, τῶν ὁποίων τὰ μακρὰ βέλη διεπέρων τὰς πανοπλίας. Ἄμα δὲ ἤλθον εἰς Ἀρμενίαν, ἡ χιὼν τοὺς κατέλαβεν εἰς τὰ ὄρη, καὶ τόσον ἄφθονος ἔπεσεν, ὥστε τινὲς τῶν στρατιωτῶν ἀπέθανον ἐκ τοῦ ψύχους, καὶ ἄλλοι ἐστερήθησαν τῆς ὁράσεως ἐκ τῆς ἀντανακλάσεως, καὶ τὰ πλείοτερα δὲ τῶν φορτηγῶν ζώων ἀπωλέσθησαν. Ἠναγκάσθησαν κατόπιν νὰ διαβῶσι τὸν Φάσιν, καὶ πολλοὺς ἄλλους ποταμοὺς καὶ ν' ἀπο-

πρῶσι τὸν πολεμικὸν λαὸν τῶν Χαλύβων. Τέλος φθάσαντες εἰς τὸ ὄρος Θήλην, ἀνεκάλυψαν ἐν τῷ ὀρίζοντι τὸν εὐρύχωρον Εὐξείνιον πόντον καὶ μετὰ χαρᾶς ἤρχισαν φωνάζοντες—Θάλασσα! Θάλασσα! ἡσπάζοντο δὲ ἀλλήλους μὲ δακρυβρέκτους ὀφθαλμοὺς καὶ ἔπιπτον εἰς τὰς ἀγκάλας τῶν στρατηγῶν καὶ τῶν ἀξιωματικῶν των. Εὐθὺς, χωρὶς νὰ μάθωσιν ὑπὸ τίνος ἡ προσταγὴ ἐδόθη, οἱ στρατιῶται κομίσαντες πέτρας, ἤγειραν ἐπὶ τῆς κορυφῆς πυραμίδα, τὴν ὁποίαν ἐκάλυψαν μὲ ὅπλα, ἀρχειρεθέντα παρὰ τῶν ἐχθρῶν.

Μετὰ τινὰς νέας μάχας κατὰ τῶν πολεμικῶν φυλῶν τῆς παραλίας ἔφθασαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν ἐλληνικὴν πόλιν Τραπεζοῦντα, ἀποικίαν τῆς Σινώπης, καὶ ἐκεῖ ἐώρτασαν τὴν ἀπελευθέρωσιν των διὰ πανδήμων ἀγῶνων καὶ θυσιῶν. Εἶχον ἀπομείνει 8600 καὶ μεγάλως ἐπεθύμουν νὰ εὕρωσι πλοῖα, τὰ ὁποῖα νὰ τοὺς μεταφέρωσιν εἰς τὴν πατρίδα των, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχον· ἐχρειάσθη λοιπὸν νὰ παραπορεύωνται ἔτι τὴν παραλίαν, ἄλλοτε μὲν μαχόμενοι, ἄλλοτε δὲ ἐν εἰρήνῃ μέχρι Χρυσουπόλεως, ἀντικρὺ τοῦ Βυζαντίου, ὅπου ἐτελείωσε πλέον ἡ κáθοδος τῶν μυρίων. Εἰς 15 μῆνας καὶ μετὰ 513 σταθμοὺς εἶχον διατρέξει εἰς τε τὴν ἀνάβασιν καὶ τῶν κáθοδον 5,800 χιλιόμετρα. Αὕτη ἡ νικηφόρος πορεῖα διὰ μέσου ὅλου τοῦ περσικοῦ κράτους ἀπέδειξε τὴν ἀθεράπευτον ἐξασθένειν τῶν Περσῶν καὶ ἐκ τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης ὠφελήθησαν κατόπιν ὁ Ἀγησίλαος, ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Ἀλέξανδρος.

§ 28. Αἰτία νέου πολέμου μεταξὺ

Σπάρτης καὶ Περσίας.

Ἀγησίλαος Λύσανδρος.

Ἐν ᾧ οἱ μύριοι ἀπετελείωνον τὴν ἀξιομνημόνευτον ταύτην εἰς τὰ ἴδια ἐπιστροφὴν, ὁ σατράπης Τισσαφέρνης

ἐφθασεν εἰς τὴν ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ σατραπείαν του, καὶ ἐκεῖ κατεδίωξε τοὺς βοηθήσαντας τὸν Κύρον κατοίκους τῶν ἐλληνίδων πόλεων, αἵτινες ἐζήτησαν τότε τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης. Αὕτη δὲ ἀναλαβοῦσα τὴν προστασίαν αὐτῶν, ἐξαπέστειλεν εἰς βοήθειάν των πολλοὺς στρατηγούς, ἐξ ὧν μᾶλλον φοβερός κατέστη ὁ ἀνδρείος Ἀγησίλαος, ὅστις ἔγεινε βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, ἀποκλεισθέντος τοῦ Λεωτυχίδου, υἱοῦ τοῦ ἀδελφοῦ του Ἀγιδος.

Κατὰ τὸ 396 ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ ἀρχηγία τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀσίας· ὅθεν ἀναχωρήσας ἐξ Αὐλίδος, ἐνίκησε τὸν Τισσαφέρνην ὑπὸ τὰ τείχη τῶν Σάρδεων, καὶ μελετήσας πλέον νὰ ἀνατρέψῃ τὸν θρόνον τῆς Περσίας, προὐχώρησε παρατόλμως μετὰ 20,000 Ἑλλήνων πρὸς τὴν ἄνω Ἀσίαν, ἐμπνέων εἰς τὴν Περσίαν τρόμον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐσώθη ὁ μέγας βασιλεὺς διὰ τοῦ χρυσοῦ, μισθώσας ἐν Ἑλλάδι μερίδα τινὰ Ἑλλήνων καὶ ἐξεγείρας αὐτὴν κατὰ τῆς Λακεδαιμόνου, ὡς ἀποδεικνύεται εὐθὺς κατωτέρω.

Ἡ Σπάρτη εἶχε μεταχειρισθῇ σκληρῶς τὴν νίκην της κατὰ τῶν Ἀθηναίων. Οἱ ἐγκατασταθέντες ἄρμοστοι (ἀπεσταλμένοι) αὐτῆς εἰς ὅλας τὰς ἐλληνικὰς πόλεις ἐφέροντο τυραννικῶς. Κατ' ἔτος ἡ Σπάρτη εἰσέπραττε παρ' αὐτῶν φόρον 1,000 ταλάντων, βαρύτερον ἐκείνου, τὸν ὁποῖον ἐπλήρωναν ἄλλοτε εἰς τοὺς Ἀθηναίους· ὅθεν τὸ κατ' αὐτῆς μῖσος ἐπηύξανε πολύ. Ὅτε δὲ οἱ Πέρσαι, προσβεβλημένοι ἐν Ἀσίᾳ ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, εἶδον νὰ γεννᾶται ἡ δυσἀρέσκεια αὕτη, ἤλπισαν νὰ τὴν μεταβάλωσιν εἰς φανερόν πόλεμον, καὶ τις τῶν πρακτόρων των ἦλθεν εἰς Ἑλλάδα μετὰ 50 ταλάντων. Αἱ Θῆβαι πρῶται ἤρχισαν τὴν συμμαχίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβον μέρος αἱ Ἀθῆναι, ἡ Κόρινθος καὶ τὸ Ἄργος. Κατὰ τὸ 394 ἐνίκησαν τοὺς Σπαρτιάτας εἰς τὴν ἐν Ἀλιάρτῳ μάχην, ὅπου ἐφονεύθη ὁ εἰρημένος αἷτιος τῆς σπαρτιατικῆς τυραννίας Λύσανδρος. Ἡ Σπάρτη, κινδυνεύουσα μέγαν κίνδυνον, ἀνεκάλεσε τὸν Ἀγησίλαον, ὅστις πα-

ρητήθη τοῦ κατὰ τῆς Περσίας σχεδίου, ὑπακούων εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος του.

Διελθὼν τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν πολεμῶν, ἔφθασεν εἰς Κορώνειαν, ὅπου οἱ σύμμαχοι τὸν περιέμενον. Συνέβη τότε πεισματώδης σύγκρουσις, καθ' ἣν οἱ Θηβαῖοι ἐδείξαν προτερήματα στρατιωτικά, τὰ ὅποια ἦσαν κακὸς οἰωνὸς διὰ τὴν Σπάρτην. Ὁ ἴδιος Ἀγησίλαος ἐκαλύφθη ὑπὸ πληγῶν, ἀλλ' ὅμως ἐνίκησεν (394).

Ἡ νίκη τῆς Κορωνείας ἐστερέωσε τὴν κατὰ ξηρὰν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης. Ἀλλ' ὁ Κόνων, ναύαρχος τοῦ Ἀθηναϊκοῦ καὶ τοῦ συμμηχικοῦ τῶν Ἀθηνῶν στόλου, τῆς ἀφῆρει ταυτοχρόνως τὴν ἡγεμονίαν τῆς θαλάσσης (393). Ἡ Λακεδαιμόνιος τότε φοβηθεῖσα, συνωμολόγησε διὰ τοῦ ἀπεσταλμένου της Ἀνταλκίδου αἰσχροὴν εἰρήνην μετὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως (387), κατὰ τὴν ὁποίαν ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς Περσίας πᾶσαι αἱ ἐν Ἀσίᾳ τῇ μικρᾷ ἑλληνίδες πόλεις, ἔτι δὲ καὶ αἱ Κλαζομεναὶ καὶ ἡ Κύπρος. Εἰς δὲ τοὺς Ἀθηναίους ἐπετράπη νὰ κρατήσωσι μόνον τὴν Ἰμβρόν, τὴν Λήμνον καὶ τὴν Σκύρον. Πᾶσαι δὲ αἱ ἄλλαι ἑλληνίδες πόλεις ἀφίνοντο ἐλεύθεραι.

§ 29. Πελοπίδας.

Κατίληψις τῆς Καδμείας ὑπὸ τῶν
Λακεδαιμονίων (382).

Εἷς τῶν στρατηγῶν τῆς Σπάρτης, Φοιβίδας, διερχόμενος τὴν Βιωτίαν μετὰ τινος στρατιωτικοῦ σώματος, ὅπερ ἔφερεν εἰς Ὀλυνθον, ἐστρατοπέδευσε πλησίον τῶν Θηβῶν. Ἐκεῖ δὲ πεισθεὶς ὑπὸ τοῦ Λεοντιάδου καὶ τῶν ἄλλων ὀλιγαρχικῶν Θηβαίων κατέλαβε, τῇ συνεργείᾳ αὐτῶν, τὴν ἀκρόπολιν Καδμείαν. Ὁ ἀντίπαλος καὶ συνάρχων τοῦ ὀλιγαρχικοῦ Λεωντιάδου Ἰσμηνίας, πολέμαρχος τῶν Θηβῶν, κατεδίκα-

σθη καὶ ἐθανατώθη, τετρακόσιοι δὲ τῶν ὁπαδῶν του κατέφυγον εἰς Ἀθήνας.

Τὸ συμβάν τοῦτο ἐπροξένησε πανταχοῦ ἀγανάκτησιν, τὴν ὁποίαν οἱ Σπαρτιᾶται ἐφάνησαν ὅτι συνεμερίσθησαν, καταδικάσαντες τὸν Φοιβίδαν εἰς ζημίαν 100.000 δραχμῶν, καὶ ἀφαιρέσαντες τὸ ἀξίωμα τῆς διοικήσεως· ἐκράτησαν ὅμως τὴν Καδμείαν, ἐτιμώρησαν δὴλαδὴ τὸν πράξαντα, ἀλλ' ἐνέκριναν τὴν πράξιν του.

Τρία ἔτη ἡ Καδμεία διετέλει ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Λακεδαιμονίων. Ἐμπιστευόμενοι εἰς τοῦτο τὸ στήριγμα οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Θηβαϊκῆς ἀριστοκρατίας, Λεοντιάδης καὶ Ἀρχίας, ἐξεστράφησαν εἰς μυρίας κακώσεις. Αἱ φυλακαὶ ἐπληρώθησαν, αἱ θανατικαὶ ποιναὶ ἐπολλαπλασιάσθησαν, ὥς ἐπὶ τῶν τριάκοντα ἐν Ἀθήναις.

Μεταξὺ τῶν φυγάδων εἰς Ἀθήνας Θηβαίων ἦτο καὶ ὁ Πελοπίδας, ἀνὴρ ἡρώϊκός καὶ εὐτολμος, εὐγενὴς καὶ πλούσιος, ἐχθρὸς δὲ τῶν τυράννων καὶ συνδεδεμένος μετ' ἄλλου ἐπιστήμου Θηβαίου, τοῦ Ἐπαμινώνδα, διὰ στενῆς φιλίας. Οὗτος λοιπὸν ἔγεινεν ἐν Ἀθήναις ἀρχηγὸς συνωμοσίας, διὰ νὰ καταστρέψῃ τὴν εἰς Θήβας τυραννίαν τῆς Σπάρτης καὶ συνεννοήθη μετὰ πολλῶν Θηβαίων, διαμενόντων ἐν Θήβαις, ἐξ ὧν τις, ὀνόματι Φυλλίδας, κατῴρωθε νὰ διορισθῇ γραμματεὺς τῶν πολεμάρχων (ἀρχόντων τῆς πόλεως).

Δώδεκα τῶν συνωμοτῶν ὥς κυνηγοὶ ἐνδεδυμένοι, εἰτελοῦντες μόνος ἕκαστος εἰς τὴν πόλιν διὰ διαφόρων πυλῶν, συνηθροίσθησαν εἰς τὴν οἰκίαν τινὸς τῶν πλουσιωτάτων Θηβαίων, ὀνομαζομένου Χάρωνος, ὅπου τινὲς τῶν ὁπαδῶν των ἐλθόντες ἠνώθησαν μετ' αὐτῶν. Ὁ Φυλλίδας προσεκάλεσε τότε εἰς συμπόσιον δύο τῶν πολεμάρχων. Φίλος τις ἔγραφεν εἰς τινὰ τῶν συμποσιαζόντων πολεμάρχων, τὸν Ἀρχίαν, νὰ προσέξῃ, ἐκθέτων εἰς αὐτὸν ὅλας τὰς λεπτομερείας, ἀλλ' οὗτος οὐδ' ἀπεσφράγισε τὴν ἐπιστολὴν, ἀλλὰ ρίψας αὐτὴν ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιόν του, «ἐς αὔριον τὰ σπουδαῖα»

εἶπε μετὰ τινες ὁμῶς στιγμὰς οἱ συνωμόται ἔφθασαν ἐπεν-
 δεδυμένοι μὲ στεφάνους πυκνοὺς ἐξ ἐλάτης καὶ πεύκης,
 κατασκιαζοντας τὰ πρόσωπά των, ἐφόνευσαν τοὺς πολεμάρ-
 χους· ὁ δὲ φυλλίδας ἔτρεξε παρευθὺς εἰς τὴν φυλακὴν καὶ
 ἤναιξε τὰς θύρας τῆς. Ταυτοχρόνως δὲ ὁ Πελοπίδας ἔσφαξε
 τὸν Λαοντιάδην εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ ἔπεμψε καθ' ὅλας
 τὰς συνοικίας κήρυκας, οἵτινες σαλπίζοντες ἐκάλουν τοὺς
 πολίτας εἰς τὴν ἐλευθερίαν. Τὴν ἐπαύριον τὸ πρῶτ' οἱ λοι-
 ποὶ φυγάδες ἔφθασαν μετὰ πολλῶν Ἀθηναίων, καὶ περὶ
 αὐτοὺς συνήχθη καὶ ὁ λαός. Ὁ Πελοπίδας τότε ἐπαρουσιά-
 σθη εἰς τὴν συνέλευσιν μετὰ τοῦ στρατεύματός του, περιε-
 στοιχισμένος ὑπὸ ἱερέων, φερόντων στέμματα καὶ χαλούν-
 των τοὺς πολίτας εἰς βοήθειαν τῆς πατρίδος καὶ τῶν θεῶν.
 Ἄπας ὁ λαός τότε ἐξέβαλε φωνὰς εὐγνωμοσύνης, καὶ ἡσπά-
 σθη τοὺς ἐλθόντας φυγάδας, ὡς ἐλευθερωτὰς τῆς πόλεως.

Ὁ Πελοπίδας, ὁ Χάρων καὶ ὁ Μέλλων, οἱ πρωταίτιο
 τῆς συνωμοσίας, ἐξελέχθησαν Βοιωτάρχαι, καὶ εὐθὺς ἐπέ-
 πεσαν κατὰ τῆς Καδμείας, τῆς ὁποίας ἡ φρουρά, μὴ ἔχουσα
 τροφάς, ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ, πρὶν ἢ ἔλθῃ βοήθεια ἐκ
 Σπάρτης. Οἱ Σπαρτιάται μαθόντες τὸ συμβᾶν καὶ κρίναν-
 τες ἀπέκτειναν δύο τῶν ἐκεῖ διοικούντων φρουράρχων Σπαρ-
 τιατῶν, εἰς δὲ τὸν τρίτον, ἀπόντα ἐπὶ τῆς τότε γενομένης
 ἐφόδου, ἐπέβησαν βαρυτάτην ζημίαν, τὴν ὑποίον μὴ δυνά-
 μενος νὰ πληρώσῃ, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐκ τῆς Πελοπον-
 νήσου (379).

Δύο τότε μεγάλοι ἄνδρες καὶ φίλοι πρὸς ἀλλήλους διώ-
 κουν τὰ τῶν Θηβῶν, ὁ ἀνδρεῖος Πελοπίδας, ὁ ἰδρυτὴς τοῦ
 ἱεροῦ λόγου, καὶ ὁ μέγας Ἐπαμινώνδας, ὁ ἐπινοήσας τὴν
 λοξὴν παράταξιν τῆς φάλαγγος ἐν τῇ μάχῃ. Οὗτοι ἀπέ-
 δειξαν τὰς Θήβας, ἐνόςφω ἔζων, πρῶτην πόλιν τῆς Ἑλλάδος
 καὶ συνέτριψαν ἀνεπιστρεπτί τὴν δύναμιν τῶν Λακεδαι-
 μονίων.

§ 30. Ἐπαμινώνδας.

Ὁ Ἐπαμινώνδας κατήγετο ἐξ ἐπιστήμου οἴκου τῶν Θεβῶν, ἀλλ' ἐγεννήθη πένης καὶ τοιοῦτος διετέλεσε καθ' ὅλην του τὴν ζωὴν· ἐξεπαιδεύθη δὲ καλῶς, ἦτο συνετός, αὐστηρὸς, μεγαλόψυχος, εἶχε θάρρος ἀδάμαστον· ἤξευρε νὰ διοικῇ καὶ νὰ ὑποτάσσεται. Τὸ πρὸς τὴν ἀλήθειαν σέβας του ἦτο τοσοῦτον βελόν, ὥστε οὐδέποτε ἐψεύδετο, μηδὲ ἀστεϊζόμενος. Οὐδεμία πρὸς αὐτὸν ἀδικία τοῦ δήμου ἐκώλυεν αὐτὸν τοῦ νὰ ὑπηρετῇ καλῶς τὴν πατρίδα του· παρεσκεύαζε δὲ ὅλους τοὺς Θεβαίους εἰς ἀσκήσεις πολεμικὰς.

Οἱ Σπαρτιᾶται ἐπεθύμουν ν' ἀνακτήσωσι τὴν Καδμεΐν· ὅθεν ὁ Ἀγησίλαος εἰσώρμησεν εἰς τὴν Βοιωτίαν. Ἀλλ' οἱ Θεβαῖοι, χωρὶς νὰ τὸν περιμένωσιν εἰς τὴν πόλιν των, τὸν ἠκολούθησαν πανταχόσε, συνειθίσαντες εἰς συχνούς ἀκροβολισμούς νὰ θεωρῶσι τοὺς Σπαρτιάτας κατὰ πρόσωπον. Ὁ βασιλεὺς Κλεόμβροτος, εἰσελθὼν εἰς Βοιωτίαν μετὰ 10,000 ὀπλιτῶν καὶ 1,000 ἵππέων, εὗρεθι εἰς τὴν τῶν Λεύκτρων πεδιάδα πρόσωπον πρὸς πρόσωπον μετὰ τῶν Θεβαίων, οἵτινες εἶχον μόνον 6,000 ἄνδρας, ἀλλ' οἱ ἵππεις των ἦσαν ἀνώτεροι τῶν Λακεδαιμονίων. Ὁ μὲν Πελοπίδας ὠδήγει τὸν ἱερὸν λόχον, συγκεῖμενον ἐξ ἐκλεκτῶν ἀνδρῶν, ὁ δὲ Ἐπαμινώνδας διώκει ὡς στρατηγός. Ὁ Πελοπίδας ἐπέτεθι ὀρμητικῶς μετὰ τοῦ ἱεροῦ λόχου, καὶ ὁ Κλεόμβροτος ἔπεσε πληγῶθεις θανασίμως. Ἐρονεύθησαν δὲ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης 1,000 Λακεδαιμόνιοι, καὶ ἐκ τῶν 700 καθ'αυτὸ Σπαρτιᾶτῶν 400. Ὅτε συνεχάρησαν τὸν Ἐπαμινώndan, εἶπεν· «ὅ,τι πλείστον μ' εὐχαριστεῖ εἶναι ὅτι οἱ γονεῖς μου, ζῶντες ἔτι, θὰ χαρῶσι διὰ τὴν δόξαν ταύτην». Μετὰ τὴν ἦτταν ταύτην οἱ Σπαρτιᾶται ἔχασαν τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος.

Ἔνεκα τῆς νίκης ταύτης οἱ Θεβαῖοι ἀπέκτησαν τὴν συμμάχικαν σχεδὸν ὅλων τῶν πόλεων τῶν πρὸς βορρᾶν τοῦ κο-

ρινθιακοῦ ἰσθμοῦ κειμένων, καὶ πολλοὺς φίλους ἐν τῇ Πελοποννήσῳ αὐτῇ. Οἱ Ἀρκάδες, ἕως τότε διεσπαρμένοι εἰς πολυαρίθμους κώμας, ὠφελυθέντες ἐκ τῆς ταπεινώσεως τῆς Σπάρτης, ἔκτισαν τὴν Μεγάλην πόλιν (Μεγαλόπολιν,) ἥτις ἔγεινε πρωτεύουσα καὶ φρούριον τοῦ τόπου. Οἱ Σπαρτεᾶται μετὰ λύπης εἶδον τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην καὶ ἠθέλησαν νὰ τὴν ταράξωσιν, ἀλλ' ὁ Ἐπαμινώνδας εἰσώρμησε πρὸς ὑποστήριξιν αὐτῆς εἰς τὴν Πελοπόννησον μετὰ ἰσχυροῦ στρατοῦ, καὶ κατεπάτησε τὴν Λακωνικὴν ἀκολουθῶν δὲ τὸν Εὐρώταν, ἐπορεύθη μέχρι Σπάρτης, λεηλατῶν τὰς πέριξ χώρας· ἀλλ' ὁ Ἀγησίλαος δὲν ἐκινήθη παντελῶς. Προσβολὴ τις τῶν ἱππέων τῶν Θηβαίων ἀπέτυχεν, ἂν καὶ προεχώρησαν οὗτοι μέχρι τῆς πόλεως. Ἀπεμακρύνθη τότε ὁ Ἐπαμινώνδας, ἐκυρίευσεν τὴν Μεσσήνην, καὶ ἐκάλεσεν εἰς αὐτὴν ὅλους τοὺς ἐπιζῶντας καὶ εἰς διάφορα μέρη εὕρισκόμενους Μεσσηνίους, καὶ εἰς τοὺς προσελθόντας ξένους ἔδωκε τὰ αὐτὰ δικαιώματα ὅσα εἶχον καὶ Μεσσήνιοι.

Ἀφ' οὗ ὁ Ἐπαμινώνδας ἀπέκλεισε τὴν Σπάρτην διὰ τῆς Μεσσήνης πρὸς δυσμὰς, ὡς ἦτο πρὸς βορρᾶν κεκλεισμένη ὑπὸ τῆς Μεγαλοπόλεως καὶ τῆς Τεγῆας, ἐξῆλθεν εὐχαριστημένος ἐκ τῆς χειρσότησεως, ἀλλ' εἰς τὸν ἰσθμὸν ἀπῆντητησεν ἐχθρὸν ἀπροσδόκητον, τοὺς Ἀθηναίους ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἰφικράτην, ἀλλ' ὁμως εὐκόλως καὶ χωρὶς μάχης ἀπέφυγεν αὐτοὺς καὶ ἦλθεν εἰς Θήβας.

Μάχη τῆς Μαντινείας, θάνατος τοῦ Ἐπαμινώνδα (362).

Ὁ Θηβαῖος ἥρως ἀνεφάνη πάλιν τῷ 352 ἐν Πελοποννήσῳ, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ ἀποσχίρτησιν τινὰ τῶν συμμάχων τῶν Θηβῶν. Εἰσῆλθεν εἰς Λακωνικὴν, καὶ συνεκρότησε πλῆσιον τῆς Μαντινείας τὴν τελευταίαν τοῦ μάχην, καὶ ἐνίκησε κατὰ κράτος τοὺς πολεμίους του. Ἐπολέμησεν ὁ ἴδιος εἰς

τὸν πρῶτον στήχον, ἀλλ' ἀπομακρυνθεὶς πολὺ τῶν ἐχυτῶ, περιεκυκλώθη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐρρίφθη εἰς τὸ στήθος τοῦ λόγχῃ τόσον ὀρμητικῶς, ὥστε τὸ μὲν ξύλον συνετρίβη, ὁ δὲ σίδηρος ἔμεινεν ἐμπεπηγμένος εἰς τὴν πληγὴν. Οἱ Θηβαῖοι μετὰ κόπου ἀπέσπασαν ἀπὸ τὸν ἐχθρὸν τὸν στρατηγὸν τῶν ἀναπνεοντα εἰσέτι· οἱ δὲ ἱατροὶ ἀπεφάνθησαν, ὅτι ἔμελλε νὰ ἀποθάνῃ, ἅμᾳ ἀποσυρθέντος τοῦ σιδήρου ἐκ τῆς πληγῆς. Τότε προσεκάλεσε τὸν ὑπασπιστὴν του, διὰ νὰ πληροφορηθῇ ἂν ἡ ἀτμὴ τοῦ ἐσώθῃ· ὁ ὑπασπιστὴς τὴν ἔδειξεν εἰς αὐτόν. Μιθῶν δὲ, ὅτι ἐνίκησαν οἱ Βοιωτοί, εἶπε, «Καλὰ λοιπόν! δύναιμι νὰ ἀποθάνω», καὶ ἐπρόσταξε ν' ἀποσπάτωσι τὸν σίδηρον. Τότε οἱ φίλοι, οἱ περικυκλοῦντες αὐτόν, ἐξέφεραν μεγάλους στεναγμούς, κλαίοντες καὶ ὀδυρόμενοι, ἀναβοήσας δέ τις αὐτῶν εἶπεν, «Ἀποθνήσκεις ἄτεκνος, Ἐπαμινώνδα! — Ὁχι, ἐπνέλαθεν ὁ Ἐπαμινώνδας, ἀφίνω δύο ἀθανάτους θυγατέρας, τὴν ἐν Λεύκτροις καὶ τὴν ἐν Μαντινείᾳ νίκην» (362) Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ἔγινε πλειότερα ταραχὴ ἐν Ἑλλάδι παρά ποτε πρότερον. Ἀληθῶς ὁ πόλεμος οὗτος ἦτο μὲν ἡ τελευταία πληγὴ τῆς σπαρτιατικῆς ἡγεμονίας, ἀλλὰ δὲν ἐστερέωσε καὶ τὴνθηβαϊκὴν ἀρχήν. Συνεφώνησαν τὸ ἐπόμενον ἔτος καὶ ἔκαμον εἰρήνην, καθ' ἣν εἶχε ἀφήσει συμβουλὴν ὁ Ἐπαμινώνδας.

Αἰχμαλωσία καὶ θάνατος Πελοπίδα (363.)

Τῷ 366 Ἀλέξανδρος ὁ Φεραῖος ἐτυράνει ἐν Θεσσαλίᾳ σκληρῶς· διὸ αἱ Θῆβαι κατὰ συνέπειαν παραπόνων τῶν διαταραττομένων παρ' αὐτοῦ λαῶν ἐπεμψαν τὸν Πελοπίδαν καὶ τὸν Ἰσμηνὶν νὰ τὸν περιστείλωσιν· ἀλλ' ὁ τύραννος συνέλαβε τοὺς πρεσβευτὰς τούτους καὶ τοὺς ἐφυλάκισεν. Αἱ Θῆβαι ἐπεμψαν τότε στρατὸν πρὸς ἀπελευθέρωσίν των. Ὁ ἀποσταλὴς στρατὸς ἤθελεν εὐθὺς κατατροπωθῇ καὶ ἀφανισθῇ, ἐὰν ὁ Ἐπαμινώνδας, ὅστις ὑπηρέτει ἐν

αὐτῷ ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης, δὲν τὸν διέσωζεν ἀναδειχθεὶς ὁμοφώνως παρὶ τοῦ στρατοῦ τούτου ἀρχηγός, ἀναξίων φανέντων τῶν ἄλλων στρατηγῶν. Τὸ ἐπιόν ἔτος ἀπέστειλαν εἰς Θεσσαλίαν στρατηγὸν τὸν Ἐπαμινώνδαν μετὰ δυνάμεως. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος φοβηθεὶς ἀπηλευθέρωσε τὸν Πελοπίδαν καὶ τὸν Ἰσηνίαν. Αἱ Θῆβαι ἐδωκαν ἥδη στράτευμα εἰς τὸν Πελοπίδαν διὰ νὰ ἐκδικήσῃ καὶ καθυποτάξῃ ὀριστικῶς τὴν Θεσσαλίαν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των. Ἀπαντήσας οὗτος τὸν Ἀλέξανδρον εἰς τὴν πεδιάδα, τὰς Κυνὸς κεφαλᾶς, τὸν προσέβαλε μανιωδῶς καὶ τὸν ἐνίκησεν, ἀλλ' ἐρονεύθη ζητῶν νὰ προσβάλῃ αὐτὸν μέχρι τοῦ μέσου τῆς ὀπισθοφυλακῆς του, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐκρύπτετο (363). Αἱ πόλεις τῆς Θεσσαλίας, αἵτινες τὸν εἶχον προσκαλέσει εἰς βοήθειάν των, ἐλυπήθησαν διὰ τὸν θάνατόν του τόσον, ὅσον καὶ οἱ Θηβαῖοι.

§. 31. Φίλιππος (359—336).

Γενικὴ τῆς Ἑλλάδος παρακμὴ.

Αἱ Ἀθῆναι εἶχον καταστραφῇ ὑπὸ τῆς Σπάρτης, ἡ Σπάρτη ὑπὸ τῶν Θηβῶν, καὶ αἱ Θῆβαι ἐξέπεσαν ἀφ' ἑαυτῶν, ὥστε δὲν ἀπέμεινε πλέον ἐν Ἑλλάδι λαὸς ἰσχυρός. Ἀνθρωπὸς τις ἐφάνη τότε, δοκιμάσας νὰ ὑψώσῃ τὴν δυναστείαν του ἐφ' ὅλων τούτων τῶν λαῶν οὗτος δὲ ἦτο ὁ Μακεδὼν Φίλιππος.

Ἡ Μακεδονία, ἐκτεταμένη χώρα πρὸς βορρᾶν τῆς Θεσσαλίας καὶ τοῦ Αἰγαίου, εἶχεν ἀπ' ἀρχῆς βασιλεῖς, οἵτινες, περικυκλωμένοι ὑπὸ βαρβάρων καὶ μαχίμων λαῶν, δὲν ἀνεδείχθησάν ποτε ἐπιφανεῖς. Εἰς ἐξ αὐτῶν τῶν βασιλέων, Ἀλέξανδρος, ὁ Α', ἐφάνη εἰς τοὺς μηδικοὺς πολέμους ἐξ ἀνάγκης σύμμαχος τοῦ Ξέρξου· δίδων δὲ εἰς τοὺς Ἕλληνας ὠφελίμους παραινέσεις, ἐπέτυχεν ἀνομολογηθῆ παρ' αὐτῶν

ἀπόγονος τῶν Ἀργεῖων ἡγεμόνων καὶ τοῦ Ἡρακλέους. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ Μακεδονία εἶχε πέσει εἰς χάος. Τέσσαρες δὲ βασιλεῖς ἀλληλοδιαδόχως εἶχον ἀναβῆ τὸν θρόνον ἐν διαστήματι ἑνδεκα ἐτῶν· ἡναγκάσθη δὲ νὰ γείνη φόρου ὑποτελὲς εἰς τοὺς Ἰλλυριοὺς. Οἱ Θηβαῖοι δὲ καὶ οἱ Ἀθηναῖοι παρενέβαινον ἀκαταπαύστως καὶ ἀντὶ νὰ ὠρελῇσωσιν, ἤϋξανον τὴν σύγχυσιν αὐτῆς.

Ὁ Πελοπίδας εἶχε φέρει μεθ' ἐαυτοῦ ὁμήρους εἰς Θήβας τῷ 367 ἐκ Μακεδονίας, ἐν οἷς ἦτο καὶ ὁ υἱὸς Ἀμύντα τοῦ Β'. Φίλιππος. Ἄμα δὲ ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ υἱὸς Ἀμύντας Δ ἀνεψιὸς του, ὁ Φίλιππος ἐφυγεν ἐκ Θηβῶν, καὶ ἐλθὼν ἐλάβεν ὡς ἀντιβασιλεὺς τὴν διοίκησιν τοῦ κράτους του, ὧν τότε 23 ἐτῶν (359). Ἐκ τῶν βαρβάρων οἱ Πάκιοι ἐβλάπτον τὸ βασίλειον καὶ δύο ἀνταγωνιστὰι διεφιλονεῖκουν περὶ τοῦ στέμματος. Ὁ Φίλιππος τοὺς μὲν κτυπῶν, τοὺς δὲ διώκων, καὶ, λησμονῶν τὸν ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν του ἀνήλικον ὄρφανόν, κατορθώνει νὰ γείνη βασιλεὺς. Ὅλα ταῦτα συνέβησαν ἐν διαστήματι δύο ἐτῶν.

Ἡ μεγάλη ἀδυναμία τῆς Μακεδονίας προήρχετο ἐκ τοῦ ἀνδρικοῦ πνεύματος τῶν εὐγενῶν καὶ τῆς ἐλλείψεως στρατιωτικοῦ ὀργανισμοῦ. Ὁ Φίλιππος τοὺς μὲν εὐγενεῖς καθυπέταξε, τὸν δὲ στρατὸν ὑπέβαλεν ὑπὸ αὐστηροτάτην πειθαρχίαν. Ἐνθουμούμερος τὸν ἱερὸν τῶν Θηβαίων λόχον, κατέστησε τὴν λεγομένην φάλαγγα τρομερωτάτην εἰς τὰς μάχας.

Ἐλευθερώσας ἤδη τὴν Μακεδονίαν ὁ Φίλιππος, ἠθέλησε νὰ τὴν μεγάλῃ. Αἱ ἐπὶ τῶν παραλίων τῆς ἑλληνικαὶ ἀποικίαι τὸν ἐμπόδιζον τὸ κατ' ἀρχὰς νὰ πλησιάσῃ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ νὰ ἀποκτήσῃ θαλασσίαν δύναμιν· ἀλλὰ τέλος τὰς καθυπέταξε μίαν πρὸς μίαν. Κατ' ἀρχὰς ἤρπασε τὴν Ἀμρίπολιν (358), ἔπειτα τὴν Ποτίδαιαν (357), καὶ ὅλον τὸν τόπον τὸν μεταξὺ τῶν ποταμῶν Νέστου καὶ Στρυμόνος, ὅπου εὖρε καὶ ξυλείαν ναυπηγήσιμον καὶ

μεταλλεία χρυσοῦ τοῦ Παγγαίου ὄρους, ἐξ ὧν εἶχεν ἐτησίως πρόσοδον 1,000 ταλάντων. Ἐκτείνων τὰς κτήσεις του ἐτι ἐμπρός, εἰσεχώρησεν εἰς τὴν Θράκην, ὑποτάξας πολλοὺς λαοὺς, καὶ ἤρχισε νὰ σκέπτηται ἤδη νὰ βάλῃ χεῖρα εἰς τὸ Βυζάντιον.

Ἐπέμβασις τοῦ Φιλίππου εἰς Ἑλλάδα.
Ἱερὸς πόλεμος.

Τὸ ἀμφικτυονικὸν συνέδριον κατεδίκασεν εἰς μέγα πρότιμον τοὺς Φωκεῖς, διότι ἐκαλλιέργησαν μέρος γῆς ἀφιερωμένον εἰς τὸν ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνα. Οἱ Φωκεῖς, ἀπελπισθέντες τότε, διήρπασαν τοὺς θησαυροὺς τοῦ δελφικοῦ μαντείου, καὶ ἤρχισαν (357) κατὰ τῶν Θηβαίων καὶ τῶν Λοκρῶν πόλεμον, διαρκέσαντα ἑνδεκα ἔτη. Ὁ πόλεμος οὗτος ἐβλάψε πολὺ τὴν Ἑλλάδα, μεγάλως δὲ ὠφέλησε τὸν Φίλιππον. Ἐπειδὴ δὲ εἰσέβαλον οἱ Φωκεῖς εἰς Θεσσαλίαν, ἔδωκαν εὐλογοφονῇ ἀφορμὴν εἰς αὐτὸν νὰ εἰσέλθῃ εἰς ταύτην τὴν ἐπαρχίαν. Ἐκεῖ δὲ νικήσας τοὺς Φωκεῖς (352) ἀνεδείχθη ἐκδικητὴς τῶν διὰ τῆς εἰρημένης ἱεροσυλίας τῶν περιυβρισθέντων θεῶν. Οἱ Θεσσαλοὶ εὐγνωμονοῦντες παρχώρησαν εἰς αὐτὸν τρεῖς τῶν πόλεων τῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐγκατέστησε φρουράν· μετ' ὀλίγον δὲ ἡ Θεσσαλία ἔγινε μακεδονικὴ ἐπαρχία. Θελήτωτος τοῦ Φιλίππου ἔσται νὰ προβῇ καὶ νὰ κυριεύσῃ τὰς ἑρμοπόλεως, οἱ Ἀθηναῖοι δὲ τῆς ἐπαγρυπνήτεώς των ἐμεταίωσαν τὰ σχέδια του καὶ ἐδῶ ὅπως καὶ εἰς τὸ Βυζάντιον πρότερον καὶ ἀλλαχοῦ (352).

Δημοσθένης.

Μόνοι τότε οἱ Ἀθηναῖοι ἐπηγρύπνουν διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος ὀδηγούμενοι ὑφ' ἐνὸς μεγάλου πολίτου, τοῦ

καρυφάιου τῶν Ἑλλήνων ῥητόρων. Οὗτος ἦτο υἱὸς μαχαιροποιῦ, ὁ πατήρ του δηλαδή εἶχε μέγα ἐργαστήριον καὶ πολυαριθμούς δούλους, κατασκευάζοντες μαχαίρας. Πρό-
ωρως μείναντος τοῦ Δημοσθένους ὀρφανοῦ, οἱ κηδεμόνες
αὐτοῦ τὸν ἀπεστέρησαν μέρος τῆς περιουσίας του καὶ οὐ-
δὲ τὰ ἐξόδα τῆς ἀνατροφῆς του κατέβαλον. Ἐδικηγόρη-
σεν ὁ ἴδιος, ἅμᾳ ἡλικιωθεὶς, κατὰ τῶν κηδεμόνων του,
καὶ τὸ δικαστήριον τοὺς κατεδίκασε ν' ἀποζημιώσωσιν
αὐτόν.

Ὁ Δημοσθένης ἡσχολήθη ἐπιμόνως καὶ διὰ διαφόρων
μεθόδων εἰς τὸ νὰ νικήσῃ τὰς φυσικὰς του δυσκολίας ἐ-
νκατῶν ὁποίων ἀπέτυχεν ὅταν κατὰ πρῶτον ἀνέβῃ εἰς
τὸ βῆμα, μὲ τὸν καιρὸν δὲ τὰς ἐνίκησε.

Λαβὼν σπουδαῖον μέρος εἰς τὰ πράγματα τῆς πολι-
τείας καὶ ἀποκαλύψας καὶ πολεμήσας δραστηρίως τὴν φι-
λοδοξίαν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας, κατεστάθη ἡ ψυ-
χὴ τῆς γενναίας ἐκείνης τῶν πολιτῶν μερίδος, ἥτις ἤθελε
τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς Ἑλλάδος. Οἱ
λόγοι του ὅμως δὲν ἡδυνήθησαν νὰ ματαιώσωσι τὰ σχέ-
δια τοῦ πονηροῦ καὶ δυνατοῦ Φιλίππου. Ἡ Ὀλυνθος,
ἥτις ἦτο τὸ μᾶλλον ἐνοχλοῦν τὴν Μακεδονίαν προπύργιον
καὶ τὴν ὁποίαν ἠθέλητε νὰ σώτῃ ὁ Δημοσθένης, ἐκυριεύθη
ὑπὸ τοῦ Φιλίππου (347) καὶ ὅλη ἡ Χαλκιδικὴ χερσόνη-
σος ἐγένεεν ἤδη ἐπαρχία μακεδονικὴ. Αἱ Ἀθῆναι, ἐπα-
πειλούμεναι ἤδη εἰς Εὐβοίαν καὶ μέχρι τῆς Ἀττικῆς ὑπὸ
τῶν μακεδονικῶν στρατευμάτων, ἠναγκάσθησαν νὰ παρα-
δεχθῶσι συνθήκην εἰρήνης, κατὰ συμβουλήν αὐτοῦ τοῦ
Δημοσθένους. Ἐν ᾧ δὲ οἱ Ἀθηναῖοι, πιστεύοντες εἰς τὴν
συνθήκην, παρεδίδοντο εἰς τὰς ἐορτάς, ὁ Φίλιππος προσ-
κληθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀμφικτυόνων καὶ διαβάς τὰς Θερμοπύ-
λας καὶ νικήσας τοὺς Φωκεῖς, ἐλάβε τὴν ψῆφον, τὴν ὁποίαν
εἶχον οὗτοι εἰς τὸ ἀμφικτυονικὸν συνέδριον (346), καὶ οὗ-

τω ἀνεμίχθη πλέον εἰς τὰ πράγματα τῆς Ἑλλάδος πρὸς βλάβην τῆς.

Γενόμενος οὕτω μέλος τοῦ ἑλληνικοῦ σώματος, ἡδύνατο νὰ μετατρέπῃ τὸ συνέδριον τῶν ἀμφικτυόνων κατὰ τὰ συμφέροντά του. Ἐπειδὴ οὕτως ἤξευρε νὰ περιμένῃ, δὲν προέβη ταύτην τὴν φορὰν ταχέως· καὶ, διὰ νὰ ἀποφύγῃ πᾶσαν ἀποτυχίαν κινδυνώδῃ, ἐστρεψε τὰ βλέμματά του πρὸς τὴν Θρακικὴν χειρόνησον, ὅπου ὁ Φωκίων καὶ ὁ ἀθηναϊκὸς στρατὸς τὸν ἀνεχαίτιζον ἔτι, καὶ πρὸς τὸν Δούναβιν, τὸν ὁποῖον κατέστησεν ὄριον τοῦ βασιλείου του.

Ἡ ἐν Χαιρωνείᾳ μάχη (338). Θάνατος Φιλίππου.

Ἄλλ' ἐν ᾧ αὐτὸς ἦτο τόσοι μακρὰν τῶν Θερμοπυλῶν, οἱ μισθωτοὶ του εἰργάζοντο ὑπὲρ αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι, εἰς τῶν ὁποίων ἦτο, ὡς λέγεται, καὶ ὁ Ἀθηναῖος ῥήτωρ Αἰσχίνης, ὅστις προσεπάθει νὰ παραχωρήσωσιν εἰς τὸν Φίλιππον οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἀρχηγίαν ἱεροῦ τινος πολέμου νέου κατὰ τῶν Λοκρῶν, οἵτινες ἐπ' ἴσης εἶχον καλλιεργήσει μέρος γῆς τοῦ δελφικοῦ Ἀπόλλωνος.

Ὁ Φίλιππος διέβη τότε δευτέραν φορὰν τὰς Θερμοπύλας (338), καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Ἑλλάειν. Ἀμα μαθὼν τοῦτο ὁ Δημοσθένης, ἐξηγέρθη, συναθροίσας τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Θηβαίους εἰς μέγαν ἀγῶνα· ἀλλ' εἰς τὴν Χαιρωνείαν ἠττήθησαν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου κατὰ κράτος οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Θηβαῖοι (338).

Ὁ Φίλιππος προσηνέχθη μετριοπαθῶς πρὸς τοὺς ἠττημένους. Κατώρθωσε δὲ νὰ διορισθῇ ὑπὸ τῶν Ἀμφικτυόνων ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν καὶ νὰ νομιμοποιηθῇ οὕτω τὴν ἐν Ἑλλάδι ἐξουσίαν του. Ἡ Μακεδονία τῷ ὄντι ἦτο ἤδη ἰσχυρὸν κράτος, ἐκτεινόμε-

των ἀπὸ τῶν Θερμοπυλῶν μέχρι τοῦ Ἰστροῦ καὶ ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀδριατικῆς μέχρι τοῦ Εὐξείνου πόντου.

Ὁ Φίλιππος ἄγων ἤδη τὸ 47 ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἀνεχαιτίσθη ἐν μέσῳ τῶν μεγάλων σχεδίων του, δολοφονηθεὶς τῷ 336 π. Χ. ὑπὸ τοῦ εὐπατρίδου Μακεδόνα Παυσανίου, ἀφ' οὗ ἐβασίλευσεν ἐτι 24.

§ 32. Ἀλέξανδρος (336—123 π. Χ).

Τὸν Φίλιππον διεδέχθη ὁ υἱὸς του Ἀλέξανδρος, γεννηθεὶς τὴν 16 Ιουλίου 356, τὴν αὐτὴν ἡμέραν καθ' ἣν ὁ Ἡρόστρατος, ἐπιθυμῶν φήμην κακόζηλον, ἐκάυσεν τὸν ἐν Ἐφέσῳ περίφημον ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος. Τὰ σημεῖα τοῦ μεγάλου χαρακτήρος του ἐδείχθησαν ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας. Ἐκόμισάν ποτε πρὸς τὸν Φίλιππον ἵππον, Βουκέφαλον ὀνομασθέντα, τὸν ὁποῖον οὐδεὶς κατῴρθησε νὰ δαμάσῃ· ὁ Ἀλέξανδρος, παρατηρήσας ὅτι τὸ ζῶον, πολὺ ἐξηγρικωμένον, ἐφοβεῖτο πρὸ πάντων τὴν ἰδίαν του σκιάν, ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν του πρὸς τὸν ἥλιον, τὸ ἐθώπευσε, τὸ κατεπράυνε, ἐπειτα μὲ ἐν πῆδημα ἀνέβη αὐτὸ καὶ τὸ ἐδάμασεν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἤξευρεν ἀπὸ μνήμης τὴν Ἰλιάδα καὶ μέρος τῆς Ὀδυσσεΐας τοῦ ποιητοῦ Ὁμήρου· ὁ μὲν Λεωνίδα, ὁ γυμναστής του, κατέστησε τὸν μαθητὴν του εὐκίνητον καὶ ἐξαίρετον στρατιώτην, ὁ δὲ μέγας διδάσκαλός του Ἀριστοτέλης τὸν κατέστησεν Ἀλέξανδρον.

Δέκα καὶ ἑξ ἑτῶν ἡλικίας ὢν, ἐπεφορτίσθη νὰ κυβερνᾷ τὸ βασίλειον ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ πατρὸς του, ἐκστρατεύσαντος κατὰ τῶν Βυζαντιῶν.

Ἀμα δ' ἀναβὰς τὸν θρόνον εἰκοσαέτης ἐφάνη αἰφνιδίως μὲ στρατὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι οἱ Ἕλληνες ἐξεγειρόμενοι ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους δὲν ᾔθελον ν' ἀναγνωρίσωσι τὴν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος ἡγεμονίαν του· ἐταπεινώθησαν ὁμῶς ταχέως ἐνσκα τῆς ἐμφανίσεώς του καὶ εἰς τὸ ἐν Κορίνθῳ

συνέδριον πάντες (πλὴν τῶν Λακεδαιμονίων) ἐπεκύρωσαν τὴν κατὰ τῶν Περσῶν ἀρχιστρατηγίαν του. Ἀλλὰ πρὶν ἢ μεταβῇ εἰς τὴν Ἀσίαν ἀπεφάσισε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ βασίλειόν του πρὸς βορρᾶν. Ἐνῷ δὲ κατεπολέμει διαφόρους βαρβάρους λαοὺς προβάς καὶ πέραν τοῦ Ἰστροῦ, καὶ ἐν τῇ ἐπιστροφῇ του κατετρόπως τοὺς Ἰλλυρίους καὶ Ταυλαντίους, ψευδῆς φήμη περὶ τοῦ θανάτου του ἐκίνησε τοὺς Θηβαίους εἰς ἀποστασίαν, ἐπάραξε δὲ καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας. Μαθὼν ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος κινήσας ἐφθασεν ἔντος 12 ἡμερῶν πρὸ τῶν Θηβῶν, κατετρόπως τοὺς Θηβαίους εἰς μίαν μάχην, κατεδάρισε τὴν πόλιν των (πλὴν τῆς Καδμεΐας) καὶ ἀφῆκε μόνον ἀνέπαφα τοὺς ναοὺς καὶ τοῦ ποιητοῦ Πινδάρου τὴν οἰκίαν. Τοὺς δ' ἐναπολειφθέντας κατοίκους (30,000) ἐξηνδραπόδισεν. Ἡ ταχεῖά του αὕτη ἐνέργεια ἠτύχασεν ἐκ φόβου τοὺς ἄλλους Ἕλληνας.

Ἡ ἐν Γρανικῷ ποταμῷ νίκη (334).

Γόρδιος δεσμός.

Ἀφῆσας τὸν Ἀντίπατρον ἐν Μακεδονίᾳ πρὸς τήρησιν τῆς ἡσυχίας τῶν ἐν Εὐρώπῃ κτήσεις του, διέβη τὸν Ἑλλήσποντον, καὶ ἀπέβη ἐπὶ τὴν παραλίαν τῆς Ἀσίας μετὰ 30,000 πεζῶν στρατιωτῶν, καὶ 4,500 ἱππέων. Ὁ ἀγὼν ἤρχισεν ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ Γρανικοῦ ποταμοῦ, ὅπου 100,000 Πέρσαι, προσπαθοῦντες νὰ τὸν ἐμποδίσωσι, προσεβλήθησαν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐκεῖ ἐκινδύνευσε τὴν ζωὴν του, ἀλλ' εἰς τῶν στρατηγῶν του, ὁ Κλεῖτος, τὸν ἔσωσε, φονεύσας ἐχθρόν τινα, μέλλοντα νὰ τὸν κτυπήσῃ εἰς τὰ νῶτα.

Διευθύνθη μετὰ ταύτην τὴν νίκην κατὰ τὸ μῆκος τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τῆς μικρᾶς Ἀσίας, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ, κυριεύων τὰς παράθλασσIOUS πόλεις, τὸν Δαρεῖον ἀπὸ τοῦ νὰ στρατολογήῃ ἐν Ἑλλάδι ἢ ἀπὸ τοῦ νὰ διεγείρῃ ταραχάς· διότι παρετήρησε, διαβαίνων τὸν Γρανικόν, ὅτι τὰ

μέγιστα προσκόμματα ἐγένοντο εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῶν ὑπηρετούντων εἰς τὰ τοῦ Δαρείου στρατόπεδα μισθωτῶν Ἑλλήνων. Ἐν διαστήματι δὲ ὀλίγων μηνῶν ἐκυρίευσαν ὅλην τὴν χερσόνησον.

Εἰς τὸν ἐν Γορδίῳ πόλει τῆς Φρυγίας, ναὸν ἀνέκειτο ἀρχαίου τινος ἐντοπίου βασιλέως ἡ ἀρμάμαξα, τῆς ὁποίας ὁ ζυγὸς ἦτο προσηρτημένος εἰς τὸν ῥυμὸν διὰ τινος κόμβου, τόσον ἐντέχνως περικεκομβωμένου, ὥστε παντελῶς δὲν ἐβλεπέ τις τὰς ἄκρας του. Λόγος δὲ τις, κυκλοφορῶν μεταξὺ τῶν βαρβάρων, ἔλεγεν, ὅτι εἰς τὸν λύσαντα τὸν δεσμόν εἶναι προωρισμένον νὰ γείνη βασιλεὺς τῆς οἰκουμένης. Ὁ Ἀλέξανδρος λοιπὸν, μὴ δυνηθεὶς νὰ τὸν λύσῃ, τὸν ἔκοψε διὰ τῆς μαχαίρας καὶ ἰσχυρίσθη, ὅτι ἐξεπλήρωσε τὸν διαδεδομένον λόγον.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐμποδίσθη ἐν Κιλικίᾳ ὑπὸ τινος ἀσθενείας, λίαν ἐπικινδύνου, καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἀπηλπίσθησαν περὶ τῆς ζωῆς του, οὐδεὶς δὲ τῶν ἄλλων ἰατρῶν ἐτόλμα νὰ τὸν βοηθήσῃ, φοβούμενοι μήπως ἀποτυχόντες διαβλῇ θῶσι πρὸς τοὺς Μακεδόνας. Ἀκαρνὰν δὲ τις φίλος του ἰατρὸς, ὀνομαζόμενος Φίλιππος μόνος ἐτόλμησε νὰ ἀποπειραθῇ, ὅπως τὸν σώσῃ, προπαρασκευάσας δι' αὐτὸν ἰατρικόν, τὸ ὅποιον δραστηρίως ἐμελλε νὰ ἐνεργήσῃ. Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε λάβει ἐπιστολὴν τοῦ Παρμενίωνος ἐκ τοῦ στρατοπέδου, εἰδοποιούσαν αὐτὸν νὰ δυσπιστῇ εἰς τὸν ἰατρὸν τοῦτον, ὡς ἐξηγορασμένον δῆθεν ὄντα ὑπὸ τῶν Περσῶν. Ὁ Δαρεῖος δὲ νεωστὶ εἶχεν ὑποσχεθῇ, ὡς ἀντάλλαγμα τῆς ζωῆς τοῦ βασιλέως, χίλια τάλαντα καὶ τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας εἰς τινὰ τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ. Ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως εἰς οὐδὲν τούτων ἠθέλησε νὰ πιστεύσῃ· ὅθεν διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς ἐγγχειρίσας εἰς τὸν Φίλιππον τὴν κατηγοροῦσαν αὐτὸν ἐπιστολὴν, διὰ τῆς ἑτέρας ἔπιε τὸ ἰατρικόν, δεικνύων οὕτω τὴν πρὸς τοὺς φίλους του καὶ τὴν ἀρετὴν πίστιν του.

Αἱ ἐν Ἰσσοῦ καὶ Ἀρβήλοις νίκαι (333—334)
καὶ λοιπαὶ κατακτήσεις.

Ἐν τούτοις ὁ Δαρεῖος ἐπλησίαζε μετὰ μεγάλου στρα-
τοῦ 400,000 πεζῶν καὶ 100,000 ἵππέων. Ὁ Ἀλέξανδρος
σπεύσας τὸν ἐπρόφθασεν εἰς Ἰσσὸν, παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς
Συρίας, καὶ τὸν ἐκτύπησεν. Ἐγκαταλείψας δὲ ὑπεροπτικῶς
τὸν μέγαν βασιλέα νὰ φεύγῃ ἔμπροσθέν του, ἐξηκολούθησε
νὰ παραπορεύηται τὰ παράλια, διῆλθε τὴν Συρίαν, ἐκυρίευσεν
τὴν Τύρον μετὰ ἐπτάμηνον πολιορκίαν, καὶ διὰ τοῦ Πη-
λουσίου εἰσῆλθεν εἰς Αἴγυπτον. Ἐκεῖ ἔκτισεν τὴν καὶ ἕως
τώρα σωζομένην ὁμώνυμον αὐτῷ πόλιν, τὴν Ἀλεξάνδρειαν,
ἣτις τάχιστα ἔγεινεν ἡ πρωτίστη ἀποθήκη τοῦ ἐμπορίου
τοῦ κόσμου. Ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας μετέβη διὰ τῆς ἐρή-
μου εἰς τὸ περίφημον μαντεῖον τοῦ Διὸς Ἀμμωνος, διὰ νὰ
συμβουλευθῇ αὐτό· ἐκεῖ δὲ προσηγορεύθη ὑπὸ τοῦ ἱερέως
ὡς υἱὸς τοῦ Διὸς, ἔπειτα ἐπανῆλθεν εἰς Αἴγυπτον.

Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε τότε κυριεύσει ὅλα τὰ παραθα-
λάσσια μέρη τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Δαρείου, ἅτινα ἀντι-
κρύβουσι τὴν Ἑλλάδα καὶ ἤρχισε, διαβάς τὸν Εὐφράτην
ἤδη, τὴν καταδίωξιν τοῦ ἡγεμόνος τούτου. Ἐν ᾧ δὲ προσ-
ῆγγιζεν, οἱ Πέρσαι ἔντρομοι ἔφευγον ὀπίσθεν τοῦ Τίγριδος.
Ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως τοὺς ἠκολούθησε μετὰ μεγάλης δρα-
στηριότητος καὶ ταχύτητος, καὶ καταλαβὼν τὸ στρατεύ-
μά των ἐν τῇ πεδιάδι τῶν Ἀρβήλων, τὸ κατέστρεψεν ἄνευ
πολλοῦ κόπου (331).

Ὁ Ἀλέξανδρος, βέβαιος ἤδη, ὅτι οὐδεὶς στρατὸς τοῦ
βασιλέως τῆς Περσίας ἠδύνατο ν' ἀντισταθῇ εἰς τοὺς Μα-
κεδόνας του, τὸν ἀφῆκε νὰ φεύγῃ καὶ κατέβη ὁ ἴδιος εἰς
τὴν πόλιν Βαβυλῶνα, ὅπου προσήνεγκε θυσίας εἰς τὸν θεὸν
Βῆλον, οὗτινος τὸν ναόν, κατεστραμμένον ὑπὸ τοῦ Εἰρῆου,
ἀνωκοδόμησεν. Ἦτο δὲ τοῦτο ἱκανοποίησις, δοθεῖσα εἰς
τοὺς Βαβυλωνίους καὶ τρόπος διὰ νὰ τοὺς εὐχαριστήσῃ.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐπραττε τὸ αὐτὸ πανταχοῦ, ἐπισκεπτόμενος τοὺς ναοὺς καὶ τιμῶν τοὺς ἐν αὐτοῖς λατρευομένους θεοὺς, διὰ νὰ ἐλκύσῃ εἰς ἑαυτὸν τὴν τῶν λαῶν ἀγάπην. Μετὰ βραχεῖαν ἐν Βαβυλῶνι διαμονὴν, ἐπορεύθη δρομαίως πρὸς κατάληψιν τῶν ἄλλων πρωτευουσῶν τοῦ Δαρείου, τῶν Σούσων, ὅπου εὗρεν ἄπειρα πλούτη, τῆς Περσεπόλεως καὶ τῶν Πασαργαδῶν, πόλεως ἱερᾶς τῶν Περσῶν, ἐν ᾗ ἐγίνετο ἡ στέψις τῶν βασιλέων. Κύριος οὕτω γενόμενος τοῦ μεσημβρινοῦ μέρους τῆς αὐτοκρατορίας, ἀνέβη πάλιν τότε πρὸς τὸ βόρειον, διὰ νὰ ἐξιχνιάσῃ ἐκ νέου τὰ ἔχνη τοῦ Δαρείου καὶ ἐφθασεν οὕτως εἰς τὰ Ἐκβάτανα.

Θάνατος τοῦ Δαρείου (330).

Ὁ Δαρεῖος εἶχεν ἀναχωρήσει ἀπὸ ταύτης τῆς πόλεως πρὸ ὀκτῶ ἡμερῶν. Ὁ Ἀλέξανδρος τὸν κατεδίωξε μετὰ μεγάλης σπουδῆς, ἐν διαστήματι ἑνδεκα ἡμερῶν διατρέξας 3000 σταδίους, καὶ ὁμως δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸν φθάσῃ, ὅτε πρὸς τὰς πύλας τῆς Κασπιανῆς δύο τοῦ βασιλέως ὑπάρετοι ἦλθον ἀναγγέλλοντες, ὅτι ὁ Βῆσσος, σατράπης τῆς Βακτριανῆς, συνομήσας μὲ ἄλλους στρατηγοὺς, εἶχεν ἀλυσοδέσει τὸν βασιλέα τοῦ Δαρείου καὶ τὸν ἔσυρεν ὀπισθὲν τοῦ. Οἱ Μακεδόνες τότε ἔσπευσαν εἰς καταδίωξίν τοῦ. Ὁ Βῆσσος ὁμως, καθ' ἣν στιγμὴν ἐμελλον νὰ τὸν καταλάβωσιν, ἔσφαξε τὸν αἰχμάλωτόν του ὡς βραδύνοντα τὴν φυγὴν τοῦ, καὶ ἔφυγεν ἐγκαταλείψας τὸ πτώμα εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅστις καλύψας αὐτὸ μὲ τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ χλαμύδα, διέταξε νὰ τὸ μεταφέρωσι καὶ τὸ θάψωσιν ἀξιοπρεπῶς εἰς τοὺς τάφους τῶν τῆς Περσίας βασιλέων. Ὁ Βῆσσος κυρηχθεὶς ἤδη βασιλεὺς τῆς Περσίας, ἠδύνατο νὰ καταστήσῃ κέντρον ἀντιστάσεως ἐν τῇ Βακτριανῇ καὶ τῇ Σογδιανῇ, ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος δὲν ἔδωκε καιρὸν εἰς αὐτόν· συλλαβὼν δὲ αὐτὸν πέραν τοῦ Ὠξοῦ,

τὸν πηρέδωκεν εἰς τὸν ἀδελφὸν τοῦ Δαρείου, ὅστις ἐκδικήθη. αὐτὸν σκληρότατα, βασανίσας αὐτὸν ἕως θανάτου (329).

Στρατεῖται πρὸς βορρᾶν τῆς αὐτοκρατορίας (329—328).

Ὁ Ἀλέξανδρος διέτριψε δύο ἔτη εἰς τὰς χώρας ταύτας, ὑπὸ μαχίμων λαῶν κατοικουμένας. ὅπου ἐκτίσε πόλεις, διὰ τὰ ἐμποδίσει τοὺς Σκύθας ὀπισθεν τοῦ ποταμοῦ Ἰαξάρτου· ἀνέστειλεν ἐπαναστάσεις, πρὸ πάντων τὴν ἐπανάστασιν ἀνδρείου τινὸς σατράπτου, τοῦ Σπιταμένου, καὶ κατέστρεψε φρούρια, νομιζόμενα ἀπόρθητα. Ἐν τῇ λεγομένη Σαγδιανῇ πέτρᾳ, ἀπρόσιτον ἀκρόπολιν, εὐρών ὁ Ἀλέξανδρος τὴν οἰκογένειαν Πέρσου τινὸς μεγιστᾶνος, τοῦ Ὀξυάρτου, ἐνυμφεῖται τὴν ὠραίαν αὐτοῦ κόρην, Ῥωξάνην. Ἡ συγγένεια αὕτη ἐξησφάλισε τέλος τὴν ἡσυχίαν τῶν μερῶν τούτων.

Θάνατος τοῦ Κλείτου καὶ τοῦ Φιλώτα.

Μετὰ τοὺς δυσκόλους καὶ κινδυνώδεις ἐκείνους πολέμους συνέβη καὶ ὁ θάνατος τοῦ Κλείτου (328). Εἰς συμπόσιον, ὅπου ἀφθόνως ἔπιον οἶνον, οὐτιδανοὶ κόλακες ὑπερεξεθείαζον τὸν Ἀλέξανδρον τοσοῦτον, ὥστε τὸν προέκρινον τῶν κοινῶς ὑπολαμβανομένων ἡρώων, τοῦ Κάστορος καὶ τοῦ Πολυδεύκου καὶ αὐτοῦ ἔτι τοῦ Ἡρακλέους. Ὁ Κλείτος τότε ἀγανακτήσας ἐφώναξεν, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος δὲν κατῴρθησε μόνος τὸ πᾶν, καὶ ὅτι μέγα μέρος τῆς δόξης του ὀρεῖται εἰς τοὺς Μακεδόνας· καὶ, ἐπειδὴ ἐξητυτέλιζον τὰς πράξεις τοῦ Φιλίππου, ὑπερυψώνοντες τὰ κατορθώματα τοῦ υἱοῦ του, ὁ γηραιὸς στρατηγός, παρεκβᾶς τῶν ὁρίων τοῦ λόγου, ἤρχισεν ἐπαινῶν τὸν πατέρα, καὶ

σατυρίζῃ τὸν Ἀλέξανδρον, καὶ ἐκτείνων τὸν βραχίονα πρὸς τοῦτον, «ἄνευ τῆς βοηθείας τοῦ βραχίονος τούτου, εἶπε, σὺ ἀπώλλυστο εὐθὺς ἀπὸ τοῦ Γρανικοῦ». Ὁ βασιλεὺς οἰνοβαρὴς καὶ πνέων ὀργήν, ἀρπάσας λόγχην ἀπὸ τινος τῶν φυλάκων του, διεπέρασε τὸν σωτῆρά του, τὸν φίλον του· ἀνανήψας ὁμῶς εὐθὺς μετενόησε, καὶ, στρέψας κατὰ τοῦ στήθους του τὴν αἰχμὴν τῆς λόγχης, ἐμελλε νὰ λογχίσῃ ἐαυτὸν, ἂν μὴ τὸν ἀνεχαίτιζον. Ἐν διαστήματι τριῶν ἡμερῶν διέμεινεν ἐν τῇ σκηνῇ του ὀλολύζων, κράζων τὸν Κλεῖτον, καταρώμενος ἐαυτὸν καὶ ἀποποιούμενος πᾶσαν τροφήν.

Ἄλλη τραγικὴ πρᾶξι συνέβη καιρὸν τινα μετὰ ταῦτα, ὁ φόνος τοῦ φιλοσόφου Καλλισθένους, κατηγορηθέντος ἐπὶ συνωμοσίᾳ κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ βασιλέως. Πρὸ τούτων δὲ ὁ Φιλώτας ἀπωλέσθη τῷ ἔτει 329, λιθοβοληθεὶς ὑπ' ὀλοκλήρου τοῦ στρατοῦ δι' ἄλλην τινα συνωμοσίαν, μὴ ἀνακαλυφθεῖσάν ποτε. Ἐδολοφρονήθη δ' ἔτι κατὰ προσταγὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ ὁ πατὴρ τοῦ Φιλώτα ἐβδομηκοντούτης στρατηγὸς Παρμενίων, πρὶν προφθάσῃ νὰ μάθῃ τὸν φόνον τοῦ υἱοῦ του τούτου. Αἱ πράξεις αὗται εἶναι κηλίδες δυσάρεστοι ἐπὶ τῆς μνήμης τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρός.

Αἱ κατὰ τῶν Ἰνδῶν ἐκστρατεῖαι (327—325).

Ἀπὸ τῆς Βακτριανῆς ὁ Ἀλέξανδρος διευθύνθη πρὸς τὸν Ἰνδόν, ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ ὁποίου δύο βασιλεῖς ἐδυνάστευον, ὁ Ταξίλης, ὅστις ἦλθεν ἐμπροσθεν τοῦ κατακτητοῦ νὰ καθυποταχθῇ, καὶ ὁ Πῶρος, ὅστις τὸν περιέμενεν ὑπερηφάνως μεθ' ὅλων τῶν δυνάμεων του πέραν τοῦ ποταμοῦ. Οἱ Μακεδόνες ἐκοψαν ὀλόκληρον δάσος καὶ κατεσκεύασαν στόλον, ἐνίκησαν δὲ τὸν Ἰνδὸν ἡγεμόνα πλησίον τοῦ Ὑδάσπου. Ἄλλ' ὁ Ἀλέξανδρος οὐ μόνον ἀπῆ-

κεν αὐτὸν ν' ἄρχῃ εἰς τὸ βασιλείον του ὡς σατράπης, ἀλλὰ καὶ ἄλλην χώραν ἔδωκεν εἰς αὐτόν, καὶ τὸν ἐπεφόρτισε νὰ ἐπαγρυπνῇ περὶ τῆς ὑπακοῆς ὅλης ταύτης τῆς χώρας, θέλων ὁ ἴδιος νὰ προχωρήσῃ μακρύτερα, διὰ νὰ διαβῇ τὸν Ἰθάσπην, καὶ νὰ κατακυριεύσῃ τὰς Ἰνδίας· ὁ στρατὸς του ὅμως τῷ ἀντέστη. Ἀνήγειρε δὲ τότε δώδεκα μεγίστους βωμοὺς, πέριξ τῶν ὁποίων ἐτέλεσεν ἀγῶνας, ἔπειτα κατέβη τὸν Ἰθάσπην μέχρι τοῦ παρὰ τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν στομίου του, καὶ τὸν Ἰνδὸν μέχρι τοῦ ὠκεανοῦ, ὑποτάσσων ὅλους τοὺς παραποταμίους λαοὺς, κτίζων πόλεις, ναυπηγεῖα καὶ λιμένας.

Κατὰ ταύτην τὴν πορείαν καὶ τὴν πολιορκίαν φρουρίου τινὸς τῶν Μαλλῶν, τὸ ὁμητικόν του θάρρος ὀλίγον ἔλειψε νὰ τοῦ ἀφαιρέσῃ τὴν ζωὴν του. Πρῶτος κατῴρθωσε νὰ ἀναβῇ τὰ τεῖχη· τρεῖς δὲ τῶν ἀξιωματικῶν του τὸν ἠκολούθησαν· ἀλλ' αἱ κλίμακες συνετρίβησαν καὶ ὁ Ἀλέξανδρος, ἐκτεθειμένος ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ προτειχίσματος εἰς ὅλα τὰ βέλη μόνος, ἐρρίφθη εἰς τὸ ἐσωτερικόν τοῦ φρουρίου. Ἐπηρεισθεὶς εἰς τὸ τεῖχος καὶ προφυλαττόμενος ὑπὸ τινος κορμοῦ δένδρου, ἐκράνισε τοὺς ἐχθροὺς μακρὰν, ἐφόνευσε τοὺς μᾶλλον θρασεῖς, οἵτινες τὸν ἐπλησίασαν, ἀλλ' ἔπεσε τέλος προσβληθεὶς ὑπὸ βέλους. Εὐτυχῶς οἱ τρεῖς ὁπαδοὶ του συνηνώθησαν μετ' αὐτοῦ, καὶ ἐκάλυψαν τὸ σῶμά του μὲ τὰς ἀσπίδας των. Ἡ ἀντίστασις αὕτη ἔδωκε καιρὸν εἰς τοὺς στρατιώτας νὰ ὑπερπηδήσωσι τὰ τεῖχη καὶ νὰ τρέξωσι σωρηδὸν τότε. Ὁ Ἀλέξανδρος μετεφέρθη λελειποθυμημένος εἰς τὴν σκηνὴν του καὶ ἐπὶ τινι καιρῷ δὲν εἶχον ἐλπίδας περὶ τῆς ζωῆς του.

Διερευνήσας πεφροντισμένως τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἰνδοῦ ὁ Ἀλέξανδρος, ἐπέστρεψεν εἰς τὰ Σοῦσα αὐτὸς μὲν μετὰ τοῦ μεγίστου μέρους τοῦ στρατοῦ διὰ τῶν ἐρήμων τῆς Γεδρωσίας καὶ τῆς Καραμανίας, ὅπου οὐδεὶς στρατὸς εἶχεν εἰσέτι εἰσδύσει, ὁ δὲ ναύαρχός του Νέαρχος μετὰ τοῦ ἐπι-

λοιπού μέρους, παραπλέων τὴν παραλίαν μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Τίγριδος καὶ Εὐφράτου. Τὸ δ' ἐφεξῆς ἔτος ὁ Ἀλέξανδρος εἰσῆλθεν εἰς Βαβυλῶνα.

**Ἐκτασις τῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου αὐτοκρατορίας
καὶ ὁ θάνατός του.**

Ἡ αὐτοκρατορία του ἦτο ἡ εὐρυτάτη πασῶν, ὅσας ὁ ἀρχαῖος κόσμος εἶδεν· ὠρίζετο πρὸς ἄρκτον ὑπὸ τοῦ Ἰστροῦ, τοῦ Εὐξείνου πόντου, τοῦ Καυκάσου, τῆς Κασπίας θαλάσσης· πρὸς ἀνατολὰς, ὑπὸ τῶν Ἡμωδῶν ὀρέων, καὶ τῶν ποταμῶν Ὑφάσιος καὶ Ἰνδοῦ· πρὸς νότον, ὑπὸ τῆς Ἐρυθρᾶς θαλάσσης, τοῦ περσικοῦ κόλπου, τῶν ἐρήμων τῆς Ἀραβίας καὶ τῶν καταρράκτων τῆς Συήνης, πρὸς δυσμὰς δὲ, ὑπὸ τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ κόλπου.

Ἀφ' οὗ ὁ Ἀλέξανδρος ἐθεμελίωσε τὴν ἐκτεταμένην ταύτην ἐπικράτειαν διὰ τῶν ὅπλων, ἔπρεπε νὰ τὴν καταστήσῃ διαρκῇ διὰ τῆς ἐμπροσθεν διοικήσεώς του· ὅθεν, ἵνα ἀποκτήσῃ τὴν ἀγάπην τῶν ἡττωμένων, ἐθυσίαζεν εἰς τοὺς θεοὺς των, ἐσέβετο τὰ ἔθιμά των παρέδιδε γενικῶς εἰς χεῖρας τῶν αὐτοχθόνων τὴν πολιτικὴν διοίκησιν τοῦ τόπου, καὶ ἡγωνίζετο παντοιτρόπως νὰ ἐνώσῃ τοὺς δύο λαοὺς διὰ γαμηλίων δεσμῶν, ὡς ὁ ἴδιος ἐδῶκε τὸ παράδειγμα. Ἐκτὸς τούτου, ἵνα μονιμοποιηθῇ καὶ ὠφεληθῇ πλεονέτερον ἐκ τῆς ἰσχύος τοῦ ἐμπορίου, ἐδημιούργησε μεταξὺ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, μεταξὺ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Περσίας, κοινὰ συμφέροντα. Ἐνεκα τούτου ἔκτισε τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τοσαύτας ἄλλας πόλεις, αἵτινες εἰσέτι ὑφίστανται διὰ τὸ προσφευῆς τῆς θέσεως αὐτῶν· ἐβάθυνεν ἐν Βαβυλῶνι λιμένα ἱκανὸν νὰ χωρήσῃ 1,000 πλοῖα. Παραδοθεὶς δὲ ἀκαθέκτως εἰς τὰ συμπόσια καὶ τὰς μακρὰς εὐωχίας, κατελήφθη ὑπὸ πυρετοῦ, καὶ τὴν

ἐνδεκάτην ἡμέραν ἐξέπνευσεν ἄγων τὸ τριακοστὸν καὶ τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας του (21 ἀπριλίου 323).

§ 33. Διαμελισμὸς τοῦ μακεδονικοῦ κράτους.

Οἱ Σπαρτιάται οὐδέποτε ἠθέλησαν ν' ἀναγνωρίσωσι τὴν ἀξίωσιν τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ νὰ ἄρχῃ τῆς Ἑλλάδος, οὐδ' ἔδωκαν εἰς αὐτὸν, ὡς αἱ ἄλλαι τῆς Ἑλλάδος πόλεις, στρατιώτας διὰ τὴν εἰς Ἀσίαν ἐκστρατείαν. Ἀμα μάλιστα μαθόντες, ὅτι διέβη πέραν τοῦ Ἑλλησπόντου, συνέστησαν συμμαχίαν κατ' αὐτοῦ, ἱκανὸν λαβόντες, ὡς λέγεται, πρὸς τοῦτο χρυσὸν ἐκ Περσίας. Καί τινες μὲν τῶν πόλεων συνετάχθησαν μετὰ τῆς Σπάρτης, ἄλλαι δὲ ἐκ φόβου ὑπεστήριζον τὰ μακεδονικὰ συμφέροντα. Αἱ Ἀθηναὶ δ' ἔμενον οὐδέτεροι, ὁ δὲ ῥήτωρ αὐτῶν Δημοσθένης συκοφαντήθει, ὅτι ἐδωροδοκῆθη ὑπὸ τοῦ Ἀρπάλου, ἵνα διεγείρῃ τοὺς Ἀθηναίους κατὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ πιστευθεῖσθαι τῆς συκοφαντίας, κατεδικάσθη εἰς ζημίαν πεντήκοντα ταλάντων· μὴ δυνηθεὶς δὲ νὰ τὰ πληρώσῃ, ἔφυγεν εἰς Αἴγιναν.

Ὁ Ἀρπαλος οὗτος φοβηθεὶς τὴν ὀργὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἔεικα καταχρήσεων, παρχθεισῶν εἰς Ἐκβάτανα, ὅπου εἶχεν ἀφήσει αὐτὸν ἐπιμελητὴν τοῦ θησαυροῦ, κατέφυγεν εἰς Ἀθήνας φέρων πλῆθος χρημάτων.

Ὅτε ἐγνωρίσθη ὁ θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἐγείναν ἐτοιμασίαι πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, ταχθέντων εἰς τὸν στρατὸν πάντων τῶν νεωτέρων 40 ἐτῶν, καὶ στόλου ἐξοπλισθέντος. Ἀπόστολοι δὲ ἀπεστάλησαν εἰς τὰς κυριωτέρας τῆς Ἑλλάδος πόλεις καλοῦντες αὐτάς εἰς ἀπελευθέρωσίν της ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηναίων. Ὁ Δημοσθένης συνώδευτε τοὺς ἀπεσταλμένους καὶ διὰ τῆς πειστικῆς εὐγλωττίας του πολλὰς κα-

τέπεισε πόλεις νὰ συνταχθῶσι μετὰ τῶν Ἀθηναίων. Τοῦτο μαθὼν ὁ δῆμος ἀνεκάλεσεν ἐκ τῆς ἐξορίας τὸν Δημοσθένην, ἀποστείλας πλοῖον εἰς Αἴγιναν νὰ τὸν παραλάβῃ· ἐλθόντα δὲ εἰς Ἀθήνας, ὑπεδέχθησαν αὐτὸν ἐν θριάμβῳ.

Ἐν τούτοις πολλὴ ἔγεινε σύγχυσις ἐν Ἀσίᾳ περὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ θρόνου τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἡ γυνὴ αὐτοῦ Ῥωξάνη ἔτεκε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου υἱόν, ὅστις ὠνομάσθη Ἀλέξανδρος, ὑπῆρχε δὲ καὶ εἰς ἑτεροθαλῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀδελφός, ὀνόματι Ἀρρίδαϊος, ὅστις ἦτο εὐθέως ὄθεν διεγερθείσης φιλονεικίας μεταξὺ τῶν στρατηγῶν, ἃν ἔπρεπε νὰ φυλαχθῇ ὁ θρόνος διὰ τὸ νήπιον τῆς Ῥωξάνης, ἢ νὰ δοθῇ εἰς τὸν Ἀρρίδαϊον, ἀπεφασίσθη νὰ δοθῇ εἰς τοῦτον, καὶ οὕτως ἀνηγορεύθη βασιλεὺς, μετονομασθεὶς Φίλιππος, συμμασχόντος τῆς βασιλείας κατ' ὄνομα μόνον καὶ τοῦ ἐκ τῆς Ῥωξάνης υἱοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο ἀνίκανος νὰ κυβερνᾷ ὁ Ἀρρίδαϊος, ἔγεινε κηδεμὼν (ἐπιμελητής) αὐτοῦ εἰς τὰς ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ χώρας Περδίκκας ὁ μέγιστος τῶν Μακεδόνων στρατηγῶν, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Ἀλέξανδρος ἀποθνήσκων ἔδωκε τὸν δακτύλιόν του. Ὁ Ἀντίπατρος ἐξηκολούθει τὴν ἡγεμονικὴν ἀσκῶν ἐξουσίαν ἐν Μακεδονίᾳ, καὶ ὁ Πτολεμαῖος διωρίσθη νὰ διοικῇ τὴν Αἴγυπτον. Ἀλλ' αἱ διατάξεις αὗται πολλὴν ἐπέφερον σύγχυσιν, διότι ἕκαστος μὲν τῶν εἰρημένων ἀντιβασιλέων ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς ὅλης αὐτοκρατορίας, ἄλλοι δὲ ἐπεθύμουν νὰ λάβωσι διοικήσεις ἐπαρχιῶν ἐπὶ σκοπῷ νὰ μετατρέψωσιν αὐτάς εἰς βασιλεία ἐκυτῶν. Εἰς ἐπιτυχίαν τῶν ἐπιθυμιῶν των καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ἔπραττον δολοφονίας καὶ φόνους, ὥστε ὀλίγοι τῶν κατὰ τούτους τοὺς χρόνους ἐπιστήμων ἀνδρῶν ἀπέθανον ἥσυχον θάνατον. Ἐκ τούτου δὲ σύγχυσις καὶ ἀναρχία ἐπεκράτει πανταχοῦ τῆς μακεδονικῆς αὐτοκρατορίας.

Ὁ Περδίκκας, καταστάς ἀπηνὴς τύραννος, κατέστρεψε

πάντας τοὺς ἐν ταῖς διαφόροις πόλεσι τῆς Ἀσίας ὑπὸ τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου συνοικισθέντας ἀποίκους, ἀπομάχους ὄντας τοὺς πλείστους, διότι ἐπιθυμήσαντες νὰ ἀπέλθωσιν εἰς Ἑλλάδα καὶ ἐμποδισθέντες, ἐπανεστήσαν. Διὰ τοιούτων πράξεων ἡλπίξεν ὁ Περδίκκας νὰ καταλάβῃ ποτὲ τὸν μακεδονικὸν θρόνον.

Λαμιακὸς πόλεμος. Θάνατος Δημοσθένους.

Ὁ Ἀντίπατρος ἐν τούτοις, ὁ τῆς Μακεδονίας διοικητής, διετέλει πολεμῶν πρὸς τοὺς Ἑλληνας. Πολλαὶ δὲ πόλεις ἐνωθεῖσαι μετὰ τῶν Ἀθηναίων, συνήχθησαν εἰς Θερμοπύλας ὑπὸ στρατηγὸν τὸν Ἀθηναῖον Λεωσθένη. Γενομένης ἐνταῦθα μάχης, ἐνίκησαν οἱ σύμμαχοι, καὶ ὁ Ἀντίπατρος, καταφυγὼν εἰς Λαμίαν, ἐπολιορκήθη σενῶς· ἀλλ' ἐλθούσης αὐτῷ ὑπὸ στρατηγὸν τὸν Λεονάτον ἐπικουρίας ἐξ Ἀσίας, τὴν ὁποίαν δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποκρούσῃ ὁ διαδεχθεὶς τὸν πεσόντα εἰς τὴν πολιορκίαν ταύτην Λεωσθένην, ἡττήθησαν οἱ Ἕλληνες ἐν Κρανῶνι (322), καὶ ὁ τῶν Ἀθηναίων στόλος κατετροπώθη ὑπὸ τοῦ μακεδονικοῦ· τούτου ἕνεκεν οἱ σύμμαχοι ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσωσι κατὰ μέρος ἕκαστοι πρὸς τὸν Ἀντίπατρον. Καὶ αὐτοὶ οἱ κατ' ἀρχὰς ἀναβαλόντες τὴν συνθήκην Ἀθηναῖοι ὑπεχρεώθησαν ἐπὶ τέλους νὰ δεχθῶσι τοὺς ὑπὸ τοῦ Ἀντιπάτρου ἐπιβληθέντας ὅρους τῆς εἰρήνης, καὶ νὰ δεχθῶσι σταθμὸν μακεδονικῆς φρουρᾶς ἐν Μουνυχίᾳ. Ἀπήτησε δ' ὁ Ἀντίπατρος καὶ τὴν εἰς χεῖρας αὐτοῦ παράδοσιν τῶν ἀντιπολιτευθέντων πρὸς αὐτὸν πολιτικῶν, ἐν οἷς καὶ τὸν Δημοσθένην, ἀλλ' οὗτοι εἶχον ἤδη φύγει τῆς πόλεως. Ὁ Δημοσθένης κατέφυγεν εἰς τὸν ἐν Καλαυρίᾳ ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος· ὅτε δὲ ἦλθον ἐκεῖ οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Ἀντιπάτρου νὰ τὸν συλλάβωσι, μασσήσας φάρμακον ἐτελεύτησεν, ἵνα μὴ πέσῃ ζῶν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ (322 π. Χ.).

§ 34. Οἱ τοῦ Ἀλεξάνδρου διάδοχοι.

Μαθὼν δὲ ὁ Ἀντίπατρος τὰς ἐπὶ τοῦ μακεδονικοῦ θρόνου ἀξιώσεις τοῦ Περδίκκα, καὶ συνενωθείς μετὰ τοῦ Πτολεμαίου, ἐκήρυξε πόλεμον κατ' αὐτοῦ. Ὁ Περδίκκας, κατευθυνθεὶς εἰς Αἴγυπτον μετὰ ἰσχυροτάτου στρατοῦ, καὶ ἔχων μαζῇ του τὸν Ἀρρίδαϊον καὶ τὴν Ῥωξάνην μετὰ τοῦ υἱοῦ της Ἀλεξάνδρου, ἐδόλοφονήθη ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ ὑπὸ τινος τῶν ἀξιωματικῶν του. Ἡδὴ δὲ ἡ ἀντιβασίλειά περιῆλθεν εἰς τὸν Ἀντίπατρον, ὅστις ἀποθανὼν τὸ ἐπὶ τὸν ἔτος, ἀφῆκε διάδοχόν του τὸν Πολυσπέρχοντα, ἀρχαῖον τοῦ Ἀλεξάνδρου στρατηγόν. Ἀλλ' ὁ υἱὸς τοῦ Ἀντιπάτρου Κάσσανδρος ἀντέστη εἰς αὐτὸν ἰσχυριζόμενος, ὅτι αὐτὸς εἶναι δίκαιον νὰ διαδεχθῇ τὸν πατέρα του. Ἐκ τούτου ἠγέρθη πόλεμος μετὰ τῶν αὐτῶν, καθ' ὃν ὑπερίσχυεν ὁ Κάσσανδρος, συμμαχήσας μετὰ τοῦ Ἀντιγόνου.

Μετὰ τὴν ἐκπολιόρησιν τῆς Πύδνας ἐν Μακεδονίᾳ ἐφόνευσεν ὁ Κάσσανδρος τὴν ἐν αὐτῇ τῇ πόλει διαμένουσαν Ὀλυμπιάδα, μητέρα τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου (316), καταδικασθεῖσαν ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τῶν Μακεδόνων, διότι εἶχεν ἀποκτείνει τὴν γυναῖκα τοῦ Ἀρρίδαίου Εὐρυδίκην, σύμμαχον οὖσαν τοῦ Κασσάνδρου, καὶ τὸν Ἀρρίδαϊὸν αὐτὸν βασιλέα τῶν Μακεδόνων.

Εἰς τὸν μακεδονικὸν θρόνον ἐπορθαλμιῶν ὁ Κάσσανδρος, ἐφυλάκισεν ἐν Ἀμφιπόλει τὴν Ῥωξάνην καὶ τὸν υἱὸν της Ἀλέξανδρον, τοὺς ὁποίους ὕστερον ἐστείλε καὶ ἐφόνευσαν (311), εἶτα δὲ, διὰ νὰ συνδεθῇ μετὰ τοῦ ἀρχαίου βασιλικοῦ οἴκου τῆς Μακεδονίας καὶ εὐκολύνῃ τὴν κατοχὴν τοῦ θρόνου, ἔλαβεν εἰς γυναῖκα τὴν ἑτεροθαλῆ ἀδελφὴν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου Θεσσαλονίκην, εἰς τιμὴν τῆς ὁποίας ἔκτισε τὴν φέρουσαν τὸ ὄνομα αὐτῆς ἔτι πόλιν ἐν τῷ Θερμαϊκῷ κόλπῳ. Οὐ πολὺ δὲ ὕστερον ἤρχισε ν' ἀνακτιζῇ, τῇ

συνδρομῇ ἀπάσης τῆς Ἑλλάδος, τὰς ἐκ πολλοῦ ἤδη κατεστραμμέναις ὑπὸ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου Θήβας.

Ἐν δὲ τῇ Ἀσίᾳ ὁ Ἀντίγονος νικήσας (316) τὸν ἄλλον στρατηγὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου Εὐμένην καὶ γενόμενος ἰσχυρότατος ἐφαίνετο καὶ αὐτὸς ἐποφθαλμιῶν εἰς τὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου θρόνον· ἀλλὰ τότε συνεμάχησαν κατ' αὐτοῦ ὁ Πτολεμαῖος, ὁ Κάσσανδρος, ὁ Λυσίμαχος καὶ ὁ Σέλευκος (314). Ἐπὶ πολὺν χρόνον ὁ Ἀντίγονος καὶ ὁ ἄξιος υἱὸς αὐτοῦ Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς διεξῆγον εὐτυχῶς τὸν πόλεμον, κατανυμαχήσαντες τοῦ Δημητρίου τὸν Πτολεμαῖον, καὶ ὠνόμασαν ἐξουτοὺς βασιλεῖς. Ἀλλὰ κατὰ μίμησιν αὐτῶν ὠνομάσθησαν βασιλεῖς καὶ οἱ ἀντίπαλοί των, καὶ οὕτω τὸ κράτος τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔπαυσε πλέον νὰ θεωρῇται ὡς ἓν. Ὁ δὲ Ἀντίγονος ματαίως ἠθέλησε νὰ συνενώσῃ αὐτὸ ὑπὸ μίαν ἀρχήν, διότι ἡ ἀπόπειρα αὐτοῦ νὰ προσβάλλῃ τὴν Αἴγυπτον ἀπέτυχε, καθὼς καὶ ἡ τοῦ Δημητρίου νὰ ἐκπολιορκήσῃ τὴν Ῥόδον. Τέλος δ' ἔπεσεν ὁ γέρων Ἀντίγονος ἐν Ἰψῷ τῆς Φρυγίας μαχόμενος κατὰ τοῦ Λυσιμάχου καὶ Σελεύκου (301) καὶ οἱ νικηταὶ σύμμαχοι διειροδοτήσαν τὰς χώρας του. Τοιοῦτοτρόπως ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ κράτους τοῦ Ἀλεξάνδρου ἠγέρθησαν 4 βασιλείαι, ἡ Μακεδονία μετὰ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸν Κάσσανδρον, ἡ Συρία ὑπὸ τὸν Σέλευκον, ἡ Αἴγυπτος ὑπὸ τὸν Πτολεμαῖον καὶ ἡ Θράκη (μέχρι τοῦ 281) ὑπὸ τὸν Λυσίμαχον.

Ὁ δὲ Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς μετὰ τὴν ἐν Ἰψῷ μάχην κατέφυγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου τὸν ὑπεδέχθησαν ψυχρῶς καὶ αὐτοὶ οἱ θεοπονήσαντες αὐτὸν καὶ τὸν πατέρα του πρότερον Ἀθηναῖοι. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ Κασσάνδρου, ὠφελήθη ἐκ τῶν διχονοιῶν τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ προσκληθεὶς μετὰ τοῦ Πύρρου εἰς βοήθειαν τοῦ ἐνὸς ἐξ αὐτῶν κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας, ὅπου ἐβασίλευσεν ἑπτὰ ἔτη μέχρι τοῦ 287, ὅτε διὰ τὸ βίαιον τοῦ χαρακτῆρός του καὶ τὴν ἐπιβολὴν βαρέων φόρων ἐδιώχθη.

καὶ ἔφυγεν εἰς τὴν Ἀσίαν, ὅπου συλληφθεὶς ὑπὸ τοῦ Σελεύκου, περιωρίσθη εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Συρίας καὶ ἐκεῖ ἀπέθανε τὸ 283.

Ὁ δὲ Πύρρος, καταλαβὼν τὴν Μακεδονίαν, ἐδιώχθη ὑπὸ τοῦ Λυσιμάχου καὶ ἔμεινε εἰς Ἡπειρον, ἡσυχῶς βασιλεύων. Τῷ δὲ 280 π. Χ. προσεκλήθη εἰς Τάραντα τῆς Ἰταλίας, ἵνα βοηθήσῃ τοὺς κατοίκους, ἀποίκους Ἑλλήνας ὄντας καὶ πολεμουμένους ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων.

§ 35. Φωκίων.

Ὁ μέγας οὗτος πολίτης τῶν Ἀθηνῶν ἦτο τιμιώτατος καὶ ὀλιγαρχέστατος. Ἐλαβεν ἀπείρους ἀφορμὰς νὰ πλουτήσῃ, ἀλλ' ὅμως ἔμεινε πτωχὸς διὰ βίου. Ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Ἀλέξανδρος προσεπάθησαν μυστικῶ τῷ τρόπῳ νὰ τὸν προσκλήσωσι διὰ δώρων, ἀλλ' ἀπέρριψε ταῦτα. Ὅτε δὲ τὸν ἐβίαζον οἱ δωροφόροι νὰ τὰ δεχθῇ ἂν ὅχι διὰ τὸν ἑαυτὸν του, τοῦλάχιστον διὰ τὰ τέκνα του, «Θὰ πράξωσιν ὡς ἐγώ, ἀπεκρίθη. Ἐάν μοι ὁμοιάζωσι, δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην χρημάτων· εἰδὲ μὴ, δὲν ἐπιθυμῶ νὰ τὰ βοηθήσω εἰς τὰς ἀκολασίας των». Ὡς στρατηγὸς ἦτο πολὺ ἐπιτήδειος, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τῷ ἀνέθεσαν τεσσαράκοντα πέντε φορὰς τὴν διοίκησιν τῶν στρατευμάτων των.

Ὡς ρήτωρ, εἶχε μεγάλην ἰσχὺν τὴν ἀρετὴν του, ἐναντιοῦτο δὲ εἰς τὰ μέτρα τοῦ Δημοσθένους, ἐπιθυμῶν εἰρήνην μὲ τὸν Φίλιππον, οὐχὶ ὅμως διαφθαρεὶς ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ κατὰ ἰδίαν του πεποιθήσιν. Ἐδίωξε πολέμων τοὺς Μακεδόνας ἐξ Εὐβοίας καὶ ἄλλοτε ἐνίκησεν αὐτοὺς ἐν Θράκῃ, σώσας ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτῶν τὸ Βυζάντιον. Τῷ 319, ὁ ἀντιβασιλεὺς Πολυσπέρχων, ἐχθρὸς τοῦ Φωκίωνος, καθὼ φίλου τοῦ Κασσάνδρου τοῦ ἀνταγωνιστοῦ του, ἐζήτησε παρὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ τὸν κατεδίκασαν εἰς θάνατον ὀγδοήκοντα καὶ πέντε ἐτῶν ὄντα, καὶ μετ' αὐτοῦ καὶ ἄλ-

λους ὁμόφρονάς του τὰ 317 π. Χ. Ἐπὶ δὲ ἐν τῇ φυλακῇ τὸ κώνειον ἀπαράχως (317) καὶ κατὰ ψήφισμα τοῦ δήμου μετεφέρθη ὁ νεκρὸς του ἐκτὸς τῶν ὁρίων τῆς Ἀττικῆς. Ἐκτιμῆσαντες ὕστερον οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνδρὸς καὶ τὴν γεννημένην ἀδικίαν, ἀνεκόμισαν ἐκ Μεγαρίδος, ὅπου εἶχε κηδευθῆ, τὰ ὅσῃα του εἰς Ἀθήνας, καὶ πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἀνήγειρεν ὁ δῆμος χαλκοῦν ἀνδριάντα, καὶ κατεδίκασεν εἰς θάνατον τὸν κατήγορόν του.

§ 36. Γαλάται ἐν Ἑλλάδι.

(280 καὶ 279 π. Χ.).

Βασιλεύοντος ἐν Μακεδονίᾳ τοῦ τὸν Σέλευκον δολοφονήσαντος Πτολεμαίου τοῦ Κεραυνοῦ, πολυάριθμον στῖφος Κελτῶν ἢ Γαλατῶν, κατελθὼν ἐκ τῆς Παννονίας, ὅπου οἱ βάρβαροι αὐτοὶ εἶχον πρὸ 300 ἡδὴ χρόνων ἐγκατασταθῆ, ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Μακεδονίαν νικῆσαντες δὲ τοὺς στρατοὺς τῆς καὶ λεηλατήσαντες αὐτήν, φονεύσαντες δὲ καὶ Πτολεμαῖον τὸν Κεραυνὸν, ἀπῆλθον· τὸ ἐπιὸν δ' ἔτος ἐπανῆλθον ὑπὸ τὸν ἡγήτορα αὐτῶν Βρέννον. Ἦσαν, καθ' ἃ κοινῶς λέγεται, 150,000 πεζῶν καὶ 20,000 ἱππέων, ὧν ἕκαστος εἶχε δύο οἰκέτας ἐφίππους. Οἱ Ἕλληνες ἀπεφάσισαν νὰ τοὺς ἀναχαιτίσωσιν εἰς Θερμοπύλας. Ἡ στερεὰ Ἑλλὰς συνεμάχησεν, ἀναθέσασα τὴν ἡγεμονίαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες ἔδωκαν 1000 ὀπλίτας καὶ 600 ἱππεῖς, ἐπεμψαν δὲ καὶ ὅλα τὰ πλοῖά των νὰ δεθῶσιν ἀπὸ τὴν πρύμνην καὶ πρῶραν εἰς τὸν Μαλιακὸν κόλπον, ὁπόθεν οἱ ἐπιβάται στρατιῶται ἠδύναντο κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συμπλοκῆς νὰ προσβάλλωσι τοὺς βαρβάρους. Ἡ διοίκησις τοῦ τῆς ξηρᾶς στρατοῦ ἀνετέθη εἰς τὸν Ἀθηναῖον Κάλλιππον. Δραστηρίως ἀποκρουσθέντες ἀπὸ τῆς τῶν Θερμοπυλῶν διόδου οἱ Γαλάται, ἀνεκάλυψαν τὸ μονοπάτιον, δι' οὗ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Εὐρῆνης, καὶ εἰσελθόντες διευθύν-

θησαν κατὰ τῶν Δελφῶν διὰ τὴν λεηλατήσασιν τοὺς ἐκεῖ
θησαυρούς· ἀλλ' ἀπικρουσθέντες ἐκ τοῦ τόπου τούτου,
ὀρεινοτάτου ὄντος, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, τὴν ὁποίαν αἱ
προσβολαὶ τῶν κατοίκων κατέστησαν ὀλέθριον. Ἡ πείνα
καὶ τὸ ψῦχος τοῖς προϋξένισαν τρομερὰς βατάνους. Ὁ ἀρ-
χηγὸς τῶν, ἐπικινδύνως πληγωθεὶς, ἤτοχειριάσθη (278)·
καταδιωχθέντες δὲ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἐν ᾧ ὑπεχώρουν,
κατεστράφησαν σχεδὸν ἅπαντες. Ἐκ τῶν ὀλίγων δὲ σωθέν-
των οἱ μὲν ἔμειναν παρὰ τῷ Ἰστρῷ, ἄλλοι εἰς τὰς παρα-
λίας τῆς Θράκης καὶ ἄλλοι, ἐνωθέντες μετὰ ἐπελθόντων
ἄλλων ὁμοφύλων τῶν, μετέβησαν εἰς Βιθυνίαν καὶ κατέλα-
βον τὴν ἀπὸ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν ὀνομασθεῖσαν Γαλατίαν

§ 37. Ἡ ἀχαϊκὴ ὁμοσπονδία (συνέδριον) καὶ τὸ κοινὸν τῶν Αἰτωλῶν.

Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων πρῶτον ἐκ τεσσάρων,
εἶτα ἐκ δώδεκα τῆς Ἀχαΐας πόλεων συνεσσευμένη πρὸς θρη-
σκευτικὸν κυρίως σκοπὸν ἀχαϊκὴ ὁμοσπονδία, ἥτις οὐδέ-
ποτε ἔλαβε πολλὴν πολιτικὴν σπουδαιότητα, διετέλει ἥδη
ὑπὸ τὴν μακεδονικὴν κατάθλιψιν, καταλαβόντος πάσας τὰς
πόλεις τῆς Ἀντιγόνου εἴτε Γονατᾶ, διὰ φρουρῶν ἰδίων ἢ διὰ
μακεδονιζόντων τυράννων.

Ἡ ὁμοσπονδία αὕτη διωκεῖτο ὑπὸ ἐνὸς σ τ ρ α τ η γ ο ὦ,
ἐνὸς γ ρ α μ μ α τ έ ω ς καὶ συμβουλίου ἐκ 10 δ η μ ι ο υ ρ-
γ ῶ ν λεγομένων. Ἡ ἀνωτάτη δὲ ἐξουσία ἀπέκειτο εἰς
τὴν γενικὴν συνέλευσιν, δις τοῦ ἔτους εἰς τὸ πλησίον τοῦ
Αἰγίου ἄλλος τοῦ Ὀμαγυρίου Διὸς συγκαλουμένην ὑπὸ τῶν
δ η μ ι ο υ ρ γ ῶ ν καὶ συγκροτουμένην ὑπὸ πάντων τῶν
ὑπὲρ 30 ἔτη γεγονότων Ἀχαιῶν. Αὕτη δὲ ἐξέλεγε καὶ τοὺς
εἰρημένους ἀρχοντας ἑτησίως.

Τὸ δὲ αἰτωλικὸν κοινὸν ἦτο ὁμοσπονδία φυλῶν καὶ οὐχί

πόλεων, ὡς ἡ ἀχαϊκὴ. Τὸ κοινὸν συμβούλιον αὐτῶν ἐλέγετο παναιτωλικὸν καὶ συνήρχετο ἑτησίως ἐν Θέρμοις, πόλει αἰτωλικῇ, ἵνα ἐκλέγη τὸν στρατηγὸν καὶ τοὺς ἄλλους ἄρχοντας. Τὰ καθ' ἑκάστα τῶν πραγμάτων τοῦ κοινοῦ διευθύνοντο ὑπὸ ἐπιτροπείας, τῆς ὁποίας τὰ μέλη ἐλέγοντο ἀπόκλητοι. Ὀφεληθέντες οἱ Αἰτωλοὶ ἐκ τῆς ἐπελευθύνσεως εἰς Ἑλλάδα ἀνωμαλίας ἕνεκα τοῦ θανάτου τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἐξέτειναν βαθμυδὸν τὴν δύναμίν των καὶ ἐγένεον οὕτως ἐπὶ τέλους κύριοι τῆς Λοκρίδος, τῆς Φωκίδος, τῆς Βοιωτίας καὶ μέρους τῆς Ἀκαρνανίας, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἡπείρου. Τὸ ἀμφικτυονικὸν συνέδριον καὶ τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον ὑπέπεσαν οὕτως εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν. Εἶχον ἤδη λάβει ἀρχήτερα τὴν παύπακτον παρὰ τῶν Ἀχαιῶν καὶ κατόπιν προσαπέκτησαν καὶ διαφόρους πελοποννησιακὰς πόλεις. Αὕτη ἦτο ἡ τῶν Αἰτωλῶν κατὰστασις ἐπὶ τῆς εἰς τὸν μακεδονικὸν θρόνον ἀναβάσεως Φιλίππου τοῦ Ε'.

Ἄρατος.

Μετὰ τὴν ἐν Ἰψῷ μάχην (301 π. Χ.), ἡ Ἑλλὰς ἐχωρίσθη τῆς Ἀσίας, καὶ ἕνεκα τῶν ταραχῶν, αἵτινες ἐτάραξαν τὴν Μακεδονίαν ἐν διαστήματι τριάκοντα ἐτῶν, ἐγκατελείφθη αὕτη εἰς ἑαυτήν. Τυράννοι δ' ἐν ἐκάστη πόλει, περικυκλωμένοι ὑπὸ μισθοφόρων στρατῶν, κατεῖχον τοὺς πολίτας ὑπὸ τρόμον καὶ ἐφορολόγουν αὐτοὺς ἀνιλεῶς.

Ὁ Ἄρατος, υἱὸς τοῦ Κλινίου, ἐμελέτησε ν' ἀπελευθερώσῃ τὴν πατρίδα τοῦ Σικυῶνα· ὅθεν ἀναχωρήσας ἐξ Ἀργεῶς, ὅπου διέμενεν, ἠνώθη μετὰ τῶν περιμενόντων αὐτὸν ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Πολυγνώτου σφατιωτῶν, τοὺς ὠδήγησεν εἰς Νεμέαν, καὶ ἀπεκάλυψεν εἰς αὐτοὺς τὸ σχέδιόν του· φθάσαντες δὲ εἰς Σικυῶνα ἔτρεξαν εἰς τ' ἀνάκτορα τοῦ τυράννου Νικοκλέους, σωθέντος διὰ τινῶν βαθῶν ὑπονόμων, καὶ ἐβάλαν

πῦρ. Οὐδὲ εἷς καθ' ὅλην ταύτην τὴν συμπλοκὴν ἐφρονεύθη ἢ ἐπληρώθη. Ὁ Ἄρατος ὕστερον ἀνεκάλεσε τοὺς ὑπὸ τοῦ τυράννου ἐξορισθέντας 580 καὶ τοὺς παρ' ἄλλων τυράννων, μὴ ὄντας καὶ τούτους ὀλιγωτέρους τῶν 500, οὔτινες εἶχον περιπλανηθῆ μακρὰν τῆς πατρίδος των σχεδὸν 50 ἔτη· ἐπέστρεψαν δὲ οἱ πλεῖστοι τούτων ἐν ἐσχάτῃ ἀθλιότητι καὶ ἀνέκτησαν τὰς οἰκίας, τὰς γαίας καὶ ὅλα των τὰ κτήματα, τὰ ὅποια κατεῖχον πρὸ τῆς ἐξορίας των.

Ἡ Σικυῶν γίνεται παραδεκτὴ εἰς τὴν ἀχαϊκὴν συμμαχίαν.

Ἡ Σικυῶν οὕτως ἀπελευθερωθεῖσα, εἶχεν ἀνάγκην νὰ εὕρῃ συμμάχους, διότι ὁ τῆς Μακεδονίας βασιλεὺς, γενόμενος κύριος τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Κορίνθου, ἐπεθύμει καὶ ταύτην νὰ καθέξῃ. Ὁ Ἄρατος τὴν συνέταξεν εἰς τὴν ἀχαϊκὴν συμμαχίαν, ἥτις ἠδύνατο νὰ κατασταθῇ ἡ σωτηρία τῆς Ἑλλάδος, ἂν συμπεριελάμβανεν ὅλας τὰς πόλεις τῆς Πελοποννήσου καὶ τῆς κεντρικῆς Ἑλλάδος, κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Ἀράτου.

Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἔπρεπε νὰ καταβάλλῃ τοὺς τυράννους, ν' ἀναχαιτίσῃ τὴν Μακεδονίαν, ἥτις ἐπὶ τοῦ νέου αὐτῆς βασιλέως Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ, υἱοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, εἶχεν ἀποκατασταθῇ φιλόδοξος καὶ ἰσχυρά· τέλος νὰ καταφέρῃ τοὺς Αἰτωλοὺς, λαὸν ληστρον, ὅπως ζῶσιν ἐν εἰρήνῃ πρὸς τὴν ἀχαϊκὴν συμμαχίαν. Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον ἐπέτυχε σχεδὸν, διώξας τοὺς τυράννους ἀπὸ τοῦ Ἀργους, τῆς Μεγαλοπόλεως, τῆς Ἐρμιόνης, τοῦ Φλιοῦντος, καὶ ἐνώσας μὲ τὴν συμμαχίαν τὰ Μέγαρα, τὴν Τροιζῆνα καὶ τὴν Ἐπίδαυρον. Ἐπέτυχεν ἐπ' ἴσης καὶ ὡς πρὸς τὸ δεύτερον, τῶν Μακεδόνων ἐμποδισθέντων ἕνεκα τῶν ἐσωτερικῶν ταραχῶν, νὰ παρεμβάλλωσι πρόσκομμα εἰς τὰ σχέδιά του. Κατέλαβε τὸν Ἀκροκόρινθον, ἀπέδωκεν εἰς

τοὺς Κορινθίους τὰς κλεῖς τῆς ἀκροπόλεως τῶν ταύτης, τὰς ὁποίας δὲν εἶχον λάβει ἀπὸ τοῦ καιροῦ τοῦ Φιλίππου πατρὸς τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ ἀπέκτησε τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων, διωξάντων τὴν ἐν τῇ πόλει τῶν μακεδονικῆν φρουράν. Οἱ Αἰτωλοὶ αὐτοὶ ἐφαίνοντο πρὸς στιγμὴν διατρεψιμένοι νὰ φιλιωθῶσιν εἰλικρινῶς πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς· ἀλλ' ὅτε οἱ ἐκ Μακεδονίας κίνδυνοι ἤρχισαν νὰ ἐκλείπωσιν, ἀνεφύησαν ἄλλοι ὡς ἐξῆς.

§ 38. Ἁγίς καὶ Κλεομένης.

Μεταρρύθμισεις ἐν Σπάρτῃ.

Ἐν Σπάρτῃ τὸ τοῦ Λυκούργου πολίτευμα ἀπὸ πολλοῦ καιροῦ εἶχεν ὅλως διόλου ἀνατραπῆ. Ἀντὶ τῆς ἰσότητος τῆς περιουσίας, τὴν ὁποίαν ὁ Λυκούργος εἶχεν εἰσάξει, εὗρίσκετο ἤδη ἐλάχιστος ἀριθμὸς πλουσίων καὶ πλῆθος πτωχῶν, τοὺς ὁποίους ἡ πτωχεία τῶν αὐτῶν ἐστέρει τοῦ δικαιώματος τοῦ πολίτου, ἐπεὶδὴ ὁ μὴ ἐπαρκὼν εἰς τὰ ἐξόδα τῶν συσσιτίων Σπαρτιάτης ἀπέβαλλε τὰ πολιτικά του δικαιώματα. Πρὸς τούτοις ἐκ τῶν 700 Σπαρτιατῶν, οἵτινες εἰσέτι ὑπῆρχον, μόλις ἑκατὸν ἐξουσίαζον τὴν γῆν. Ἡ Σπάρτη δὲν ἦτο πλέον Σπάρτη, ἀλλὰ πόλις τις ὡς πολλαὶ ἄλλαι, γαύνη, ὀκνηρὰ καὶ διεφθαρμένη, μίγμα μισητὸν ὑπερβάλλοντος πλούτου καὶ ἐσχάτης ἀθλιότητος. Ἁγίς ὁ Δ'. βασιλεύσας τῷ 244 π.Χ. εἰκοσαστῆς τὴν ἡλικίαν, ἀπεφάσισε νὰ ἐπαναγάγῃ τὴν Σπάρτην εἰς τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς πολίτευμα· ἔπρεπε δὲ ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τῆς ἐκ νέου διανομῆς τῶν γαιῶν, καὶ τὸ πρῶτον τοῦτο τόλμημα ἦτο μᾶλλον ἐπικίνδυνον, διότι ἐμελλε ν' ἀφαιρήσῃ ἀπὸ τῶν πλουσίων καὶ νὰ δώσῃ εἰς τοὺς πτωχοὺς. Τὸ πλεῖστον μέρος τῶν πλουσίων, οἱ γέροντες, συνειθισμένοι ἤδη εἰς τὴν πολυτέλειαν καὶ ἐχθροὶ παντὸς νεωτερισμοῦ, καὶ αἱ γυναῖκες τρέμουςαι μὴ ἐπανεέλθωσιν εἰς τὴν αὐστηράν δίαιταν τὴν

ὁποῖαν ὁ Λυκοῦργος ταῖς ἐπέβαλε, συνεκρότησαν τὴν ἀντίθετον εἰς τὴν μεταρρύθμισιν μερῶν, τῇ ὁποίας κομμητάρχης ἦτο ὁ βασιλεὺς Λεωνίδα. συνάρχων τοῦ Ἁγίδος, ὅστις μέρος τῆς ζωῆς του διέμεινεν εἰς τὰς ἀσιχτικὰς ἀγῶνας καὶ εἶχε διδάξει τοὺς συμπολίτας του νέας εὐπαθείας. Μετὰ τοῦ Ἁγίδος ἦσαν οἱ πτωχοὶ, οἱ φιλότιμοι καὶ οἱ φιλοπάτριδες, πρὸς τοῦτοις ἡ μήτηρ τοῦ Ἀγησιστράτη καὶ ἡ προμήτωρ Ἀρχιδάμειν, δύο πλουσιώταται γυναικες τῆς πόλεως. Ὁ ἴδιος ἀνατρεφεῖς παρ' αὐτῶν εἰς τὴν πολυτέλειαν, εἶχεν εἰς τὴν ἐξουσίαν του ἐκτεταμένα κτήματα καὶ θησαυρὸν 600 ταλάντων, ἀλλ' ἀπέβαλε τὰς ἐξουσίας του, ἐνεδύθη τὸ τριχὺ τῶν ἀρχαίων Σπαρτιατῶν ἔνδυμα καὶ ἐκήρυξεν ὅτι ἔκλυνε τὰ κτήματά του κοινά. Ἡ μήτηρ καὶ ἡ προμήτωρ του ἔπραξαν τὸ αὐτό.

Ἄλλ' οἱ πλούσιοι διὰ διαβολῶν κατέστρεψαν τὴν δημοτικότητα τοῦ νέου βασιλείως, κατ' ἀνάγκην τινι ἀπόντος. Ὅτε ἐπέστρεψεν, οἱ ἐχθροὶ του τὸν κατεδίωξαν, καὶ μόλις ἔλαβε κερὸν νὰ καταρύγῃ εἰς τινα νῆον, ἐπόθεν ἔλκυσθεῖς ἐπιβούλως κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Ἀπαχθεῖς εἰς φυλακὴν, ἀπαγχονίσθη ἐκεῖ· κατεδικάσθησαν δὲ καὶ ὑπέστησαν τὴν αὐτὴν ποινὴν ἐπὶ τοῦ πτώματός του ἡ τε μήτηρ καὶ ἡ μάμμη του (241). Ὁ Λεωνίδα, τότε ἐβασίλευσε μόνος.

Κλεομένης καὶ Ἄρατος.

Ὁ τοῦ Λεωνίδου υἱὸς Κλεομένης, νυμφευθεὶς τὴν χήραν τοῦ Ἁγίδος, ἐκατηχρήθη παρ' αὐτῆς εἰς τὰ σχέδια τοῦ πρώτου ἀνδρός της. Νικήσας κατ' ἀρχάς, τῇ βοηθείᾳ τῶν Αἰτωλῶν, τὴν ἀρχαίην συμμαχίαν, καὶ φονεύσας κατόπιν τοὺς ἐν Σπάρτῃ ἐφόρους καὶ πάντας τοὺς ἐναντίους συμπολίτας του καταβαλὼν, ἀποκατέστησεν ἐν τῇ πατρίδι του τὴν ἀρχαίαν πειθαρχίαν, τὴν ἀνατροφὴν, τὰ συσσίτια, ἐκάλεσε τοὺς κατοίκους τῶν γειτόνων τόπων, τοὺς διέ-

ναιμε γαίης· καὶ ἔδωκεν εἰς ὅλους τοὺς πτωχοὺς τῆς Πελοποννήσου τὴν ἐλπίδα ὁμοίας παλινρθώσεως (225 π. Χ.).

Ὁ Ἄρατος ἐντρομος ἐχάλεσε τότε τοὺς Μακεδόνας πρὸς βοήθειαν τῆς συμμαχίας. Ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Ἀντίγονος Δύσων ἐσπευσε μετὰ 30,000 στρατιωτῶν κατὰ τοῦ Κλεομένους, ἔχοντος μόνον 20,000. Συνεκρούσθησαν δὲ ἐν Σελλασίᾳ, ὅπου ὁ τελευταῖος στρατὸς τῆς Σπάρτης κατετράφη μετὰ σφοδρὰν ἀντίστασιν (224), καὶ τὸ πρῶτον ὄθλιον πολίτευμά της ἀποκατέστη πάλιν.

Ὁ Κλεομένης ἐφυγεν ἐκ τῆς Πελοποννήσου εἰς Αἴγυπτον, ἐλπίζων νὰ εὕρῃ ἐκεῖ βοήθειαν διὰ νὰ ἀρχίσῃ ἐκ νέου τὸν πόλεμον. Δεκτὸς δὲ γενόμενος εὐμενῶς κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ βασιλέως Πτολεμαίου τοῦ Εὐεργέτου, κατέστη ὑποπτος εἰς τὸν διάδοχον αὐτοῦ Πτολεμαῖον τὸν Φιλοπάτορα, ὅστις διὰ τοῦτο τὸν περιόριζεν ἐν τινι μεμονωμένῃ οἰκίᾳ μετὰ δεκατριῶν φίλων του. Ἀπικκνύοντες ἐκ ταύτης τῆς αἰχμαλωσίας, ἐξῆλθον τέλος ξιφῆρεις ὅλοι καὶ διεσκορπίσθησαν εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Ἀλεξανδρείας, κλοῦντες τὸν λαὸν εἰς τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ τὸ πλῆθος τοῦς ἤκουσε χωρὶς νὰ τοὺς ἐννοῇ· εὐθὺς δὲ περιεκυκλώθησαν καὶ, διὰ νὰ μὴ ζωγραφηθῶσιν, ἐφανεύθησαν ὑπ' ἀλλήλων (219).

Συμμαχικὸς πόλεμος, θάνατος Ἀράτου.

Εἰσερχόντων τῶν Αἰτωλῶν εἰς Πελοπόννησον πρὸς λεηλασίαν καὶ πορθεύντων τὴν Μεσσηνίαν, ἦλθεν ὁ Ἄρατος εἰς βοήθειαν τῶν Μεσσηνίων· ἡττηθεὶς δὲ περὶ Καρύας, ἐζήτησε κατὰ τῶν Αἰτωλῶν τὴν βοήθειαν Φιλίππου τοῦ Β', βασιλέως τῆς Μακεδονίας. Ὁ φιλόδοξος Φίλιππος συμμαχίας προθύμως μετὰ τῶν Ἀχαιῶν, ἐπολέμησε τοὺς Αἰτωλοὺς καὶ ἐνίκησεν αὐτοὺς εἰς πολλὰς μάχας κυριεύσας πολλὰς αὐτῶν πόλεις. Ὁ πόλεμος οὗτος διήρκεσε τρία ἔτη (220 — 217) ὀνομασθεὶς σ υ μ μ α χ ι κ ὸ ς. Ἀλλὰ μαθὼν

ὁ Φίλιππος, ὅτι ἡττήθησαν κατὰ κράτος οἱ Ῥωμαῖοι ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων στρατηγουμένων ὑπὸ τοῦ Ἀννίβα, καὶ ἐπιθυμήσας νὰ στρέψῃ τὰ ὄπλα του πλέον κατὰ τῶν Ῥωμαίων, ἀσθενῶν ἤδη ἐκ τῆς ἡττης τῶν ὄντων, ἔκαμεν εἰρήνην πρὸς τοὺς Αἰτωλοὺς.

Ὁ Ἄρατος ἐπέζησεν ὀλίγα ἔτη καὶ ἀπέθανεν ἐν Αἰγίῳ περίλυπος, δηλητηριασθεὶς ὑπὸ τοῦ εἰρημένου Φιλίππου (243).

Εἰς τὸν Ἄρατον ἀπεδόθησαν ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ θεῖαι τιμαί, καὶ θυσίαι εἰς μνήμην αὐτοῦ ἐτελοῦντο παρ' αὐτῶν δις τοῦ ἔτους.

§ 39. Ὑποταγὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τοῦς Ῥωμαίους (200—164).

Ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἐξέπιπτεν εἰς χειροτέραν κατάστασιν. Τὰ ἐλαττώματα, τὰ ὅποια ἡ τότε κοινωνία εἶχεν, ἐφαίνοντο ἀπροκαλύπτως. Αἱ Ἀθῆναι ἦσαν ἡδὴ μουσεῖον ἢ σχολεῖον, ὅπου πολλὰ μὲν συνεζήτοῦντο, οὐδὲν δὲ ἐπράττετο. Ἐν Θήβαις τὸ κύριον ἔργον ἦτο τὰ συμπόσια. Ἡ δὲ Σπάρτη εἶχε τυράννους ἀποτροπαίους, ὡς τὸν Νάβιδα ἐκεῖνον, ἐπινουσύντα καθ' ἐκάστην νέαν βάσκανον. Οὗτος εἶχε διατάξει νὰ κατασκευάσωσιν εἰδῶλον γυναικεῖον, τοῦ ὁποίου οἱ βραχίονες, τὰ στήθη καὶ αἱ χεῖρες ἦσαν ὀπλισμένα με σιδηροὺς γόμφους, καὶ τὸ ὅποιον ὠνόμαζε μετὰ τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς τοῦ Ἀπήγαν. Ἄν τις ἤρνεϊτο εἰς αὐτὸν ζητοῦντα χρήματα, ἔλεγεν, «Ἐγὼ μὲν ἴσως δὲν δύναμαι νὰ σὲ πείσω, νομίζω ὅμως ὅτι ἡ Ἀπήγα αὕτη θὰ σὲ πείσῃ», καὶ παρευθὺς τὸ τρομαρὸν ἄγαλμα ἤρπαζε τὸν δυστυχῆ καὶ τὸν κατεκερμάτιζεν, ἢ τοῦλάχιστον τὸν ἐβασάνιζε δεινῶς. Πολλοὺς λοιπὸν τῶν ἐξαχρουμένων διέφθειρεν οὕτως ὁ Νάβις.

Φιλοδοξία τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ῥώμης.

Τοιοῦτοι ἄνθρωποι ὡς ὁ Νάβις, ἦσαν ἀνίκανοι νὰ σώσωσι τὴν ἐλευθερίαν των· ἄλλως τε καὶ δύο ἐχθροὶ ἐπιφοβοὶ τὴν ἡπείλουν. Ἡ Μακεδονία, διοικουμένη ἤδη ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Ε' (220 — 179), εἶχεν ἀνανεώσει τὰ περὶ Ἑλλάδος σχέδια τοῦ Ἀλεξάνδρου. Καὶ ἐν τῇ Δύσει οἱ Ῥωμαῖοι τὰ αὐτὰ διεννοοῦντο, ἡ δὲ Ἑλλὰς ἐπρόκειτο λεία εἰς τοὺς νικητάς.

Ὁ Φίλιππος μαθὼν, ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ἠττήθησαν ἤδη ὑπὸ τοῦ Ἀννίβα εἰς τὴν ἐν Κάνναις μεγάλην μάχην (216), συνεμάχησε μετὰ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Καρχηδονίων καὶ ἡτοιμάσθη νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἡ Ῥώμη τὸν προέλαβε καὶ δι' ἰσχυρᾶς προσβολῆς τὸν ἀνεχαίτισεν ἐν Ἑλλάδι, καὶ τῷ ἐπέβαλε συνθήκας (205). Ἡ σύγκλητος, ἀπελευθερωθεῖσα ἀπὸ τοῦ Ἀννίβα, ἠθέλησε νὰ ἐκδικηθῇ τὴν Μακεδονίαν, καὶ δι' ἐπιτηδεῖων διαπραγματεύσεων ἀπέσπασεν ἀπὸ τοῦ Φιλίππου τοὺς συμμάχους τοῦ Ἑλλήνας. Ἀπομονώσαντες οὕτως αὐτὸν οἱ Ῥωμαῖοι τὸν ἐστενοχώρησαν δεινῶς· κατατροπωθεὶς δὲ εἰς Κυνὸς κεφαλὰς τῆς Θεσσαλίας ὑπὸ τῶν Ῥωμαϊκῶν λεγεόνων ὑπὸ τὸν Ὑπατον Φλαμίνιον (167), ἠναγκάσθη νὰ δεχθῇ εἰρήνην ἐπὶ τῷ ὄρῳ νὰ περιορισθῇ εἰς τ' ἀρχαῖα ὅρια τοῦ βασιλείου του.

Ἐν ᾧ δὲ ἡτοιμάζετο ὁ Φίλιππος οὗτος εἰς νέον πόλεμον, ἀπέθανεν. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Περσεὺς τὸν ἤρχισεν εὐτυχῶς· ἀλλ' οὐδεὶς τὸν ἐβόηθησε, καὶ ἡ ἐν Πύδνᾳ μάχη (168) συνέτριψε τὸν θρόνον τοῦ τελευταίου διαδόχου τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ὁ Περσεὺς, ὀδηγηθεὶς εἰς Ῥώμην ὀπισθεν τοῦ θριαμβευτικοῦ ἄρματος τοῦ Παύλου Αἰμιλίου τοῦ νικητοῦ του, μετὰ τέσσαρα ἔτη ἀπέθανεν αἰχμάλωτος τῆς Ῥώμης εἰς Ἀλβαν Λόγγαν. Τῇ Μακεδονικῷ κράτος τότε διηρέθη εἰς τέσσαρας ἐπαρχίας, ὧν ἐκάστη ἐτέθη ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν ἰδίου ὀλιγαρχικοῦ συμβουλίου. Μετὰ εἴς δὲ καὶ εἴκοσιν ἔτη ἡ Μακεδονία κατέστη Ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία (142).

Ὁ ἐξῆς πῖναξ δεικνύει χρονολογικῶς τὴν διαδοχὴν τῶν ἡγεμόνων τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τοῦ θανάτου Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου μέχρι τῆς ἐξαφάνισεως τῆς μοναρχίας αὐτῆς.

Φίλιππος Γ'. Ἀρρίδαιος	323—316
Κάσσανδρος	316—296
Φίλιππος Δ'.	296—295
Δημήτριος Α'. ὁ Πολιορκητὴς	295—287
Πύρρος	287—286
Λυσίμαχος	286—280
Πτολεμαῖος Κερκυρὴς καὶ ἄλλοι	280—277
Ἀντίγονος Γονατῆς	277—239
Δημήτριος Β'.	239—229
Ἀντίγονος Δώρων	229—220
Φίλιππος Ε'.	220—178
Περσεύς	178—167

Φιλοποίμην.

Ὁ ἐκ Μεγαλοπόλεως φιλοποίμην, ἀγαθὸς πολίτης καὶ ἐπιτήδειος στρατηγός, συναισθανόμενος τὴν τῶν ῥωμαϊκῶν δυνάμεων ὑπεροχὴν, δὲν ἐδοκίμασε μὲν ν' ἀγωνιθῇ πρὸς αὐτάς, ἀλλ' εἰργάσθη ἀκαταπαύστως ν' ἀπομακρύνῃ τὴν μέλλουσαν ἀναπόφευκτον καταστροφὴν. Ἀνεζωπύρησε μετὰ τὸν τῶν Ἀχαιῶν τὸ στρατιωτικὸν πνεῦμα· ἐπολέμησεν, ὡς ἔπραξεν ὁ Ἄρατος, τοὺς ἐν ταῖς πόλεσιν ἀνυψουμένους τυράννους, καὶ ἠγωνίσθη νὰ προλάβῃ πᾶσαν ἐν τοῖς κόλποις τῆς ἀχαικῆς συμμαχίας διαίρεσιν. Διατηρῶν αὐτὴν ἡνωμένην καὶ ἰσχυρὰν, ἤλπιζε τοῦλάχιστον νὰ ἀξιώσῃ αὐτὴν τοῦ τῆς Ῥώμης σεβασμοῦ. Μετερχόμενος τοιαύτην πολιτικὴν ἐπιτηδεῖαν ἐν ταύτῃ καὶ ὑψηλὴν, ἐγένετο θῦμα αὐτῆς οὕτως. Ἡμέραν τινα, ἐν ᾗ εὗρίσκετο εἰς Ἄργος πυρέσσων, ἔμαθεν, ὅτι ἡ Μεσσήνη, κατὰ παρακίνησιν τῆς Ῥώμης, χω-

ρίζεται ἀπὸ τῆς ὁμοσπονδίας. Ἄμα μαθὼν τοῦτο, καίτοι ἀσθενὴς καὶ ἐξδομηκοντούτης ἤδη, ἀνεχώρησεν εἰς Μεγαλόπολιν, ὅπου ἔρθασεν αὐθημερόν, διανύσας εἰκοσιν ὥρων δρόμον· συλλέξας δὲ ἱππικὸν σῶμα ἐπορεύθη κατὰ τοῦ ἐχθροῦ, τὸν ὅποιον ἀπέκρουσεν, ἀλλὰ περικυκλωθεὶς ὑπὸ ἀνωτέρων δυνάμεων ὠπισθοδρόμησε, προασπίζων ὁ ἴδιος τὴν ὑποχώρησιν τῶν ἰδικῶν του. Ἐν τῇ διόδῳ γενοῦ τινος, ὁ ἵππος του ὀλισθήσας τὸν ἔρριψεν ὀρμητικῶς κατὰ γῆς. Οἱ Μεσσήνιοι ἤρπασαν αὐτόν, τὸν ἀπήγαγον εἰς Μεσσήνιν σιδιροδέσιμον καὶ τὸν κατέκλεισαν εἰς ὑπόγειον, πνιγτρὰν καὶ σκοτεινὴν φυλάκην. Ἐν ᾧ δὲ πολλοὶ Μεσσήνιοι φιλανθρώπως ὑπὲρ αὐτοῦ διέκειντο, Δεινοκράτης, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐναντίας μερίδος, ἐπέσπευδε μᾶλλον τὸν θάνατόν του· ὅθεν τὸ ἐσπέρας ὁ δῆμιος προσετάχθη καὶ τῷ προσέφερε φάρμακον. Ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ οἱ Ἀχαιοὶ καταπλαγέντες, ἔδραμον εἰς τὰ ὄπλα καὶ ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Λυκόρτα, τοῦ πατρὸς τοῦ ἱστορικοῦ Πολυβίου, εἰσώρμησαν εἰς Μεσσηνίαν, καταστρέφοντες πᾶν τὸ προστυχόν, ἕως οὔ, συμφρονήσαντες οἱ Μεσσήνιοι, ἐδέχθησαν τοὺς Ἀχαιοὺς. Καὶ ὁ μὲν Δεινοκράτης κητοχειριάσθη, ὡσαύτως δὲ καὶ πολλοὶ τῶν ὀπαδῶν του, οἱ δὲ λοιποὶ συνελήφθησαν ἵνα βασανισθῶσι. Καύσαντες τὸ σῶμα τοῦ φιλοποίμενος καὶ τυνάζαντες τὴν τέφραν του εἰς ὑδρίαν, ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς Μεσσηνίας ἡσύχως καὶ ἐν τάξει. Οἱ Ἀχαιοὶ ἐβάδιζον ἀνθος εἰς, ἀλλὰ πλήρεις δακρύων ἠκολούθουν δὲ αὐτοὺς αἰχμάλωτοι Μεσσήνιοι ἄλυσίδετοι· ὁ Πολύβιος, υἱὸς τοῦ Λυκόρτα, περιεστοιχισμένος ὑπὸ τῶν ἐπισημοτάτων Ἀχαιῶν, ἔφερεν εἰς Μεγαλόπολιν τὴν ὑδρίαν κεκαλυμμένην ὑπὸ τοσοῦτων στεμμάτων καὶ στεφάνων, ὥστε μόνις ἡδυνάτό τις νὰ τὴν ἰδῇ.

Ἡ ζήτησις αὕτη ἦτο ζήτησις γενικὴ τῆς ὅλης Ἑλλάδος, διότι ἀπωλέσθη τὸ τελευταῖον στήριγμα τῆς ἰσχύος της. Ὁρθῶς λοιπὸν οἱ ἱστορικοὶ λέγουσιν, ὅτι ὁ φιλοποίμην ἦτο ὁ ἔσχατος τῶν Ἑλλήνων.

Ὑποταγή τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ῥώμην.

Ἡ σύγκλητος τῆς Ῥώμης εἶχε κατ' ἀρχὰς κηρύξει ἐπισήμως, ὅτι ἐμάχετο ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος, μετὰ δὲ τὴν ἐν Κυνὸς κεφαλαῖς μάχην (196 π. Χ.), ὁ ὑπατος Φλαμίνιος εἶχε κηρύξει εἰς τοὺς Ἰσθμικοὺς ἀγῶνας ἐπισήμως τὴν ἐλευθερίαν ὅλων τῶν ἐλληνικῶν λαῶν. Ἀλλ' ὁμῶς καθίστατο ἐν ἐκάστη πόλει, προτροπῇ τῶν πρακτόρων τῆς συγκλήτου, ῥωμαϊκὴ φατρία, ἀρπάζουσα ἀξιώματα καὶ ὑπακούουσα εἰς ὅλας τὰς ἐκ Ῥώμης ἐρχομένας προσταγὰς.

Ἐπὶ τοῦ πολέμου τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Περσέως (§ 43) χίλιοι Ἀχαιοὶ καταγγεληντες, ὡς εὐχνηέντες μυστικῶς ὑπὲρ τῶν Μακεδόνων, ἀνερπάσθησαν ἀπὸ τῶν πόλεων τῶν καὶ ἐξωρίσθησαν εἰς Ἰταλίαν. Μετὰ παρέλευσιν 17 ἐτῶν ἐξορίας, ἡ σύγκλητος ἀπέλυσε τοὺς ἐπιζήσαντας 300, ἐν οἷς ἦτο καὶ ὁ ἱστορικὸς Πολύβιος, διὰ νὰ ἐπανέλθωσιν εἰς Ἑλλάδα. Τινὲς τούτων ἔνεκεν ἀσκόπου μίσους προὐκάλεσαν ῥῆξιν πρὸς τὴν Ῥώμην, καὶ ἡ Ἑλλὰς συνεκρότησε πλησίον τοῦ κορινθιακοῦ ἰσθμοῦ τὴν τελευταίαν αὐτῆς μάχην. Ἡ Κόρινθος ἠλώθη καὶ ἐπυρπολήθη ὑπὸ τοῦ ὑπάτου Μουμμίου (π. Χ. 146 ἢ κατὰ τινὰς 145). Αἱ Θῆβαι καὶ ἡ Χαλκὶς κατηδαφίσθησαν, ὅλαι αἱ πόλεις ἀπετειχίσθησαν καὶ ἡ Ἑλλὰς προσετέθη, ὀνομασθεῖσα Ἀχαΐα, εἰς τὸν ἤδη μακρὸν κατάλογον τῶν ῥωμαϊκῶν ἐπαρχιῶν.

Ὁ Μούμμιος ἔμεινεν ἐν Ἑλλάδι δύο ἔτη ὡς ἀνθύπατος. Τῷ 145 ἐστάλησαν ἐκ Ῥώμης ἐπίτροποι, ἵνα διατάξωσι τὰ τῆς Ἑλλάδος, ἥτις, ἐξαιρουμένης τῆς Θεσσαλίας, ἔγεινεν ἤδη ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία· ἡ δὲ Θεσσαλία καὶ ἡ Ἠπειρὸς ἀπέτελεσαν μέρος τῆς ἐπαρχίας Μακεδονίας.

§ 40. Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἐν Ἀσίᾳ,
Ἀφρικῇ καὶ Γαλατίᾳ.

Μικρὰ Ἀσία.

Οἱ Ἕλληνες εἶχον καλύψει διὰ τῶν ἀποικιῶν των ὅλα τὰ

τῆς Μεσογείου παράλια, καὶ τινες τῶν ἐκεῖ θεμελιωθεισῶν πόλεων διέπρεψαν πολὺ, οἷον ἐν μικρᾷ Ἀσίᾳ ἡ Ἔφεσος, ἡ Μίλητος, ἡ Σμύρνη καὶ ἡ Φώκαια· ἐν Ἀφρικῇ, ἡ Κυρήνη· ἐν Ἰσπανίᾳ, τὸ Σάγουντον· ἐν Γαλατίᾳ, ἡ Μασσαλία· ἐν Ἰταλίᾳ, ἡ Κρότων, ἡ Σύβαρις καὶ ὁ (ἡ) Τάρας· ἐν Σικελίᾳ, ἡ Μεσσήνη, ὁ Ἀκράγας καὶ αἱ Συρακοῦσαι.

Ἡ Μίλητος, περίρρημος διὰ τὸ μέγα ἐμπορίον τῆς, τοὺς τριακοσίους ἐμπορικοὺς σταθμούς τῆς (ἐμπορεΐα), τοὺς συστηθέντας ἐπὶ τῶν παραλίων τοῦ Εὐξείνου, ὑπετάχθη ὑπὸ τῶν Περσῶν ἐπὶ Κύρου, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἡλευθέρωσαν· ὁ Ἀλέξανδρος ὁ μέγας πάλιν τὴν ὑπέταξεν, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἀπέδωκαν εἰς αὐτὴν τὴν σκίαν ἐκείνην τῆς ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν παρείχον ἐκουσίως εἰς ἐκείνους, τοὺς ὁποίους δὲν ἐφοβοῦντο. Ὁ Θάλης, ἐκ τῶν μεγίστων σοφῶν ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος, εἶχε γεννηθῇ ἐν αὐτῇ κατὰ τὸν ἑξῆς αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ.

Ἡ Σμύρνη ὑπέστη σκληροτέρας περιπετείας ἢ ἡ Μίλητος. Ταύτην, καταστραφείσαν ὑπὸ τῶν Λυδῶν, τὴν ἀνηγείρην ὁ Μ. Ἀλέξανδρος· σεισμός δὲ τὴν κατέστρεψεν ἐκ δευτέρου, ἀλλ' ὁ Μάρκος Αὐρήλιος προσέταξε καὶ τὴν ἀνέκτισαν.

Ἡ Ἔφεσος, ὡς ἡ Μίλητος, εἶναι ἤδη σωρὸς ἐρείπιων, ἐν ᾗ ἄλλοτε ὑπερβύβαιεν ἀπάτας τὰς πόλεις κατὰ τὴν μεγαλοπρέτειαν. Ὁ ἐν αὐτῇ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος ἐνομιζέτο ἐκ τῶν ἐπτὰ θαυμάτων τοῦ κόσμου· ἄρρων δέ τις, ὁ Ἡρόστρατος, τὸν ἐπυρπόλησε διὰ ν' ἀποκτήσῃ ἀθάνατον ὄνομα. Ἐκτίσαν δὲ πάλιν αὐτὸν κοινῶς αἱ Ἰωνικαὶ πόλεις τῆς Μικρᾷ Ἀσίᾳ. Ἡ Ἔφεσος ὑπετάγη ἀλληλοδιαδόχως εἰς τοὺς Πέρσας, εἰς τοὺς διαδόχους τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τέλος εἰς τοὺς Ῥωμαίους ματὰ τὴν ἥτταν τοῦ Ἀντιόχου τοῦ μεγάλου, τῷ 189 π. Χ.

Ἡ Φώκαια, ἀκμάζουσα κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα π. Χ. ἡμιλλᾶτο κατὰ τε τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν ἰσχὺν πρὸς

τὴν Μίλητον. Ἐν ᾧ δὲ οἱ Μιλήσιοι ἐκαρποῦντο ὅλον τὸν Εὐξείνιον πόντον, οἱ τολμηροὶ θαλασποπόροι τῆς Φωκαίας ἐπορεύοντο πρὸς δυσμὰς μέχρι τῶν παρὰ τῇ Ἰταλίᾳ, τῆς Κορσικῆς, τῆς Γαλατίας καὶ τῆς Ἰσπανίας, καὶ ἐτόλμων μάλιστα νὰ ῥύσκεινδυνεύωσι πέραν τῶν Ἡρακλείων σταλῶν. Πλουτήσαντες δὲ ἐντεύθεν, περιέβαλον τὴν πόλιν τῶν μὲ τεῖχος ὑψηλὸν ἀλλὰ πολιορκηθέντες ὑπὸ τοῦ Ἀρπίγου, τοποτηρητοῦ τοῦ Κύρου, ἔφυγον διὰ συνθήκης καὶ μετενάστευσαν εἰς τὴν Κορσικὴν (Κύρνον), ὅπου εἶχον κτίσει πρότερον τὴν πόλιν Ἀλαλίην· τινὲς ὁμῶς αὐτῶν, μεταμεληθέντες καθ' ὁδὸν, ἐπανῆλθον εἰς Φώκαιαν. Οἱ εἰς τὴν Κορσικὴν ἐγκατασταθέντες ἐπολέμησαν πολὺν καιρὸν πρὸς τοὺς Καρχηδονίους καὶ τοὺς Τυρρῆνοὺς, δεσποζοντας εἰς ταύτας τὰς θαλάσσας· ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον τινὲς μὲν ἠνώθησαν μετὰ τῶν κατοίκων τῆς Κορσικῆς καὶ τῆς Ἰταλίας, ἄλλοι δὲ μετέβησαν εἰς τὴν περιφημοτάτην τῶν ἀποικίων τῶν, τὴν Μασσαλίαν.

Βάττος ὁ ἐκ Θήρας, ἀκολουθῶν χρησμόν τινα, ἔκτισε τὴν Κυρήνην (632 π. Χ.) εἰς εὐφορωτάτην καὶ τερπνοτάτην χώραν τῆς βορείου Ἀφρικῆς.

Οἱ Πέρσαι ἐγκατέστησαν τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐν τῇ Κυρηναϊκῇ ἐπὶ Δαρείου, ἀλλὰ τὴν ἀπώλεσαν μετὰ τὰς ἐν Ἑλλάδι μεγάλας τῶν ἥττας. Οἱ Πτολεμαῖοι ἐκυρίευσαν τοῦτον τὸν τόπον, καὶ τις ἐξ αὐτῶν συνέστησεν ἐνταῦθα ἰδίον βασιλεῖον διὰ τὸν υἱόν του Ἀπίωνα. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἐνεκεν ἀτεκνίας ἐκληροδότησε τὴν ἐπικράτειάν του εἰς τοὺς Ῥωμαίους (96 π. Χ.).

Σάγουτον. Ἡ πόλις αὕτη κτισθεῖσα ἐν Ἰσπανίᾳ ὑπὸ ἀποικίας Ζακυνθίων, εἶναι περίφημος διὰ τὴν πολιορκίαν τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀννίβη, ἥτις ἔγεινεν αἰτία τοῦ Καρχηδονικοῦ πολέμου. Ἀντὶ νὰ παραδοθῶσιν οἱ κάτοικοι, ἐπυρπόλησαν τὴν πόλιν τῶν καὶ δὲν παρέδωκαν τῷ νικητῇ ἢ κα-

πνίζοντα ἐρείπια μετ' ἀξιομνημονεύτου παρχδείγματος φιλοπατρίας.

Μ α σ σ α λ ί α. Θεμελιωτῆς τῆς ἐλληνικῆς ταύτης ἀποικίας (600 π. Χ.) ἔγεινεν ὁ Φωκαεὺς Εὐξείνος. Ἡ πόλις αὕτη ἔφθασεν εἰς ὕψιστον βαθμὸν ἰσχύος καὶ κατέστη ἕνεκα τοῦ ναυτικοῦ τῆς ἐφάμιλλος τῆς Καρχηδόνος καὶ τῶν Τυρρηνῶν ἐν τῇ θαλάσῃ, τῇ περιβρεχούσῃ τὰ παράλια τῆς Γαλατίας καὶ τοῦ βορείου μέρους τῆς Ἰσπανίας. Ἡ ἐσωτερικὴ τῆς διοικήσεως ἔγεινεν ἀξιοσημείωτος ἕνεκα τῆς φρονήσεως καὶ τῆς πραότητός της. Τὴν διὰ θανατικὰς ποινὰς ὠρισμένην μάχαιραν τοσοῦτον σπανίως τὴν μετεχειρίζετο, ὥστε κατετρώγετο ὑπὸ τῆς σκωρίας· κατέστη δὲ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ πόλις αὕτη ῥωμαϊκὴ. Ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων τὰ σχολεῖά της τόσον ἤκμαζον, ὥστε ἡ φιλομαθὴς νεολαία τῆς Ῥώμης μετέβαινεν εἰς αὐτὴν, ὡς πρότερον εἰς Ἀθήνας, διὰ νὰ διδασθῇ τὰ ἐλληνικὰ γράμματα.

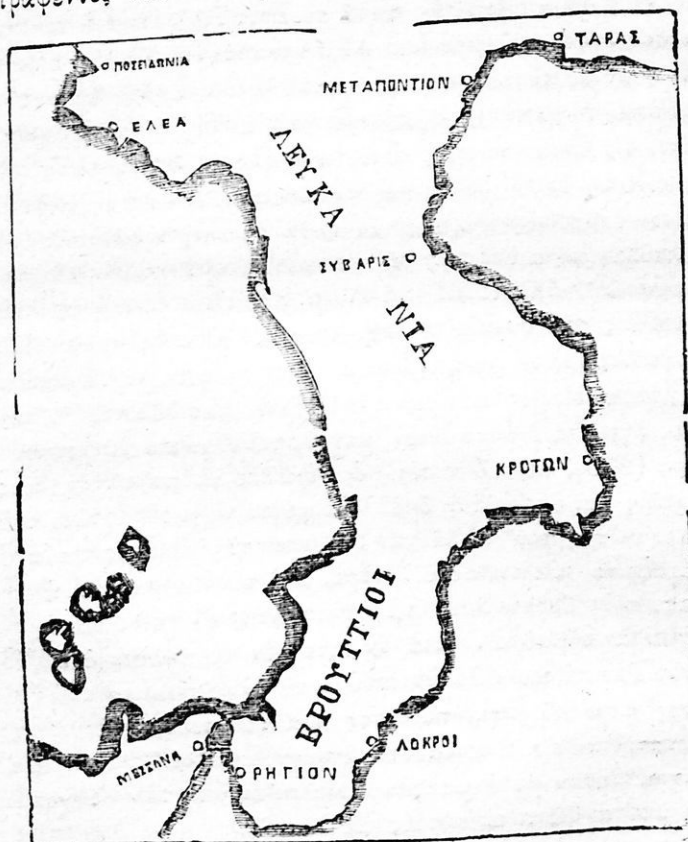
§ 41. Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἐν Ἰταλίᾳ.

Τόσον πολλοὶ Ἕλληνες ἐλθόντες ἐγκατεστάθησαν ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἰταλίᾳ, ὥστε ὁ τόπος οὗτος ἐκλήθη ἀπ' αὐτῶν **Μ ε γ ά λ η Ἑ λ λ ά ς**. Τῷ ὄντι ἐκεῖ ἔκειντο ἡ Κύμη, ἡ Νεάπολις, ἡ Κοθῶν, ἡ Σύβαρις, ὁ Τάρας, οἱ Λοκροὶ, τὸ Ῥήγιον, καὶ εἰκοσὶν ἄλλαι πόλεις ἐλληνικαί. Τὸ πλείστον μέρος τούτων τῶν πόλεων ὑφίσταται εἰσέτι, ἀλλ' ἡ γλῶσσα τῶν κτισάντων αὐτῶν ἐξέλιπεν.

Ἡ **Κ ύ μ η**, ἐπὶ τῆς τυρρηνικῆς θαλάσσης, ἔγεινεν ἀκμαϊοτάτη καὶ ἐπὶ πολὺν καιρὸν εὐτυχεσιτάτη· ἡ Νεάπολις ὅμως ὕστερον τὴν ὑπερτέρησε. Ἀμρότεραι δὲ πρῶται ὑπετάγησαν εἰς τὴν Ῥώμην.

Ἡ **Σ ύ β α ρ ι ς** ὑψώθη εἰς τοσοῦτον βαθμὸν δυνάμεως, ὥστε διώκει, λέγουσιν, εἴκοσι καὶ πέντε πόλεις, καὶ ἡδύνατο

νά ὀπλίση 300,000 μαχητῶν· ἀλλὰ τὰ πλούτη τὴν διέ-
φθειραν, καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς ταχέως ἔγειναν διαβόητοι
διὰ τὴν μαλθακὴν καὶ τρυφηλὴν ζωὴν των, καὶ διὰ τοῦτο
δὲν ἠδυνήθησαν νὰ διατηρήσωσι τὴν ἐλευθερίαν των, κατα-
στραφέντες ὑπὸ τῶν Κροτωνιατῶν.

Πιραζ μεσημβρινῆς Ἰταλίας.

Ἡ Κρότων ἔκειτο εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς
Βρεττίας. Οἱ Κροτωνιάται διεφηνίζοντο διὰ τὴν σωματικὴν

σχόν των καὶ τὴν πρὸς τὴν φιλοσοφίαν κλίσιν των. Ὁ φιλόσοφος Πυθαγόρας ἐλθὼν διεστρίψε παρ' αὐτοῖς, ἀναμορφώσας τὰ ἦθη καὶ τοὺς νόμους των. Ἐνίκησαν μὲν τοὺς Συθαρείτας, ἀλλὰ δὲν ἡδυνήθησαν ν' ἀντισταθῶσιν εἰς τοὺς Ῥωμαίους.

Ὁ Τάρας ἐκτίσθη κατὰ τὸ ἔτος 707 ἐπὶ τοῦ πρώτου μεσσηνιακοῦ πολέμου ὑπὸ Λακεδαιμονίων ἀποίκων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πόλις αὕτη εἶχε κατὰλληλον λιμένα ἐν τῷ Ταραντίνῳ κόλπῳ, τὸ ἐμπόριον συνέρρευσεν εἰς αὐτήν· ἡ δὲ περίχωρος τῆς, εἰς ἄκρον γόνιμος οὖτα, ἡδυνήθη νὰ θρέβῃ πολυάριθμον λαόν, ὅστις διὰ τε τὰ πλοῦτη καὶ τὴν ἰσχὺν του ἐνόμισεν ἐκυτὸν εἶον πρὸς τοὺς Ῥωμαίους. Οἱ Ταραντῖνοι ἐμεσίτευτάν ποτε ὑπερηφάνως μεταξὺ τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Σαυνιτῶν· ἄλλοτε δὲ πάλιν προσέβαλον βαναύσως τοὺς πρέσβεις τῆς συγκλήτου τῆς Ῥώμης. Ὅτε δὲ οἱ Ῥωμαῖκοὶ λεγεῶνες ἤλθον νὰ ζητήσωσιν ἱκανοποίησιν, οἱ Ταραντῖνοι ἐζήτησαν εἰς βοήθειάν των τὸν Πύρρον, βασιλέα τῆς Ἠπείρου, ἡγεμόνα ῤησιόχου, μεγαλοπρόβουλον καὶ ἐπιχειρηματίαν (289), πιστεύσαντες, ὅτι ἔμελλε νὰ πολεμήσῃ ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ ὅτι αὐτοὶ ἔμελλον μόνον νὰ μισθοδοτῶσι τοὺς στρατιώτας του· ἀλλὰ τὴν ἐπιούσαν τῆς ἀρίστως του προσέταξε νὰ κλείσωσι τὰ λουτρά καὶ τὰ θέατρα, καὶ ἡνάγκασε τοὺς Ταραντῖνους νὰ ὀπλισθῶσιν ὀλίγον ὅμως ἐχρησίμευτάν εἰς αὐτόν. Καὶ ἐνίκησε μὲν τὸ πρῶτον ὁ Πύρρος τοὺς Ῥωμαίους, ἀλλὰ ὕστερον μετὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἡμίσεως στρατοῦ του, πεσόντος ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, κατατροπωθεὶς, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ, καὶ οἱ Ταραντῖνοι ἠναγκάσθησαν μετὰ μακρὰν πολιορκίαν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς αὐτούς (272 π. Χ.).

Λοκροὶ ἐπιζευφύριοι (700 π. Χ.) ἐν Βρεττανίᾳ (Καλαυρία) ἐκ τῶν Λοκρῶν τῆς Ἑλλάδος ἀποικίσαντες, καὶ διώξαντες τοὺς ἰθαγενεῖς. Διὰ νὰ ἐπιτύχωσι θεραπείαν τῶν μακρῶν διχονοιῶν των, συνεβουλεύθησαν τὸ μαγτεῖον τῶν

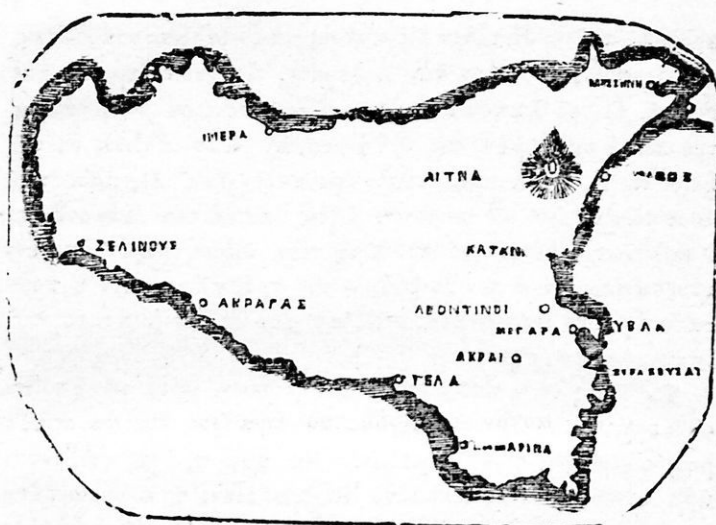
Δελφῶν· τούτο δὲ εἶπεν εἰς αὐτοὺς νὰ ζητήσωσι νομοθέτην, καὶ ὡς τοιοῦτον εὔρον τὸν Ζάλευκον, ἄνδρα πολυμαθῆ καὶ εὐγενῆ. Οὗτος λοιπὸν ἔγραψε καὶ ἐδημοσίευσεν τοὺς νόμους τοῦ κατὰ τινὰς μὲν τῷ 644 π. Χ. κατ' ἄλλους δὲ τῷ 660 π. Χ. Οἱ Λοκροὶ τόσον προσηλωμένοι εἰς τοὺς νόμους τῶν ἤθελον νὰ μένωσιν, ὥστε, κατὰ τὸν Δημοσθέν, ὁ πολίτης, ὁ θέλων νὰ προτείνῃ νέον νόμον, παρίστατο εἰς τὴν συνέλευσιν, ἔχων ἐν βρόχῳ τὸν τράχηλον. Ἄν ἡ πρότασις ἐγίνετο παραδεκτὴ, ἐσώζετο· ἐάν δὲ ἀπερρίπτετο, τὸν ἐπνίγαν παραχρῆμα.

Τὸ Ῥήγιον ἦτο ἀποικία Χαλκιδέων, μετὰ τῶν ὁποίων οἱ Μεσσήνιοι ἠνώθησαν. Αἱ δύο αὗται πόλεις ἐγένοντο πρῶτως σύμμαχοι τῶν Ῥωμαίων. Ἐκ τῆς πρώτης σώζονται ἤδη μόνον ἐρείπια· ἀλλὰ τὸ Ῥήγιον εἶναι ἡ πλουσιωτάτη μετὰ τὴν Νεάπολιν πόλις τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας ἔχουσα 30,000 κατοίκων.

§ 42. Ἑλληνικαὶ ἐν Σικελίᾳ ἀποικίαι.

Συρακοῦσαι, Ἀκράγας.

Ὁ Ἀθηναῖος Θεοκλῆς, ῥιφθεὶς ὑπὸ τῶν ἀνέμων ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Σικελίας, παρετήρησεν ὅτι οἱ κάτοικοι ἦσαν πολὺ ἀδύνατοι καὶ εὐκόλως ἠδύναντο νὰ καταβληθῶσιν· ὅθεν ἐπιστρέψας διηγήθη ὅ,τι εἶδε, καὶ περιέγραψε τὸ ὠρεῖον κλίμα, τὰ πλούτη καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν εὐφορίαν τῆς νήσου ταύτης. Κάτοικοί τινες τῆς ἐν Εὐβοίᾳ πόλεως Χαλκίδος, μετὰ τῶν ὁποίων ἠνώθησαν καὶ τινες ἐκ τῆς νήσου Νάξου, συγκατένευσαν ν' ἀκολουθήσωσι τὸν Θεοκλέα, προσορμίσαντες δὲ εἰς τὸ ἀνατολικὸν παράλιον τῆς Σικελίας· ἐθεμελίωσαν (736) τὴν πόλιν Νάξον (ἔπειτα Ταυρομένιον), ἐξ ἧς ὑστερώτερον ἐκτίσθησαν οἱ Λεοντῖνοι καὶ ἡ Κατάνη.

Πηλαξ Σικελίας.

Τὰ ἔγνη τοῦ Θεοκλέους ἠκολούθησαν οἱ Δωριεῖς τῆς Κορίνθου. Κατὰ τὸ 734 π. Χ. ὁ Κορίνθιος Ἀρχίας, ἐλθὼν εἰς Σικελίαν ἔκτισεν αὐτόθι πόλιν, ἣτις ἐκλήθη ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς πλησίον λίμνης Συρακοῦσαι. Αἱ Συρακοῦσαι ἔγειναν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ διὰ τῆς ἀξιοθαυμάστου θέσεώς των ἡ σημαντικωτάτη τῶν πόλεων τῆς Σικελίας, καὶ συνέστησαν ἄλλας ἀποικίας. Ἐξ ὧων τῶν μερῶν συνέρρεον ἤδη πρὸς τὸν νέον τοῦτον κόσμον. Μεγαρεῖς ἀνήγειραν τὴν μικρὰν Ὑέλαν (τὴν ὕστερον Μέγαρὰ), ἥς ἀποικία ἔγεινεν ὁ Σελινοῦς (628). Ῥόδιοι καὶ Κρήτες ἔκτισαν τὴν Γέλαν (690), ἰδρύσασαν ἐν τῇ ὄχθῃ τοῦ Ἀκράγαντος ποταμοῦ τὴν ἐφάμιλλον τῶν Συρακουσῶν πόλιν, τὸν Ἀκράγαντα (582).

Γέλων, Ἰέρων, Διοκλῆς.

Αἱ Συρακοῦσαι ἐλαμπρύνθησαν μεγάλως, ἀπ' οὗ ὁ Γέλων, ὑπεραννος τῆς πόλεως Γέλας, ἀνεγνωρίσθη ὡς ἐξουσιαστῆς

αὐτῶν. Οὗτος κατεπολέμησε τὸν Ἀμίλκαν καὶ ἐνίκησε τοὺς Καρχηδονίους τὴν μεγάλην νίκην τῆς Ἰμέρας, φονεύσας ἐν αὐτῇ περὶ τὰς 100,000 Καρχηδονίων καὶ συμμάχων αὐτῶν, ἐν οἷς καὶ αὐτὸν τὸν Ἀμίλκαν, ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες κατετρόπωνον ἐν Σαλαμῖνι τοῦ Πέρσου τὸν στόλον (480).

Τὸν Γέλωνα διεδέχθη ὁ ἀδελφός του Ἰέρων (479), κατ' αἵτησιν τοῦ ὁποῦν ὁ Ἀναξίλαος, τύραννος τῆς Ζάγκλης καὶ τοῦ Ρηγίου, ἀφῆκε τοὺς Λοκροὺς ἐν εἰρήνῃ, καὶ ἡ Κύμη, τὴν ὁποίαν οἱ Καρχηδόνιοι καὶ οἱ Τυρρῆνοί προσέβαλλον, ἐσώθη διὰ τοῦ στόλου του. Ἡ τυραννία ὅμως τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν ἀδελφοῦ του Θρασυβούλου ἐπροξένησεν ἐπανάστασιν, καὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνες τῆς νήσου ἐβοήθησαν τοὺς Συρακουσίους πρὸς ἐξώσιν τοῦ τυράννου (465). Καταργηθείσης οὕτω τῆς τυραννίας, εἰσῆλθον εἰς ὅλας τὰς πόλεις δημοκρατικὸν πολίτευμα. Ἡ κατ' αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων σταλεῖσα στρατιὰ ὀλίγον ἐλείψε νὰ προξενήσῃ τὴν ἀπώλειάν της. Ἀλλὰ τοῦναντίον ἡ ὀλεθρία εἰς τοὺς Ἀθηναίους ταύτης τῆς ἐπιχειρήσεως ἐκβασίς ἐπέθηκε κωρωνίδα εἰς τὴν δόξαν καὶ τὴν δύναμιν τῶν Συρακουσῶν (§ 24. σελ. 70).

Μετὰ τινα καιρὸν ἠθέλησαν αἱ Συρακοῦσαι νὰ μεταρρυθμίσωσι τοὺς νόμους καὶ ἐνεπιστεύθησαν τὴν φροντίδα ταύτην εἰς τινὰ τῶν συμπολιτῶν των, τὸν Διοκλέα. Διὰ τὴν ἀπομακρύνῃ οὗτος ἀπὸ τῶν διασκέψεων τοῦ λαοῦ πάσαν ἐνδεχομένην στρατιωτικὴν βίαν, εἶχεν ἀπαγορεύσει, ἐπὶ ποινῇ θανάτου, εἰς τοὺς πολίτας νὰ παρουσιάζωνται μὲ ὅπλα εἰς τὴν δημοσίαν συνέλευσιν. Ἐπανερχόμενος δέ ποτε ἐκ τινος ἐκστρατείας, ἤκουσε τὸν θόρυβον ὀχλαγωγίας, τὴν ὁποίαν θέλων νὰ καταπραΰνῃ, ἔτρεξεν εἰς τὴν ἀγοράν, χωρὶς νὰ συλλογισθῇ ὅτι ἦτο ὠπλισμένος. Διό-κλεις, τῷ ἐφώνησεν εὐθὺς οἱ ἐχθροὶ του, σὺ ὁ ἴδιος παραβαίνει; τὸν νόμον σου.—Ὅχι, ἀπεκρίθη ἐκεῖνος, δίδω κῦ.

ρος· εἰς αὐτόν, καὶ εὐθὺς διεπέρασε τὸ στῆθός του μὲ τὴν ξίφος. Οἱ Συρακούσιοι ἀνήγειραν ἱερὸν αὐτοῦ καὶ αἱ πλειότεραι πόλεις τῆς Σικελίας παρεδέχθησαν τοὺς νόμους του. Συγγραφεῖς τινες ἀποδίδουσι τὴν πράξιν ταύτην εἰς τὸν Χαρώνδαν, καὶ ἄλλοι εἰς τὸν Ζάλευκον.

Τῷ 410 οἱ Καρχηδόνιοι ἀνεγράφησαν πολυάριθμοι εἰς τὴν Σικελίαν, ὁπόθεν ἤθελον νὰ ἐξώσωσι τοὺς Ἕλληνας, διὰ νὰ καταλάβωσι μόνοι τὴν μεγάλην ταύτην νῆσον. Ὁ Ἀννίδας, ἐγγονος τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἰέρωνος ἐν ἡμέρᾳ ἡπτηθέντος καὶ φονευθέντος Ἀμίλκα, ἐκυρίευσεν κατ' ἀρχὰς τὴν Ἑγέστην, ἔπειτα τὸν Σελινούντα, τὸν ὁποῖον κατεδάφισεν, ἀρ' οὗ κατέσφαξε τοὺς κατοίκους. Ἐν ἡμέρᾳ ἀποσπάσας 3,000 ἐκ τῶν κατοίκων ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν στρατιωτῶν του, ἔφερεν αὐτοὺς εἰς τὸν τόπον, ὅπου ὁ πάππος του εἶχε φονευθῇ, καὶ ἐκεῖ προσέταξε καὶ τοὺς ἐσφαξαν μετὰ φοικτῶν βασάνων, τὴν πόλιν δὲ κατέστρεψεν ἐξ ὀλοκλήρου. Φαίνονται εἰσεῖτι τὰ ἐρεῖπια τῆς καταστροφῆς ταύτης.

Ἐνθαρρυνθέντες ἐκ τούτων τῶν ἐπιτυχιῶν οἱ Καρχηδόνιοι, προσέβησαν μετὰ 120,000 ἀνδρῶν κατὰ τοῦ Ἀκράγαντος. Ἦτο δὲ ἡ πόλις αὕτη ἐκ τῶν πλουσιωτάτων, ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν μάλιστα ἐκτεθηλυτμένων. Οἱ Ἀκραγαντινοὶ, ὅταν ἐπλησίασαν οἱ Καρχηδόνιοι, προσέλαβον μισθωτοὺς στρατιώτας, νομίζοντες ὅτι ἐμελλον νὰ πολεμήσωσιν ὑπὲρ αὐτῶν· ἀλλ' οἱ μισθοφόροι οὗτοι τοὺς πρόεδωσαν, καὶ ὁ μὲν λαὸς μόλις ἠδυνήθη νὰ φύγῃ τὴν νύκτα, ἡ δὲ πόλις κατεστράφη (π. X. 406).

Διονύσιος ὁ πρεσβύτερος (405—368).

Τὸ συμβᾶν τοῦτο ἐπροξένησε τρόμον εἰς τὰς Συρακούσας· ὅθεν συνέλευσις συνεκλήθη, ἀλλ' οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ ἐκφέρῃ γνώμην. Τότε ὁ Διονύσιος, υἱὸς τινος ὀνηλάτου, ὡς λέγουσι, καὶ πρώην γραμματεὺς δικαστηρίου, προσελθὼν

εἴλκυτεν εἰς ἐαυτὸν τὴν προσοχὴν τοῦ κοινοῦ διὰ διαφόρων πράξεων θαρράλεων, τὸ δὲ ἀτρόμητον αὐτοῦ ἐνεψύχωσε τὸν λαόν, ὅστις τὸν ἀνέδειξε τύραννον (405).

Περιεκύκλωσεν οὗτος τὰς Συρακούσας μὲ προτειχίσματα ισχυρὰ καὶ προτεπάθησε νὰ ἐξώσῃ τοὺς Καρχηδόνιους ἐκ τῆς Σικελίας. Νικήσας ὁ Καρχηδόνιος ἱμῖλκων εἰς ναυμαχίαν τινὰ, ἤλθε μέχρι τοῦ λιμένος τῶν Συρακουσῶν. Συμβάντος δὲ λοιμοῦ εἰς τὸν στρατὸν τῶν Καρχηδονίων καὶ παραλυθείσης τῆς πειθαρχίας του, ὁ Διονύσιος ἐπιπεσὼν κατ' αὐτῶν τοὺς κατετρόπωτε καὶ κατέστρεψε πάντας (394). Ὑστερον δὲ, φιλιωθείς μὲ τὴν Καρχηδόνα, ἔσπρεψε τὰ ὅπλα κατὰ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Ἑλλήνων.

Τὸ Ῥήγιον καὶ ἡ Κρότων ἐπεσαν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του· ὁ στόλος του ἐλεηλάτησε τὰ περάλια τοῦ Λατίου καὶ τῆς Τυρρήνιαι, ὅπου ἀπὸ μόνου τοῦ ναοῦ τῆς Ἀγύλλης ἐσύλησε 4,000 τάλαντα· ἐβασίλευσε δὲ 38 ἔτη.

Διονύσιος ὁ νεώτερος (368—343), Δίων, Τιμολέων.

Τοῦτον διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Διονύσιος ὁ νεώτερος· ἀλλ' ἔχων πλεῖστα ὅσα ἐλαττώματα, ἀπώλεσε μετὰ τινα ἔτη τὴν ἐξουσίαν, ἐξωσθεὶς ὑπὸ ἐναρέτου τινὸς πολίτου, τοῦ Δίωνος, τὸν ὑποῖον εἶχεν ἐξορίσει (357)· ἀλλ' οὗτος, δυσκαρεστήσας τὸν λαὸν ἕνεκα τῆς αὐστηρότητός του, ἐδολοφονήθη. Ὁ Διονύσιος ὁ νεώτερος, ὠφελθεὶς ἐκ τῶν συμβασῶν ταραχῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δίωνος, εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν (346). Ἐδειξε δὲ τόσῃ σκληρότητι πάλιν, ὥστε οἱ Συρακούσιοι, ἐπαναστατήσαντες ἐκ νέου, τὸν ἡγάγκασαν νὰ κλεισθῇ εἰς τὴν ἀκρόπολιν.

Ὁ Τιμολέων διωρίσθη τότε ὑπὸ τῶν Κορινθίων, διὰ τὴν ἀποκαταστάσιν τὴν εἰρήνην ἐν τῇ ἀποικίᾳ των ταύτη. Οὗτος δὲ ἦτο ἀνὴρ δραστήριος καὶ ἐνθερμος φίλος τῆς ἐλευ-

θερίας, ὑπὲρ τῆς ὁποίας εἶχε θυσιάσει καὶ τὸν ἰδίον τοῦ ἀδελφῶν, διὰ νὰ μὴ γείνη τῆς Κορίνθου τύραννος. Ἡδυνήθη νὰ καταπείσῃ τὸν Διονύσιον νὰ τῷ παραδώσῃ τὴν ἀκρόπολιν, καὶ ὁ πρῶτος τύραννος οὗτος μετεκομίσθη μετὰ τῶν θησαυρῶν τοῦ εἰς Κόρινθον, ὅπου ἐξήσεν ὡς ἄπλοῦς ἰδιώτης (343). Ἡ πρώτη φροντίς τοῦ Τιμολέωντος ἦτο νὰ καταστρέψῃ τὸ φρουρίον, τὸ ὁποῖον ἡ τυραννία εἶχε κτίσει. Ἐπὶ τῆς θέσεώς του ἀνήγειρε στοὰς καὶ δικαστήρια, τὴν δ' ἐλευθερωθεῖσαν πόλιν ἐγέμισε πάλιν κατοίκων, διότι ἔνεκα τῶν ἐπαναστάσεων πολλοὶ εἶχον ἀπέλθει· ἔγραψε δὲ καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, προσκαλῶν ἀπείρους, ἵνα ἐλθόντες κατοικήσωσιν εἰς Συρακούσας, καὶ εἰς 60 000 δεχθέντας τὴν πρόσκλησίν του, διένειμε γαίαις. Ἀφ' οὗ δὲ ἀποκατέστησε τὴν τάξιν εἰς Συρακούσας, ὁ Τιμολέων ἐπεχειρίσθη νὰ ἀποκαταστήσῃ αὐτὴν καὶ εἰς τὴν Σικελίαν. Περιέστειλε τοὺς τυράννους τῶν πόλεων, ὥστε νὰ ζῶσιν ὡς ἄπλοῖ ἰδιῶται, καὶ ἐνίκησε λαμπρὰν νίκην κατὰ τινος στρατεύματος 70,000 Καρχηδονίων. Τότε θεωρῶν τὸ ἔργον τοῦ τετελεσμένον, παρητήθη ἀπὸ τῆς ἐξουσίας τοῦ διήγαγε τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του ἐν ἀναχωρητηρίῳ, τιμώμενός ὑφ' ὅλων τῶν τῆς νήσου κατοίκων, οὔτινες προσερχόμενοι τὸν συνεβουλεύοντο περὶ τῶν συνθηκῶν, περὶ τῆς διανομῆς τῶν γαιῶν, περὶ τῶν νόμων κλπ. Οἱ Συρακούσιοι ἐτίμησαν μέχρις τελευταίας τοῦ ἡμέρας τὸν ἐλευθερωτὴν τῶν, ἐξαιτοῦντες τὰς συμβουλὰς του καὶ φέροντες πρὸς αὐτὸν τοὺς διὰ τῆς πόλεως τῶν διερχομένους ξένους νὰ βλέπωσι τὸν εὐεργέτην αὐτῶν.

Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς ζωῆς του ὁ Τιμολέων κατέστη τυφλός· ἀλλὰ καὶ τότε οἱ Συρακούσιοι ἐξηκολούθουν νὰ τὸν συμβουλεύωνται εἰς ὅλας τὰς σπουδαίας τῶν ὑποθέσεις. Ἀπεσταλμένοι τὸν ἔφερον ἐφ' ἀμάξης εἰς τὸ μέσον τῆς ἀγορᾶς, διὰ νὰ δίδῃ τὴν γνώμην του, τὴν ὁποῖαν τὸ πλῆθος προσεκτικὸν ἐδέχετο μὲ σέβας καὶ ἐφύ-

λαττε πάντοτε. Ἀπέθανε τέλος πλήρης δόξης καὶ ἡμερῶν (337), ἐγκαταλιπὼν τὴν νέαν πατρίδα του μεγάλην καὶ ἐλευθέραν καὶ μνήμην ἀκηλίδωτον. Ἐψηφίσθη δὲ νὰ τελῶσι κατὰ τὴν ἐπέτειον ἡμέραν τοῦ θανάτου του μουσικούς καὶ γυμνικούς ἀγῶνας καὶ ἵπποδρόμια.

Ἀγαθοκλῆς, Πύρρος.

Μετὰ τὸν Τιμολέοντα φαίνεται ὅτι ἡ πόλις αὕτη ἔπεσεν ἐκ νέου εἰς σύγχυσιν καὶ ἀναρχίαν. Τύραννός τις ἀνεψύη ἀκόμη, ὁ πρόφην κεραυεὺς Ἀγαθοκλῆς· διεκρίθη δὲ, ὡς ὁ πρεσβύτερος Διονύσιος, διὰ τὸ θάρρος του, καὶ ὡς ἐκεῖνος εἵλκυσεν εἰς τὸ μέρος του τοὺς στρατιώτας, καὶ δι' αὐτῶν ἤρπασε τὴν ἐξουσίαν. Διὰ νὰ ἔχῃ δὲ στρατὸν πρὸς ὑποστήριξίν του, ἐκήρυξε πόλεμον πρὸς τοὺς Καρχηδονίους. Νικηθεὶς δ' ἐν τινι μεγάλῃ μάχῃ καὶ πολιορκηθεὶς εἰς τὰς Συρακούσας, συνέλαβε τὸ τολμηρότατον σχέδιον ν' ἀντιπολιορκήσῃ τὴν Καρχηδόνα. Χωρὶς δὲ νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς τινὰ τὸν σκοπὸν του, ἐξαρτίσας στόλον καὶ ἐμβιβάσας 14,000 ἀνδρῶν, ἐξέρχεται τοῦ λιμένος, ἀπατᾷ τὸν ἐχθρὸν στόλον βοηθεῖα τινὸς ἐκλείψεως καὶ προσορμίζεται εἰς τὴν Ἀφρικὴν. Ἐκαυσε δὲ εὐθὺς τὸν στόλον του, ἵνα μὴ ἀφήσῃ ἐλπίδα ἐπιστροφῆς εἰς τὸν στρατὸν. Διακόσιαι πόλεις, λέγουσιν, ἐκυριεύθησαν ἢ μετέβησαν εἰς τὴν συμμαχίαν του. Ὁ Ὀφελλᾶς, διοικητὴς τῆς Κυρήνης, ἔφερεν εἰς αὐτὸν 20,000 ἀνδρῶν, οἱ δὲ Καρχηδόνιοι, μαθόντες τὰ γεγονότα, ἐντρομοὶ ἐγκαταλείπουσι τὰς Συρακούσας. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ δώσῃ μέρος εἰς τὸν Ὀφελλᾶν ὁ Ἀγαθοκλῆς ἔβαλε καὶ τὸν ἐδολοφόνησαν εἰς τινὰ στάσιν. Ἐνεκα τούτου ἀποσπᾶται μέρος τῶν προσελθόντων στρατευμάτων του· κακαὶ δὲ ἀγγελίαι ἐκ Σικελίας τὸν ἀναγκάζουσι νὰ μεταβῇ εἰς τὴν νῆσον. Ἐν τῇ ἀπουσίᾳ του οἱ τοποτηρηταὶ του κατετροπώθησαν ἐν τῇ Ἀφρικῇ, ὅπου ἐπανελθόντα, οἱ

ἀντάρται στρατιῶται του τὸν φυλακῶνουσι· δραπετεύσας δὲ ἐπανέρχεται εἰς Συρακούσας (307), ἐν ᾧ οἱ μὲν υἱοὶ του σφάζονται ὑπὸ τῶν ὀργισθέντων στρατιωτῶν, ἡ δὲ Καρχηδὼν εὐχαριστεῖ τοὺς αἰμοχαρεῖς θεοὺς της, θυσιάζουσα αὐτοῖς τοὺς καλλιωτέρους τῶν Συρακουσίων αἰχμαλώτων.

Ὁ Ἀγαθοκλῆς μετὰ ταύτην τὴν συμφορὰν ἀποκχθίσταται σκληρῶς. Διὰ τὴν ἐκδίκησιν τοὺς υἱοὺς του, ἐπλημύρησε τὰς Συρακούσας αἵματος, θανατώσας ὅλους τοὺς συγγενεῖς τῶν στρατιωτῶν τοῦ ἐν Ἀφρικῇ στρατοῦ· ἀλλ' ἐθανατώθη καὶ ὁ ἴδιος φαρμακωθείς, καὶ ἐτέθη, λέγουσιν, ἐπὶ τῆς πυρᾶς πρὶν ἐκπνεῦσθαι (288).

Ὀλίγα ἔτη ὕστερον οἱ Συρακούσιοι ἐκάλεσαν εἰς βοήθειάν των τὸν Πύρρον, βασιλέα τῆς Ἡπείρου. Ἀπώθησε δὲ ἐλθὼν οὗτος τοὺς Καρχηδονίους πρὸς δυσμᾶς, ἀλλ', δοκιμάσας νὰ προσβάλῃ τὸ Αἰλύβαιον καὶ ἀποκρουθεὶς δεινῶς, ἐμποδίσθη νὰ τελειώσῃ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς νήσου, ὅθεν ἀπεσύρθη εἰς τὰ ἴδια, συλῆσας τοὺς κατ' ὄδον ναοὺς.

Αἱ Συρακούσαι ὑποτάσσονται
εἰς τοὺς Ῥωμαίους.

Οἱ Συρακούσιοι δὲν ἦσαν πλέον ἰσχυροὶ ν' ἀντισταθῶσιν εἰς τὴν Καρχηδόνα· ὅθεν ἐπὶ τοῦ διοικήσαντος αὐτοῦς φρονίμως ἀπὸ 275 ἕως 215 π. Χ. Ἰέρωνος, συνεμάχισαν κατ' ἀρχὰς μετ' αὐτῆς κατὰ τῶν Ῥωμαίων, ἐξ ὧν προήρχετο εἰς τὸ ἐξῆς ὁ μέγας κίνδυνος· νικηθεὶς δὲ μετὰ τῶν Καρχηδονίων ὁ Ἰέρων, κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ παρὰ τῶν Ῥωμαίων 50 ἐτῶν εἰρήνην καὶ τὴν ἀνεόχλητον ἐξουσίαν μικροῦ μέρους τῆς Σικελίας. Ἡ περίοδος αὕτη μᾶς φέρει μέχρι τοῦ 212 π. Χ., ὅποτε οἱ κατανικήσαντες πολλαῖς τὰς τῶν Ἀθηνῶν δυνάμεις ἐπίσης καὶ τὰς τῆς Καρχηδόνας Συρακούσιοι ὑπετάγησαν εἰς τὴν καταβαλούσαν αὐτοὺς Ῥώμην.

Ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις τῆς αὐτονομίας τῶν Συρακουσῶν, ἔζη ὁ ἐκ τῆς πόλεως ταύτης περίφημος μαθηματικὸς Ἀρχιμήδης, ὅστις διὰ τῶν μηχανῶν αὐτοῦ ὑπερήσπισε τὴν ἐκυτοῦ πατρίδα ἐπὶ δύο ἔτη, πολιορκουμένην ὑπὸ τοῦ Ῥωμαίου Μαρκέλλου (214—212 π. Χ.). Λέγουσι μάλιστα ὅτι καὶ κατέκασε τὸν Ῥωμαϊκὸν στόλον, συγκεντρῶσας διὰ μηχανήματος τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου ἐπ' αὐτόν· ἀλλὰ τοῦτο δὲν παρὰδέχονται οἱ νεώτεροι ὡς ἀληθές.

§ 43. Οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους.

Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κατάκτησιν τῆς Ἑλλάδος, οἱ Ἕλληνες δὲν ἦσαν πλέον ἐλεύθεροι καὶ αὐτοκέφαλοι. Καὶ συνεχωρεῖτο μὲν εἰς αὐτοὺς νὰ ἔχωσι δημοκρατικὰ πολιτεύματα, ἀλλὰ ταῦτα ἦσαν κατὰ τύπον τοιαῦτα, διότι πραγματικῶς καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκυβερνῶντο, ὅπως ἤρεσκεν εἰς τοὺς Ῥωμαίους.

Αἱ Ἀθῆναι διετέλουν ἐπὶ πολὺ ἀκρόμη ἡ ἔδρα τῆς παιδείας οὐ μόνον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ κόσμου. Οἱ ἐπισημότεροι τῶν Ῥωμαίων ἀπέστελλον εἰς Ἀθήνας τὰ τέκνα των νὰ τελειοποιῶσι τὴν ἐκπαίδευσίν των. Δὲν ἐπενέβαινον οὐδόλως εἰς τὰ τῆς θρησκείας τῶν Ἑλλήνων οἱ ἄρχοντες των οὔτοι, ἐλάμβανον μάλιστα μέρος καὶ εἰς τὰς ἐθνικὰς των ἐορτάς, δικτηρηθείσας ὡς πρότερον. Δὲν συνέβαινε δὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅ,τι εἰς τὰς ἄλλας ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κατακτηθείσας χώρας· διότι εἰς ταύτας μὲν, βαρβάρους οὖσας, εἰσῆγετο διὰ τῶν κατακτητῶν εἰς τὸν λαὸν ὁ πολιτισμὸς, εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅμως οἱ κατακτηταὶ αὐτοὶ ἐβελτιοῦντο ὑπὸ τῶν ὑποδεδουλωμένων Ἑλλήνων. Ὅθεν ποιητὴς τις Ῥωμαῖος εἶπεν, «Ἦ Ἑλλάς κυριευθεῖσα, τὸν ἄγριον νικητὴν ἐκυρίευτε, καὶ εἰς τὸ ἀγροῖζον Λάτιον τὴν καλλιτεχνίαν εἰσήγαγεν».

Ἐξήκοντα περίπου ἔτη μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῶν οἱ Ἕλληνες ἐδοκίμασαν ν' ἀνακτήσωσι τὴν ἐνυτῶν ἐλευθερίαν διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ βασιλέως τοῦ Πόντου Μιθριδάτου, πολεμίου ὄντος τῶν Ῥωμαίων, καὶ πολλάκις ἤδη νικῆσαντος τοὺς στρατοὺς αὐτῶν ἐν Ἀσίᾳ τῇ μικρᾷ. Οὗτος ἀπέστειλεν εἰς μὲν τὴν Ἑλλάδα στόλον, εἰς δὲ τὴν Μακεδονίαν στρατὸν, μεθ' οὗ ἠνώθησαν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἀλλ' οὐδὲν ἡδυνήθησαν νὰ κατορθώσωσι. Ῥωμαϊκὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν Σύλλαν, ἐκστρατεύσας ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, τὰς μὲν ἄλλας τῶν ἐπανάστατησάντων πόλεων καθυπέταξε, τὰς δὲ Ἀθήνας καὶ τὸν Πειραιᾶ ἀντισταθείσας ἐπολιοίκησε. Καταστρέψας δὲ τὰ ἐνώνοντα τὰς Ἀθήνας μετὰ τοῦ Πειραιῶς μακρὰ τεῖχη, διέκοψε τὴν μεταξὺ τῶν δύο τούτων πόλεων κω. νωνίαν καὶ ἐκ τούτου ἐπῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας δεινότητος λιμός. Ἐπὶ τέλους ἐκυρίευσεν τὴν πόλιν καὶ τὸν Πειραιᾶ, οὐ πολὺ δὲ ὕστερον ἐνίκησε καὶ τὸν Ἀρχέλκον, στρατηγὸν τοῦ Μιθριδάτου ἐν Χαίρωνείᾳ καὶ κατόπιν ἐν Ὀρχομενῷ, καὶ οὕτως ἐπῆνεγκε τέλος εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ἐκυτῶν ἀνεξαρτησίας πόλεμον τῶν Ἑλλήνων τῷ 85 π. Χ.

Ἐκτοτε δὲν ἐπετρέπετο εἰς οὐδεμίαν ἐλληνίδα πόλιν νὰ ἔχη στρατὸν ἴδιον· ὅθεν συμμορίαι ληστῶν καὶ πειρατῶν ἤρχισαν νὰ ἐνοχλῶσι τὴν χώραν πανταχοῦ· καὶ ἡ διοίκησις δὲ αὐτῆς κατέστη κατὰ θλιπτικὴν, διότι οἱ ἀνθρώποι ἀπῆλθον πολλάκις φόρους παρὰ νόμους. καὶ ἔτι διότι, ἀγοραζόντων τῶν πλουσίων Ἑλλήνων τὸν τίτλον Ῥωμαίου πολίτου, δι' οὗ ἐγίνοντο ἀσύδοτοι, ἐπιπτε τὸ βάρος τῶν φόρων εἰς τοὺς πτωχοτέρους, ὅθεν τὰ χίιστα παρήκμασε τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία, ὀλιγόστευσεν ὁ πληθυσμὸς καὶ πολλὰ τῆς Ἑλλάδος πόλεις περιῆλθον εἰς ἐξουδένωσιν καὶ ἐρήμωσιν.

Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ ἐκτίσεν ἐκ νέου τὴν Κόρινθον, κατὰ στήσας αὐτὴν στρατιωτικὴν ἀποικίαν. Πρὸς οἰκοδομὴν δὲ

αὐτῆς κατεστρέφοντο ἀνιλεῶς ὑπὸ τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν ἐργολάβων καὶ αὐτοὶ οἱ τάροι χάριν τῶν μαρμάρων.

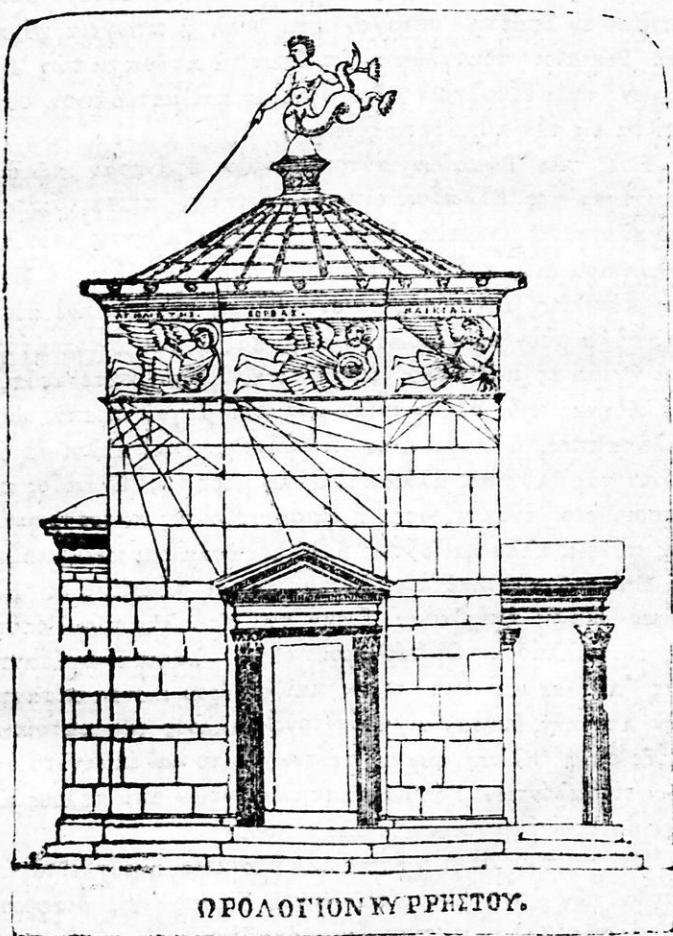
Τὸ ἀμρικτυονικὸν συνέδριον ἐξηκολούθει ἐτι νὰ συνεδριά-
ζῃ καὶ τὸ δελφικὸν χρηστήριον νὰ ἐργάζεται. Ὁμοίως δὲ
καὶ ὁ ἐν Ἀθήναις Ἀρειος Πάγος καὶ ὅμοιον τούτου δικα-
στήριον ἐν Σπάρτῃ ὑπῆρχον ἐτι. Ἀλλ' ἡ πτωχεία κῆζανε
καὶ Ῥωμαῖοι τοκογλύφοι ἐπώλουν τὰ κτήματα τῶν Ἑλ-
λῆνων πρὸς ἐξόφλησιν τῶν δανείων καὶ μετέβαινον οὕτω
ταῦτα εἰς τὴν κυριότητα ξένων.

Τινὲς τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων ἐφάνησαν τῷ ὄντι
εὐεργέται τῆς Ἑλλάδος, οἷον ὁ Ἀδριανὸς, κτίσας διάφορα
μεγαλοπρεπῆ μνημεῖα, ἐν οἷς καὶ τὸν ἐν Ἀθήναις ναὸν τοῦ
Ὀλυμπίου Διὸς, καὶ κατασκευάσας δημοσίαις ὁδοῦς· ὁ Μάρ-
κος Αὐρήλιος, βελτιώσας τὰ ἐν Ἀθήναις σχολεῖα καὶ αὐξή-
σας τὸν μισθὸν τῶν διδασκάλων, καὶ ἄλλοι αὐτοκράτορες
καὶ ἡγεμόνες καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι ἄνθρωποι κατεσκεύαζον
εἰς Ἀθήνας πρὸς δόξαν ἰδίαν μνημεῖα μεγαλοπρεπῆ, ὡς ὁ
Φιλόπαππος, ὁ Ἀνδρόνικος Κυρρήστις, καὶ ἄλλοι δὲ ὅχι
μόνον τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ καὶ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος πε-
ριποιῶντο ἀνακτίζοντες ἢ ἐπισκευάζοντες κατεστραμμέ-
νας πόλεις, ἀλλὰ καὶ οὕτως ἡ Ἑλλὰς ὀσημέραι παρήκμαζεν.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου καὶ Ὀνωρίου, οἱ Ἑλ-
ληνες αἰφνης ἡγέρθησαν ἕνεκα τῆς εἰσβολῆς τῶν Γόθων
εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ βάρβαροι οὗτοι, λαφυραγωγήσαντες
τὰς Ἀθήνας καὶ διὰ πυρὸς καὶ σιδήρου καταφανίσαντες
τὴν Ἀττικὴν, ἐπῆραν αἰχμαλώτους πολλοὺς τῶν κατοίκων.
Ἐξῆς δὲ ἡ Ἑλλὰς συχνὰ παρηνωχλεῖτο καὶ ἐκακοῦτο ὑπὸ
τῶν εἰσβαλόντων Γόθων, καταλυσίντων ἐπὶ τέλους καὶ
τὴν δυτικὴν Ῥωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν.

Ἐπὶ τούτοις δὲ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, κηρυχθεῖσα ὑπ'
αὐτῶν τῶν ἀποστόλων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς διαφόρους
πόλεις τῆς Ἑλλάδος, προώδευεν ἀκαθέκτως εἰς αὐτὴν, ὅπως
καὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Μετὰ τὴν διαίρεσιν τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας εἰς δυ-
τικὴν καὶ ἀνατολικήν, ἡ ἀνατολικὴ περιελάμβανε πᾶσαν
τὴν Ἑλλάδα, καὶ οἱ Ἕλληνες ἦσαν ὁ ἐξάρχων ἐν αὐτῇ
λαός.

§ 44. Ἀνατολικὸν ῥωμαϊκὸν κράτος (ἡ βυζαντινὸν κράτος).

Ἰουστινιανός.

Ἐκ τῶν ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς δυτικῆς αὐτοκρατορίας αὐτοκρατόρων τοῦ βυζαντινοῦ κράτους ἄξιος λόγου ἀνεδείχθη ὁ Ἰουστινιανός (527—555 μ. Χ.). Ἐχων οὗτος δύο ἀξιους στρατηγοὺς, τὸν Βελισάριον καὶ τὸν Ναρσῆν, ἠδυνήθη δι' αὐτῶν ν' ἀποκρούσῃ τοὺς ἀπειλοῦντας καὶ τὸ βασίλειον τοῦτο ἐχθροὺς, νὰ καταστήσῃ αὐτὸ ἰσχυρὸν, καὶ νὰ ἐνώσῃ πάλιν μετ' αὐτὸ τὰς ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀφαιρεθείσας χώρας.

Τὸν ἐν Ἰταλίᾳ καταλύσαντα τὴν δυτικὴν αὐτοκρατορίαν Ὀδοάκρον ἀνατρίψας ὁ τῶν Ὄστρογόθων βασιλεὺς Θεοδέριχος, κατὰ προτροπὴν τοῦ τότε αὐτοκράτορος τῆς Ἀνατολῆς Ζήνωνος, ἔλαβεν αὐτὸς τὴν ἀρχὴν, ἰναγνωρίζων ὅμως τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ὡς κυριάρχην τῆς Ἰταλίας. Στερεωθεὶς δὲ ὁ Θεοδέριχος εἰς τὸν θρόνον καὶ σιυνάψας συμμαχίας μετ' ἄλλα ἔθνη, κατέστη ἀπόλυτος ἐξουσιαστὴς τῆς Ἰταλίας καὶ ἄλλων παρακειμένων μερῶν. Ἐκτοτε ἔμεινεν ἡ Ἰταλία ὑπὸ τῶν Ὄστρογόθων κατεχομένη. Ὁ στρατηγὸς τοῦ Ἰουστινιανοῦ Βελισάριος, ὅστις εἶχεν ἤδη ἀποκρούσει τοὺς Πέρσας ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν μεθωρίων τῆς αὐτοκρατορίας, καταβαλὼν καὶ ἐξαφανίσας καὶ τοὺς Βανδάλους ἐν Ἀφρικῇ, μετέβη εἰς Ἰταλίαν τὸ 536 μ. Χ. καὶ προσέβη ἀκωλύτως μέχρι Νεαπόλεως εὐρὼν δὲ ἐνταῦθα ἀντίστασιν, καταβάλλει αὐτὴν καὶ κυριεύει τὴν πόλιν. Προχωρήσας δὲ κυριεύει καὶ τὴν Ῥώμην, ὅπου πολιορκηθεὶς ὕστερον ὑπὸ τῶν Γόθων, κατώρθωσε διὰ τῆς ἐπιδεξιότητός του νὰ διαλύσῃ τὴν πολιορκίαν. Πολιορκήσας δὲ τὴν τότε πρωτεύουσαν τῆς Ἰταλίας Ῥαβέννην καὶ κυριεύσας αὐτὴν (540 μ. Χ.), αἰχμαλωτίζει τὸν βασιλέα

τῶν Γότθων Ουϊτίγην ἢ Βιτιγέζην, καὶ φέρει αὐτὸν εἰς Κωνσταντινούπολιν· εἶτα δὲ διοικεῖ τὴν Ἰταλίαν, ὡς ἐπίτροπος τοῦ αὐτοκράτορος τοῦ Βυζαντίου· ἀλλὰ τότε, εἴτε διότι τὸν ἐφοβήθη ὁ αὐτοκράτωρ, ἢ ἐκ συκοφαντιῶν ἢ ρηόνου πρὸς αὐτὸν, τὸν ἀνεκάλεσεν. Οἱ δὲ Γότθοι ἐκλεξάντες βασιλεία των τὸν Τωτίλαν (541 μ. Χ.) ἐκυρίευσαν πάλιν σχεδὸν ὅλην τὴν Ἰταλίαν.

Ὁ Ἰουστινιανὸς ἐπεμψε μὲν ἐκεῖ καὶ πάλιν τὸν στρατηγὸν τοῦ τοῦτον (544), ἀλλὰ μὲ εὐάριθμον στρατὸν καὶ χωρὶς χρημάτων. Μὴ δυνήσεις δὲ οὕτω νὰ κατορθώσῃ τι ἄξιον τῆς ἐπιθυμίας του, ἐζήτησε ν' ἀνακληθῇ καὶ ἀνεκλήθη (549 μ. Χ.). Τὸν Βελισάριον διεδέχθη ὁ Ναρσῆς, ὁ ἑτερος στρατηγὸς τοῦ Ἰουστινιανοῦ, εἰς ὃν ἐδόθησαν καὶ χρήματα καὶ στρατεύματα. Οἱ Γότθοι, ἂν καὶ ἀνδρείως ἀντισταθέντες, ἡττήθησαν ὅμως ἐπὶ τέλους, φονευθέντος καὶ τοῦ Τωτίλα, καὶ οὕτως ἡ πολλὰ παθοῦσα Ἰταλία ἐγένεε μετὰ ταῦτα ἐπαρχία τῆς ἀνατολικῆς αὐτοκρατορίας, καὶ ἐστέλλετο εἰς διοίκησιν αὐτῆς ἐξαρχοὶ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, ἐδρεύων ἐν Ῥαβέννῃ, πρώτου τοιοῦτου γενομένου τοῦ Ναρσῆ (554 μ. Χ.). Κατὰ δὲ τὸ 568 ἔτος μ. Χ. ἄλλο στίφος βαρβάρων, οἱ Λογγιβάρδοι, κατελλόντες ἐκ Γερμανίας κατέκτησαν τὸ ἀρκτικὸν μέρος τῆς Ἰταλίας, ὑπὸ τὸν ἡγήτορα αὐτῶν Ἀλθοίνον, κατὰ πρόσκλησιν, ὡς ἱστοροῦσι, τοῦ Ναρσῆ, διότι προσβλητικῶς τὸν ἀνεκάλεσεν ὁ διάδοχος τοῦ Ἰουστινιανοῦ Ἰουστίνος Β'. ἐπειδὴ ἐδιοίκει τυραννικῶς τὴν Ἰταλίαν.

Ὁ Ἰουστινιανὸς εἰσῆγαγεν εἰς τὸ κράτος του νόμους σοφούς, καὶ ἔκτισε τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Σοφίας, πυρποληθέντος τοῦ πρώτου, ὃν εἶχεν οἰκοδομήσει Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας. Εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν αὐτοῦ, ἐξ ἔτη διαρκέσασαν, εἰργάζοντο δέκα χιλιάδες ἀνθρώπων. Ἐν γένει δὲ ὑπῆρξεν ὁ Ἰουστινιανὸς ζηλωτὴς τῶν καλῶν καὶ προστάτης τῆς χριστιανικῆς πίστεως.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου ἤρχιζεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ ἀλληλομαχία δύο φατριῶν, τῶν Πρασίνων καὶ Γαλαζίων, γεννηθεῖσιν ἐκ τῶν ἐν τῷ ἵπποδρομίῳ ἀγώνων, καὶ ἐκ τοῦ χρώματος τοῦ ἱματισμοῦ τῶν ἡνιόχων οὕτως ὀνομασθεισῶν· μετὰ πολλὴν δὲ ἀλληλοσφαγίαν, 30,000 θανατωθέντων ἐκ τῶν Πρασίνων (452 μ. Χ.), μόλις ἡδυνήθη νὰ καταστείλῃ τὰς δύο αὐτὰς φατρίας ὁ Ἰουστινιανός.

Μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὑπετίθετο, ὅτι ἡ μετὰξιν (σηρικὸν νῆμα) ἦτο προϊόν δένδρου ἐν Ἰνδίᾳ· ὀλίγοι δ' ἐφόρουσιν σηρικὰ ἐνδύματα, διὰ τὸ ὑπέρογκον τῆς ἀξίας των. Μαθὼν δὲ ὁ Ἰουστινιανός παρὰ δύο μοναχῶν τὴν φύσιν τῆς μετὰξιν καὶ τὴν βομβυκοτροσίαν, καὶ λαβὼν δι' αὐτῶν ὠκ (κουκουλόσπορον), συνέστησε μεταξουργεῖον εἰς τὸ κράτος του, ἀλλ' ἐτήρει μυστικὴν τὴν ἀνατροφὴν τῶν μεταξοσκωλήκων τούτων. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 4130 μ. Χ. βασιλεὺς τις τῆς Σικελίας, πολεμῶν πρὸς τὸν τότε τοῦ ἀνατολικοῦ βασιλείου αὐτοκράτορα, συνέλαβε μετὰξιν ἄλλων καὶ πολλὰς χιλιάδας μεταξουργῶν καὶ μετέφερεν αὐτοὺς εἰς Ἰταλίαν ὡς ἀίχμηλῶτους. Ἐκ τούτων διεδόθη ἡ μεταξουργία εἰς Ἰταλίαν καὶ ἐκ ταύτης εἰς Ἰσπανίαν, καὶ ἀπὸ τοῦ 1600 ἔτους εἰς Γαλλίαν, ἐκ Γαλλίας δὲ τῷ 1700 ἔτος εἰσήχθη εἰς Γερμανίαν.

Οἱ μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν αὐτοκράτορες.

Μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν εὐρίσκομεν ἐν τῇ ἀνατολικῇ αὐτοκρατορίᾳ ἄξιον λόγου αὐτοκράτορα, μετὰ παρέλευσιν ἄλλων ἀσημάντων προκατόχων του, τὸν Ἡράκλειον. Ἀναβάς οὗτος τὸν θρόνον τῷ 610 μ. Χ., ἐβελτίωσε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους καὶ τὰ στρατιωτικά. Νικήσας δὲ τοὺς Πέρσας, οἵτινες ἐπὶ τοῦ ἀθλίου προκατόχου αὐτοῦ Φωκά εἶχον φθάσει μέχρι τῆς Χαλκηδόνος νικηταί, ἀνέκτισε τὰς παρ' αὐτῶν ἀφαιρεθείσας χώρας καὶ τὸν τίμιον

Σταυρόν, τὸν ὅποιον εἶχον λάβει ποροήσαντες τὴν Ἱερουσαλήμ· ἀνύψωσε δὲ αὐτὸν αὐθις ἐκεῖ μετὰ λαμπρᾶς τελετῆς. Τὸ γεγονός· τοῦτο ἐορτάζει ἡ ἀγία ἡμῶν Ἐκκλησία τῇ 14 Σεπτεμβρίου. Οἱ μετὰ τοῦτον καὶ πρὸ τοῦ Λέοντος βασιλεύσαντες ἀπεδείχθησαν ἄθλιοι οἱ πλείστοι· εἰς μικρὰ δὲ ἀσχολούμενοι καὶ εἰς θεολογικὰς ἐριδας προσέχοντες ἄφιναν τοὺς Σαρακηνούς νὰ κυριεύωσι σημαντικὰς χώρας τῆς αὐτοκρατορίας.

Λέων Γ'. ὁ Ἱσαυρος, βασιλεύσας ἀπὸ τὸ 717—741, κατήργησε τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων καὶ ἔδωκεν ἄφορμὴν εἰς τὴν τῶν εἰκονοκλαστῶν θρησκευτικὴν ἐριδα· ἡδυνήθη ὅμως νὰ σώσῃ τὸ κράτος του, ἀπειλούμενον ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ἐλθόντων μέχρις αὐτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, κατακάυσας τὰ πλείστα τῶν πλοίων του διὰ τοῦ λεγομένου ἑλληνικοῦ ὕγρου πυρός, ὅπερ ἐπενόησεν ὁ ἐκ Συρίας Ἑλλήν Καλλίνικος, καὶ ὅπερ ἔκαψε καὶ ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Ἀγνοοῦμεν δὲ τὴν φύσιν αὐτοῦ, διότι ἐτηρήθη μυστικὴ ἢ κατασκευὴ του.

Τὸν Λέοντα Γ' Ἱσαυρον διεδέχθη ὁ υἱὸς του Κωνσταντῖνος ὁ Κοπρώνυμος, 741 μ. Χ., ὅστις ἦτο ἐπ' ἱσῆς εἰκονομάχος· καὶ ἐφάνη μὲν οὗτος εὐτυχῆς κατὰ τῶν Σαρακηνῶν (Ἀράβων), ἀλλ' ἐνίκηθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, καὶ οἱ Λογγοβάρδοι τὸν ἀφῆρεσαν τὴν ἐν Ἱταλίᾳ ἐξαρχίαν.

Ὁ υἱὸς του Λέων ὁ Δ'. (775) ἦτο ἐπ' ἱσῆς εἰκονομάχος· ἔσπεψε δὲ διὰδοχόν του τὸν δεκάετῃ υἱόν του Κωνσταντῖνον τὸν ς'. ἐβασίλευσε δὲ οὗτος ὑπὸ τὴν ἐπιτροπείαν τῆς μητρὸς του Εἰρήνης Ἀθηναίας, ἥτις συγκροτήσασα εἰς Νίκαιαν οἰκουμένην Σύνοδον (787), ἐπανήγαγε τὴν προσκύνησιν τῶν ἁγίων εἰκόνων. Αὐλοφονηθέντος δὲ τοῦ υἱοῦ τῆς, διεδέχθη αὐτὸν τὸ 797. Ἐπιθυμήσασα δὲ αὐθις νὰ ἐνώσῃ τὸ ἀνατολικὸν καὶ τὸ δυτικὸν βασίλειον, ἐζήτησεν ἀνδρὰ Κάρολον τὸν μέγαν βασιλέα τῶν Φράγκων· ἀλλ' οἱ πρόκριτοι ἀνέδειξαν αὐτοκράτορα Νικηφόρον τὸν τότε λο-

γρήγορα, ἡ δὲ Εἰρήνη ἐξωρίσθη εἰς Λέσβον (802 μ. Χ.). Τοῦτον δὲ ὑπεχρέωσαν οἱ Ἀραβες, εἰσβαλόντες εἰς τὰς χώρας του, νὰ τοῖς πληρώσῃ φόρον. Ἐρονεύθη δὲ πολλῶν πρὸς τοὺς Βουλγάρους (841).

Μεταξὺ τῆς II' ἑκατονταετηρίδος σλαυϊκαὶ φυλαὶ, προχωρήσασαι εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ἀνemieύθησαν μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ὀλιγώτεροι τούτων ἄντες οἱ Σλαῦοι, ἀπέμαθον τῷ χρόνῳ τὴν γλῶσσάν των, ἐτήρησαν δὲ αὐτὴν μόνον οἱ εἰς τὰς βορειοτέραις χώρας μέναντες, διότι ἦσαν περισσότεροι τῶν εἰς τὰ μεσημβρινὰ μέρη προχωρησάντων.

Τὸ 867 ἀναβὰς εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον Βασίλειος ὁ Μακεδών, πρῶτος γνήσιος Ἑλλην βασιλεὺς, ἐπὶνεύκε σημαντικὰς βελτιώσεις, εἰσήγαγε καλοὺς νόμους καὶ μετεχειρίσθη εἰς τὰ δημόσια ἔγγραφα μόνον τὴν ἐλληνικὴν γλῶσσαν, ἐν ᾧ πρότερον ἔγράφοντο καὶ λατινιστί. Ἐπ' αὐτοῦ ἐξηπλώθη ὁ χριστιανισμὸς μέχρι περάτων τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐξηλείφθη ἡ ἕως τότε εἰς τινὰ μέρη ἐπικρατοῦσα εἰδωλολατρεία. Διάδοχος τούτου ἔγεινεν ὁ υἱὸς του Λέων ὁ Σ'. ὁ ἐπονομασθεὶς σφοδρὸς, προστατεύσας τὰ γράμματα καὶ συμπληρώσας τὴν νομοθεσίαν τοῦ πατρὸς του.

Ἐκ τῶν ἐξῆς αὐτοκρατόρων τοῦ ἀνατολικοῦ ἡ βυζαντινοῦ βασιλείου ὁ μὲν Νικηφόρος Φωκᾶς (963—969) ἐνίκησε τοὺς Σαρακηνούς καὶ ἀνέκτησε τὴν παρ' αὐτῶν τότε κατεχομένην Κρήτην καὶ τὴν Κύπρον πρὶν ἔτι βασιλεύσῃ, στρατηγὸς ὢν· ὁ δὲ Ἰωάννης Τσιμικσῆς (969—976) καθυστάξε τοὺς Βουλγάρους καὶ ἀνέκτησε τοὺς τόπους τοὺς ὁποίους εἶχον κυριεύσει οἱ Σαρακενοὶ, ἐνίκησε δὲ καὶ τοὺς Ῥώσους. Μετὰ τούτων ἐβασίλευσε Βασίλειος ὁ Β' τρισέγγονος Βασιλείου τοῦ Μακεδόνος· ἐπωνομάσθη δὲ Βουλγαροκτόνος, διότι, τοὺς δοκιμάσαντας νὰ ἀποστατήσωσι Βουλγάρους καθυποτάξας, συνεχώνευσεν αὐτοὺς τέ-

λος εἰς τὸ βασιλείν του ὁλοκλήρως. Οὗτος κατηνάγκασε καὶ τοὺς Ἀρσένους νὰ πληρώνωσι φόρον.

Χωρισμός Ἐκκλησιῶν. Κομνηνοί.

Ἀπὸ τῆς πατριαρχείας ἤδη τοῦ πολυμαθεστάτου Φωτίου, 886. μ. Χ. ἀποτυχοῦντα ἡ ἐν Ῥώμῃ παπικὴ ἀρχὴ νὰ ἐπεκτείνῃ, ὅπως πρὸ καιροῦ ἐνῆργει ἐκ φιλαρχίας, τὴν ἐξουσίαν της καὶ εἰς τὴν ἀνατολήν, ὅπως εἶχεν αὐτὴν ἐν τῇ δύτει, ἤρχισεν ν' ἀπομακρύνηται ἀπὸ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας δι' ἐρίδων καὶ καινοτομιῶν εἰς τε τοὺς τύπους καὶ τὰ δόγματα, νοθεύσασα ἰδίως τὸ Σύμβολον τῆς πίστεως, προσθέσασα ἐσφαλμένως εἰς αὐτὸ ὅτι τὸ ἅγιον πνεῦμα ἐκπορεύεται «καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ.»

Ὁ ἀρξάμενος ἔκτοτε χωρισμὸς ἔγινε τελείος ἐπὶ τοῦ ὑστερώτερον πατριαρχεύσαντος ἐν Κωνσταντινουπόλει Σεργίου (998) κατεστρεφώθη ἐπὶ τῆς πατριαρχείας Μιχαὴλ Κυρουλαρίου (1038). Ἐκτοτε οὐδεμίᾳ πλέον ὑπῆρξεν ἐκκλησιαστικὴ σχέσις μεταξὺ τοῦ Πάπᾶ καὶ τῆς ἀνατολικῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ἐκ τῶν ἐξῆς αὐτοκρατόρων περιώνυμος ἔγινεν Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός (1001—1117). Οὗτος καθυπέταξε τοὺς τόπους, τοὺς ὁποίους εἶχον ἀφαιρέσει πρὸ αὐτοῦ, καὶ ἀνέστησε βαρμηθὸν εἰς τὴν προτέραν του δύναμιν τὸ βασίλειον, κατακολεμήσας τοὺς παντοδαποὺς ἐχθρούς.

Ἀπὸ τούτου ἄρχεται ἡ δυναστεία τῶν Κομνηνῶν καὶ ἐπὶ τούτου ἔγινεν ἡ πρώτη σταυροφορία.

Μετὰ τούτον ἐβασίλευσαν Ἰωάννης Κομνηνός (1114—1143) καὶ Μανουὴλ Κομνηνός (1143—1180), ἀμφοτέρωι τηρήσαντες τὸ βασίλειον σεβαστόν. Οἱ μετὰ τούτους ἄλλοι Κομνηνοὶ διὰ τὰς ἀλληλομυχίας των ἐξησθένων μὲν τὸ βασίλειον, ἀλλὰ διετήρησαν ὅπως δῆποτε τὴν δυναστείαν των μέχρι τοῦ 1185.

§. 43. Λατίνων δυναστεία ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ὁ Ἰσαάκιος Ἀγγελος, βασιλεύσας τῷ 1185, κατέστη εὐάρεστος εἰς τὸν λαὸν διὰ τὴν προσηνείαν του, ἀλλ' ἦτο ἀδυσκράτου χαρακτήρος καὶ φιλήδονος, ἐξεθρόνισε δὲ αὐτὸν ὁ ἀδελφὸς του Ἀλέξιος Ἀγγελος καὶ τυφλώσας αὐτὸν τὸν ἐφυλάκισεν· ἀλλ' ὁ υἱὸς τοῦ τυφλωθέντος, Ἀλέξιος Δ', ἐκφυγὼν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, προσῆλθεν εἰς τοὺς Ἑνετοὺς καὶ Γάλλους σταυροφόρους καὶ ἐπεκαλέσθη τὴν συνδρομὴν των ὑπὲρ τοῦ πατρὸς του καὶ ἐαυτοῦ. Ἐλθόντες οὗτοι διὰ θαλάσσης ὑπὸ τὸν Δόγην Δάνδαλον καὶ κυριεύσαντες τὴν Κωνσταντινούπολιν, ἐγκατέστησαν εἰς τὸν θρόνον πάλιν τὸν τυφλὸν Ἰσαάκιον καὶ τὸν υἱὸν του, φυγόντος τοῦ Ἀλεξίου Ἀγγέλου. Ἐπειδὴ δὲ συνέβησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει ταραχαί, Ἀλέξιος Δούκας, ὁ ἐπονομασθεὶς Μούρτζουφλος, ἐφόνευσεν τὸν υἱὸν καὶ διάδοχον τοῦ Ἰσαακίου Ἀλέξιον Δ' καὶ κατέλαβε τὴν ἀρχήν. Μιθόντες τοῦτο οἱ σταυροφόροι ἐκυρίευσαν ἐκ δευτέρου τὴν Κωνσταντινούπολιν, προσχείρισαν αὐτοκράτορα τὸν Γάλλον Κόμητα τῆς Φιλανδρίας Βαλδουῖνον (1204) καὶ οὕτως ἤρχισεν ἡ βασιλεία τῶν Λατίνων ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Λατίνους δὲ καὶ Φράγκους ὠνόμαζον τότε πάντας τοὺς ἀπὸ τῆς δύσεως ξένους. Ὁ Βαλδουῖνος συλλαβὼν ἀπεκεφάλισε τὸν Μούρτζουφλον, καὶ κατηνάγκασεν τὸν Ἀλέξιον Γ' νὰ φύγῃ. Πρὶν δὲ καταστήσωσιν οἱ σταυροφόροι τὸν Βαλδουῖνον, ὁ λαὸς ἀνηγόρευσε τὴν νύκτα αὐτοκράτορα Θεόδωρον τὸν Δάσκαριν, ὅστις ἔφυγεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ κατέστησε καθέδραν τοῦ τῆς Νίκαιαν, ἀναγνωρισθεὶς αὐτοκράτωρ. Ὁ δὲ ἔγγονος Ἀνδρονίκου τοῦ Α' Ἀλέξιος Α' Κομνηνὸς ἔστησε τὸν θρόνον ἰδίου βασιλείου εἰς τὴν Τραπεζοῦντα. Μιχαὴλ δὲ ὁ Κομνηνὸς ἐγένετο δεσπότης τῆς Ἡπείρου.

Αἱ ἐπαρχίαι τοῦ βυζαντινοῦ κράτους κατενεμήθησαν ἤδη εἰς τοὺς ἄλλους ἡγήτορας τῶν σταυροφόρων Ἑνετοὺς καὶ Γάλλους, ἐπὶ τῇ ὑποχρεώσει νὰ ἀναγνωρίζωσιν ὡς κυριάρχην τῶν τὸν αὐτοκράτορα· οὕτω λοιπὸν τὸ κράτος τοῦτο διηρέθη εἰς πολλὰς ἡγεμονίας· καὶ ὁ μὲν Βονιφάτιος ἔλαβε χώρας ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ, τὰς ὁποίας ὁμῶς ἀντήλλαξε πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ κατέλαβεν οὕτω μέγα μέρος τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλίας καὶ ἐξετάθη ὑστερώτερον μέχρι αὐτῆς τῆς Πελοποννήσου. Τούτου δὲ θανόντος, ὁ μὲν Γοδοφρεῖδος ὁ Βιλλαρδουῖνος συνέστησε τὴν ἡγεμονίαν τῆς Κορίνθου, ὁ δὲ Ὅθων Δελαρόχιος ἐκ Βουργουνδίας τὴν τῶν Ἀθηνῶν. Μέρος τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἄλλοι λιμένες τοῦ βυζαντινοῦ καὶ αἱ νῆτοι παρεχωρήθησαν εἰς τοὺς Ἑνετοὺς, καὶ εἰς ἄλλους δὲ ἄλλα μέρη. Ἐπειδὴ δὲ, ἕνεκα τῆς εἰς πολλὰς μικρὰς ἡγεμονίας διαίρεσεως τοῦ λατινικοῦ τούτου κράτους, καὶ τῆς μεταξὺ τῶν κρατούντων φράγκων καὶ Ἑλλήνων θρησκευτικῆς διαφορᾶς καὶ τοῦ ἐντεῦθεν μίσους, κατέφυγον οἱ Ἕλληνες εἰς τοὺς ὁμοπίστους ἡγεμόνας, κατελύθη ταχέως ἡ τῶν φράγκων δυναστεία, ἀλλὰ δὲν ἀνεστήθη πλέον ὁλόκληρον τὸ βυζαντινὸν κράτος ὑπὸ τοὺς ὀρθοδόξους αὐτοκράτορας, διότι οἱ Ἑνετοὶ καὶ μικροὶ ἄλλοι ἡγεμόνες φράγκοι κατεῖχον, ὡς εἴρηται, πολλὰ μέρη αὐτοῦ.

§ 46. Παρακμὴ καὶ τέλος τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους.

Ἡ βασιλεία τῶν Λατίνων ἡ φράγκων διαρκέσασα ἀπὸ τοῦ 1204 μέχρι τοῦ 1261 κατελύθη ὁλοκλήρως ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαὴλ τοῦ Παλαιολόγου, κυριεύσαντος τὴν Ἑπείρον, τὴν Αἰτωλίαν, μέγα μέρος τῆς Πελοποννήσου, καὶ τέλος αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν τῷ 1261. Ἀλλὰ τὸ ἑλληνικὸν βασίλειον ἤρχισε τότε νὰ ἀπειλῇται σπου-

δαίως καὶ ὑπὸ τῶν ἐξαπλούντων ὁσμέρχει τὴν ἐξουσίαν των εἰς τὴν Ἀνατολὴν Τούρκων, τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος ἡγεμὼν Σουλτάνος Ὄσμὰν ἔστησεν ἤδη τὸν θρόνον του εἰς Προῦσαν τῆς Βιθυνίας. Ὁ δὲ Σουλτάνος Βαγιαζίτης (τῷ 1381), βασιλεύοντος Μανουὴλ τοῦ Β', ἐκυρίευσεν ὅλους σχεδὸν τοὺς τόπους τοῦ βασιλείου καὶ ἐπολιόρκησε καὶ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν· ἤθελε δὲ ἴσως καὶ ταύτην κυριεύσει, ἂν μὴ ἀνεφαίνετο διώκτης αὐτοῦ ἄλλος ἐπίσημος κατακτητὴς, ὁ Ταμερλάνος.

Οἱ Τούρκοι, ἀπαλλαγέντες τοῦ τρομεροῦ τούτου ἐχθροῦ, ἐξηκολούθουν κυριεύοντες τὰς τοῦ ἀνατολικοῦ βασιλείου χώρας. Ἐν Ἡπείρῳ δὲ μόνον ἐπολεμήθησαν γενναίως ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Καστριώτου, ὃν Σκενδέρμπεην οἱ Τούρκοι ὠνόμασαν διὰ τὴν ἀνδρίαν του (δηλαδὴ ἡγεμόνα Ἀλέξανδρον). Ὁ Γεώργιος οὗτος ἦτο Ἕλλην, υἱὸς Ἰωάννου Καστριώτου ἡγεμόνος τῆς Ἀθηνῶν, κατετρόπωσε δὲ τρεῖς, τῷ 1447, 1449 καὶ 1450, πολυάριθμον τουρκικὸν στρατὸν καὶ κατηνάγκαζεν ἐκάστοτε τοὺς Τούρκους νὰ ἐπανακάμπτωσιν εἰς Ἀδριανούπολιν.

Βασιλεύσαντος τῷ 1448 ἐν Κωνσταντινουπόλει τοῦ Κωνσταντίνου Παλαιολόγου Δραγάση, ὁ τότε Σουλτάνος τῶν Τούρκων Μωάμεθ ὁ Β' ἐπολιόρκησεν αὐτὴν τῷ 1453 διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης μὲ στρατὸν 300,000 ἀνδρῶν καὶ 400 πλοίων. Οἱ ἐν αὐτῇ Ἕλληνες μιμούμενοι τὸ παράδειγμα τοῦ αὐτοκράτορος, ἀντέστησαν πεισματωδῶς καὶ μὲ μοναδικὴν ἀνδρείαν εἰς τοὺς πολιορκητὰς ἐπὶ ὅλας ἐβδομάδας· ἀλλ' ἐκυριεύθη αὕτη τὴν 29 τοῦ Μαΐου 1453 ἔτους, πεσόντος εἰς τὰς ἐπάλξεις τοῦ τείχους καὶ γενναίως μαχομένου τοῦ αὐτοκράτορος, καὶ οὕτω κατελύθη ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία. Ὁ αὐτὸς δὲ Μωάμεθ ἐκυρίευσεν κατόπιν τῷ 1462 καὶ τὴν Τραπεζοῦντα, τῆς ὁποίας ὁ ἑσχατος βασιλεὺς ἦτο Δαβίδ ὁ Κομνηνός.

§ 47. Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι (1453—1715).

Τὸ ἐλληνικὸν ἔθνος ὑπέκυψεν ἤδη, ὡς ἶδμεν ἐν § 46, ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων. Ἡ ἐν τῇ ἀλωθείᾳ παρ' αὐτῶν Κωνσταντινουπόλει σφαγὴ καὶ διαρπαγὴ διήρκεσαν ἐπὶ δύο ἡμέρας· διατάχθη δὲ ἡ κατάπαυσις τῆς, ἵνα μὴ ἐρημωθῇ καθ' ὅλοκληρίαν ἡ μητρόπολις αὕτη. Καὶ τῶν ἀπὸ τῆς σφαγῆς δὲ σωθέντων ἀφηρεθήσαν τὰ καλλίτερα κτήματα καὶ αὐτοὶ ἀπεκλείσθησαν πάντων τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων, ὑπεχρεώθησαν δὲ τοῦντεῦθεν νὰ ἐξαγοράζωσι κατ' ἔτος τὴν ὑπαρξίν των πληρώνοντες ἀπὸ τοῦ ὠδεκάτου ἔτους τῆς ἡλικίας χαράτσιον, ὁπλ. προσωπικὸν ἢ κεφαλικὸν φόρον· ἔπαιρνον δὲ οἱ ἐκπορευτικὴ καὶ τὰ νεαρά τέκνα τῶν χριστιανῶν, ἅτινα ἀνέτρεφον ἐν τῷ Ἰσλαμισμῷ καὶ κατέτασσον εἰς τὸ τῶν Γεννιτσάρων τάγμα. Ὁ Μωάμεθ, νομίσας συμφέρον νὰ φεισθῇ τῆς θρησκείας τοῦ κατακτηθέντος λαοῦ, διέταξε νὰ προχειρισθῇ νέος πατριάρχης ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος· προχειρίσθη δὲ ὡς τοιοῦτος ὁ Γεώργιος Σχολάριος, ἐπονομασθεὶς Γεννάδιος, ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ πεπαιδευμένος καὶ ἐνάρετος. Ἡ ἁγία Σοφία ὅμως καὶ αἱ ὠραιότεραι ἐκκλησίαι μετεβλήθησαν εἰς δζαμίαι.

Μετ' οὐ πολὺ ὁ Μωάμεθ συνεπλήρωσε τὴν κατάκτησιν τοῦ ἐπιλοιποῦ κράτους εὐχερῶς· ὁ Σκενδέρμπεης ὅμως ἔμεινεν ἀγέρωχος ἀπέναντι τοῦ τρομεροῦ κατακτητοῦ, ὡς καὶ πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως διετέλει ὢν. Ὁ Μωάμεθ ἐπρότεινεν εἰς αὐτὸν (1454) συνθήκην ὑποταγῆς ἐπὶ μετρίῳ φόρῳ, ἀλλ' ὁ Σκενδέρμπεης ἀπέρριψεν αὐτὴν καὶ ὀχυρώσας τὴν Κρούαν δις κατετρόπωτε τὸν ἐχθρικὸν στρατόν· καὶ τότε μὲν ἔνεκεν ἄλλων ἀσχυριῶν δὲν ἐξεστράτευσεν πάλιν κατ' αὐτοῦ ὁ Μωάμεθ, περὶ δὲ τὸ 1465 εἰσέβαλεν εἰς Ἀλβανίαν μετὰ 200,000 ἀνδρῶν καὶ ἀπέκλεισε τὴν Κρούαν, ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν κατώρθωσε τι· μόνον δὲ

μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σκενδέρμπεη, συμβάντα τὸ 1467, ὑπετάχθη ἡ χώρα αὕτη εἰς τοὺς Τούρκους. Ἀπέθανε δὲ ὁ Μωάμεθ κατὰ τὸ 1481 εἰς ἡλικίαν 52 ἐτῶν. Ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν Βαϊαζίτης προσηνέχθη ἐπεικέστερον πρὸς τοὺς Ἑλληνας.

Ὁ Σελίμης, βασιλεύσας ἀπὸ τὸ 1512 μέχρι τοῦ 1520, ἠθέλησεν ἀ μεταβάλλῃ ἀπάσας τὰς ἐκκλησίας εἰς δζαμιά καὶ νὰ ἀναγκάσῃ πάντας τοὺς χριστιανοὺς νὰ παραδεχθῶσι τὸν Ἰσλαμισμόν ἐπὶ ποινῇ θανάτου, ἀλλὰ εὐτυχῶς ὁ βεζύρης Πιρὶ πασᾶς, συμφώνως μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς θρησκείας τῶν Ὀθωμανῶν Δζεμαλῆ, καὶ τοῦ τῶν ὀρθοδόξων πατριάρχου Ἱερεμίου Ι', δι' ἐπιτηδείου πολιτικῆς ἐπεισαν τὸν Σουλτάνον νὰ ἀλλάξῃ γνώμην. Μετέβαλεν ὁ Σελίμης εἰς δζαμιά τοὺς καλλιτέρους ναοὺς, ἀφήσας μόνον μικροὺς τινες καὶ εὐτελεῖς, διατάξας νὰ μὴ ἀνεγείρῃσι πλέον ἄλλους, εἰ μὴ μόνον ἐκ ξύλων. Ἀπέθανε δὲ οὗτος, ἐν ᾧ ἡτοιμάζετο νὰ κυριεύσῃ τὴν Ῥόδον, ὑπὸ τῶν φράγκων ἔτι κατεχομένην.

Ἰστέον δὲ, ὅτι οἱ Ἑνετοὶ κατεῖχον, ὅτε ἡλώθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἡ Κωνσταντινούπολις, τὴν Ἐπτάνησον, τὴν Ναυπλίαν, τὴν Μεθώνην καὶ τὴν Κορώνην, τὴν Πύλον, τὴν Μονεμβασίαν, τὴν Ναύπακτον, τὴν Κρήτην καὶ τὴν Εὐβοίαν, ὕστερον δὲ ἔλαβον καὶ τὴν Κύπρον· ἄλλοι δὲ Λατῖνοι εἶχον νήσους τινὰς τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τὴν Ῥόδον,

Ὁ διαδεχθεὶς τὸν Σελίμην Σουλεϊμάνος ὁ περιφημώτατος τῶν Σουλτάνων ἐκυρίευσεν τὴν γενναίως ἀντιστάσαν Ῥόδον τὸ 1522· εὐθὺς δὲ παρεδόθησαν εἰς αὐτὸν καὶ αἱ ἀνήκουσαι εἰς αὐτὴν ὀκτὼ μικραὶ πέριξ αὐτῆς νῆσοι. Καταπολεμήσας δὲ ὕστερον τὴν ἐπαναστατήσασαν Ἡπειρον, ἐπολιόρκησε τὴν Κέρκυραν ἥτις γενναίως ἀντέκρουσε τὰ ὀθωμανικὰ στρατεύματα· ἰδίως δὲ συνετέλεσαν εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς ν. σου ταύτης οἱ Ἕλληνες αὐτῆς κάτοικοι. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ Σουλτάνου ὑπετάχθη καὶ τὸ Αἶγαίον εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς καὶ ἀπώλεσαν οἱ Ἑνετοὶ πάντα τὰ ἐν Πελοποννήσῳ φρού-

ρια αὐτῶν. Οὗτος ἐκυρίευσεν καὶ τὴν Μολδαυίαν καὶ τὴν Οὐγγαρίαν καὶ κατέστησε φοβερὰν τὴν τουρκικὴν δύναμιν. Ὀνομάσθη δὲ παρὰ μὲν τοῖς Τούρκοις Κανουνῆ, ἥτοι νομοθέτης, ἐπειδὴ συνηρμολόγησεν εἰς ἓν τὴν τουρκικὴν νομολογίαν (Κανουνναμέ), παρὰ δὲ τοῖς Εὐρωπαίοις μέγας, διὰ τὰ κατορθώματά του.

Ἀποθανὼν ὁ Σουλεϊμάνος τὸ 1566 ἀφῆκε διάδοχον Σελίμην τὸν υἱὸν του, ὅστις ἐπολιόρκησε τὴν Κύπρον. Μετὰ δὲ δύο μηνῶν πολιορκίαν παρεδόθη ἡ Λευκωσία, ἔπεσαν δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τῆς Κύπρου φρούρια, ἐκτὸς τῆς Φαρμαγόστης (Ἀρμωχώστου), ἣτις δὲν παρεδόθη εἰμὴ τὸ 1571. Κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος συνεκροτήθη καὶ μεγάλη περὶ Ναύπακτον ναυμαχία, καθ' ἣν διάκοσια περίπου Ἑνετικὰ πλοῖα παρετάχθησαν κατὰ τριακοσίων ὀθωμανικῶν. Ἰωάννης ὁ ἐπιλεγόμενος Αὐστριακὸς, ναύαρχος ὢν σύμπαντος τοῦ στόλου ἐκείνου, ἐνίκησε κατὰ κράτος τὸν ὀθωμανικόν. Ἀλλ' οὐδόλως ὠφελήθησαν οἱ Χριστιανοὶ ἐκ τῆς λημπρᾶς ταύτης νίκης, διότι ὀλίγον μετέπειτα κατασκευάσαντες οἱ ὀθωμανοὶ στόλον νέον, ἠνάγκασαν τοὺς Ἑνετοὺς νὰ συνθηκολογήσωσι, παραχωρήσαντες ὀριστικῶς εἰς τοὺς Τούρκους τὴν Κύπρον καὶ πληρώσαντες 300,000 φλωρίων διὰ τὰ ἐξόδα τῆς ἐπ' αὐτὴν ἐκστρατείας.

Ἀπέθανε δὲ ὁ Σελίμης τὸ 1574, ἀφῆκας διάδοχον τὸν πρωτότοκον υἱὸν του Μουράτην Γ'. Οὗτος δὲ ἐκήρυξε κατὰ τῆς Οὐγγαρίας πάλιν πόλεμον, τὸν ὑποῖον δὲν ἐπρόφθασεν νὰ τελειώσῃ, ἀποθανὼν τὸ 1595.

Μωάμεθ Γ'. υἱὸς τοῦ Μουράτου, διαδεχθεὶς αὐτὸν, ἐπέχειρσε νὰ τιμωρήσῃ τὴν Βλαχίαν, ἀλλ' ἐνίκηθη κατὰ κράτος ὑπὸ τοῦ ἥρωος Μιχαὴλ ἡγεμόνος αὐτῆς. Μετὰ πολλοὺς δὲ ἄλλους ἀγῶνας καὶ ἐσωτερικὰς ταρχαῖς, ἀπέθανεν ὁ Μωάμεθ τὸ 1603, ἀφῆκας διάδοχον τὸν δεκατετραετῆ υἱὸν του Ἀχμέτην Α'. ὅστις ἀνέλαβε τὰς ἡνίας τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ τοὺς ἐν Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ πολέμους.

Τούτον δὲ διεδέχθη τὸ 1617 ὁ υἱὸς τοῦ Μουσταφᾶς, ὅστις καθρέθη ὡς εὐήθης ὑπὸ τῶν ἀξιωματικῶν τῆς αὐλῆς, ἀναγορευσάντων αὐτ' αὐτοῦ τὸν υἱὸν τοῦ Ἀχμέτην Ὁσμάνην. Ὁ νέος Σουλτάνος, ἐκστρατεύσας κατὰ τῆς Πολωνίας, καὶ μὴ δυνηθεὶς νὰ καταβάλῃ τὰ πολωνικά στρατεύματα, ἔκαμε μετ' αὐτῆς εἰρήνην κατὰ τὸ ἔτος 1621. Ἀλλ' οἱ Γκινίτσαροι δυσαρεστηθέντες κατ' αὐτοῦ, καθήρεσαν καὶ ἐφόνευσαν αὐτὸν καὶ ἀνηγόρευσαν πάλιν τὸν Μουσταφᾶν, ἀπομωρανθέντα ὀλοτελῶς. Ἐπεσε δὲ οὗτος μετὰ ἐν ἔτος καὶ ἀνηγορεύθη ὁ ἐννεαετὴς υἱὸς Ἀχμέτου τοῦ Α'. Μουράτης. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης ἤρξατο προχωροῦσα ἡ παρακμὴ τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ἐν ᾧ συγχρόνως ἡ τύχη τῶν Ἑλλήνων, ἕνεκα τῆς φυσικῆς αὐτῶν εὐφυΐας, ἤρξατο βελτιουμένη. Ὁ νέος Σουλτάνος ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον τὸ 1623· ἦτο δὲ, καίτοι τρυφερᾶς ἡλικίας καὶ κατ' ἀρχὰς ὑπὸ κηδεμονίαν, σκληρὸς ὑπὲρ πάντας τοὺς προκατόχους του. Οἱ Γκινίτσαροι ἐν τούτοις ἐρεθισθέντες, διότι δὲν τοῖς ἐδόθησαν τὰ συνήθη ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείας του δῶρα, ἐκίνησαν ταραχὰς, αἵτινες ἔπαυσαν, ἀφ' οὗ ἀπεκοφαλίσθησαν πολλοὶ ἐξ αὐτῶν.

Ὁ Μουράτης ἀπέθανε τὸ 1640· καὶ ἦτο μὲν σκληρὸς καὶ τρομερὸς, εἰς τοὺς χριστιανούς ὅμως ἔκαμε μέγα τι καλὸν, καταργήσας τὸ ἐθιμον τοῦ ν' ἀρπάζωσιν ἐν καὶ πολλάκις δύο ἐξ ἐκάστης οἰκογενείας παιδιὰ (τὸ παιδομαζῶμα) καὶ νὰ τὰ κατατάττωσιν εἰς τὸ τάγμα τῶν Γκινιτσαρῶν ὥστε ἐπ' αὐτοῦ ἔπαυσεν ἐν τῶν δεινότερων δυστυχημάτων τῶν χριστιανῶν, μὴ ἐπαναληφθὲν ὕστερον εἰμὴ ἅπαξ.

Τὸν Μουράτην διεδέχθη ὁ μόνος διασωθεὶς ἀδελφὸς τοῦ Ἰβραήμης, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἤρχισε καὶ ὁ κατὰ τῶν Ἑνετῶν ἐν Κρήτῃ πόλεμος. Τετρακόσια πλοῖα, φέροντα 100,000 στρατιώτας, προσωρμίσθησαν εἰς Κρήτην καὶ ἐπολιόρκησαν τὴν Κυδωνίαν. Τρεῖς ἔροδοι ἀπεκρούσθησαν μετ' ἐκείνων τῶν Τούρκων, ἀλλὰ τέλος παρεδόθη ἡ πόλις τῇ 22 Αὐγούστου

1645· ἐξηκολούθησεν ὁμως ἐπὶ τινὰ ἔτη ὁ πόλεμος οὗτος καὶ διήρκει εἰσέτι, ὅτε καθαιρεθέντος τοῦ Σουλτάνου Ἰβραήμη, ἀνηγорεύθη ὁ πρεσβύτερος υἱὸς τοῦ Μωάμεθ Δ', ἐπταετὴς τὴν ἡλικίαν.

Ἐπὶ τῆς νηπιώδους ἡλικίας τοῦ Μωάμεθ τούτου διώκῃσαν τὸν τόπον ἢ προμήτωρ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, αἵτινες ἐγένοντο αἰτίαι πολλῶν ταραχῶν. Ἐν τούτοις ὁ κατὰ τῆς Κρήτης πόλεμος ἐξηκολούθει, ἀλλὰ κατηναλίσκετο ἐπὶ ματαίῳ ὁ στρατὸς τῶν Ὀθωμανῶν· κατὰ δὲ τὸ 1656 ὁ ἥρωας Μοκενῆγος κατέστρεψε καὶ συνέλαβεν ἐβδομήκοντα πλοῖα τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου, καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Τένεδον· τὴν Σαμοθράκην καὶ τὴν Λήμνον. Ἦδη λοιπὸν ἡ θέσις τῆς Τουρκίας ἦτο δεινὴ, ἀλλὰ γενόμενος μέγας βεζύρης ἄνθρωπος δραστήριος καὶ εὐφυὲς, ὁ Ἀχμέτης Κιοπρουλῆς, ἔσωσεν αὐτὴν τοῦ κινδύνου. Ναυπηγήσας πολυάριθμον στόλον ἐπεμφεν αὐτὸν κατὰ τοῦ τότε εὐτυχούντος Μοκενιγού, ὅστις προσέβαλεν αὐτὸν τὴν 19 Ἰουλίου 1656 ἀλλ' ἐν ἀρχῇ τῆς μάχης σφαῖρα πεσοῦσα ἐν τῇ ναυαρχίδι ἀνῆψε τὴν ἀποθήκην τῆς πυρίτιδος, ὅθεν ἡ ναυαρχίς κατεστράφη· ὁ Μοκενῆγος ἐφονεύθη, ὁ δὲ ἐνετικὸς στόλος ἐτράπη εἰς φυγὴν· ὑπέταξε δὲ τότε πάλιν ὁ ὀθωμανικὸς στόλος τὰς νήσους, ἃς εἶχε κυριεύσει ὁ Μοκενῆγος· ἀλλ' ἀποθανόντος τοῦ Κιοπρουλῆ, τὰ πράγματα ἐπανῆλθον εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν. Οἱ Τούρκοι ἐξεστράτευσαν πάλιν τὸ 1666 κατὰ τῆς Κρήτης, ἥτις μετὰ τρία ἔτη τὴν 21 Σεπτεμβρίου 1669, παρεδόθη, παρεκτὸς δύο λιμένων, ὧν ἔμειναν κύριοι οἱ Ἑνετοί. Τῷ 1676, ὁ Σουλτάνος οὗτος ἀνεγνώρισεν ἐπισήμως τὴν ἰδιοκτησίαν τῶν ὀρθοδόξων ἐπὶ τοῦ ἁγίου Τάφου, τὴν ὁποίαν ἕως τότε διημισηθήτουν οἱ δυτικοί. Ἦδη δὲ διωρίσθη καὶ διερμηνεὺς τῆς κυβερνήσεως Ἑλλαν. Κατὰ δὲ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῆς Ῥωσσίας, μεθ' ἧς μετὰ τρία ἔτη συνῆψε συνθήκην ὠφέλιμον εἰς αὐτήν. Ἐκήρυξε δὲ πόλεμον ὕστερον καὶ κατὰ τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῆς

Αυστρίας, καὶ οἱ ὀθωμανικοὶ στρατοὶ ἐπολιορκήσαν καὶ αὐτὴν τὴν Βιέννην, ἥτις ἤθελε παραδοθῇ, ἐὰν μὴ ἤρχετο ὁ τῆς Πολωνίας βασιλεὺς Σοβιέσκης εἰς βοήθειάν της. Οὗτος κατετρόπωσε τοὺς Τούρκους, οἵτινες καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας μάχας ἀπεδείχθησαν ἀτυχεῖς. Ἀφ' ἐτέρου οἱ Ἐνετοὶ ἐκυρίευσαν κατὰ τὸ 1684 τὴν Λευκάδα καὶ τὴν Πρέβεζαν. Τρία δὲ ἔτη μετὰ ταῦτα ὁ ἥρως Μοροζίνης, ὁ ἐπικληθεὶς πελοποννησιακός. βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Καινισμάρκου, ἐκυρίευσεν τὴν Πελοπόννησον πᾶσαν ἐκτὸς τῆς Μονεμβασίας, κατέλαβε τὰς Ἀθήνας, ἐπὶ τῆς πολιορκίας τῶν ὁποίων βόμβα πεσοῦσα εἰς τὸν Παρθενῶνα, ἀκέραιον ἕως τότε ὄντα καὶ χρησιμεύοντα εἰς πυριταποθήκην, κατέστρεψεν αὐτόν. Ὁ Μοροζίνης ἐξεστράτευσεν ὕστερον κατὰ τῆς Εὐβοίας, ὅπου μὴ δυνηθεὶς νὰ κατορθώσῃ τι ἀνεχώρησε. Κυριεύσας δ' ἐπὶ τέλους καὶ τὴν Μονεμβασίαν, κατὰ τὸ 1690, ἀπέθανε μετ' ὀλίγον πρὶν τακτοποιήσῃ τὰς κατακτηθείσας χώρας. Κατὰ τὸ 1693 οἱ Ἐνετοὶ ἐκυρίευσαν πολλὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἐν αἷς καὶ τὴν Χίον, ἣν ὁμοῦς ἀπώλεσαν μετ' ὀλίγον.

Ἐν ᾧ δὲ ἐγίνοντο αἱ συνεχεῖς αὗται νίκαι τῶν Ἐνετῶν, οἱ Ἕλληνες τρέφοντες ἐλπίδας κενὰς, μετὰ χαρᾶς ἐδέχθησαν καὶ ἐβοήθησαν μάλιστα τοὺς νέους τούτους δεσπότας τῶν ἄλλ' ἢ χորὰ αὐτῶν ὑπῆρξε βραχεῖα, διότι οἱ Ἐνετοὶ προσέβαλον τὸ κύριον τοῦ ἀνθρώπου αἶσθημα, τὴν θρησκείαν, ζητοῦντες νὰ τοὺς καταστήσωσι δυτικούς, καὶ πρὸς τούτοις ἐπίεζον τοὺς Πελοποννησίους. Κατὰ παράδοξον δὲ συγκυρίαν, ὁ τότε Βεζύρης Κιοπρουλῆς Μουσταφᾶς μετὰ μεγίστης ἐπιεικείας ἐφέρετο πρὸς τοὺς Χριστιανούς, ἐπιτρέψας αὐτοῖς νὰ ἀνεγείρῳσιν ἐκκλησίας, καὶ προστατεύσας αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἀδίκων καταδιώξεων. Ταῦτα δὲ πάντα συνετέλουν εἰς τὸ νὰ ψυχραίνωσι τοὺς Ἕλληνας πρὸς τοὺς Ἐνετούς. Διορισθεὶς δὲ ὁ Λιθέριος Ἱερακάρης ἡγεμὼν τῶν Μανιατῶν ὑπὸ

τοῦ Κλουπρουλῆ Μουσταφᾶ, ἠνώθη μετὰ τῶν Τούρκων ἀναφανδὸν καὶ ἐπολέμει τοὺς Ἑνετοὺς.

Ἐν τούτοις ἡ τῆς Τουρκίας παρακμὴ καθ' ἐκάστην προῦ-
 χώρει, αἱ δὲ ἐσωτερικαὶ ταραχαὶ συνετέλουν εἰς τὸν μαρα-
 σμὸν τοῦ κράτους, ὥστε ἐπὶ Μουσταφᾶ Β'. ἐγένετο εἰς Κάρ-
 λοῖτις, κατὰ τὴν 26 Ἰανουαρίου 1699, εἰρήνη, δι' ἧς οἱ
 Τούρκοι ἔχασαν πολλὰς χώρας, οἱ δὲ Ἑνετοὶ ἀνεγνωρίσθη-
 σαν κύριοι τῆς Πελοποννήσου. Ἐν ὀνόματι τῆς Τουρκίας
 ἐνήργει εἰς Κάρλοῖτις ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ὁ ἐξ
 ἀπορρήτων, ὅστις κατ' ἀρχὰς μὲν ἐδίδαξεν εἰς τὸ ἐν τῷ
 πατριαρχεῖῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως σχολεῖον, ἔπειτα δὲ
 ἔγεινε διερμηνεὺς. Ἀλλ' οἱ Ἑνετοὶ, ὡς εἶπομεν, ἤρχισαν νὰ
 φέρωνται λίαν δεσποτικῶς πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς, ἐν ᾧ οἱ
 Τούρκοι περεποιοῦντο ἤδη αὐτούς· ὥστε οἱ Χριστιανοὶ, ὅτε
 κατὰ τὸ 1715 ὁ βεζύρης Ἀλῆς ἐξεστράτευε κατὰ τῶν ἐν
 Ἑλλάδι Ἑνετῶν, οὐ μόνον δὲν ἐβοήθησαν αὐτοὺς κατὰ τῶν
 Τούρκων, ἀλλ' ἀπεναντίας συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐκδιώξιν των.
 Ὁ Καπετὰν Πασᾶς (ναύαρχος) διευθύνθη πρῶτον κατὰ τῆς
 Τήνου, τὴν ὁποίαν ἐκυρίευσεν εὐθύς, ἐν ᾧ ὁ στρατὸς κατὰ
 Ἰούνιον ἔφθασεν εἰς τὸν Ἰσθμὸν παρακολουθοῦντος καὶ τοῦ
 Σουλτάνου μετὰ τῆς ἱερᾶς σημαίας. Ἡ Κόρινθος ἔπεσε
 μετ' ὀλίγον· ἔπειτα τὸ Νάυπλιον, ἡ Κορώνη, ἡ Μεθώνη, αἱ
 Πάτραι καὶ ἡ Μονεμβασία. Ἀπῆλθον οὖν οἱ Πελοπόννητος
 ὑπέκυψε πάλιν εἰς τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν ἐντὸς 101 ἡ-
 μερῶν. Πρὸς τούτοις οἱ Ἑνετοὶ ἔχασαν καὶ τοὺς τελευταίους
 τόπους τοὺς ὁποίους ἐξουσίαζον ἔτι εἰς Κρήτην, δηλ. τὴν
 Σούδαν καὶ τὴν Σπιναλόγγαν. Καὶ συνεμάχησαν μὲν κατὰ
 τὸ ἀκόλουθον ἔτος μετὰ τῆς Αὐστρίας καὶ ἐκέρδησαν ἀρκε-
 τὰς νίκας, ἐν τῇ συνθήκῃ ὅμως τῇ γενομένῃ κατὰ τὸ 1718
 τὴν 21 Ἰουλίου εἰς Πασσορχειάνην μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑ-
 νετίας καὶ Αὐστρίας, ἡ Ἑνετία ἐστερήθη ὀριστικῶς τὴν Πε-
 λοπόννησον, τὴν Τήνον καὶ τὰς ἐν Κρήτῃ Σούδαν καὶ Σπι-
 ναλόγγαν, ἀποδοθείσας εἰς τοὺς Τούρκους.

§ 48. Προπαρασκευὴ τῆς σωτηρίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους συνετέλεσεν ἰδίως καὶ διετήρησε καὶ τὴν ἐθνικότητά του ὁ χριστιανισμός. Ὁ πατριάρχης τοῦ ἔθνους ἦτο ὁ ἀνώτατος θρησκευτικὸς καὶ πολιτικὸς οὕτως εἰπεῖν ἄρχων. Μετ' αὐτὸν εἶποντο κατὰ βαθμοὺς οἱ μητροπολίται, ἀρχιεπίσκοποι, ἐπίσκοποι, ἱερεῖς κλ. Προσεπιάθουν δ' οὗτοι καὶ νὰ ἐξομαλύνωσι τὰς μεταξὺ Χριστιανῶν διαφορὰς καὶ νὰ συμβιβάζωσιν αὐτούς. Ἐκ τῶν δὲ τούτων ὑπῆρχε καὶ ἡ τάξις τῶν μοναχῶν, οἵτινες ἐν τῷ μέσῳ τῆς σιγῆς καὶ τῆς ἐρημίας ἔζων ἀληθῶς ἀνεξάρτητοι. Ἡ τάξις αὕτη τοῦ ἔθνους ἦτο καὶ ἡ μᾶλλον πεπαιδευμένη· ἰδίως δὲ οἱ τοῦ ὄρους Ἀθωνοῦ ἦσαν οἱ μᾶλλον σεβαστοὶ καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς Τούρκοις. Ὅ,τι δὲ προσέτι συνετέλεσεν εἰς τὴν σωτηρίαν τῶν Ἑλλήνων εἶναι καὶ ἡ φυσικὴ τῶν Τούρκων ἀπέχθεια πρὸς τὴν ἐργασίαν καὶ τὴν παιδείαν· διὰ τοῦτο ἐκχέδοντο τῆς ζωῆς τῶν Ἑλλήνων, ἵνα ἐργαζόμενοι οὗτοι τὴν γῆν, πληρώνωσι φόρους, καὶ ἵνα μεταχειρίζονται αὐτούς εἰς τὰς ὑποθέσεις των, ἀναγκαιοτάτους αὐτοὺς νομίζοντες. Ἀνέβησαν ὑπερὸν οἱ Ἕλληνες καὶ εἰς τὸ ὑψηλὸν τοῦ μεγάλου διερμηνέως ἀξίωμα, τὸ ὁποῖον ἀπὸ Παναγιώτου Νικούση ἤρχιτε νὰ δίδεται εἰς αὐτούς, οἵτινες ἤδη διὰ τῶν ἰσχυρῶν αὐτῶν διερμηνέων πολλάκις πολλὰ κατώρθωσαν παρὰ τοῖς Τούρκοις. Ἐκτὸς δὲ τούτου ὠφέλησε καὶ ἄλλως τοὺς Ἕλληνας ἡ εἰς τὰ τουρκικὰ ἀξιώματα εἰσαγωγή αὐτῶν, δηλ. εἰς τὰς δύο διερμηνείας τῆς Πύλης καὶ τοῦ στόλου καὶ εἰς τὰς ἡγεμονίας τῆς Δαχίας, διότι παρεσκευάζον τινες τὰ τέχνη των εἰς τοῦτο καὶ ἐδίδασκον αὐτὰ καὶ ξένας διαλέκτους καὶ τὴν ἑλληνικὴν καλῶς ὅθεν καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ὑπετρέφετο. Καὶ ἐθνικὴ δὲ τις διοίκησις διεσώθη, διότι τὰ χωρία καὶ αἱ ἐπαρχίαι, ὧν τὰ

κτῆματα ἔμειναν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἑλλήνων, διπλοῦντο ὑπὸ προεστώτων, πρωτογερόντων, ιερέων καὶ δημογερόντων Ἑλλήνων, οἵτινες, ὀρθῶ τῷ λόγῳ, προσεπάθουν νὰ προστατεύωσι τοὺς κατοίκους ἀπὸ τῶν καταχρήσεων τῶν Τούρκων ὑπαλλήλων. Ἰδίως δὲ οἱ κάτοικοι τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Μάνης ἐφύλαζαν ἐπὶ πολὺν χρόνον τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν.

Ἡ Μάνη οὕσα ἄγονος καὶ ξηρὰ, κατοικεῖτο ὑπὸ φυλῆς, ἣτις διετήρησε τὰς πολεμικὰς αὐτῆς ἐξεις, καὶ περ διатρέξασα δεκαπέντε αἰῶνας παρακμῆς. Οἱ Μανιάται ἀντέστησαν ἐπὶ μακρὸν καὶ πρὸς τοὺς Ἑνετοὺς καὶ πρὸς τοὺς Τούρκους, διὰ τοῦτο καὶ οἱ Τούρκοι, φρονιμώτερον τῶν Ἑνετῶν κρίνοντες, περιεποιήθησαν πολλάκις αὐτούς. Ὁμοίως καὶ οἱ μάχιμοι ὄρεινοὶ κάτοικοι τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Πηλίου ὄρους, τοῦ Πίνδου, τῶν Ἀγρᾶφων ἀντέστησαν τοσοῦτον γενναίως, ὥστε οἱ Τούρκοι οὐ μόνον ἐσυνθηκολόγησαν πρὸς αὐτοὺς, ἀλλὰ καὶ τοὺς διαφόρους ἀρχηγούς αὐτῶν ἀνεγνώριζον· ἐκάλουν δὲ αὐτοὺς ἀραατωλοὺς. Οἱ ἀραατωλοὶ οὗτοι, ἄλλοτε μὲν πολλοὶ, ἄλλοτε δὲ ὀλίγοι, ἐξήρχοντο παραγῆ, ὡς ἔλεγον, ὅτε μὲν βοηθοῦντες τοὺς Τούρκους ἐπὶ ἀδρᾶ πληρωμῇ, ὅτε δὲ πολεμοῦντες πρὸς αὐτούς. Ἡ ζωὴ τῶν ἦτο ἀδιάκοπος πάλη, τὴν ὁποῖαν πολλάκις πάνυ λαμπρῶς ἐξεικονίζουσι τὰ δημοτικὰ τῆς Ἑλλάδος ᾠσματα,

Ἄλλ' ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι πολὺ μαχιμώτεροι καὶ μεγαλοψυχώτεροι τῶν ἀραατωλῶν, οἱ κλέφται, ὧν τὸ ὄνομα δὲν εἶχε τὴν σημερινὴν κακὴν σημασίαν, ἀλλ' ἐσήμαινε τὰ παλιὰ κάρια ἐκεῖνα, τοὺς γενναίους ἐκείνους ἀνδράς, οἵτινες μὴ καταδεχθέντες νὰ συνθηκολογήσωσι, ἔστω καὶ ἐντίμως, μετὰ τῶν Τούρκων, ἀπεσύρθησαν εἰς τοὺς ἀπροσίτους αὐτῶν βράχους καὶ ἐπεχείρουν ἐκεῖθεν ἐπιδρομὰς κατ' αὐτῶν. Ἐμπνεόμενοι δὲ ὑπὸ τῆς φύσεως, καὶ ὑπὸ τῶν περιστάσεων, εἰς ἃ εὕρισκοντο, ἐποίησαν τὰ κλέφτικα λεγόμενα τραγοῦδια, τὰ ἀριστουργήματα ταῦτα τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ποιήσεως.

Σχολεία.

Ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς δεκάτης ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος οἱ Ἕλληνες ἤρχισαν νὰ προσδεύωσι καὶ εἰς τὰ γράμματα· εἰς Χίον, εἰς Σμύρνην ἰδρύθησαν ἐκπαιδευτήρια, εἰς δὲ τὰ Ἰωάννινα ἰδρύθη τὸ περιφημότερον τούτων περὶ τὸ 1690 καὶ διετηρήθη μέχρι τοῦ 1820. Ἐξ αὐτῆς τῆς σχολῆς πολλοὶ μαθηταὶ ἐξῆλθον καὶ διέχυσαν τὰ νάματα τῆς παιδείας εἰς τὰ λοιπὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὰ Ἰωάννινα συνέστη ἔτι καὶ δεύτερον σχολεῖον, τοῦ ὁποῦ προῦτος διδάσκαλος ὑπῆρξε τὸ 1742 ὁ περιφανὴς Εὐγένιος Βούλγαρις Κερκυραῖος, γεννηθεὶς κατὰ τὸ 1716. Ἡ κρίσις, ὁ νοῦς καὶ ἡ γλαφυρότης τοῦ ὅπου αὐτοῦ τὸν κατέστησαν εἰς πάσας τὰς σχολὰς περιζήτητον· κατὰ τὸ 1752 μετετέθη καὶ ἐδίδασκεν εἰς Κοζάνην· τρία δὲ ἔτη μετὰ ταῦτα ἐδίδασκεν εἰς τὴν ἐν Ἀθῶν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου ἱσυσταθεῖσαν σχολὴν, ὅπου ἐδίδασκε καὶ ὁ Νεόφυτος Κανισουκαλυβίτης Ἱεροδιάκονος Πελοποννήσιος, καὶ ὁ ἐκ Μεσολογγίου Παναγιώτης Παλαμᾶς. Ἀλλ' ἀφ' οὗ διελύθη ἡ σχολὴ αὕτη, ὁ Εὐγένιος περιηγήθεις ἐπὶ τινα χρόνον ἔφθασεν εἰς Πετροῦπολιν, ὅπου ἀνεδείχθη ἀρχιεπίσκοπος· ἀπέθανε δὲ ἐκεῖ κατὰ τὸ 1806, συγγράψας καὶ μεταφράσας πολλά. Νικηφόρος δὲ ὁ Θεοτόκης Κερκυραῖος, γεννηθεὶς τὸ 1736, διέπρεψε καὶ ὡς ἱεροκήρυξ εἰς Κωνσταντινούπολιν, καὶ ὡς διδάσκαλος εἰς Ἰάσιον, πρωτεύουσαν τῆς Μολδαβίας.

Καὶ τὸ ἐν Κυδωνίαις δὲ σχολεῖον συσταθὲν διὰ κοινῆς συνεισφορᾶς, ἦτο ἐπισημότατον. Αἱ Κυδωνίαι, μικρὰ κατ' ἀρχὰς καὶ ἀσήμεντος παραθαλάσσιος πόλις τῆς μικρᾶς Ἀσίας ἀπέναντι τῆς Μυτιλήνης, ἔγαινε μεγάλην διὰ τῶν προνομίων, ἅτινα παρεχώρησεν ἡ ὀθωμανικὴ κυβέρνησις τῇ εἰσηγήσει τοῦ Κυδωνιέως Οἰκονόμου. Ὁ ἱερομόναχος Βενιαμὴν ὁ Δέσβιος διὰ συνεισφορᾶς ἀνήγειρεν ἐκεῖ λαμ-

πρὸν σχολεῖον καὶ ἐπροίχισεν αὐτὸ, διδάζας πρῶτος ἐν αὐτῷ. Οἱ μαθηταὶ κατῴκουν ἐντὸς, ἐὰν δὲ ἦσαν πτωχοί, ἐκέρδαινον τὸν ἐπιούσιον ἄρτον διδάσκοντες τοὺς τῶν κατωτέρων τάξεων. Καὶ εἰς διάφορα ἄλλα μέρη πληθὺς ἀνθρώπων πεκατηυμένων ἐδίδασκε καὶ διεσκόρπιζε τὴν παιδείαν, ἥτις ἐμελλε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀκρογωνιαίος λίθος τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος.

Μέγα δὲ συνετέλεσεν εἰς τὴν παιδείαν τοῦ ἔθνους καὶ εἰς τὴν διαμόρφωσιν αὐτοῦ καὶ ὁ σοφὸς Ἀδαμάντιος Κοραΐς Χίος (1748—1833).

§ 49. Ἀπόπειρα ἀνεξαρτησίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Ἦδη ἀπὸ Πέτρου τοῦ μεγάλου οἱ χριστιανοὶ ἤρχισαν ν' ἀναθέτωσι τὰς ἐλπίδας τῶν εἰς τὴν Ῥωσσίαν. Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν οὐ μόνον ἡ ταυτότης τῆς θρησκείας, ἀλλὰ καὶ ἡ προσπάθεια τὴν ὁποίαν κατέβαλον πάντες οἱ ἀπὸ τοῦ Πέτρου αὐτοκράτορες εἰς τὸ νὰ κερδήσωσι τὴν εὐνοίαν ταύτην τῶν Ἑλλήνων· ὅθεν πληθὺς ἡρώων κατοίκων τῶν ἀπροσίτων ἑλληνικῶν ὀρέων καὶ χωρῶν κατετάσσοντο εἰς τὰ ῥωσικὰ στρατεύματα καὶ ἀνήρχοντο πολλοὶ εἰς τὰ ἀνώτατα στρατιωτικὰ ἀξιώματα, πληθὺς δ' ἄλλων Ἑλλήνων, κατατρεχομένων ἢ ὅπως δῆποτε παραβλεπομένων, κατέφυγεν ἐκεῖσε, ὅπου εὑρίσκει προστασίαν καὶ βοήθειαν. Πέτρος ὁ μέγας ἐπεμπε δῶρα πλουσιώτατα εἰς τὰς μονὰς καὶ εἰς τὰς ἐκκλησίας, ὡς ἐκ τούτου δὲ ἠύχετο ὁ λαὸς καὶ οἱ ἱερεῖς ὑπὲρ εὐτυχίας τῶν πολέμων του. Ἀλλ' ὁ Πέτρος ἀπέθανε χωρὶς νὰ κατορθώσῃ τι ὑπὲρ τῶν Ἑλλήνων. Ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίας Ἄννης ἐστάλησαν ἀπόστολοι, ἵνα διεγείρωσι τοὺς ἀρματωλοὺς καὶ τοὺς κλέπτας τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Θεσσαλίας κατὰ τῆς Τουρκίας· ὀλίγον δὲ μετέπειτα,

ἐπὶ τῆς αὐτοκρατορίσσης Ἑλισάβετ, διεσκορπίσθησαν προ-
κηρύξεις καὶ χρήματα εἰς τὸν Ταύγετον κατὰ τὴν Μάνην,
καὶ προφητεῖαι διεδίδοντο ὑπὲρ τῶν Ῥώσων καὶ σήματα
ἀλλόκοτα διεκωδωνίζοντο ὑπὸ τοῦ λαοῦ.

Κατὰ τὸ ἔτος 1764 Θετταλὸς τις ὀνόματι Παπάζογλους,
λοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ εἰς Ῥωσσίαν, φίλος τοῦ Ὁρλόφ,
τοῦ μεγάλως ἰσχύοντος παρὰ τῇ αὐτοκρατορίσῃ Αἰκατερί-
νῃ, ἐπεχείρησε νὰ μεσιτεύσῃ ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν
Ἑλλήνων. Ὁ Ὁρλόφ, φιλόδοξος ὢν, εὐθὺς ἐπείσθη εἰς τοὺς
λόγους τοῦ Παπάζογλου καὶ ὑπεσχέθη νὰ ἐνεργήσῃ παρὰ
τῇ αὐτοκρατορίσῃ. Καὶ τῷ ὄντι ἡ Αἰκατερίνα πεισθεῖσα εἰς
τοὺς λόγους του, παρεδέχθη τὰς προτάσεις τοῦ Παπάζογ-
λου. Ἀλλὰ τὸ συμβούλιον αὐτῆς, ἐξετάσαν ἀπαθέστερον τὸ
πρᾶγμα, δὲν τὸ ἐθεώρησε φρόνιμον καὶ ἀπέτρεψε τὴν Αἰ-
κατερίναν τοῦ σκοποῦμένου. Ὁ Ὁρλόφ ὅμως, μὴ ἀπελπι-
σθεὶς, ἔδωκεν ἄδειαν ἀπουσίας εἰς τὸν Παπάζογλον, νὰ
παρασκευάσῃ συνωμοσίαν γενικὴν κατὰ τοῦ Σουλτάνου. Λα-
βὼν δὲ ἄδειαν νὰ διαθέσῃ μεγάλας χρηματικὰς ποσότη-
τας, ἔφθασεν εἰς Τεργέστην καὶ καταπείσας τινὰς ἐκεῖ,
τοὺς ἀπέστειλεν ὡς ἀποστόλους εἰς διάφορα μέρη, ἐν ᾧ
αὐτὸς μετέβη εἰς Λακωνίαν, ἵνα συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ Μαυ-
ρομιχάλη, τοῦ ἰσχυροτέρου τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς χώρας
ταύτης. Ἀλλ' οὗτος ἦτο ἀνὴρ φρόνιμος· διὸ ἀπάντησιν μὲν
θετικὴν δὲν ἔδωκεν, εἶπεν ὅμως ὅτι, ἐὰν παρουσιασθῶσιν οἱ
Ῥῶσοι μετὰ δυνάμειος ἰσχυρᾶς, τότε ἔσως συμπράξῃ. Ὁ
Παπάζογλος οὐδόλως ἀποθάρβυνθεὶς, ἀπετάθη εἰς προε-
στῶτά τινα τῶν Καλαμῶν, Μπενάκην καλούμενον, ἄνδρα
ὑπὲρ πλουτον καὶ ἰσχυρόν, φιλόδοξον δὲ καὶ ὀπωσοῦν μά-
ταιον. Οὗτος καὶ τοὶ γέροντες, ἐνόμισεν ἀνατέλλουσιν τὴν ἡ-
μέραν τῆς δόξης του καὶ εὐθὺς ἐδέχθη τὴν πρότασιν, ὑπο-
σχεθεὶς νὰ ἐπαναστατήσῃ 100,000 Ἑλλήνων.

Ἡ συνωμοσία λοιπὸν προεχωρεῖ, καὶ ἤδη ὑπόκωφος ἀ-

ναθρασμός πνευμάτων ήγέρθη και ανεμένετο ή σάλπιγξ τής ελευθερίας.

Κατά τὸ ἔτος 1768, ὁ τότε Σουλτάνος τής Τουρκίας Μουσταφᾶς ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τής 'Ρωσσίας. Ἡ Αἰκατερίνα τότε εἶδεν, ὅτι ἡ τῶν Ἑλλήνων συνδρομὴ εἶναι ἀναγκαίη, διὸ ὑπεσχέθη νὰ πέμψῃ πλοῖα καὶ στρατὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὅθεν τὸ 1769 τρία ῥωσικὰ δίκροτα καὶ τρεῖς φρεγάται ὑπὸ τὸν Θεόδωρον Ὁρλόφ κατέπλευσαν εἰς Οἰτύλον. Ὁ Ὁρλόφ ἔλαβε μὲν ὅπλα καὶ πολεμοφόδια πολλὰ καὶ στολὰς ῥωσικὰς, ἵνα ὀπλίσῃ τοὺς Ἕλληνας, ἀλλὰ στρατὸν ὀλίγον· ἡ δὲ ἀδυναμία τοῦ στόλου καὶ τὸ εὐαριθμὸν τῶν στρατιωτῶν εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς ἐψύχρανε τοὺς Ἕλληνας. Καὶ ἔσπευσε μὲν ὁ Μαυρομιχάλης νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸν Θεόδωρον καὶ ὑπεσχέθη νὰ τὸν βοηθήσῃ, ἀλλὰ ψυχρῶς πῶς ἐγίνοντο ὅλα ταῦτα καὶ ἀνευ πολλῆς ἐλπίδος. Ὁ Μαυρομιχάλης ἐπρότεινε εἰς τὸν Ὁρλόφ νὰ προσβάλῃ τὴν Κορώνην ἀπροφύλακτον οὖσαν, ἀλλ' οὗτος ἀνέβαλε πρὸς καιρὸν τὴν κατὰ τής Κορώνης ἐκστρατείαν. καὶ κατήρτισε πρῶτον δύο τάγματα ἐκ τῶν συνηθροισμένων Ἑλλήνων ἐκ τής Μάνης, τής Ζακύνθου, τής Κεφαλληνίας, τής Κρήτης καὶ ἄλλων μερῶν, καὶ τὸ μὲν ἐν ὑπὸ τὸν νέον Μυκωνίον Ψαρὸν διέταξε νὰ διευθυνθῇ κατὰ τής Σπάρτης διὰ τής Λακωνίας, ὅπου ἔμελλον νὰ εὗρωσι καὶ τὸ σῶμα τοῦ Μαυρομιχάλη, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Θεόδωρον Ὁρλόφ, συνενωθὲν καὶ μετὰ τῶν ὁπαδῶν τοῦ Μπενάκη, διευθύνθη κατὰ τής Κορώνης. Οἱ Τούρκοι κατ' ἀρχὰς ἐκπλαγέντες ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ ὄχυρά φρούρια τής Τριπόλεως, τοῦ Ναυπλίου καὶ τής Κορίνθου. Καὶ ἦτο μὲν τότε εὐκολὸν νὰ ἐπεληφθῶσι τής εὐκαιρίας οἱ Ῥῶσοι καὶ νὰ κυριεύσωσι τὰς σημαντικωτέρας πόλεις, ἀλλ' ὁ Ὁρλόφ κατέτριψε τοσοῦτον χρόνον εἰς διασκέψεις, ὥστε ὅταν ἐκίνησε κατὰ τής Κορώνης, οἱ Τούρκοι ἐνθαρρυνθέντες ἀντέταξαν ἀντίστασιν ἰσχυρὰν ἐν ᾧ ὅμως οὗτος ἐξησθένει τὸν μικρὸν του στρατὸν.

πολιορκῶν τὴν Κορώνην, ὁ Ψαρός ἐκυρίευσεν τὴν Σπάρτην, ἡ δὲ ἐπανάστασις ἐξετείνετο, διότι τὰ Καλάβρυτα καὶ αἱ Πάτραι ἐπανεστάτησαν, τὸ δὲ Μεσολόγγιον ἤρχισε τὴν ἡρωϊκὴν αὐτοῦ ἱστορίαν· μοῖρα δὲ τοῦ ῥωσικοῦ στόλου κατέλαβεν τὴν Πύλον. Ἐν τοσοῦτῳ ἔφθασε καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Θεοδώρου Ἀλέξιος Ὁρλὸφ, ὅστις ἀποδοκιμάσας τὰς πράξεις τοῦ ἀδελφοῦ του, τὸν ἔπεισε νὰ διαλύσῃ τὴν πολιορκίαν τῆς Κορώνης, καὶ γενόμενος αὐτὸς ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας, διέταξε τὸν Ψαρόν νὰ διευθυνθῇ κατὰ τῆς Τριπόλεως, τῆς πρωτεύουσας ὅλης τῆς Πελοποννήσου. Οἱ δὲ ἐν τῇ Κορῶνῃ καὶ εἰς τὰ πέριξ αὐτῆς Ἕλληνες ἐγκαταλειφθέντες εἰς τὴν λύσσαν τῶν Τούρκων, οἱ μὲν ἐσφάγησαν, οἱ δὲ ἠκολούθησαν γυμνοὶ τὰ ῥωσικὰ στρατεύματα.

Ἀλλ' ἤδη ἤρχισαν οἱ δισταγμοὶ τῶν Ἑλλήνων περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ κινήματος τούτου. Ὁ Παπάζογλου εἶχεν ὑποσχεθῇ εἰς μὲν τοὺς Ῥώσους στρατὸν Ἑλλήνων, εἰς δὲ τοὺς Ἕλληνας στρατὸν Ῥώσων, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς δύο ἐψεύσθη. Οἱ δὲ Ἕλληνες παρατηροῦντες καὶ τὰς χρονυτρίδας τῶν Ῥώσων, ἤρχισαν ν' ἀποβάλλωσι τὸν ἐνθουσιασμόν ἐκεῖνον, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐνεπνεύσθησαν κατ' ἀρχάς. Πλείεσται πόλεις ἐκ τῶν ὑποσχεθεισῶν νὰ ἐπαναστήσωσι δὲν ἐπανεστάτησαν. Ὁ Ἀλέξιος ἐν τούτοις ἐπεμψε πεντακοσίους ἄνδρας, ἵνα κυριεύσωσι τὴν Μεθώνην. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγίνοντο, ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἐκάλεσεν εἰς τὴν χερσόνησον τὰ μάχημα τῶν Μωαμεθανῶν τῆς Ἡπείρου Ἀλβανῶν στίφη· δέκα πέντε χιλιάδες Ἀλβανῶν λεηλατήσασαι τὸ Μεσολόγγιον, ἐπολιόρκησαν τὰς Πάτρας καὶ ἐκυρίευσαν αὐτάς ἐξ ἐξοφδοῦ, ἐσφαζάν τοὺς ἄνδρας, καὶ ἐπυρπόλησαν τὰς οἰκίας. Διευθυνθέντες δὲ κατὰ τῆς Κορίνθου καὶ εὐρόντες αὐτὴν ἡσυχον, ἐβάδισαν κατὰ τῆς Τριπόλεως μετὰ χιλίων ἔτι ἱππέων· ὁ Ψαρὸς ἐπολιόρκει αὐτήν, ἀλλὰ ταχέως οἱ Ἀλβανοὶ, διαλύσαντες τὴν πολιορκίαν, φονεύουσι τοὺς Ῥώσους, εἰσέρχονται εἰς τὴν πόλιν καὶ τρεῖς χιλιάδες νεκρῶν καλύ-

πτουσι τὸ ἔδαφος. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα συνέβαινον εἰς Τρίπολιν, εἰς πλεῖστα ἄλλα μέρη τῆς Πελοποννήσου τὸ αἶμα ἐχύνετο ἀφειδῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Οἱ Τούρκοι, λαβόντες καὶ τοὺς στρατιώτας τῆς ἐγκαταλειφθείσης ὑπὸ τοῦ Θ. Ὀρλόφ Κορώνης, ἐτράπησαν κατὰ τῆς Μεθώνης, πολιορκουμένης ὑπὸ τῶν Ῥώσων. Ἐπὶ τέλους ἐγκατέλειψαν καὶ τὴν Πύλον οἱ Ῥῶσοι καὶ παρήτησαν τοὺς κατοίκους τῆς χερσονήσου εἰς τὴν διάβασιν τῶν Τούρκων. Ἐν ᾧ δὲ ἀνεχώρουν οἱ Ῥῶσοι, ὁ περίφημος ἀρματωλὸς Ἀνδρουτσὸς εἰσέβαλε διὰ τοῦ Ἰσθμοῦ εἰς τὴν Πελοπόννησον, ἀλλ' οἱ Ῥῶσοι ἦσαν ἤδη μακρὰν, οἱ δὲ Ἕλληνες εἶχαν καταθέσει τὰ ὅπλα· ὅθεν ἀπελπισθεὶς περὶ ἐξυκολουθήσεως τοῦ ἀγῶνος, ἐζήτησε παρὰ τοῦ πασᾶ τῆς Τριπόλεως νὰ τῷ δώσῃ διαταγὴν, ἵνα μὴ ἐνοχληθῇ κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν του. Καθ' ἣν ὁμως ὥραν διήρχετο τὸν Ἰσθμόν, στίφη Τούρκων καὶ Ἀλβανῶν ὁρμῶσι κατ' αὐτοῦ καὶ τὸν ἀναγκάζουσι νὰ στραφῇ πρὸς τὴν Ἀχαΐαν. Καταδιωκόμενος δὲ καὶ μαχόμενος ἐπλησίασεν εἰς Αἶγιον μετὰ τινος ἡμέρας· κεκμηκὼς δὲ καὶ λιμώττων ὠχυρώθη ἐκεῖ καὶ ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας ἀντέκρουσε τὰ τῶν ἐχθρῶν στίφη, τὴν δὲ τετάρτην τέλος νικᾷ τοὺς Τούρκους, κυριεύει τὰς ἀποσκευὰς καὶ τὰς ζωοτροφίας των, εἰσέρχεται εἰς τὸ Αἶγιον καὶ ἐκεῖθεν, εὐρών πλοῖά τινα τῆς Κερκαλληνίας καὶ τῆς Ζακύνθου, ἐπιβιβάζεται εἰς αὐτὰ μετὰ τὰ λείψανα τῶν παλληκαρίων του καὶ ἐγκαταλείπει τὴν πατρίδα αὐτοῦ.

Οἱ Τούρκοι γενόμενοι κύριοι τῆς Πελοποννήσου, ἐξεδικήθησαν ἀγρίως καὶ πανταχοῦ τοὺς πταίσαντας καὶ μὴ εἰς τὴν ἐπανάστασιν ταύτην καὶ κατέστρεψαν τὰ πάντα. Αἱ νῆσοι, αἱ χορηγῆσαι βοήθειαν εἰς τοὺς Ῥώσους, ἔπαθον καὶ αὐταί, ἀλλ' οὐχὶ τοσοῦτον ἀπηνῶς, διότι ἐχορήγουν νηῦτας εἰς τοὺς Τούρκους. Ὁ Πατριάρχης Μελέτιος ἐβασανίσθη καὶ ἐξωρίσθη, πλῆθος δὲ ἄλλων Ἑλλήνων ἐπιστῆμων ἀπεκερχίσθησαν.

Ἐν τούτοις ὁ ῥωσικὸς στόλος, ἀναχωρήσας ἐκ τῆς Πελοποννήσου καὶ προσλαβὼν νέαν ἐπικουρίαν, ἔκαυσε τὸν Τουρκικὸν στόλον τὴν 6 Ἰουλίου 1770 διὰ πυρπολικῶν παρὰ τὰ παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας εἰς τὸν ὄρμον τοῦ Τσε-ομέ, πλησίον τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Μυκάλης. Ἀλλ' οὐδόλως ἐκ τῆς ἐπιτυχίας ταύτης ὠφεληθέντες οἱ Ῥῶσοι ἐπολιόρ-κησαν τὴν Ἀἴμνον ἐπὶ ματαίῳ, ἐξεχέμασαν εἰς τὴν Πάρον καὶ ἀνεχώρησαν ἐκεῖθεν, ἀφήσαντες ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Τούρκων. Τέλος τὸ 1774 ἐγένεε συνθήκη μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας, καθ' ἣν ἡ πρώτη ἡγωνίσθη νὰ σώσῃ τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τῆς ἐκδικήσεως. Ἀλλ' ὁ νέος Σουλτάνος Ἀβδουλ-Χαμὶδ, κατὰ γνωμοδότησιν τοῦ Διξανίου, ὀλίγον μετὰ τὴν εἰρήνην ἐμελέτησε τὴν ἐξολόθρευσιν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Ὁ Τζεζαερχῆς Χασάν πασᾶς ἔσωσε τοὺς Ἕλληνας τότε, παρυστήσας εἰς τὸν Σουλτάνον, ὅτι μετὰ τῶν Ἑλλήνων θὰ ἐκλείψῃ καὶ τὸ χαράτσιον, ὁ οὐσιωδέστατος οὗτος πόρος τῶν Τούρκων. Εἰς αὐτὸν δὲ τοῦτον ἀνέθεσεν ὁ Σουλτάνος τὴν περαιώσιν τῆς ἐν Πελοποννήσῳ εἰρηνοποιήσεως. Ὁ Χασάν πασᾶς, ἀποβιβασθεὶς εἰς τὴν χερσόνησον, κατὰ Ἰούλιον τοῦ 1779, πρῶτον ἐπεχείρησε τὴν κατὰ τὴν ἐπικουρίαν τῶν Ἀλβανῶν, τὴν ὁποίαν ἐπέτυχεν τῇ συνεργείᾳ τῶν κλεπτῶν. Μυριάδες Ἀλβανῶν ἐφονεύθησαν ἤδη ἐξώθεν τῆς Τριπόλεως, ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν οἱ μὲν ἐξωλοθρεύθησαν μετ' ὀλίγον, οἱ δὲ ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς Πελοποννήσου. Μετὰ ταῦτα κατεδίωξε τοὺς κλέπτας ὡς ἐπιφύλους, φονεύσας καὶ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Κολοκοτρῶνην καὶ ἐπεχείρησε νὰ καθυποτάξῃ καὶ τὴν Μάννην, ἀλλὰ, τῇ συνεργείᾳ τοῦ παρ' αὐτῷ Νικολάου Μαυρογένους διερμηνέως τοῦ στόλου, ἐφύλαξεν ἡ χώρα αὕτη τὴν ἀνεξαρτησίαν της, πληρώνουσα μικρὸν τινα φόρον μόνον εἰς τὸν Σουλτάνον.

§ 50. Προοίμια τῆς Ἑλλ. ἐπαναστάσεως.

Κατὰ τὸ 1781 ἡ Ῥωσία ἐκάρυξε πάλιν πόλεμον κατὰ

τῆς Τουρκίας· τρία δ' ἔτη ὑστερώτερον (1890) ὁ Λάμπρος Κατσώνης Λεβαδίτης νέα ἐπεχείρησε κινήματα κατὰ τὴν Ἑλλάδα. Οὗτος, ἀνατραφείς ἐν τῷ μέσῳ τῶν ναυτῶν καὶ τῶν καταδρομείων, ἔλαβεν ἐνεργητικὸν μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1769· διέπρεψε δὲ ἐπ' ἴσης καὶ εἰς τὴν ἐν Τασσμὲ ναυμαχίαν. Τὸ 1790 ἦλθεν εἰς Τεργέστην καὶ ἔλαβε τὴν ἀρχηγίαν μικροῦ ἑλληνικοῦ στολίσκου· γενόμενος δὲ καταδρομεὺς, ἐτάραττε τὸ ἐμπόριον καὶ αὐτὰ τὰ πολεμικὰ πλοῖα. Ἐπειτα τὸ 1792, συνομολογηθείσης νέας εἰρήνης μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας, ἐξηκολούθησεν ἐπὶ τινα χρόνον ὁ Κατσώνης τὸν πόλεμον, μέχρις οὗ ἀναγκασθεὶς ἐπὶ τέλους ἐγκαταλείπει τὰ πλοῖά του καὶ καταφεύγει εἰς Μάκνην· ἐκεῖθεν δὲ μεταβαίνει εἰς τὴν Ἡπειρον, εἰς τὴν Τεργέστην καὶ τέλος εἰς τὴν Πετρούπολιν, ὅπου εἰσῆλθεν εἰς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν.

Ὁμοίως οἱ Σουλιῶται ἀποσυρθέντες εἰς τοὺς ἀποτόμους τοῦ Σουλίου βράχους ἐν Ἡπείρῳ, ἵνα μὴ κύψωσι τὸν αὐχένα εἰς τὴν δουλείαν, ἀνέλαβον ἤδη μέγαν ἀγῶνα κατὰ τοῦ αἰμοβόρου Ἀλῆ πασᾶ τυράννου τῆς Ἡπείρου. Πάντες δὲ, ὅσοι δὲν ὑπέφερον ζυγόν, ἠνώθησαν μετὰ τῶν ὀλίγων ἐκείνων γενναίων τῆς Ἡπείρου τέκνων, ὡς καὶ ὁ καταδιωχόμενος ὑπὸ τῶν Τούρκων Ἀνδροῦτσος, ὅστις ἀπὸ τοῦ 1769 προσεπάθει νὰ ἐξεγείρῃ γενικὸν τι κίνημα, ἐλπίζων δηλ. ὅτι ἔνεκα τοῦ μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας πολέμου θὰ εὕρωσιν οἱ Ἕλληνες καιρὸν νὰ ἐπαναστήσωσιν, ἀλλὰ, ὅτε κατὰ τὸ 1792 συνωμολογήθη εἰρήνη μεταξὺ τῶν δύο ἐκείνων δυνάμεων, ὁ Ἀνδροῦτσος, ἰδὼν ψευθεῖσας τὰς ἐλπίδας του, ἐζήτησε νὰ καταφύγῃ εἰς Ῥωσσίαν διὰ τῆς Ἑνετίας, ἀλλὰ συλληφθεὶς ὑπὸ τῆς ἐνετικῆς κυβερνήσεως παρεδόθη εἰς τὴν Τουρκίαν καὶ φυλακισθεὶς ἀπέθανε μετ' ὀλίγον ἢ ἐφονεύθη ἐκεῖ.

Οἱ Σουλιῶται ἐξηκολούθησαν ἔτι εὐτυχῶς τὸν κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἀγῶνα. Ἀλλὰ τέλος κατὰ τὸ 1803 ἀπώ-

λεσαν τὴν πατρίδα των, ἀφ' οὗ μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ἐδειξαν ἀνδρίαν ὄντες ἡρωϊκὴν· καὶ ἐσυνθηκολόγησαν μὲν ἐντίμως, ἀλλ' ὁ Ἀλῆς πειραθὰς τοὺς ὄρκους του, κατὰ τὸ σὺνθηες, ἔσφαξε τοὺς πλείστους· εὐάριθμοι δὲ τινες διεσώθησαν εἰς τὴν Πάργαν καὶ τὰς Ἰονίους νήσους. Ἀλλὰ καὶ ἀπάτριδες ἐπολέμησαν οὗτοι κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἐξεδικήθησαν τὴν ἀπιστίαν τοῦ Ἀλῆ. Ἐν τούτοις δὲ ἡ μὲν ἐμπορία ἤρχισε νὰ χορηγῇ εἰς τοὺς Ἕλληνας περιουσίας ὅχι εὐκαταφρονήτους, ἡ δὲ ἀνάπτυξις τῆς παιδείας ἤρχισε νὰ ἀναζωπυρῇ ἐν αὐτοῖς τὰ αἰσθήματα τῶν ἀρχαίων προπατόρων. Ἀνὴρ δὲ ἐξοχος ἐξεπροσώπησε τὸν πατριωτισμὸν τοῦτον καὶ παρήγαγεν εὐκρινεστέραν τὴν ιδέαν τῆς τοῦ ὅλου ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐπαναστάσεως, Ῥήγας ὁ Φεραῖος. Ἦρχισε μὲν οὗτος τὸ στάδιον αὐτοῦ ἐμπορευόμενος ἐν Βουκουρεστίῳ, ἀλλὰ, θερμὸς τῆς παιδείας λάτρης, παρεδόθη ὅλως εἰς αὐτήν, καὶ ἀφ' οὗ καλῶς ἐξεπαιδεύθη, συνέλαβε τὸν μέγαν σκοπὸν τοῦ νὰ κινήσῃ εἰς ἐπανάστασιν σύμπαν τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος. Ἦρχισε λοιπὸν τότε νὰ συνεννοῖται μετὰ διαφόρων πλουσίων ὁμογενῶν καὶ ἄλλων λαϊκῶν καὶ κληρικῶν ἐπιστήμων καὶ μὲ τὸν πασᾶν τοῦ Βιδινίου, τὸν ὁποῖον ἐπεισε νὰ ἐπαναστατήσῃ κατὰ τοῦ Σουλτάνου. Κατὰ τὸ 1796 εὐρισκόμενος εἰς Βιένναν, ἐζήτησε βοήθειαν παρὰ τῶν ἐκεῖθι ὁμογενῶν ἐμπόρων καὶ λογίων· συνεννοεῖτο δὲ καὶ μετὰ τοῦ τότε στρατηγοῦ τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας Ναπολέοντος Βοναπάρτου. Ἀλλ' ὅ,τι ἰδίως ἀνεζωπύρησε τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν Ἑλλήνων, ἦσαν τὰ ἀθάνατα αὐτοῦ ποιήματα. Ἐν ᾧ δὲ τὸ 1799 ἦτο ἔτοιμος νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκ Τεργέστης εἰς Πελοπόννησον, συνελήφθη ὑπὸ τῆς ἐπιτοπίου ἀρχῆς μετ' ἄλλων ἐπτὰ καὶ μετεφέρθη εἰς Βιένναν, ὕστερον δὲ παρεδόθη ὑπὸ τῆς Αὐστρίας μετὰ τῶν συντρόφων του εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν κατ' ἀπαίτησιν αὐτῆς, καὶ ἐθανατώθη εἰς Βελιγράδιον, εὐχόμενος καὶ προλέγων τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος.

Ἦδη δὲ ἤρχιστε νὰ ἀκμάζῃ καὶ τὸ ναυτικὸν τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἰδίως τῶν τριῶν νήσων, Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν, αἵτινες τοσοῦτον ἐδοξάσθησαν κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα. Ἀναγκαζόμενοι οἱ ναῦται ἐκεῖνοι νὰ ἀποκρούωσι τοὺς πειρατὰς, ὥπλιζον τὰ πλοῖά των καὶ ἐγυμνάζοντο εἰς τὰς μάχας, ὥστε οὕτως ἐσχημάτισαν τὴν τοσοῦτον ὠφέλιμον γενομένην ὑστερὴν ναυτικὴν δύναμιν. Συνεστάθη καὶ ἡ Ἑταιρεία τῶν φιλικῶν ἐπὶ τέλους, κατὰ τὸ 1814, σκοπὸν ἔχουσα τὴν γενικὴν τοῦ ἐλληνικοῦ ἔθνους ἐπανάστασιν.

Ἡ Ἑταιρεία αὕτη, ἥ, ἡ ἐστία ἦτο εἰς Ὀδησσὸν, ὑπὸ ὀλίγων κατ' ἀρχὰς συγκειμένη, ἐπεξετάθη ἐπὶ τοσοῦτον ὥστε πλῆθος Ἑλλήνων ἔλαβον μέρος καὶ παρεσκεύαζον τὸ μίγα τοῦ 1821 δρᾶμα. Τελευταῖον ἡ ἐπανάστασις ἀπεφασίσθη καὶ ὡς ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιχειρήματος ἀνεδείχθη ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, υἱὸς τοῦ ἄλλοτε ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Κωνσταντίνου Ὑψηλάντου. Ἦτο δὲ τότε ὁ Ἀλέξανδρος ὑπασπιστὴς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας, εὐνοούμενος ὑπ' αὐτοῦ καὶ διὰ τὰς ἄλλας του ἀρετὰς καὶ διὰ τὴν γενναϊότητα, ἐνεκα τῆς ὁποίας ἀπώλεσε καὶ τὸν δεξιὸν βραχίονα εἰς μάχην τινὰ μετὰ τῶν Ῥώσων καὶ Γάλλων κατὰ τὸ ἔτος 1813. Οὗτος, συνεννοηθεὶς προηγουμένως με τοὺς λοιποὺς πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς ἀνδρας τῆς Ἑλλάδος, ὑψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς Μολδοβλαχίαν τῇ 27 Φεβρουαρίου τοῦ 1821, ἐν ᾧ συγχρόνως ἤρχιζεν ἡ ἐπανάστασις καὶ ἐν τῇ ἐνταῦθα Ἑλλάδι, ὑψώσαντος τὴν σημαίαν αὐτῆς ἐν ἀγίᾳ Λαύρα τοῦ αἰοδύμου μητροπολίτου Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ.

Ἐπτά ἔτη διαρκέσασα ἡ ἐπανάστασις αὕτη, διὰ πολλῶν ἀγώνων καὶ θυσιῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ διὰ τῆς θείας ἀρωγῆς, ἐκαρποφόρησε τὴν αὐτονομίαν μέρους τῆς ὅλης Ἑλλάδος, τοῦ νῦν ἐλληνικοῦ κράτους, μετὰ τοῦ ὁποίου συνκινήθη τὸ 1861 καὶ τὸ Ἰόνιον κράτος, ἥτοι ἡ Ἐπτάνη-

σος, ἑλληνικὴ ἀνέκαθεν οὔσα. Καὶ διατελεῖ ἤδη ἡ Ἑλλάς βασιλευομένη ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α'.

Ἡ παραιτέρω τύχη τοῦ πανελληνίου γένους ἀπόκειται εἰς τὴν θεῖαν Πρόνοιαν, ἣτις ἀείποτε ἐφάνη εὐμενὴς εἰς τὸ ἔθνος ἡμῶν, τὸ ὁποῖον ἔλαβεν ἤδη νέον δεῖγμα τῆς ἀγάπης τῆς, τὸν ὀρθόδοξον διάδοχον Κωνσταντῖνον, γεννηθέντα τῇ 21 Ἰουλίου 1868 καὶ βαπτισθέντα τῇ 22 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους. Καὶ τὸ ἔτος δὲ τοῦτο (1869) ἡ Βασιλικὴ Οἰκογένεια εὐλογήθη καὶ διὰ δευτέρου υἱοῦ, ὀνομασθέντος Γεωργίου.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

	Σελ.
Ὄνομα τῆς Ἑλλάδος, ἑκτασις καὶ διαίρεσις.	5
Ἡρωϊκοὶ χρόνοι.	6
Θρησκεία καὶ ἑμοσπονδία ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων.	17
Κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν.	22
Σπάρτη καὶ Λυκούργος.	24
Οἱ Μεσσηνιακοὶ πόλεμοι.	28
Αἱ Ἀθηναὶ ἀπὸ Κόδρου μέχρι Πεισιστράτου.	31
Ὁ Πεισίστρατος καὶ οἱ υἱοὶ τοῦ.	34
Μηδικοὶ πόλεμοι.	37
Παυσανίας, Θεμιστοκλῆς καὶ Ἀριστείδης.	50
Κίμων.	56
Περικλῆς.	59
Πελοποννησιακὸς πόλεμος, μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Περικλέους.	64
Ἐκστρατεία εἰς Σικελίαν.	70
Τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.	73

Οἱ 30 τύραννοι καὶ ὁ Θρασύβουλος	Σελ. 76
Ὁ Ξενοφῶν καὶ ἡ ἀνάβασις καὶ ἡ κάθοδος τῶν μυρίων	79
Αἰτίαι νέου πολέμου μεταξὺ Σπάρτης καὶ Περσίας .	31
Πελοπίδας	83
Ἐπαμινώνδας	86
Φίλιππος.	89
Ἀλέξανδρος.	94
Διαμελισμὸς τοῦ μακεδονικοῦ κράτους	103
Οἱ τοῦ Ἀλεξάνδρου διάδοχοι	106
Φωκίων	108
Γαλάται ἐν Ἑλλάδι	109
Ἡ ἀχαϊκὴ ὁμοσπονδία (συνέδριον) καὶ τὸ κοινὸν τῶν Αἰτωλῶν.	110
Ἄγρις καὶ Κλεομένης	113
Ὑποταγὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ῥωμαίους	116
Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἐν Ἀσίᾳ, Ἀφρικῇ καὶ Γαλατίᾳ. .	121
Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἐν Ἰταλίᾳ.	124
Ἑλληνικαὶ ἐν Σικελίᾳ ἀποικίαι	127
Οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους	135
Ἀνατολικὸν Ῥωμαϊκὸν κράτος (ἡ βυζαντινὸν κράτος)	139
Λατίνων δυναστεία ἐν Κωνσταντινουπόλει	145
Παρακμὴ καὶ τέλος τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους	146
Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι	148
Προπαρασκευὴ τῆς σωτηρίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους .	155
Ἀπόπειρα ἀνεξαρτητησίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους . .	158
Προόμιμα τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως	163

Τ Ε Λ Ο Σ.

215
049
008

Τιμᾶται δραχμῶν δύο.

68
02

Μητρίμ.

